

Міністерство освіти і науки України
Житомирський державний університет імені Івана Франка

ВІСНИК
ЖИТОМИРСЬКОГО ДЕРЖАВНОГО
УНІВЕРСИТЕТУ
ІМЕНІ ІВАНА ФРАНКА

ПЕДАГОГІЧНІ НАУКИ

Випуск 1 (120)

Науковий журнал,
заснований у серпні 1998 року

Вид-во ЖДУ ім. І. Франка
Житомир
2025

*Видається за рішенням вченої ради Житомирського державного університету імені Івана Франка
(протокол № 5 від 28.03.2025 року).*

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

Головний редактор – доктор педагогічних наук, професор **Григорій Грибан**;
Заступник головного редактора – доктор педагогічних наук, професор **Олена Антонова**;
Заступник головного редактора – кандидат педагогічних наук, доцент **Наталія Бірук**.

Члени редакційної колегії:

Аргіропоулос Дімітріс – доктор педагогіки, професор факультету педагогічних дисциплін (Італійська Республіка);

Зюлковський Пшемислав – доктор гуманістичних наук у галузі педагогіки (Республіка Польща);

Лукач Едуард – доктор філософії у галузі педагогіки, доцент, доцент кафедри андрагогіки факультету гуманітарних та природничих наук (Словацька Республіка);

Фантоззі Донателла – доктор філософії у галузі педагогіки, професор у галузі спеціальної педагогіки (Італійська Республіка);

Антонов Олексій – кандидат філологічних наук;

Васянович Григорій – доктор педагогічних наук, професор;

Вербовський Ігор – кандидат педагогічних наук, доцент;

Вітвицька Світлана – доктор педагогічних наук, професор;

Вознюк Олександр – доктор педагогічних наук, професор;

Дубасенюк Олександра – доктор педагогічних наук, професор;

Жуковський Євгеній – кандидат педагогічних наук, доцент;

Коновальчук Іван – доктор педагогічних наук, доцент;

Кривонос Олександр – кандидат педагогічних наук, доцент;

Ленчук Іван – доктор педагогічних наук, професор;

Лобода Світлана – доктор педагогічних наук, професор;

Мирончук Наталія – доктор педагогічних наук, доцент;

Новицька Інеса – кандидат педагогічних наук, доцент;

Павленко Віта – доктор педагогічних наук, доцент;

Павлик Надія – доктор педагогічних наук, професор;

Плахотнік Ольга – доктор педагогічних наук, професор;

Пронтенко Костянтин – доктор педагогічних наук, професор;

Романюк Руслана – доктор педагогічних наук, професор;

Сейко Наталія – доктор педагогічних наук, професор;

Сидорчук Нінель – доктор педагогічних наук, професор;

Щерба Наталія – доктор педагогічних наук, доцент.

Свідцтво Міністерства юстиції України про державну реєстрацію друкованого засобу масової інформації
КВ № 23684-13524 ПР від 27.12.2018 р.

Наукове періодичне видання

Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка. Педагогічні науки: науковий журнал /
[Гол. ред. Г.П. Грибан, заст. гол. ред. О.Є. Антонова, Н.П. Бірук]. Житомир: Вид-во Житомирського держ. ун-ту
імені І. Франка, 2025. Вип. 1 (120). 305 с.

Журнал "Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка. Педагогічні науки"
внесено до переліку наукових фахових видань України (Категорія "Б"), в яких можуть публікуватися
результати дисертаційних робіт на здобуття наукових ступенів доктора і кандидата педагогічних наук –
наказ МОН України № 409 від 17 березня 2020 р.

Журнал індексується в таких наукометричних та реферативних базах:

Index Copernicus, Google Scholar, Ulrich's Periodicals Directory, CiteFactor, WordCat,
Bielefeld Academic Search Engine (BASE), CrossRef, Scilit, Національна бібліотека України імені В.І. Вернадського.

Сайт видання: <http://pedagogy.visnyk.zu.edu.ua>

Макетування: **Кривонос О.М.**

Коректор англomовної версії: **Антонов О.В.**

В усіх статтях збережено орфографію та пунктуацію авторів.

Підписано до друку 29.03.2025 р. Формат 60х90/8. Папір офсетний. Гарнітура Bookman Old Style.

Друк різнографічний. Ум. друк. арк. 27.5 Обл.-вид. арк 35.2. Тираж 100. Замовлення 17.

Видавництво Житомирського державного університету імені Івана Франка

Свідцтво суб'єкта видавничої справи: серія ЖТ № 10 від 07.12.04 р.

Житомирський державний університет імені Івана Франка є суб'єктом у сфері друкованих медіа згідно

Рішення Національної ради України з питань телебачення і радіомовлення № 540 від 20.07.2023 р.

електронна пошта (E-mail): zu@zu.edu.ua

Україна, 10008, м. Житомир, вул. В. Бердичівська, 40. тел. (0412)431195, 431417

Ministry of Education and Science of Ukraine
Zhytomyr Ivan Franko State University

ZHYTOMYR
IVAN FRANKO
STATE UNIVERSITY
JOURNAL

PEDAGOGICAL SCIENCES

Volume 1 (120)

Scientific journal,
founded in August 1998

Zhytomyr Ivan Franko State University Press
Zhytomyr
2025

EDITORIAL BOARD:

Editor-in-chief – Doctor of Sciences (Pedagogy), Professor **Grygoriy Griban**;
Co-editor-in-chief – Doctor of Sciences (Pedagogy), Professor **Olena Antonova**;
Co-editor-in-chief – Candidate of Sciences (Pedagogy), Docent **Nataliia Biruk**.

Argiropoulos Dimitris – Doctor of Sciences (Pedagogy), Professor of the Faculty of Pedagogical Disciplines (Republic of Italy);
Ziulkovskyi Pshemyslav – PhD in Humanistic Sciences (the Field of Pedagogy) (Republic of Poland);
Lukac Eduard – PhD in Pedagogy, Docent, Associate professor of the Department of Andragogy of the faculty of humanitarian and natural sciences (Slovak Republic);
Fantozzi Donatella – Doctor of Sciences (Pedagogy), Professor in the Sphere of Special Pedagogy (Republic of Italy);

Antonov Oleksii – Candidate of Sciences (Philology);
Vasianovych Hryhorii – Doctor of Sciences (Pedagogy), Professor;
Verboskyi Igor – Candidate of Sciences (Pedagogy), Docent;
Vitytska Svitlana – Doctor of Sciences (Pedagogy), Professor;
Vozniuk Oleksandr – Doctor of Sciences (Pedagogy), Professor;
Dubaseniuk Oleksandra – Doctor of Sciences (Pedagogy), Professor;
Zhukovskyi Yevgenii – Candidate of Sciences (Pedagogy), Docent;
Konovalchuk Ivan – Doctor of Sciences (Pedagogy), Docent;
Kryvonos Oleksandr – Candidate of Sciences (Pedagogy), Docent;
Lenchuk Ivan – Doctor of Sciences (Pedagogy), Professor;
Loboda Svitlana – Doctor of Sciences (Pedagogy), Professor;
Myronchuk Nataliia – Doctor of Sciences (Pedagogy), Docent;
Novitska Inesa – Candidate of Sciences (Pedagogy), Docent;
Pavlenko Vita – Doctor of Sciences (Pedagogy), Docent;
Pavlyk Nadiia – Doctor of Sciences (Pedagogy), Professor;
Plakhotnik Olga – Doctor of Sciences (Pedagogy), Professor;
Prontenko Kostiantyn – Doctor of Sciences (Pedagogy), Professor;
Romaniuk Ruslana – Doctor of Sciences (Pedagogy), Professor;
Nataliia Seiko – Doctor of Sciences (Pedagogy), Professor;
Sydorchuk Ninel – Doctor of Sciences (Pedagogy), Professor;
Shcherba Nataliia – Doctor of Sciences (Pedagogy), Docent.

**Certificate of the Ministry of Justice (Ukraine) on the State Registration of Print Media
KB № 23684-13524 IIP from 27.12.2018**

Scientific Periodical

Zhytomyr Ivan Franko State University Journal. Pedagogical Sciences: scientific journal / [editor-in-chief G. Griban, co-editor-in-chief O. Antonova, N. Biruk]. Zhytomyr: Zhytomyr Ivan Franko State University Press, 2025. Vol. 1 (120). 305 p.

"Zhytomyr Ivan Franko State University Journal. Pedagogical Sciences" is included in the list of scientific professional publications of Ukraine (B category), which can publish the research results of the thesis for a Doctoral and Candidate Degree in Pedagogy – Resolution of Ministry of Education and Science of Ukraine № 409 from March 17, 2020.

The journal is indexed in: Index Copernicus, Google Scholar, Ulrich's Periodicals Directory, CiteFactor, WordCat, Bielefeld Academic Search Engine (BASE), CrossRef, Scilit, Vernadsky National Library.

Website: <http://pedagogy.visnyk.zu.edu.ua>

Modelling: **Kryvonos O.M.**

Proofreader of English-language Edition: **Antonov O.V.**

Authors' spelling and punctuation are preserved in the articles.

Signed for printing 29.03.2025. Size 60x90/8. Offset Paper. Font Bookman Old Style.

Risograph printing. Conventional printed sheets 27.5. Printed sheets 35.2. Number of copies 100. Order 18.

Zhytomyr Ivan Franko State University Press

Licence of the Subject of Publishing: Series ZhT № 10 from 07.12.04.

Zhytomyr Ivan Franko state university is a subject in the field of print media according to the
Decision of the National Council of Ukraine on Television and Radio Broadcasting No. 540 dated 20.07.2023.
(E-mail): zu@zu.edu.ua

Ukraine, 10008, Zhytomyr, Velyka Berdychivska Str., 40. tel. (0412)431195, 431417

METHODOLOGY AND HISTORY OF PEDAGOGY

МЕТОДОЛОГІЯ ТА ІСТОРІЯ ПЕДАГОГІКИ

UDC 37.091.33-028.22:82

DOI 10.35433/pedagogy.1(120).2025.1

CREATIVITY AND LITERARY DEVELOPMENT OF YOUNG PEOPLE

A. V. Usatyi*

The article examines the features of the general concept of creativity development in the educational process based on the paradigmatic ideas of creatology and cragogy. The concept of creative and innovative strategy, which determines changes in all components of the work of a literature teacher, is analyzed: the educational process becomes creative, developmental and involves variability, search, discovery and creative assimilation of other people's experience by the subjects of learning. The purpose of the article is to consider the issue of ensuring the conditions for self-development of the individual, meeting his/her educational needs and developing creative abilities, as well as the content of education, which is constantly updated; educational information is of an alternative, problematic nature, obtained mainly independently with the frequent production of the individual's own ideas.

The issue of reader motivation based on self-actualization of the individual and the type of thinking – a combination of divergent (creative) and convergent (logical) – is considered. The issues of the "teacher" are considered, which extend to the organization of co-creation with the reader, their independent cognitive activity (counseling, facilitation), and consist in active search activity and constant self-development. The forms of organization of learning based on subject-subject interaction. The forms of organization of control and self-control are considered, etc.

Creativity is considered not only as the development of logical thinking operations, but also as the liberation of right-hemispheric processes of mental activity – stimulation of divergent thinking, intuition, imagination, fantasy, inspiration, anticipation, empathy, etc. Intensive methods, forms and techniques of teaching are considered, the use of which gives the educational activity a creative character, promotes the intensive formation of cognitive interests and development of creative qualities of students.

Keywords: *creativity, creativeness, methods of teaching literature, methods, techniques.*

---

* Candidate of Pedagogical Sciences (PhD in Pedagogy), Docent
(Zhytomyr Ivan Franko State University)
usatij@i.ua
ORCID: 0000-0001-9661-635X

КРЕАТИВНІСТЬ ТА ЛІТЕРАТУРНИЙ РОЗВИТОК МОЛОДІ

А. В. Усатий

У статті досліджено особливості загальної концепції розвитку креативності в навчальному процесі ґрунтується на парадигмальних ідеях креалогії й креагогії. проведено аналіз поняття креативно-інноваційну стратегію, яка детермінує зміни у всіх компонентах роботи викладача літератури: навчальний процес набуває креативного, розвивального характеру й передбачає варіативність, пошук, відкриття і творче засвоєння суб'єктами навчання чужого досвіду. Метою статті є розглянути питання забезпечення умов саморозвитку особистості, задоволення її освітніх потреб і розвиток творчих здібностей, а також зміст навчання, який постійно оновлюється; навчальна інформація має альтернативний, проблемний характер, здобута переважно самостійно з частотним продукуванням індивідом власних ідей. Розглянуто питання мотивації читача яка заснована на самоактуалізації особистості та типом мислення – поєднання дивергентного (творчого) та конвергентного (логічного). Розглянуто питання "викладача" які розширюються до організації співтворчості з читачем, їхньої самостійної пізнавальної діяльності (консультування, фасилітації) полягають в активній пошуковій діяльності й постійному саморозвитку. У формах організації навчання яке опирається на суб'єкт-суб'єктна взаємодія. Розглядаються форми організації контролю та самоконтролю тощо.

Креативності розглядається не лише як розвиток логічних операцій мислення, а й розкріпачення правопівкульних процесів психічної діяльності – стимулювання дивергентного мислення, інтуїції, уяви, фантазії, натхнення, антиципації, емпатії тощо. Розглянуто інтенсивні методи, формами і прийомами навчання, використання яких надає навчальній діяльності творчого характеру, сприяє інтенсивному формуванню пізнавальних інтересів і розвитку творчих якостей учнів.

Ключові слова: креативність, творчість, методика навчання літератури, методи, прийоми.

Introduction of the issue. Reforming education in Ukraine significantly depends on the scientifically grounded identification of psychological and pedagogical conditions for the harmonious development of the creative potential of the personality of schoolchildren, improving the psychological and pedagogical support for the formation of an innovative personality in the conditions of a secondary school. Socio-political processes of democratization in our country actualize the need to form creative, active, intellectually and spiritually developed citizens. The personality-oriented orientation of the modern educational process most closely meets the requirements of continuous development of creativity as a personal activity, and not just its situational manifestation. In this regard, it is important to provide methodological and psychological support for teaching school disciplines in order to purposefully develop students' creative abilities. The sensitivity of early adolescent students to the development of creative thinking and the deep potential of the

Постановка проблеми. Реформування освіти в Україні суттєво залежить від науково – обґрунтованого виявлення психолого-педагогічних умов гармонійного розвитку творчого потенціалу особистості школярів, удосконалення психолого-педагогічного супроводу формування інноваційної особистості в умовах середньої загальноосвітньої школи. Суспільно-політичні процеси демократизації в нашій державі актуалізують необхідність формування творчих, активних, інтелектуально й духовно розвинених громадян. Особистісно-орієнтоване спрямування сучасного освітньо-виховного процесу найбільш відповідає вимог безперервного розвитку креативності як особистісної активності, а не лише її ситуативному прояву. Актуальним у зв'язку з цим є методичне та психологічне забезпечення викладання шкільних дисциплін з метою цілеспрямованого розвитку творчих здібностей школярів. Сенситивність учнів раннього юнацького віку до розвитку креативного мислення та глибокий

content of the Ukrainian literature program in its purposeful formation in this age period led to the choice of the methodological problem of students' development in literature classes.

Analysis of key research and publications. Creativity presupposes that a person has abilities, motives, knowledge and skills, which creates prospects for the development of novelty, dissimilarity and uniqueness.

Current state of the issue. The initial provisions of the problem of forming a creative personality are formulated in the works of such teachers as V. Sukhomlynskyi, K. Ushynskyi, and A. Makarenko. According to the results of research by scholars who have studied this issue, for example, T. Buhayko, V. Nedilko, B. Stepanyshyn, E. Pasichnyk, M. Rybnykova, O. Pometun, many special psychological studies confirm the positive role of creativity in stimulating students' cognitive interests, curiosity, research activity, ability to find original solutions and forecasting.

Psychologists point out that creativity takes place not only where something completely new is created, but also where one brings one's own understanding, reproduces, changes, and builds on what has already been created. So if there is a creative process, there will be a result, and a creative person will definitely achieve it. Without human emotions, there has never been, and there cannot be, a human search for truth, and this interpretation also applies to the study of literature.

To build a full-fledged modern literature lesson means, first of all, to focus on the modern student, taking into account his or her intellectual level and spiritual needs; the student today is not the same as he or she was 2-3 decades ago. Studies conducted by psychologists and sociologists show that over the past 50 years, the main differences between people born at different times have changed dramatically.

These differences are reflected in different artistic interests, orientations, customs, lifestyles, and behaviors. The change in students' artistic interests has a significant impact on the change in the

потенціал змісту програми з української літератури у його цілеспрямованому формуванні у цей віковий період зумовили вибір методичної проблеми розвитку учнів на заняттях з літератури.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Креативність передбачає наявність у особистості здібностей, мотивів, знань і умінь, завдяки чому створюється п спективи розвитку новизни, неподібності й унікальності.

Вихідні положення проблеми формування творчої особистості сформульовано у працях таких педагогів, як В. Сухомлинський, К. Ушинський, А. Макаренко. За результатами досліджень науковців, що займалися вивченням цієї проблематики, приміром, Т. Бугайко, В. Неділько, Б. Степанишин, Є. Пасічник, М. Рибникова, О. Пометун, чимало спеціальних психологічних досліджень підтверджують позитивну роль творчості у стимулюванні пізнавальних інтесів учнів, допитливості, дослідницької активності, здатності до знаходження оригінальних рішень та прогнозування.

Психологи зазначають, що творчість має місце не лише там де створюється щось абсолютно нове, а й там, де вноситься своє розуміння, щось по своєму відтворюється, змінюється, ґрунтується вже створене. Тож якщо є креативний процес, буде результат, творча людина його обов'язково досягне. Без людських емоцій не бувало, нема і не може бути людського пошуку істини, таке трактування стосується і вивчення літератури.

Будувати повноцінний сучасний урок літератури – означає насамперед орієнтуватися на сучасного учня, враховуючи його інтелектуальний рівень, духовні потреби, учень сьогодні зовсім не той, що був 2-3 десятиліття тому. Дослідження, проведені психологами і соціологами, засвідчують, що за останніх 50 років різко змінилися основні відмінності між людьми, які народились у різний час.

Ці відмінності виражаються в різних художніх інтересах, орієнтаціях, звичаях, стилі життя, поведінці. Зміна художніх інтересів школярів, значною мірою впливає на зміну статусу літератури, як

status of literature as a school subject; now the teacher is not the only source of information, as it used to be. The rapid development of such means of communication as television, computers, the Internet, and others has given rise to a passive consumerist attitude toward art among students.

Successful fulfillment of responsible and complex tasks set in the study of literary texts is possible only when the teacher takes into account the emotional and aesthetic nature of the art of words, widely uses expressive reading, methods and techniques that promote the development of reproductive and creative imagination, emotional sphere and independent mental activity of the younger generation.

Outline of unresolved issues brought up in the article. All schoolchildren study literature using the same textbooks and programs, but each of them has a different level of knowledge of this subject, different skills, aesthetic ideas, and the degree of formation of the aesthetic ideal. What is the content of the concept of a modern literature lesson? It consists in the theoretical substantiation of the effectiveness of creative methods and changes in the general essence of Ukrainian literature as a subject in educational institutions, as well as a description of creative technologies for teaching Ukrainian literature directly in the classroom. Modern does not mean the best of all possible options. Each era has its own requirements for a literature lesson. And not only because the study of literature should always meet the requirements of the times.

Aim of the research. The level of teaching literature in an educational institution depends on many other reasons, in particular: its place in the general system of subjects; the nature of the development of methodological science, pedagogy, didactics, psychology, literary studies, etc. In order to improve a modern literature class, it is necessary to reasonably take into account the subjective and objective factors that affect the education, upbringing, and development of students; creative and imaginative ideas in the classroom should contribute to the

шкільного предмета, тепер учитель не єдине джерело інформації, як це було раніше. Бурхливий розвиток таких засобів комунікацій, як телебачення, комп'ютер, інтернет та інші, породжує у школярів пасивно-споживницьке ставлення до мистецтва.

Успішне виконання відповідальних і складних завдань, поставлених при вивченні художніх текстів, можливе лише тоді, коли викладач зважає на емоційно-естетичну природу мистецтва слова, широко використовує у своїй практиці виразне читання, методи та прийоми, що сприяють розвитку відтворюючої і творчої уяви, емоційної сфери і самостійної розумової діяльності молодого покоління.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми, яким присвячується стаття. Усі школярі вивчають літературу за одними підручниками і програмами, але в кожного з них різний рівень знань з цього предмета, різні вміння, навички, естетичні уявлення, ступінь сформованості естетичного ідеалу. Який же зміст викладається у поняття сучасний урок літератури? Полягає у теоретичному обґрунтуванні ефективності креативних (творчих) методик та змінах в загальному сутності української літератури як предмета в закладах освіти, а також описі креативних технологій навчання української літератури безпосередньо на заняттях. Сучасний не означає найкращий з усіх можливих варіантів. Кожна епоха ставить свої вимоги до уроку словесника. І не тільки тому, що вивчення літератури завжди повинне відповідати вимогам часу.

Мета статті. Рівень викладання літератури в закладі освіти залежить і від багатьох інших причин, зокрема: від її місця в загальній системі предметів; характ у розвитку методичної науки, педагогіки, дидактики, психології, літературознавства тощо; підготовки вчителя. Щоб удосконалити сучасне заняття з літератури, треба розумно враховувати суб'єктивні та об'єктивні фактори, від яких залежать навчання, виховання й розвиток учнів, креативні і творчі задуми на заняттях мають сприяти розвитку ітернсу до літертури, як виду

development of interest in literature as an art form. The problem of improving the effectiveness of the classroom requires a comprehensive, dialectical approach. This is because the lesson is a complex, holistic, dynamic system of interrelated components, among which the content, didactic and methodological structure play an important role. Each of these components has its own components, the implementation of which will increase the efficiency of the entire system. Let's identify the most important areas for improving the lesson.

Results and discussion. Creative people, or as we say, artistic people, are a rather "strange" category. They seek to understand themselves. That is why, when studying a creative person, one should first of all turn to their vision of the world, their desire to explore it. Of course, a serious role in the development of creativity belongs to the culture in which a person is brought up, as well as to fiction, which expands the creative potential of each participant in the educational process.

What should a creative teacher be like in order to educate a creative student? In our opinion, he or she: listens to everyone's opinions; takes the position of each student; seeks to understand the logic of his or her students' reasoning; helps to find a way out of a problem situation; encourages thinking; demonstrates the variability of problem solving.

Speaking of a creative teacher of literature, it should be emphasized that his or her main task is not only to tell and present material to the student, but also to organize and involve him or her in research work and in the perception of literature as art, the art of words.

A teacher of literature is "doomed" to creativity, which is conditioned by the subject of his or her activity, the specific aesthetic nature of the process of imparting literary knowledge to students, and the special role of this discipline in creating the spiritual world of young people, developing their creative abilities through the art of words. The introduction of students to fiction requires from the personality of the wordsmith non-standard artistic and pedagogical thinking, openness to dialogue

мистецтва. Проблема підвищення ефективності заняття вимагає всебічного, діалектичного підходу. Це пояснюється тим, що заняття це складна, цілісна, динамічна система взаємообумовлених компонентів, серед яких важливе місце належить змісту, дидактичній і методичній структурі. Кожен з цих компонентів має свої компоненти, реалізація яких підвищить ефективність усієї системи. Визначимо найголовніші напрями вдосконалення заняття.

Виклад основного матеріалу.

Креативні, або, як ми говоримо, творчі, люди досить "дивна" категорія. Вони прагнуть зрозуміти самі. І тому, вивчаючи людину креатину, треба перш за все звертатися до її бачення світу, до її прагнення досліджувати його. Звісно, серйозна роль у розвитку креативності належить культурі, у якій виховується особистість, а також художній літературі, що розширює творчий потенціал кожного учасника навчально-виховного процесу.

Яким же повинен бути креативний викладач, щоб виховати креативного учня? На нашу думку, він: вислуховує думки всіх бажаючих; стає на позицію кожного учня; прагне зрозуміти логіку міркувань своїх вихованців; допомагає знайти вихід із проблемної ситуації; спонукає до мислення; демонструє варіативність розв'язання проблеми.

Якщо ж говорити про креативного викладача літератури, то варто наголосити на тому, що головним його завданням є: не лише розповідь і подача матеріалу слухачу а організація і прилучення його до пошукової роботи і до сприймання літератури як мистецтва – мистецтва слова.

Викладач літератури "приречений" на творчість, яка зумовлена предметом його діяльності, специфічною естетичною природою процесу передачі слухачам літературних знань, особливою роллю цієї дисципліни у творенні духовного світу юних особистостей, розвитку їхніх креативних здібностей засобами мистецтва слова. Прилучення вихованців до художньої літератури вимагає від особистості словесника нестандартного художньо-педагогічного мислення, відкритості до діалогу в координатах

in the coordinates "writer-teacher-listener", constant creative search.

The teacher is an intermediary between the child and entire generations, and only through him or her do readers learn about reality. Moral values, knowledge, and ethical social norms are embedded in the teacher's personal traits, his or her judgment, attitude, and worldview. By introducing the reader to literary knowledge, creating a humanistic atmosphere of respect for the individual, and aiming to co-create with him or her, only a truly creative teacher is able to shape and develop the creative abilities of young people. Everyone has opportunities to show creativity (creative abilities): knowledge (the more you know, the more often you are able to generate positive and effective ideas); open-mindedness (willingness to think alternatively); emotional strength (ability to control your emotional state); independence (ability to express your own thoughts); ability to play (feeling of pleasure from new ideas, images); ability to empathize (ability to feel the emotional state of others); self-analysis (ability to understand the principles of your own creative behavior); self-learning (ability to develop and improve yourself).

Based on the above, it is possible to create a conditional model of creative qualities of a personality professionally essential for creative methodological activity of a literature teacher: motivational and creative properties: motives, interests, needs for self-realization; creative position; emotional and creative properties: empathy, richness of emotional experience; expressive and impressionistic emotionality; intellectual and creative properties and abilities: intuition, ability to transform, imagination and fantasy, forecasting; aesthetic and creative properties and abilities: desire for beauty, aesthetic empathy, sense of form and style, sense of humor; communicative and creative properties: cooperation in creative activity, ability to motivate the creativity of others, accumulate creative experience.

In the process of designing and implementing an educational and methodological system for developing students' creativity in literature classes,

"письменник-викладач-слухач", постійних творчих пошуків.

Викладач є посередником між дитиною й цілими поколіннями, і лише через нього читачі пізнають дійсність. Моральні цінності, знання, етичні суспільні норми несуть у собі особисті риси викладача його оцінки, ставлення та світогляд. Прилучаючи читача до літературних знань, створюючи гуманістичну атмосферу поваги до людини, націленість на співтворчість із нею, лише справді креативний педагог здатний формувати й розвивати креативні здібності молоді. Можливості для прояву креативності (творчих здібностей) є в усіх: знання (чим більше знати, тим частіше те, що кожен здатний генерувати позитивні та ефективні ідеї); відкритість мислення (готовність альтернативно мислити); емоційна сила (здатність керувати своїм емоційним станом); незалежність (спроможність висловлювати власні думки); здатність до гри (відчуття задоволення від нових ідей, образів); здатність до співпереживання (уміння відчувати емоційний стан інших); самоаналіз (здатність розуміти принципи власної творчої поведінки); самонавчання (здатність саморозвиватися й самовдосконалюватися).

Виходячи з зазначеного, можна створити умовну модель креативних якостей особистості, професійно сутнісних для творчої методичної діяльності викладача літератури: мотиваційно-креативні властивості: мотиви, інтереси, потреби в самореалізації; творча позиція; емоційно-креативні властивості: емпатія, багатство емоційного досвіду; експресивна та імпресивна емоційність; інтелектуально-креативні властивості й здібності: інтуїція, здатність до перетворень, уява й фантазія, прогнозування; естетично-креативні властивості й здібності: прагнення до краси, естетична емпатія, почуття форми й стилю, почуття гумору; комунікативно-креативні властивості: співробітництво у творчій діяльності, здатність мотивувати творчість інших, акумулювати творчий досвід.

У процесі проектування й упровадження навчально-методичної

each teacher should strive for actual creativity (independently acquired in the process of methodological activity) by organizing training with due regard for the expansion of the creative potential of the youth's personality. Creativity is a prerequisite for personal self-realization.

The basis of creativity is psychophysiological dispositions, the development of which is ensured by numerous factors: personal (internal) – psychological, physiological and other characteristics of the subject; social (external) – their effect is determined by external circumstances and does not depend on the subject of activity.

Among the social factors that influence the development of the creative personality of young people, it is worth highlighting those that are directly in the field of view of the teacher of literature:

- macro-social (society and its influence on the formation and development of personality; a person and the cultural heritage of the nation);

- mesosocial (formation of a young person's national mentality; initiation to the cultural traditions of the nation and all mankind);

- microsocial (family upbringing of a child; the role of the educational system in the formation of a student's personality, etc.).

For many years, educational technologies have been trying to incorporate into the structure of the educational process conditions that promote the development of creative abilities of the individual. At the same time, scientists' efforts are directed both towards universalization of techniques and methods and towards individualization of the learning process. There is an opinion that all programs aimed at developing creative abilities can be divided into three categories [8: 31]: educational programs (with acceleration or change of the content of training); developmental programs (development of creative abilities); educational.

Since the first option is focused on the acquisition of knowledge and is appropriate for teaching gifted children, we paid attention to the main types of

системи розвитку креативності слухачі на заняттях з літератури кожен викладач повинен прагнути до актуальної креативності (самостійно набутої в процесі методичної діяльності), шляхом організації навчання з урахуванням розширення креативних потенційних можливостей особистості молоді. Креативність є необхідною умовою самореалізації особистості.

Основу креативності становлять психофізіологічні задатки, розвиток яких забезпечується численними факторами: особистісними (внутрішніми) – психологічними, фізіологічними та іншими особливостями суб'єкта; соціальними (зовнішніми) – їхня дія визначається зовнішніми обставинами й не залежить від суб'єкта діяльності.

Серед соціальних чинників, які впливають на розвиток креативної особистості молоді, варто виділити ті, що безпосередньо знаходяться в полі зору саме викладача літератури:

- макросоціальні (суспільство і його вплив на формування й розвиток особистості; людина й культурні надбання народу);

- мезасоціальні (формування в юності особистості національного менталітету; прилучення до культурних традицій народу та всього людства);

- мікросоціальні (родинне виховання дитини; роль зкладу освіти у становленні особистості слухача тощо).

Протягом багатьох років освітні технології намагаються закласти в структуру навчально-виховного процесу умови, які сприяють розвитку творчих здібностей особистості. При цьому намагання вчених спрямовані як у напрямку універсалізації прийомів та методів, так і в напрямку індивідуалізації процесу навчання. Існує думка всі програми, спрямовані на розвиток творчих здібностей, можна розділити на три категорії [8: 31]: освітні програми (з прискоренням або зміною змісту навчання); розвиваючі програми (розвиток творчих здібностей); освітньо-розвиваючі програми.

Оскільки перший варіант орієнтований на засвоєння знань та доцільний у навчанні обдарованих дітей ми звернули

developmental programs. The first type includes all programs aimed at developing higher mental processes. The category of educational and developmental programs includes those that set the tasks of acquiring knowledge and developing a creative personality as equal, in practice this is done through the introduction of various teaching methods that ensure the development of creative thinking and the emotional and personal sphere of the child in the process of learning the educational material. In our opinion, the most productive are programs based on the theory of developmental learning [2: 30; 3: 21; 4].

The main task of developmental learning is the formation of active, independent, creative thinking. In order to develop creative thinking in the classroom, students need to create a problem situation that will require them to perform search and research activities. Creative thinking is the main component in building research understanding when a student discovers, finds a way to the answer, to the solution of the problem, that was unknown to him or her before [4: 32; 8: 167; 9; 11: 19].

If the teacher poses the problem and solves it himself, at best, the students will show comparative understanding; if the teacher traces the interconnections of problem-based learning and passes them on, they will understand partially investigative perception. If students are aware of the problem themselves, and the teacher only organizes and controls their activities, they master the research level of understanding of the problem.

Developmental learning is the orientation of teaching principles, methods and techniques to achieve the greatest efficiency in the development of students' cognitive abilities. In the process of analyzing the system of methodological techniques and tasks for developing students' creative thinking in literature classes, we relied on the works of the founders of developmental learning – Z. Shevchenko, A. Lisovsky, S. Pulter, N. Voloshyn, etc.

The methodology of developmental teaching involves intensive mental work of students through the organization of

увагу на основні види розвиваючих програм. До першого виду науковці відносять всі програми, які спрямовані на розвиток вищих розумових процесів. До категорії освітньо-розвиваючих програм відносять такі, які ставлять задачі засвоєння знань і розвитку творчої особистості як рівноправні, на практиці це здійснюється за рахунок упровадження різних методик навчання, що забезпечують розвиток творчого мислення та емоційно-особистісної сфери дитини в процесі засвоєння навчального матеріалу. Найбільш продуктивною є, на нашу думку, програми, створювані на основі теорії розвиваючого навчання [2: 30; 3: 21; 4].

Основним завданням розвиваючого навчання є саме формування активного, самостійного, творчого мислення. Для розвитку творчого мислення на заняттях слухачу необхідно створювати проблемну ситуацію, яка потребуватиме від нього пошуково-дослідницьких дій. Творче мислення – основний компонент в побудові дослідницького розуміння коли слухач сам відкриває, сам знаходить невідомий йому до цього шлях до відповіді, до розв'язання проблеми [4: 32; 8: 167; 9; 11: 19].

Якщо викладач сам ставить проблему, сам її розв'язує, у кращому випадку слухачі виявлять співставлення розуміння, якщо ж простежується взв'язок проблемного навчання він передає їм, вони розуміють частково-дослідницьке сприймання. Якщо слухачі самі усвідомлюють проблему, а вкладач лише організує та контролює їх діяльність, вони оволодівають дослідницьким рівнем розуміння проблеми.

Розвиваюче навчання – це спрямованість принципів, методів і прийомів навчання на досягнення найбільшої ефективності розвитку пізнавальних можливостей школярів. У процесі аналізу системи методичних прийомів та завдань по розвитку творчого мислення слухачів на заняттях літератури ми спиралася на роботи фундаторів розвиваючого навчання – З. Шевченко, А. Лісовського, С. Пультера, Н. Волошина та ін.

Методика розвиваючого навчання передбачає інтенсивну розумову роботу

problem-based learning, which most fully meets the tasks of developing creative thinking of young people. We have set the task of in-depth study and generalization of the leading psychological and pedagogical provisions on the organization of problem-based learning in literature classes. The essence, conditions of implementation, features of the organization of problem-based learning are defined in the works of O. Isayev, Z. Shevchenko, L. Miroshnychenko. Problem-based learning as the process of organizing by the teacher of students' independent search activity, during which they develop general abilities, research activity and creative skills. In this case, the learning process is analogous to scientific research and is reflected in the concepts: problem, problem situation, hypothesis, means of solution, experiment, search results [4; 5; 8: 234; 13].

Effective methodological tasks and techniques that can be used in literature classes are presented in various trainings for the development of creative thinking [2; 3: 21; 8: 125]. It should be emphasized that in order to develop adolescents' creative thinking in literature classes, it is effective to use such tasks as "Making associative chains", "Situational connections", "Search for intermediate events", "Language creativity", "What would happen if... ", "Search for causes by two effects", "Texts with subtext", etc. The program material of the literature course and the age characteristics of students also require the use of more complex methods of developing creative thinking, such as a systematic approach, dialectical approach, brainstorming, cultural analysis, and fantasy techniques. A systematic approach to the development of creative thinking requires the use of different types, forms, methodological techniques, learning objectives and goals.

In the process of working on the problem, I sought to supplement the methods and techniques known in the psychology of creativity developed by V. Moliako and Y. Trofimov by filling them with other content and adding my own techniques. The researchers propose techniques that can be used in literature

млаучачів шляхом організації проблемного навчання, яке найповніше відповідає завданням розвитку творчого мислення молоді. Нами було поставлено завдання поглибленого вивчення та узагальнення провідних психолого-педагогічних положень щодо організації проблемного навчання на заняттях з літератури. Сутність, умови впровадження, особливості організації проблемного навчання визначено в роботах О. Ісаєва, З. Шевченко, Л. Мірошніченко. Проблемне навчання як процес організації викладачем самостійної пошукової діяльності слухачів, під час якої вони розвивають загальні здібності, дослідницьку активність і творчі уміння. При цьому процес навчання уподібнюється науковому пошуку і відображається в поняттях: проблема, проблемна ситуація, гіпотеза, засоби вирішення, експеримент, результати пошуку [4; 5; 8: 234; 13].

Ефективні методичні завдання та прийоми, які можуть бути використані на заняттях літератури, представлено в різноманітних тренінгах розвитку творчого мислення [2; 3: 21; 8: 125]. Слід підкреслити, що для розвитку креативного мислення підлітків на заняттях літератури ефективно використовувати такі завдання як "Складання асоціативних ланцюжків", "Ситуативні зв'язки", "Пошук проміжних подій", "Мовна творчість", "Що б було, якби...", "Пошук причин за двома наслідками", "Тексти з підтекстом" тощо. Програмний матеріал курсу літератури та вікові особливості учнів потребують, крім цього, використання більш складних прийомів розвитку творчого мислення, зокрема, таких, як системний підхід, діалектичний підхід, мозкова атака, культорологічний аналіз, прийоми фантазування. Системний підхід до розвитку творчого мислення вимагає використання різних типів, форм, методичних прийомів та навчальних завдань і цілей.

У процесі роботи над проблемою, я прагнула поповнити відомі в психології творчості методи та прийоми, розроблені В. Моляко, Ю. Трофімовим наповнивши їх іншим змістом та доповнивши власними прийомами. Дослідники пропонують

classes, In the works of scientists there is a method of semantic, transformative figurative, systemic vision, a method of mental analysis, synthesis, abstraction and transformation; or a method of time constraints, sudden prohibitions, quick sketching, a method of new options, information insufficiency, information overload, a method of absurdity and situational dramatization [14: 19; 15; 16: 123]. All the techniques proposed by scientists are aimed at developing creative thinking, mastering creative operations: change, transformation, addition, combination.

Thus, the development of a creative personality is a profound process of internal quantitative and qualitative changes in its psychological, intellectual and spiritual forces, which occurs on the basis of creative self-realization. The learning process is carried out through the use of methods.

The development of creative thinking is impossible without the use of the research method [2; 4-6; 8]. The most important factor that determines the nature of the research method is the dominance of independence, creative work of students in the process of analyzing and studying literary texts. The research method is implemented through the following techniques: setting a problem for the entire class; the teacher's proposal regarding the conduct of a seminar class, in connection with which students choose topics for reports, co-reports, or prepare speeches as opponents; The teacher offers students a work for independent analysis that has not been studied according to the program, or a work that they choose on their own, or they are offered creative tasks on aesthetic, literary, cultural or moral problems.

The achievement of the last goal should be facilitated by the types of listener activity that are provided for within the framework of the research method. In particular, these are: independent analysis of a part or episode of a work that is being studied; analysis of an entire work that is not being studied according to the program; comparison of two or several works in the thematic, problematic, ideological, theoretical-literary, historical-

прийоми, які можна використовувати на заняттях з літератури, У працях науковців зустрічається прийом смислового, перетворюючого образного, системного бачення, прийом мислительного аналізу, синтезу, абстрагування та перетворення; або метод часових обмежень, раптових заборон, швидкого ескізування, метод нових варіантів, інформаційної недостатності, інформаційної перенасиченості, метод абсурду та ситуаційної драматизації [14: 19; 15; 16: 123]. Всі запропоновані науковцями прийоми спрямовані на розвиток творчого мислення, оволодіння творчими операціями: змінення, перетворення, доповнення, комбінування.

Таким чином, розвиток креативної особистості – це глибинний процес внутрішніх кількісних і якісних змін її психологічних, інтелектуальних і духовних сил, що відбувається на основі творчої самореалізації. Процес навчання здійснюється за допомогою застосування методів.

Розвиток творчого мислення неможливий поза використанням дослідницького методу [2; 4-6; 8]. Найголовнішим чинником, який визначає характер дослідницького методу є домінація самостійності, творчої роботи учнів в процесі аналізу та студіювання художніх текстів. Дослідницький метод реалізується через наступні прийоми: постановка проблеми для усього класу; ерпропозиція учителя щодо проведення семінарського заняття, у зв'язку з чим учні обирають теми доповідей, співдоповідей або готують виступи у якості опонентів; ер учитель пропонує учням для самостійного аналізу твір, який не вивчався за програмою, або твір, який вони з цією метою вибирають самостійно, або їм пропонуються творчі завдання з естетичних, літературознавчих, культурологічних чи моральних проблем.

Досягненню останньої мети повинні сприяти види діяльності слухача, які передбачаються рамками дослідницького методу. Зокрема, це: самостійний аналіз частини або епізоду твору, який вивчається, аналіз цілого твору, який не вивчається за програмою; зіставлення двох або кількох творів у тематичному,

literary, artistic-culturological plans; comparison and analysis of two or several points of view on a work, the image of a hero, etc.: comparison of a literary work with its film adaptation; independent assessment of a performance, different actors' interpretations of the hero of the drama.

The research method of studying Ukrainian literature is a way of organizing the search activity of students, aimed at the independent implementation of the process of cognition. Although in the conditions of school education it is fundamentally impossible to predict all the most diverse life situations that one will have to encounter after graduating from an educational institution, in the process of getting acquainted with the best examples of world culture, readers not only acquire knowledge, but also master such general methods of thinking and intellectual skills that give them the opportunity to independently and creatively solve cognitive problems.

The following didactic principles are laid down on the basis of the developed methodological framework for the development of students' creative thinking in Ukrainian literature lessons: the need to take into account the individual typological characteristics and subjective experience of each student; reliance on the conscious activity of students in mastering creative thinking skills, a differentiated approach to the choice of forms of their creative thinking and speech activity: scientificity and accessibility of interpretation of the results and facts of creative thinking; adequacy of reinforcement of creative models of behavior in lessons; positive emotional background of stimulating influences.

The condition for the effective development of creative thinking of students in literature classes was considered to be an increase in the motivational activity of subjects of educational activities. For this purpose, an additional task was set: to apply in the teaching process various effective methods and techniques that will contribute to increasing self-confidence, creating an emotional atmosphere in the learning

проблемному, ідейному, теоретико-літературному, історико-літературному, мистецько-культурологічному планах; зіставлення та аналіз двох або декількох точок зору на твір, образ героя тощо: зіставлення літературного твору з його екранізацією; самостійна оцінка спектаклю, різних акторських інтерпретацій героя драми.

Дослідницький метод вивчення української літератури є способом організації пошукової діяльності учнів, спрямованої на самостійне здійснення процесу пізнання. Хоча в умовах шкільного навчання принципово неможливо передбачити усі найрізноманітніші життєві ситуації, з якими доведеться зустрічатися після закінчення закладу освіти, але у процесі знайомства з кращими зразками світової культури читач не тільки засвоюють знання, а й оволодівають такими загальними прийомами мислення та інтелектуальними вміннями, які дають їм можливість самостійно і творчо розв'язувати пізнавальні та життєві проблеми.

В основу розробленого методичного забезпечення розвитку творчого мислення учнів на уроках української літератури покладено наступні дидактичні принципи: необхідність врахування індивідуально-типологічних особливостей та суб'єктивного досвіду кожного учня; опора на свідому активність учнів при засвоєнні навичок креативного мислення, диференційований підхід до вибору форм їх творчої мисленнєвої та мовленнєвої активності: науковість і доступність тлумачення результатів та фактів творчого мислення; адекватність підкріплення креативних моделей поведінки на уроках; позитивний емоційний фон стимулюючих впливів.

Умовою ефективного розвитку творчого мислення учнів на заняттях літератури ми вважали підвищення мотиваційної активності суб'єктів навчальної діяльності. Для цього було поставлено додаткову задачу: застосовувати в процесі викладання різноманітні ефективні методи і прийоми, які сприятимуть підвищенню впевненості у собі, створенню емоційної атмосфери

process, which will cause a variety of feelings, experiences, surprise, creative inspiration, etc.

Methodical support for the formation of creative thinking and creativity as a personal characteristic consisted of two content blocks. The first block was represented by a modified system of stimulating exercises developed by N. Tokareva [11]. This system of exercises is aimed at building the semantic structure of speech utterances. The advantage of this approach is that the exercise can be considered as a method of learning, therefore the classification of exercises can be consistent with the classification of teaching methods. In literature classes, the following types of tasks were used: structural exercises (imitative, substitution, constructive (for example, constructing elements of statements according to a given topic or situation), selection of epigraphs, quotations, etc.); transformational exercises (for example, a new interpretation of facts, events in a literary text, identification with a character in a work, etc.); programmed exercises (editing and editing text material, creating a text according to a scheme, creating a certain image, etc.); communicative exercises (exercises aimed at forming skills and abilities to consistently express thoughts, finding the necessary speech means for expressing a unit in new situations).

Literature classes should evoke a collective artistic experience and exchange of aesthetic emotions, prepare for a dialogue with writers, in these classes the students are brought into contact with past eras and the modern world, this is a class in the search for truth, humanism, a kind of rehearsal of adult life. Creative teaching methods make it possible to create an atmosphere of creativity and originality in the class. This is one of the ways to make the reader relaxed, activate their self-confidence, set them up for success, and develop creative abilities. Influencing the reader's sphere, I stimulate the desire to empathize with the hero, to get to know the work more deeply, and at the same time I introduce the student to a little-known

процесу пізнання, що викликає різноманітність почуттів, переживань, здивування, творче натхнення тощо.

Методичне забезпечення формування творчого мислення та креативності як особистісної характеристики складалося з двох змістових блоків. Перший блок був представлений модифікованою системою стимулюючих вправ, розроблених Н. Токаревою [11]. Ця система вправ спрямована на побудову смислової структури мовленнєвого висловлювання. Перевагою даного підходу є те, що вправа може розглядатися як метод навчання, тому і класифікація вправ може узгоджуватись із класифікацією методів навчання. На заняттях з літератури використовували такі типи завдань як: структурні вправи (імітативні, підстановочні, конструктивні (наприклад, конструювання елементів висловлювання згідно із заданою темою або ситуацією), добір епіграфів, цитат тощо); трансформаційні (наприклад, нове тлумачення фактів, подій у художньому тексті, ідентифікація себе з персонажем твору тощо); програмовані вправи (редагування і текстового матеріалу, створення тексту за схемою, створення певного образу тощо); комунікативні вправи (вправи, спрямовані на формування умінь і навичок послідовно викладати думки, знаходити потрібні мовленнєві засоби для вираження одиниці у новій ситуації).

Заняття літератури повинні викликати колективне художнє переживання й обмін естетичними емоціями, готувати до діалогу з письменниками, на цих заняттях встановлюється контакт слухачі з минулими епохами та сучасним світом, це заняття пошуку істини, гуманізму, своєрідна репетиція дорослого життя. Креативні методи навчання дають змогу створити на занятті атмосферу творчості, неординарності. Це один із способів зробити читача розкутим, активувати її впевненість у своїй силі, налаштувати на успіх, розвивати творчі здібності. Впливаючи на сферу читача, стимулюю бажання співпереживати з героєм, глибше пізнати твір, разом з цим вводжу слухача у малознане наукове поле, де потрібен пошук, дослідження.

scientific field where search and research are needed.

All these forms of work emphasize the individual peculiarities of perception – apperception. The inclusion of personal sensory and figurative representations and associations introduces intuitive content into conceptual and intellectual learning. When perceiving literary works, readers' sensory representations arise, which are embedded by the author in artistic images. Scientists are still debating the visual objectivity of artistic images, arguing that the writer's skill does not depend on the accuracy of descriptions, but on the author's ability to only outline an image or hint at certain details or qualities so that the reader can fill in the gaps consciously created to his own taste. A series of sensory images that arise in the process of reading is caused by associations by contiguity, analogy, or cause-and-effect relationships in the reader's perceptual experience. The following algorithm allows us to trace the formation and development of associative ideas of the reader in the process of perceiving artistic images of a work and to determine the level of the reader's sensory-emotional reaction to the entire literary work.

Conclusions and research perspectives. In revealing the problem of students' creative abilities in the modern methodology of studying literature lies the improvement and development of methodological science, pedagogy, psychology, and literary studies. The creation of new methods of teaching literature, which consider the problems of reader development, contributes to raising the theoretical and methodological level of studying literature, improving its content and structural organization.

Much depends on the teacher's work in the lesson, to cultivate a stable interest in literature in readers, to constantly arouse a positive, emotional attitude to learning, to stimulate the intellectual and aesthetic needs of the reader – the main duty of the teacher. The level of interest and creativity of the lesson depends on the use of methods and techniques, their choice is determined by the content of the lesson, the nature and specificity of the material,

Усі ці форми роботи акцентують увагу на індивідуальних особливостях сприйняття – апперцепції. Включення особистісних чуттєвих образних уявлень і асоціацій вносить в понятійно-інтелектуальне навчання інтуїтивний зміст.

При сприйнятті літературних творів виникають читацькі чуттєві уявлення, які закладені автором у художні образи. Вчені досі дискутують з приводу зорової предметності художніх образів, доводячи, що майстерність письменника залежить не від докладності описів, а від вміння автора лише окреслити образ чи натякнути на певні деталі чи якості, щоб читач дописав свідомо створені лакуни на власний смак. Низка чуттєвих образів, яка виникає в процесі читання, обумовлена асоціаціями за суміжністю, аналогією чи причинно-наслідковими зв'язками перцептивного досвіду читача. Наступний алгоритм дозволяє простежити формування та розвиток асоціативних уявлень читача в процесі сприйняття художніх образів твору та визначити рівень читацької чуттєво-емоційної реакції на весь літературний твір.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок. У розкритті проблеми творчих здібностей слухачів в сучасній методиці вивчення літератури лежить удосконалення та розвиток методичної науки, педагогіки, психології, літературознавства. Створення нових методик викладання літератури, у яких розглядаються проблеми розвитку читача сприяє підвищенню теоретичного і методичного рівня заняття літератури, вдосконаленню його змісту та структурної організації.

Чимало залежить від роботи викладача на занятті, виховувати у читачів стійкий інтерес до літератури, постійно збуджувати позитивне, емоційне ставлення до навчання, стимулювати інтелектуальні та естетичні потреби читача – головний обов'язок викладача. Рівень зацікавленості і творчості заняття залежить від використання методів і прийомів, їх вибір зумовлюється змістом заняття, характером і специфікою матеріалу, можливостями і рівнем інтелектуального розвитку слухача.

the capabilities and level of intellectual development of the student.

Creative learning is a process of constant cooperation between a teacher and a student. The educational process is organized as a live contact of partners who are interested in each other and in the work they are doing together. Creative learning has a characteristic feature: the educational process merges with life, with the solution of real creative tasks. Creative – (from English) creative. Therefore, sometimes creativity is identified with creativity. Creative learning methods are not only the use of the most modern technologies in an educational institution or constant catching up with the latest trends in education, they are methods of teaching and learning. They all involve the use of new learning strategies that focus more on the reader, they encourage active participation and communication with their peers and the teacher during the lesson, the reader will have to work more, but in a way that better meets their needs and helps them develop faster.

A creative, active personality is formed mainly by the conditions of upbringing, the influence of the social environment and the system of education and training. If creative activity is manifested even in the absence or insufficiency of external conditions, then such creative activity is called creative. Creative learning technologies are assisted by teaching methods focused on the creation of students' own educational products. Cognition is possible, but it occurs precisely during and at the expense of the student's creative activity. The main result is the receipt of a new product.

Teaching methods are the cooperation of the teacher and the student, a way of working together, through which students acquire certain knowledge, skills and abilities. The question of the method of teaching literature is one of the central ones, both in the scientific and practical plan, and in the practical work of a teacher of literature. In methodological work, it is important to depart from the template, support the teacher's initiative, and create conditions for a relaxed exchange of ideas, experience, and opinions.

Креативне навчання – це процес постійної співпраці викладача та слухача. Навчальний процес організовується як живий контакт партнерів, зацікавлених один у одному та в справі, якою вони займаються разом. Креативне навчання має характерну рису: навчальний процес зливається з життям, із рішенням реальних творчих задач. Creative – (з англійської) творчій. Тому іноді ототожнюють творчість із креативністю. Креативні методи навчання – це не лише використання найсучасніших технологій у закладі освіти чи постійне наздоганяння останніх трендів освіти, це методи викладання й навчання. Усі вони стосуються використання нових стратегій навчання, які більше зосереджуються на читачеві, вони заохочують активно приєднуватися та спілкуватися зі своїми однолітками та викладачем під час заняття, читачеві доведеться більше працювати, але так, щоб краще відповідати їхнім потребам і допомагати їм швидше розвиватися.

Творча, активна особистість формується переважно умовами виховання, впливом соціального середовища і системи освіти і навчання. Якщо ж творча активність виявляється і за відсутності чи недостатності зовнішніх умов, то таку творчу активність називають креативною. На допомогу креативним технологіям навчання приходять методи навчання, орієнтовані на створення учнями власних освітніх продуктів. Пізнання при цьому можливе, але воно відбувається саме під час та за рахунок творчої діяльності учня. Головним результатом є отримання нового продукту.

Методи навчання – це співпраця викладача і слухача, спосіб спільної роботи, за допомогою якої учні набувають певних знань, умінь і навичок. Питання методу викладання літератури – одне з центральних, як в науково-практичному плані, так і в практичній роботі вчителя-словесника. У методичній роботі важливим є відхід від шаблону, підтримка ініціативи педагога, створення умов для невимушеного обміну ідеями, досвідом, думками.

REFERENCES (TRANSLATED & TRANSLITERATED)

1. Gerbner, G. (1995). Educators Activists Organize to Promote Media Literacy in U.S. *The New Citizen*, vol. 2. № 2 [in English].
2. Havryliuk, M. (2014). Rozvyvaty tvorchu samostiinist i piznavalnyi interes uchniv zasobamy interaktyvnoho navchannia [Develop creative independence and cognitive interest of students through interactive learning]. *Ukrainska literatura v serednikh navchalnykh zakladakh Ukrainy – Ukrainian literature in secondary educational institutions of Ukraine*, № 7, 30-36 [in Ukrainian].
3. Horalskyi, A. (2018). *Pravyla treninhu tvorchosti [Rules for creative training]*. Lviv: VNTL, 136 [in Ukrainian].
4. Isaieva, O.O. (2000). *Orhanizatsiia ta rozvytok chytatskoi diialnosti shkoliariv u protsesi vyvchennia zarubizhnoi literatury [Organization and development of reading activity of schoolchildren in the process of studying foreign literature]*. Kyiv: Lenvit, 184 [in Ukrainian].
5. Korsakova, O.K. (2015). Formuvannia uchniv dosvidu tvorchoi diialnosti [Formation of students' experience of creative activity]. *Shliakh osvity – The Path of Education*, № 2, 35-39 [in Ukrainian].
6. Kulchytska, O.I. (2016). Tvorchy zdbnosti osoblyvosti proiavu [Creative abilities, features of manifestation]. *Obdarovana dytyna – Gifted child*, № 1, 10-15 [in Ukrainian].
7. Kushytska, H. (2015). Rol problemno – poshukovoho metodu v orhanizatsii doslidnytskoi diialnosti uchniv [The role of the problem-search method in organizing students' research activities]. *Vsesvitnia literatura v serednikh navchalnykh zakladakh Ukrainy – World literature in secondary educational institutions of Ukraine*, № 9, 32-35 [in Ukrainian].
8. Miroshnychenko, L.F. (2007). *Metodyka vykladannia svitovoi literatury v serednikh navchalnykh zakladakh [Methodology of teaching world literature in secondary educational institutions]: pidruchnyk dlia studentiv-filolohiv*. Kyiv: Higher school, 415 [in Ukrainian].
9. Pasichnyk, Ye.A. (2000). *Metodyka vykladannia ukrainskoi literatury v serednikh navchalnykh zakladakh [Methodology of teaching Ukrainian literature in secondary educational institutions]: navch. posibnyk dlia studentiv vyshchychkh navch. zakladiv osvity*. Kyiv: Lenvit, 384 [in Ukrainian].
10. Ostapchuk, V., & Krivtsova, T. (2018). Urok – doslidzhennia yak perspektyva tvorchoho rozvytku uchniv [Lesson-research as a perspective of creative development of students]. *Vsesvitnia literatura ta kultura v navchalnykh zakladakh Ukrainy – World literature and culture in the educational system of Ukraine*, № 9, 5-10 [in Ukrainian].
11. *Psykhologichni osnovy rozvytku kreatyvnosti osobystosti v umovakh epedahohichnoi innovatyky [Psychological foundations of the development of individual creativity in the context of pedagogical innovation]: [metodychnyi posibnyk] / S.F. Ustimenko, N.M. Tokareva & others. (2017). Kryvyi Rih: Publishing House, 268 [in Ukrainian].*
12. *Suchasnyi urok (ukrainska mova ta literatura) [Modern lesson (Ukrainian language and literature)]: navch.-metod. posibnyk dlia studentiv filolohichnykh fakultetiv / (uk.: V.F. Doroz, & T.E. Larina). (2005). Berdyansk, 84 [in Ukrainian].*
13. *Problemnist na urokakh literatury. Metody navchannia [Problems in literature lessons. Teaching methods]*. Retrieved from: www.tspu.edu.ua/...lit/lec.htm [in Ukrainian].
14. *Funktsionuvannia tvorchoho myslennia v informatsiino-virtualnomu prostori subiekta [Functioning of creative thinking in the informational and virtual space of the subject]: monohrafiia / V.O. Moliako, Yu.A. Hulko, N.A. Vahanova [ta in.]; za red. V.O. Moliako. (2021). Kyiv-Lviv: Vydavets Viktoriia Kundelska, 194 [in Ukrainian].*
15. Moliako, V.O. *Psykhologhiia tvorchosti – nova paradyhma doslidzhennia konstruktyvnoi diialnosti liudyny [Psychology of creativity – a new paradigm of researching human constructive activity]*. Retrieved from: https://library.udpu.edu.ua/library_files/psuh_pedagog_probl_silsk_shkolu/6/visnuk_18.pdf [in Ukrainian].
16. *Psykhologhiia [Psychology]: pidruch. dlia stud. vyshch. navch. zakl. / Yu.L. Trofimov, V.V. Rybalka, P.A. Honcharuk, T.S. Kyrylenko, T.S. Kudrina, P.S. Perepelytsia, M.I. Aleksieieva, & O.V. Rudomino-Dusiatska. (2001). 3-ye vyd., ster. Kyiv: Lybid, 558 [in Ukrainian].*

Received: January 31, 2025
Accepted: February 14, 2025

GENERAL SECONDARY EDUCATION ЗАГАЛЬНА СЕРЕДНЯ ОСВІТА

UDC 371.02:811

DOI 10.35433/pedagogy.1(120).2025.2

THE USE OF DIDACTIC GAMES IN THE PROCESS OF FORMING MONOLOGICAL SPEECH OF YOUNG SCHOOLCHILDREN

O. A. Hordienko*

The modern system of primary education provides for a competency-based approach to learning, which aims to achieve results in the form of competence, among which the leading role is played by speech-related ones. Thus, in the State Standard of Primary Education speech competence is characterized as the ability to use the means of the native language for communication. An important component of it is the formed monologic speech (MS) of younger schoolchildren, which is closely interconnected with the mental and intellectual development of the personality. The article considers the essence of the concept of "monologic speech", provides analysis of works on the features of monologue conducted by domestic and foreign scientists; the main concepts related to coherent speech are characterized; the features of the development of monologic speech in primary school students are outlined. It is concluded that teaching monologue as a component of the communicative competence of younger schoolchildren contributes to the desire for mutual understanding of partners, friendliness, openness, and the development of the ability to communicate within the rules and norms of the general culture of speech and behavior. In general, the development of monologic speech of younger schoolchildren is a complex and gradual process that involves various aspects of speech development and communication. The appropriateness of using special measures to comply with the stages of work on the formation of monologic speech of younger schoolchildren is substantiated; its impact on the development of the personality of the younger schoolchild is determined; a special set of didactic games for the formation of monologic speech skills of primary school students is proposed. The author offers a selected set of didactic games aimed at the formation of the above-mentioned skills during the language and literature lessons. The results of the study showed that the set of exercises aimed at the formation of monologic speech of younger schoolchildren contributes to the formation of speech competence, improvement of communicative qualities of speech, and raising the level of speech culture. The methodological principles of involving a set of exercises for teaching monologue during the lessons of Ukrainian language in primary school are scientifically substantiated; It is proven that the specified complex can be implemented in the educational process, as well as used to improve corresponding programmes and textbooks. Prospects for further research in the specified field are also outlined. The materials of the article can be used to improve the methodology of teaching the Ukrainian language in primary school.

---

* Candidate of Pedagogical Sciences (PhD in Pedagogy), Docent
(Zhytomyr Ivan Franko State University)
YELENA_G@i.ua
ORCID: 0000-003-3384-3656

Keywords: didactic games, competence of a student, language and literary educational branch, younger schoolchildren, monologic speech, primary education, speech development, lexical work, retelling, productive speech.

ВИКОРИСТАННЯ ДИДАКТИЧНИХ ІГОР У ПРОЦЕСІ ФОРМУВАННЯ МОНОЛОГІЧНОГО МОВЛЕННЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

О. А. Гордієнко

Сучасна система початкового навчання передбачає компетентнісний підхід до навчання, який має на меті досягнення результатів у вигляді сформованих компетентностей, серед яких провідне місце посідає мовленнєва компетентність, яка в Державному стандарті початкової освіти характеризується як уміння користуватися засобами рідної мови для здійснення спілкування. Важливою її складовою виступає сформоване монологічне мовлення молодших школярів, яке тісно взаємопов'язане з психічним та інтелектуальним розвитком особистості. У статті розглянуто сутність поняття "монологічне мовлення", подано аналіз праць про особливості монологічного мовлення вітчизняних і закордонних науковців. Схарактеризовано основні дотичні до зв'язного мовлення поняття, окреслено особливості розвитку монологічного мовлення в учнів початкової школи. Зроблено висновок, що навчання монологу як складової комунікативної компетентності молодших школярів навчає прагненню до взаєморозуміння партнерів, доброзичливості, відкритості, вироблення вміння комунікувати у рамках правил і норм загальної культури мовлення і поведінки. У цілому розвиток монологічного мовлення молодших школярів – це складний і поступовий процес, який передбачає різні аспекти мовленнєвого розвитку та спілкування. Обґрунтовано доречність застосування спеціальних заходів для дотримання етапів роботи з формування монологічного мовлення молодших школярів, визначено його вплив на розвиток особистості молодшого школяра, запропоновано спеціальний комплекс дидактичних ігор з формування умінь монологічного мовлення учнів початкової школи. Автор пропонує спеціально дібрані дидактичні ігри, спрямовані на формування зазначених навичок на уроках мовно-літературної освітньої галузі. Результати дослідження показали, що комплекс вправ, спрямованих на формування монологічного мовлення молодших школярів, сприяють формуванню мовленнєвої компетентності, покращенню комунікативних якостей мовлення, підвищенню рівня культури мовлення молодших школярів. Науково обґрунтовано методичні засади залучення комплексу вправ навчання монологу на уроках української мови в початковій школі; доведено, що означений комплекс може бути впроваджений в навчально-виховний процес, використаний для вдосконалення програм і підручників. Також окреслено перспективи подальших досліджень в означеній галузі. Матеріали статті можуть бути використані для вдосконалення методики навчання української мови в початковій школі.

Ключові слова: дидактична гра, компетентність учня, мовно-літературна освітня галузь, молодші школярі, монологічне мовлення, початкова освіта, розвиток мовлення, лексична робота, переказ, продуктивне мовлення.

Introduction of the issue. In the modern system of primary education, the learning priority is set to the competency-based approach, which is one of the prerequisites for the formation and development of personal traits and qualities of younger schoolchildren, as well as the necessary skills and abilities. The competency-based approach aims to achieve effective educational results in the form of competencies. In particular, the speech competence of primary schoolchildren in the State Standard of

Primary Education is characterized as the ability to use the means of their native language to communicate [4]. An important component of speech competence is the mastery of monologic speech, which is noted in educational programs for primary grades. The development of monologic speech of a younger schoolchild in the system of speech development is a unique and complex process that is closely interconnected with the mental, intellectual, emotional development of

the child, affects their thinking and ability to interact harmoniously with other interlocutors.

This task can be helped by the involvement of a game aimed at developing the intellectual and emotional spheres of the child's personality, enriching it with knowledge about the world around, cultivating the best character traits, such as kindness, the ability to empathize, humanity, developing coherent speech, thinking, and forming aesthetic feelings. Also, didactic games are designed to solve such tasks as improving behavioral and communication skills; developing the ability to work independently; interest in educational material. The implementation of these tasks is carried out if each child is included in the learning process, and will show the greatest activity, which is facilitated by the involvement of the game.

Current state of the issue. The study of various aspects of the development of MS has always been given considerable attention in many psycholinguistic and linguodidactic scientific works. The mechanisms of monologic speech and the general principles of its formation are described in the studies of L. Kalmykova, L. Kardash, T. Kyrychenko, S. Kuranova, E. Barendt, E. Sapir, J. Sedivy and others. Scientists have identified the psychological principles of the formation and development of monologic speech, characterized aspects of the communicative activity of the individual, factors that influence the development of an individual's monologic speech.

Domestic scientists define monologic speech as "a developed statement that promotes communication". Thus, O. Solovey believes that the monologue form of speech creates a basis for mastering other types of speech [8: 49]. According to O. Yashchenkova, monologic speech is generated by one person, therefore it can have a certain, inherent style of expression. Therefore, according to linguistic features, monologue contains signs of written speech, which is distinguished by the development of the subject of the statement, syntactically

complex and, at the same time, structurally diverse [9: 57]. T. Skalatska gives the following definition of monologic speech: "this is one of the forms of speech, which is characterized by a complex syntactic structure and the desire to reveal the content of a specific issue" [6: 97]. According to E. Nicolaescu, monologic speech is a special type of speech activity, which is distinguished by its development, greater arbitrariness and programming [3: 161].

H. Vaskivska claims that MS is a coherent speech of one person, the purpose of which is to report certain facts, phenomena, events [1: 36]. The researcher distinguishes the following features of monologic speech: the need for preliminary long-term preparation and consideration of the content; its arbitrariness and detail; consistent presentation of the message and the conditionality of its content by its orientation to the listener. The scientist notes that MS, unlike dialogic, is contextual and is presented in a more complete form. Thus, in the process of preparing for monologic speech, a detailed selection of appropriate lexical means is carried out, and the use of various syntactic constructions is considered [1: 35].

The Psychological Dictionary of Modern Terms provides the following definition of monologue: this is a form of speech in the emergence of which one person participates, whose statements contain an answer to the listener's question [5: 178]. Scientists distinguish several forms of monologue, namely: internal (occurs mentally) and external (perceived by others, therefore it should be designed for their perception).

In the works of foreign scholars (L. Raphael, G. Borden, K. Harris), MS is defined as a unit of speech, the components of which are intertwined, logically and grammatically connected. It is determined by the situation in which information is exchanged [13: 381]. For our study, the opinions of the researchers about the features of MS are of great importance. According to E. Barendt, a monologue is the basis for

communication [10: 32]. E. Sapir defines speech as a multifaceted phenomenon consisting of separate statements and requiring the listener to further discuss the outlined topic. Monologic speech arises from the speaker's desire to convey certain information to the interlocutor [14: 78]. J. Sedivy suggests defining MS as a process of communication between individuals, which aims to exchange thoughts and impressions [15: 23]. D. Danny and N. Steinberg characterize MS as a process of exchange between subjects of expression, the content of which is influenced by the direct perception of the participants in communication [11: 94].

As we can see, monologue speech is a process of transmitting messages in the process of communication, is a means of communication between individuals. As a complex mental mechanism, it has several relationships with various states, properties and qualities of the individual. MS among other types of speech is distinguished by a number of factors of a social nature, namely: taking into account in the expression of national traditions, cultural characteristics of the interlocutors, compliance with speech etiquette, the level of formation of communication skills, and the conditions of upbringing, which, when integrated, become significant components of human speech activity.

Aim of the research is to analyze the essence of the concept of "monologic speech", as well as to determine its influence on the development of the personality of a younger schoolchild; to propose a set of didactic games for the formation of monologic speech skills of primary school students. In the process of performing the tasks set, the following theoretical research methods were used: analysis and synthesis of methodological sources on the research problem; the method of theoretical forecasting to determine the object, subject, goal and objectives of the study.

Results and discussion. There are many variants of MS, which differ in content and degrees of independence and preparedness. Thus, according to *the*

degree of preparedness of the speaker, scientists distinguish prepared, partially prepared and unprepared utterances. The semantic characteristics of MS are presented in such forms as a message, description or story. According to such criterion as *the degree of independence* of a monologue utterance, the following features are singled out: reproduction of what has been learned (retelling), independent utterance. The person who uses a monologue clearly realizes its purpose.

The formation of monologic skills is a complex and long-term process that begins in preschool age and develops during the acquisition of general secondary and higher education. A sensitive period for the formation of MS is the younger school age, when children learn to retell a text, compose short stories, describe objects, justify the correctness of their own judgments by providing arguments, and establishing cause-and-effect relationships.

Thus, monologic speech is characterized by such qualities as planning, logic, consistency, organization, the presence of a lexicon appropriate to the situation, requires the selection of correct grammatical forms for the formation of the statement. Continuous and coherent expression by one person of their own thoughts is the leading feature of monologue. All statements reproduced by the subject must be clearly planned and organized, grammatically correct.

The analysis of concepts we have conducted allows us to conclude that teaching monologue as a component of the communicative competence of younger schoolchildren implements an important educational tasks, namely: forms the attitude towards other people as a value; stimulates the desire for mutual understanding of partners; instills friendliness, openness, mutual trust, tolerance; develops the ability to communicate within the rules and norms of the general culture of speech and behavior. In general, the development of monologic speech of younger schoolchildren is a complex and gradual

process that involves various aspects of speech development and communication

During pedagogical practice in grades 1-2 and 3-4 of lyceums of the city of Zhytomyr and the region, students at the National Institute of Pedagogy (specialty "Primary Education") conducted a study of the level of development of monologic speech of younger schoolchildren. Although students usually gave the correct description of the pictures, they often made mistakes in the selection of words and expressions, deviated from the topic, the descriptions were not complete enough, and were characterized by inaccuracies, insufficient completeness, inability to adhere to a logically correct sequence. Students who showed a low level of development of dialogical speech skills made up 25% of the total number of respondents, often made gross mistakes. They needed help from an adult, showed poor knowledge, in almost all cases could not provide explanations, sometimes did not understand the task or refused to perform it, were distracted, remained silent or answered "yes", "no". A small number of children from the groups showed a high level (17%) of studied indicators. These students showed good conscious knowledge, gave clear answers, used explanations for their thoughts, correctly described the characters of the book, in addition, independently and correctly gave examples, and argued if needed. The answers contained original ideas and a variety of execution options; the speech was expressive. Most respondents (58%) showed an average level of development of monologic speech skills. During the lesson, they generally composed answers correctly, tried to use speech etiquette formulas, involved gestures and facial expressions, and used expressions that they remembered from the stories they listened to. However, they did not always show the ability to establish connections in parts of the monologue and did not show initiative in communication, were shy and experienced difficulties in constructing a monologue.

Diagnostics showed an insufficient level of development of monologic speech

in younger schoolchildren. Therefore, we proceeded to the next stage of our research – the development of a special set of measures aimed at developing the skills of monologic speech in younger schoolchildren. We believe that the use of didactic games will be appropriate for performing such a task.

As practice shows, the use of games allows to prevent stereotypes and monotony in learning, forms cognitive independence, orients children to creativity, search, teaches to solve problems, develops communication skills. Therefore, it is the game that helps to establish relationships in a children's team, helps them learn to communicate, and realize universal human values.

Teaching monologic speech to younger schoolchildren can be carried out in the following main areas: perception and reproduction of works (texts) and production of their own coherent statements of various types and styles. Thus, children listen to and read literary and popular science texts, learn to retell them, master various types of productive monologue, for example, learn to compose a description, story, reasoning, based on certain visual material (toys, pictures, diagrams), and without it. Teaching monologic speech to younger schoolchildren should be carried out in each lesson in the following stages:

1. Actualization of lexical (enrichment, clarification and activation of vocabulary) and grammatical competence of students (skills of word inversion, word formation and construction of simple common and complex sentences), which is implemented at the preparatory stage of the lesson in the form of a conversation during consideration of a plot and lexical and grammatical exercises. At this stage, the following techniques are used: selection of words of different parts of speech according to subject and plot variations directed by verbal instructions; change and formation of a wording according to a model and a particular variation; insertion of words into the text; addition and expansion of sentences, composition of words and sentences according to the given words and

pictures; game techniques (didactic games "Yes or No", "Catch the Word", "Name in One Word", "Decipherer", "I Am the Announcer", etc.).

2. Teaching students how to retell the text (reproductive monologue). Direct work on the formation of coherent monologic speech begins with teaching students how to retell the information, since this type of coherent utterance is considered the simplest: the child conveys the author's text in their own words and uses ready-made speech forms.

The process of learning how to retell the text takes place in two stages:

A) **Preparatory:** motivational (solving riddles, introductory conversation); using games to clarify the meaning of words that are supposedly unfamiliar to children ("Choose a word that is close in meaning", "Establish a sequence between the word and its meaning", "Choose a word that is opposite in meaning", "Guess the word that is hidden"; focusing attention on the perception of the text; reading (listening to the text); discussing what has been read; identifying the characters and clarifying cause-and-effect relationships; determining the main idea of the text read;

B) **Main:** reading the text that is already familiar to children ("chain", "relay", etc.); examining the illustrations to the text; using the game "Arrange the pictures in the right sequence"; reading the text silently with the intention of retelling; retelling in parts; retelling the text as a whole (possible in groups and pairs).

For retelling exercises, we choose small texts that are familiar and accessible to children. For example, for grade 1 we offer short fairy tales "Turnip", "Kolobok", "Sprouts and Roots" (processed and prepared by K.D. Ushynskiy) due to such specific features as: repeated plot moments; events develop in a logical sequence; the main character interacts with several characters in turn. We use a variety of visual material: pictures with the image of characters, substitute models (silhouette images in the form of geometric figures), pictorial and graphic

plans or schemes, flannelgraph, mnemonic tables.

After reading the fairy tale, we determine the characters (Grandfather, Grandma, Granddaughter, Bug, Cat, Mouse, etc.), the order of actions that occur (in what sequence the characters appeared). During re-reading, children lay out pictures with images of fairy tale characters on the flannelgraph. After that, based on the images on the flannelgraph, children retell the fairy tale.

We also use tasks to develop storytelling skills with elements of creativity. Thus, children are proposed a specific situation and/or event that alters some of the elements of the text, for example: the characters of the "Turnip" fairytale failed to pull out the turnip and thus they require extra help from new characters.

While working on retelling of the fairytale "Sprouts and Roots", we use a blank basis for the scheme and silhouette images. After reading the story, we determine the main characters (the Man and the Bear). Then the text of the fairytale is divided into two parts (the Man and the Bear planted and divided the turnip, sowed and divided the wheat), thus children speculate about what was planted and how it was divided (Who got what?). Next, we select silhouette images of the characters and the planted vegetables and the parts they were divided into. In the upper part of the scheme, children stick silhouette images of the Man and the Bear. The turnip has sprouts (they stuck a silhouette image of the turnip on the scheme). The man took the roots and gave the sprouts to the Bear (under the image of the man, a silhouette of a turnip is glued, and under the image of the Bear – its sprouts). The wheat ripened (a silhouette image of wheat is glued to the diagram). The man took the sprouts for himself and gave the roots to the Bear (under the man, we glue a silhouette image of a sprout, and under the bear – a silhouette image of the root).

We also add tasks for the development of storytelling skills with elements of creativity. Thus, children are offered the following situation: the man decided to

sow the field next spring, so we need to come up with a continuation of the fairytale.

Thus, by visually illustrating tales, children see in the diagrams of characters, cause-and-effect relationships and the order of actions; schematic illustration of the tale is given to the recipients, therefore, during the retelling, children pay attention to the correct construction of sentences, reproduction of words and expressions as well as to the characteristic of the text that they are retelling. Along with the formation of retelling skills, their knowledge of the text deepens; the structure of speech, its expressiveness, the ability to build sentences and the text as a whole are improved.

3. Teaching how to compose a story (productive monologue) (forming ideas about the structure of the text, logical connection and sequence of events, skills in using lexical and grammatical means when composing a story) is carried out after children perceive a plot picture and analyze its content.

At this stage, the following techniques are used: motivational setting (selection of plot pictures that arouse children's interest; perception of clarity; target setting for creating a story); sample story (full text or its fragments) with further analysis and repetition; familiarization with the features and structure of the text; explanation of the content and sequence of actions; drawing up a story plan (interrogative, schematic) independently and in groups; collective composition of the story in parts; independent recording of the story; selection of syntactic constructions (beginning: "In the spring ...", "One summer day ...", "Once in the winter ...", "On a summer morning ...", "Once upon a time ..."; main part: "First ...", "Thereafter ...", "Then ...", "Further ...", "After that ...", "After some time ...", "Suddenly ...", "Soon ..."; denouement: "Now it became clear ...", "It turns out ...", etc.); didactic games with visual material "Arrange in the sequence of events", "Confusion", "The fourth extra", etc.).

When composing each story, the teacher monitors the correctness of word formation, clarifies their meaning, monitors the correctness of the presentation of thoughts (for example, not only listing events, but also explaining cause-and-effect relationships), focuses on the final words that will add completeness to the story, express the main idea of the story. If necessary, the teacher corrects errors, inaccuracies, helps to choose words and expressions, and adds explanations to creative tasks.

The development of skills aimed at controlling one's own speech and the speech of others during the construction of coherent statements is carried out at the stage of analysis and evaluation of children's stories. Thus, the following techniques should be used accordingly: supplementing the story; listening to one's own story in an audio recording and its further analysis; evaluation of the story by the teacher; indirect methods of assessment (reminding, correcting, commenting, emotional response); analysis and evaluation of one's own story; mutual evaluation by children of the products of their activities.

The process of composing a story based on a series of plot pictures requires the child to be able to identify the main characters or objects, as well as to note the essential details of the compositional background of the pictures, to trace the relationship and interaction of the characters, the sequence of actions depicted in the pictures, including the ability to think through the causes and consequences of these actions (why this situation arose and how it might end).

Games are of particular interest to schoolchildren due to the peculiarities of the age group chosen, and they allow us to select lexical material for statements, enriching children's vocabulary, help to master the skills of constructing coherent monologue speech, teach the recipients to answer questions not with one word, but with several sentences. In order to help the teacher, we offer the following didactic games: "In a circle", where, for example, children need to choose a caressing word for an object or creature seen in a picture;

"How to say it differently?" – in this game, children practice choosing synonyms (the sun – bright, hot, etc.); "Say the opposite" – children choose antonyms (bright – dim, etc.); "Is it so or not?" – contributes to the development of logical thinking, forms the ability to notice violations in the sequence of narration, to establish connections between phenomena.

During the game, the technique of describing objects and characters will be the most effective. For example, when working on the fairy tale "The Bunny's Hut" (grade 2), we ask students to recall the plot and describe the characters of the story. Thus, children may say that the Bunny is too trusting, the Fox is a red-haired swindler, and the Rooster is loud and brave. Then the participants describe objects from this fairy tale, namely: the Bunny's wooden hut (warm, made of logs, will not melt, sturdy, etc.), the Fox's icy – transparent snow dwelling (cold, easy to melt, etc.).

The students can play the games "Who knows how to do what?", "Is it so or not?", "What first, what next?", "Guess the fairy tale" independently, the teacher only monitors their progress and summarizes results.

Conclusions and research perspectives. Thus, didactic games have a positive effect on the level of independence and correctness of children's speech, enrich their ideas about the structure of a coherent statement and ways of connecting individual parts into a single text, increase students' mental and verbal activity since participants of the game find themselves in situations that encourage the desired statement. Children's compliance with the conditions of the game develops the ability to coordinate their actions with other

participants, as well as to defend themselves and assist the others, predict the consequences of their actions for other players. Therefore, the game provides schoolchildren with a living, social, collective experience. As young students gradually master the skills of constructing monologic speech, they learn to plan and logically build sentences, formulate statements in accordance with the norms of the literary language. In the future, it will effectively and gradually complicate the texts in terms of structure and language material.

Thus, the use of didactic games during the lessons of language and literature contributes to the development of the personality of each child, regardless of the level of their general success, health status, thinking patterns, etc. The thinking process is activated as a response to difficulties, due to the need to select the only correct solution among many possible ones, which requires a quick restructuring of activity pattern, habitual conditions, etc. It makes it possible to strain all the instinctive abilities and interests of the child, as well as to stimulate them to organize their behavior so that he/she consciously solves educational tasks, which activate their thinking and speech.

The research conducted does not exhaust all aspects of the problem. Further investigation will cover the issues of improving the content, methods and techniques of work on the formation of monologic speech of younger schoolchildren. We see the prospect of further scientific research in the development of corresponding methodological support, considering the principle of continuity in the development of monologic speech of younger schoolchildren.

REFERENCES (TRANSLATED & TRANSLITERATED)

1. Vaskivska, H.O. (2016). Formuvannia komunikatyvnoi kompetentnosti osobystosti yak osnovna problema suchasnoi lnhvodydaktyky [Formation of communicative competence of the individual as the main problem of modern linguistic didactics]. *Naukovyi visnyk Skhidnoevropeiskoho natsionalnoho universytetu imeni Lesi Ukrainky – Scientific Journal of the Lesia Ukrainka Eastern European National University*. Lutsk: SNU imeni Lesi Ukrainky, vyp. 1(30), t. 1, 33-38 [in Ukrainian].

2. Krutii, K.L., Desnova, I.S., & Blashkova, O.M. (2022). Osoblyvosti zasvoiennia dytynoiu doshkilnoho viku osnovnykh zakonmironosti hramatychnoi budovy ridnoi movy [Features of the acquisition of the basic patterns of the grammatical structure of the native language by preschool child]. *Visnyk Luhanskoho natsionalnoho universytetu imeni Tarasa Shevchenka. Pedagogichni nauky – Journal of the Luhansk Taras Shevchenko National University. Pedagogical Sciences*, 8(346), ch. 1, 16-28. Retrieved from: [https://doi.org/10.12958/2227-2844-2021-8\(346\)-1-16-28](https://doi.org/10.12958/2227-2844-2021-8(346)-1-16-28) [in Ukrainian].
3. Nikolaiesku, E.V. (2007). Poniattia "mova" i "movlennia" u suchasni linhvistytsi [The concepts of "language" and "speech" in modern linguistic]. *Ukrainska mova i literatura – Ukrainian language and literature*, № 4, 157-168 [in Ukrainian].
4. Pro zatverdzhennia Derzhavnoho standartu pochatkovoï osvity [On approval of the State Standard of Primary Education]. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/87-2018-%D0%BF#Text> [in Ukrainian].
5. *Psykhologichnyi slovnyk naisuchasnisnykh terminiv [Psychological dictionary of the most modern terms]*. (2009). Kharkiv: Prapor, 672 [in Ukrainian].
6. Skalatska, T.I. (2017). Linhvistyka – psykhologhiia – psykholinhvistyka – psykhologhiia movlennia. Movlennia yak diialnist [Linguistics – psychology – psycholinguistics – psychology of speech. Speech as an activity]. *Ukrainska mova v yurysprudentsii: stan, problemy, perspektyvy – Ukrainian language in jurisprudence: status, problems, prospects: materialy XIII Vseukr. nauk.-prakt. konf. Kyiv: Nats. akad. vnutr. sprav*, ch. 2, 95-112 [in Ukrainian].
7. *Typova osvitnia prohrama, rozroblena pid kerivnytstvom Savchenko, O.Ya. 3-4klas [Typical educational program developed under the leadership of Savchenko, O.Ya. 3-4th grade]*. Retrieved from: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/programy-1-4-klas/2022/08/15/Typova.osvitnya.prohrama.1-4/Typova.osvitnya.prohrama.1-2.Savchenko.pdf> [in Ukrainian].
8. Solovei, O.A. (2010). Psykholinhvistychni doslidzhennia movlennia ditei doshkilnoho viku [Psycholinguistic studies of the speech of preschool children]. *Visnyk Natsionalnoi akademii Derzhavnoi prykordonnoi sluzhby Ukrainy – Journal of the National Academy of the State Border Guard Service of Ukraine*, № 1, 49-51 [in Ukrainian].
9. Yashenkova, O.V. (2011). *Osnovy teorii movnoi komunikatsii [Fundamentals of the Theory of Speech Communication]: navch. posibnyk*. Kyiv: Akademiia, 304 [in Ukrainian].
10. Barendt, E. (2005). *Freedom of speech*. OUP Oxford, 189 [in English].
11. Danny, D., & Steinberg, N. (2013). *Sciarini. An Introduction to Psycholinguistics*. 2nd editions. London, 325 [in English].
12. Kruty, K., Chorna, H., Samsonova, J., Kurinna, A., Sorochnyska, O., & Desnova, I. (2022). Genesis of Grammatical Structure of a Preschool Child Language. *Revista Românească pentru Educație Multidimensională*, vol. 14, is. sup. 1, 495-528. Retrieved from: <https://doi.org/10.18662/rrem/14.1Sup1/563> [in English].
13. Raphael, L.J., Borden, G.J., & Harris, K.S. (2007). Speech science primer: Physiology, acoustics, and perception of speech. *Lippincott Williams & Wilkins*, vol. 8, 378-392 [in English].
14. Sapir, E. (2004). Language: An introduction to the study of speech. *Courier Corporation*, 281 [in English].
15. Sedivy, J. (2018). Language in mind: An introduction to psycholinguistics. *Sunderland. Massachusetts: Sinauer Associates*, 261 [in English].

Received: January 29, 2025
Accepted: February 17, 2025

**UDC 373.1:373.5(477)
DOI 10.35433/pedagogy.1(120).2025.3**

**MULTIDIMENSIONALITY OF THE PROCESSES OF ASSESSING STUDENTS'
LEARNING OUTCOMES IN THE NEW UKRAINIAN SCHOOL**

O. V. Pastovenskyi*, O. V. Voznyuk**

The article conducts a systematic study of the processes of assessing students' learning outcomes in the New Ukrainian School. It is shown that the assessment process in the system of general secondary education determines an important characteristic of the educational process – its quality.

It is proved that the assessment process is one of the most important aspects of the educational process, since assessment corresponds to the cornerstone systemic-cybernetic principle of the functioning of any system – feedback, which in the education system is implemented between participants in the educational process mostly in the form of processes of assessing educational achievements of education subjects.

It is argued that assessment as a multidimensional and one of the most important components of the educational process can be characterized on the basis of various features/characteristics (by types, forms and methods of assessment; by the level of interaction of participants in the educational process; by the differentiation of tasks according to cognitive levels; by the method of grouping learning outcomes; by approaches to assessing competencies; by the method of expressing assessments, etc.), which are important and equivalent, therefore, comprehensive consideration of their features in the process of assessing the learning outcomes of participants in the educational process is of great importance for the specified process.

Assessment is considered in a broader (systemic) sense as a process consisting of certain stages/components (definition of goals and criteria, assessment, analysis and correction), which should be implemented taking into account the features of the assessment characteristics (levels of differentiation of the educational process, interaction of participants in the educational process, cognitive levels of learners' activity, etc.).

The basic characteristics of the assessment process are considered, a model for forming an overall assessment for a subject/integrated course is built (using the example of the mathematical educational field), a model for implementing assessment stages at different levels of differentiation of the educational process is developed.

---

* Doctor of Sciences (Pedagogy), Professor
(Communal institution "Zhytomyr Regional In-Service Teacher Training Institute" of Zhytomyr Regional Council)
al.pastov@gmail.com
ORCID: 0000-0002-6450-0843

** Doctor of Sciences (Pedagogy), Professor
(Zhytomyr Ivan Franko State University)
alexvoz@ukr.net
ORCID: 0000-0002-4458-2386

Keywords: assessment, educational process, types, forms, assessment methods, levels of interaction, cognitive levels, competence, groups of results.

БАГАТОВИМІРНІСТЬ ПРОЦЕСІВ ОЦІНЮВАННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ НАВЧАННЯ УЧНІВ У НОВІЙ УКРАЇНСЬКІЙ ШКОЛІ

О. В. Пастовенський, О. В. Вознюк

У статті здійснюється системне дослідження процесів оцінювання результатів навчання учнів у Новій українській школі. Показано, що процес оцінювання у системі загальної середньої освіти визначає важливу характеристику освітнього процесу – його якість.

Доводиться, що процес оцінювання постає одним із найважливіших аспектів освітнього процесу, оскільки оцінювання відповідає наріжному системно-кібернетичному принципу функціонування будь-якої системи – зворотному зв'язку, який у системі освіти реалізуються між учасниками освітнього процесу здебільшого у вигляді процесів оцінювання навчальних досягнень суб'єктів освіти.

Стверджується, що оцінювання як багатовимірний і один із найважливіших компонентів освітнього процесу можна характеризувати на основі різних ознак/характеристик (за видами, формами і методами оцінювання; за рівнем взаємодії учасників освітнього процесу; за диференціацією завдань відповідно до когнітивних рівнів; за способом групування результатів навчання; за підходами до оцінювання компетентностей; за способом вираження оцінок тощо), які є важливими і рівнозначними, тому комплексне врахування їхніх особливостей в процесі оцінювання результатів навчання учасників освітнього процесу має вагоме значення для зазначеного процесу.

Оцінювання розглядається в ширшому (системному) розумінні як процес, що складається з певних етапів/складових (визначення цілей і критеріїв, оцінювання, аналіз і корегування), які доцільно реалізовувати з урахуванням особливостей характеристик оцінювання (рівнів диференціації навчального процесу, взаємодії учасників освітнього процесу, когнітивних рівнів діяльності учнів тощо).

Розглянуто базові характеристики процесу оцінювання, побудовано модель формування загальної оцінки з предмета/інтегрованого курсу (на прикладі математичної освітньої галузі), розроблена модель реалізації етапів оцінювання на різних рівнях диференціації освітнього процесу.

Ключові слова: оцінювання, освітній процес, види, форми, методи оцінювання, рівні взаємодії, когнітивні рівні, компетентність, групи результатів.

Introduction of the issue. Assessment of students' learning outcomes is one of the most important aspects of the educational process, since assessment corresponds to the cornerstone systemic-cybernetic principle of the functioning of any system – feedback. In the education system, feedback within the participants in the educational process is realized mostly in the form of assessing the educational achievements of education subjects. At the same time, as Wilhelm Windelband noted, any assessment takes for a criterion a certain goal and has meaning and significance only for those who recognize this goal [17].

Current state of the issue. The assessment process in the system of general secondary education determines an

important characteristic of the educational process – its quality. Thus, the research of Eric Hanushek from Stanford University and Ludger Woessmann from German Institute for Economic Research has shown that the quality of school education in the context of its assessment helps to predict how much a country will prosper in the long term [13]. Significant results in studying the problem of the quality of education in its connection with the assessment of academic success have been achieved by foreign scientists [11-13; 16]. At the same time, the assessment process is the focus of attention of many researchers in the context of its various aspects – *psychological and motivational, educational, target-oriented, formative* [14; 15; 19-21]. The phenomenon of formative

assessment is of particular importance both in the domain of Ukrainian [6] and foreign research [9; 10; 18].

However, the system of assessing student learning outcomes in the New Ukrainian School in the context of a systematic generalization of the mentioned process has not yet been the subject of scientific and pedagogical research.

Aim of the research presupposes the investigating of the multidimensionality of the processes of assessing learners' learning outcomes in the New Ukrainian School.

Research methods: theoretical analysis of scientific literature and educational documents, including synthesis, comparison, and modeling, which allows building a model of the assessment process in the context of the New Ukrainian School.

Results and discussion. Assessment as a multidimensional entity and one of the most important components of the educational process should be characterized based on the analysis of the requirements of regulatory legal acts on education – specifically the requirements to the assessment process, to the results of students' educational activities, to the method of expressing the assessment, etc. [6].

Article 17 of the Law of Ukraine "On Complete General Secondary Education" defines the main **types** of assessment of students' learning outcomes, which include: formative, current, final (thematic, semester, annual) assessment, state final certification (SFC), external independent assessment (EIA) [1]. Considering that formative assessment is, in fact, an effective current assessment (along with traditional current assessment), SFC and EIA are summative assessments at certain levels of education (primary, basic and specialized secondary education), and the annual assessment is based on the overall grades for the first and second semesters, we highlight the following types of assessment most common in the general secondary education system:

- current assessment (*traditional, formative*);
- summative assessment (*thematic, semester*).

Each of these types of assessment has its place and role in the educational process and is regulated by certain legal educational documents.

In addition, since assessment is an integral part of the educational process, it can be carried out in individual, group or frontal **forms** [3].

It is obvious that during frontal assessment, the individual characteristics of learners are not taken into account fully enough.

In the process of organizing group forms of work based on a differentiated approach, it is much better to take into account the learners' educational needs. Group forms of assessment are more objective and more effectively contribute to improving the learning outcomes of the participants in the educational process.

During the implementation of an individual form of assessment, additional opportunities appear for analyzing the features of individual educational trajectories and objectively assessing children's learning outcomes.

Let us note that although all forms of assessment are used in practice, our pedagogical experience confirms the positive impact of differentiation and individualization of assessment on ensuring the effectiveness of the educational process and the successful implementation of learners' individual educational trajectories.

At the same time, it is important to emphasize that a crucial role in ensuring the effectiveness and objectivity of assessing the results of learners' educational activities is played by the rational use of various assessment **methods**, among which we can distinguish:

- observation methods: *observation of learners' activities, learning outcomes (in particular, portfolio analysis), etc.*;
- oral assessment methods: *learners' story, explanation, reading of the text, diagrams, conversation, oral test, etc.*;
- written assessment methods: *solving problems, exercises, dictations, recitations, compositions, written answers to questions, tests, essays, etc.*;

- practical assessment methods: *laboratory, practical, graphic, calculation work, educational projects, work with maps, diagrams, creation of tables, diagrams, models, etc.*;

- digital assessment methods: *online testing, IT product assessment, working on simulators, remote assessment using video conferencing capabilities, etc.* [5].

It is clear that the reasonable choice of assessment methods depends on the specifics of the content of educational disciplines (integrated courses), their volume, age and psychological characteristics of learners in a particular class, the forms of organization of the educational process, etc.

It is also obvious that the effectiveness of assessment, as a component of the educational process, largely depends on the level of **interaction** between participants in the educational process.

In our opinion, the interaction of participants in the educational process (teachers, learners, parents) in the process of assessing the learning outcomes can be implemented at the following three levels:

- the level of *authoritarian influence* (the teacher alone assesses the learners' learning outcomes);

- the level of *constructive communication* (the teacher assesses the learning outcomes based on constant exchange of information with learners and their parents);

- the level of *horizontal cooperation* (the assessment of learning outcomes is carried out within the interaction of all participants in the educational process on the basis of the principle of equality, in particular in the process of organizing mutual assessment and self-assessment).

It is clear that the assessment of learners' learning outcomes, depending on the specific situation, can be carried out in the interaction of participants in the educational process (teachers, learners, parents) at any of the three specified levels.

In particular, in conditions of authoritarian influence, the teacher single-handedly controls the educational process, however, under these circumstances, as practical experience shows, not all the

features of assessment in a particular class are always taken into account.

At the level of constructive communication, the teacher more successfully implements the assessment requirements based on systematic and constructive communications with learners and parents. At this level, real steps are taken to improve the effectiveness of assessment.

At the level of horizontal cooperation, the teacher successfully implements the assessment requirements together with learners and parents. *Self-assessment and mutual assessment* of learning outcomes are of particular importance, which in most cases should precede the teacher's assessment. We emphasize that it is at this level that the assessment potential is most effectively realized [7].

It should be noted that in the process of assessing academic successes, it is important to take into account the level of learners' *cognitive activity* in the educational process.

It is advisable to differentiate the tasks for assessment taking into account the taxonomy of educational goals by **cognitive** levels of activity:

- initial level tasks should presuppose learners' ability to recognize and reproduce elements of the content of education;

- intermediate level tasks – learners' understanding and application of the elements of educational material;

- sufficient – learners' skills in analyzing educational information (its classification, comparison, generalization, integration, etc.);

- high level tasks – learners' ability to evaluate educational information, reflection, recording information (from text to schematic or graphic forms and vice versa), creating and producing information [5].

Each subsequent level of tasks (from initial to intermediate, sufficient and high) should cover the indicators for assessing the learning outcomes at preceding levels and contain new indicators that allow assessing learning outcomes at higher cognitive levels.

Let us consider another characteristic of assessment, which is determined by the

features of the current State Standard of Basic Secondary Education. One of these features expresses the requirements for mandatory learning outcomes for the learners in grades 5-6 and 7-9 in educational fields and the corresponding benchmarks for assessment are defined in terms of **groups of outcomes** that cover closely connected general outcomes [8].

In accordance with the groups of results and assessment guidelines being defined

for each educational field, the assessment criteria for educational fields of learning outcomes of education seekers have been developed. This, of course, is also reflected in the certificate of learners' achievement, where marks are also given by groups of results [5]. The scheme for forming an overall assessment for studying disciplines (using the example of the mathematical field) is shown in Fig. 1.

Requirements for mandatory learners studying outcomes according to the state standard of basic secondary education	Criteria for evaluating learners studying outcomes by educational field in accordance with the state standard for basic secondary education	Characteristics of studying outcomes (by groups of outcomes according to the certificate of achievement)
Mathematical educational field		
Investigating situations and identifying problems that can be solved using mathematical methods	→ Outcome Group 1. Investigating situations and creates mathematical models	→ Learning Outcome Investigating situations and creates mathematical models
Modeling processes and situations, developing strategies and action plans to solve problem situations	→ Outcome Group 2. Solving mathematical problems	→ Studying Outcome Solving mathematical problems
Critical assessment of the process and result of solving problem situations	→ Results Group 3. Interpreting and critical analyzing the results	→ Studying Outcome Interpreting and critical analyzing the results
Development of mathematical thinking for cognition and transformation of reality, mastery of mathematical language		
OVERALL RATING		

Fig. 1. Model for forming an overall assessment for a studying subject/integrated course (using the example of the mathematical educational field)

Another feature of the assessment process is that the assessment of learning outcomes should be carried out in accordance with the requirements for mandatory learning outcomes defined by the State Standard based on a **competency-based approach** [8]. After all, complete general secondary education in regulatory legal acts is considered as a set of learning outcomes and competencies determined by the relevant state standards and acquired by a person

at the relevant levels of complete general secondary education [1].

Considering that the competence structure includes *knowledge, skills, abilities, values and attitudes* [2], as well as taking into account practical experience in carrying out assessment, let us note that currently the assessment of competencies is most often carried out on the basis of such approaches as:
1) assessment of knowledge;
2) assessment of knowledge, skills and

abilities; 3) assessment of knowledge, skills, abilities, attitudes and values.

Sadly for all of us, the assessment of mainly the knowledge component of competencies is still quite common in schools. This is due to both the imperfection of assessment methods and technologies, and the insufficient professional training of some pedagogical workers as for the requirements of the New Ukrainian School regarding the assessment of competencies. At the same time, it is important to note that the development and provision of objective assessment of competencies are one of the most important tasks of the New Ukrainian School.

And finally, the assessment process is also characterized by the way of expressing **the assessing evaluation/marks**, the main ones being: verbal, level, and point assessments. It should be noted that a retrospective

analysis of the experience of the functioning of various educational systems confirms the importance of assessments for ensuring the effectiveness of the educational process.

It should be noted that verbal and level assessments can be expressed both orally and in writing. The learning outcome of children in grades 1-2 is expressed by a verbal assessment, and grades 3-4 – by a verbal or level assessment, at the choice of the educational institution [8].

The learning outcomes of learners in basic and senior vocational schools are expressed by points from 1 to 12. In the case of introducing its own scale for assessing learning outcomes, the educational institution must determine the rules for converting such assessments to a 12-point scale [2].

The generalized/systemic characteristics of the assessment process are given in Table 1.

Table 1

The generalized/systemic characteristics of the assessment process

No	Name of the sign	Characteristics of the assessment process
1	By type of assessment	– current assessment (traditional, formative); – summative assessment (thematic, semester).
2	By assessment forms	– frontal assessment; – group assessment; – individual assessment.
3	By assessment methods	– observation methods (observation of learners' activities, learning outcomes (including portfolio analysis), etc.); – oral assessment methods (learner's story, explanation, reading text, diagrams, conversation, oral test, etc.); – written assessment methods (solving problems, exercises, dictations, recitations, compositions, answers to written questions, tests, essays, etc.); – practical assessment methods (laboratory, practical, graphic, calculation work, educational projects, working with maps, diagrams, creating tables, diagrams, models, etc.); – digital assessment methods (online testing, evaluation of IT products, work on simulators, remote assessment using videoconferencing capabilities, etc.).
4	By the level of interaction between participants in the educational process	– assessment based on methods of authoritarian influence of the teacher; – assessment based on methods of constructive communication of participants in the educational process; – assessment based on methods of horizontal cooperation of participants in the educational process (in particular, in the process of organizing mutual assessment and self-assessment).

5	By differentiating tasks according to cognitive levels	<ul style="list-style-type: none"> – assessment of knowledge of the material (initial level); – assessment of understanding and application of content elements (intermediate level); – assessment of the ability to analyze educational information (sufficient level); – assessment of the ability to evaluate the material, reflect, recode, and produce information (high level).
6	By the method of grouping learning outcomes	<ul style="list-style-type: none"> – assessment of learners' learning outcomes in educational fields without division into groups of outcomes; – assessment of learners' achievements in educational fields by separate groups of outcomes.
7	By approaches to competency assessment	<ul style="list-style-type: none"> – assessment of knowledge; – assessment of knowledge, skills and abilities; – assessment of knowledge, skills, abilities, attitudes and values.
8	By the way of expressing grades/marks	<ul style="list-style-type: none"> – verbal assessment; – level assessment; – point assessment.

It should be emphasized that the considered characteristics of the assessment process are equivalent and independent, therefore, in the process of assessing the learning outcomes, it is important to take into account all their peculiarities. For example, in the process of final (semester) assessment in a group form (frontal, individual), the oral, written, practical or digital assessment methods can be used; assessment can be carried out on the basis of the teacher's authoritarian influence, constructive communication or horizontal cooperation of participants in the educational process; using tasks of initial, intermediate, sufficient or high cognitive levels; with the assessment of knowledge or knowledge, skills and attitudes; with the determination of point, level or verbal assessments, etc.

We also note that assessment can be considered in a broader (systemic) sense as a process consisting of the following stages:

- formulation (definition) of the goal and objectives of learning (*goals* in a short way of expressing);
- development of criteria for assessing learning outcomes (*criteria*);
- actual assessment of the results of educational activities (*assessment*);
- analysis of assessment results (*analysis*);

– correction (if necessary) of the educational process (*correction*) [4].

It should be noted that the specified components of the assessment process is to be implemented taking into account the features of the above-mentioned assessment characteristics (levels of differentiation of the educational process, interaction of participants in the educational process, cognitive levels of learners' activity, etc.).

For example, the implementation of assessment stages at different levels of differentiation of the educational process (frontal, group, individual) can be schematically presented as shown in Fig. 2 [7].

Thus, taking into account the characteristics of the assessing process as fully as possible at all stages will contribute to increasing the effectiveness of the assessing process.

Conclusions and research perspectives. The conducted analysis gives grounds to assert that assessment as a multidimensional and one of the most important components of the educational process can be characterized on the basis of various features, in particular:

- types, forms and methods of assessment;
- level of interaction of participants in the educational process;

differentiation of tasks according to cognitive levels;

method of grouping learning outcomes;
approaches to assessing competencies;
method of expressing assessments, etc.

It should be emphasized that the considered assessment characteristics are important and equivalent, therefore, the comprehensive consideration of their features in the process of assessing learning outcomes will have a significant positive value.

It should also be noted that assessment can be considered in a

broader (systemic) sense as a process consisting of such stages as defining goals and criteria, assessment, analysis and correction. It is also advisable to implement the specified components of the assessment process taking into account the features of the assessment characteristics considered above (levels of differentiation of the educational process, interaction of participants in the educational process, cognitive levels of learners' activity, etc.).

Assessment stages				Assessment forms
	Adjustment	Adjusting the educational process in the classroom	Adjusting the educational process in groups	Adjusting individual educational trajectories
	Analysis	Analysis of the results of the assessment of learners in the class (reflection)	Analysis of the results of the assessment of learners in groups (reflection)	Analysis of the results of the individual assessment (reflection)
	Assessment	Classroom assessment (self-assessment, peer assessment, teacher assessment)	Group assessment (self-assessment, peer assessment, teacher assessment)	Individual assessment (self-assessment, peer assessment, teacher assessment)
	Criteria	Joint development of adapted criteria	Joint development of adapted criteria	Joint development of adapted criteria
	Goals	Setting class goals	Setting group goals	Setting individual goals
		Frontal form	Group form	Individual form

Fig. 2. Model of implementation of assessment stages according to different levels of differentiation of the educational process

Research perspectives. Taking into account the characteristics of such a multidimensional process as assessment at all its stages within the concept of the New Ukrainian School will lead to an increase in the positive role of assessment

and to an increase in the effectiveness of the educational process as a whole. This thesis requires further scientific exploration of the problematic field of research.

REFERENCES (TRANSLATED & TRANSLITERATED)

1. *Zakon Ukrainy "Pro povnu zahalnu seredniu osvitu" [Law of Ukraine "On Complete General Secondary Education"]*. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/463-20#Text> [in Ukrainian].
2. *Zakon Ukrainy "Pro osvitu" [Law of Ukraine "On Education"]*. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text> [in Ukrainian].
3. *Nakaz Ministerstva osvity i nauky Ukrainy vid 21.08.2013 № 1222 "Pro zatverdzhennia oriientovnykh vymoh otsiniuvannia navchalnykh dosiahnen uchniv iz bazovykh dystsyplin u systemi zahalnoi serednoi osvity" [Order of the Ministry of Education and Science of Ukraine dated August 21, 2013 No. 1222 "On approval of indicative requirements for assessing students' academic achievements in basic disciplines in the system of general secondary education"]*. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v1222729-13#Text> [in Ukrainian].
4. *Nakaz Ministerstva osvity i nauky Ukrainy vid 13.07.2021 № 813 "Pro zatverdzhennia metodychnykh rekomendatsii shchodo otsiniuvannia rezultativ navchannia uchniv 1-4 klasiv zakladiv zahalnoi serednoi osvity" [Order of the Ministry of Education and Science of Ukraine dated July 13, 2021 No. 813 "On approval of methodological recommendations for assessing the learning outcomes of students in grades 1-4 of general secondary education institutions"]*. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0813729-21#Text> [in Ukrainian].
5. *Nakaz Ministerstva osvity i nauky Ukrainy vid 02.08.2024 № 1093 "Pro zatverdzhennia rekomendatsii shchodo otsiniuvannia rezultativ navchannia" [Order of the Ministry of Education and Science of Ukraine dated 02.08.2024 No. 1093 "On approval of recommendations for assessing learning outcomes"]*. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v1093729-24#Text> [in Ukrainian].
6. Morze, N.V., Barna, O.V., & Vember, V.P. (2013). Formuvalne otsiniuvannia: vid teorii do praktyky [Formative assessment: from theory to practice]. *Informatyka ta informatsiini tekhnologii v navchalnykh zakladakh – Informatics and information technology in primary schools*, 6, 45-57 [in Ukrainian].
7. Pastovenskyi, O.V. (2023). Analiz deiakykh aspektiv uprovdzhennia formuvalnoho otsiniuvannia v bazovii i profilnii shkoli [Analysis of some aspects of the implementation of formative assessment in basic and specialized schools]. *Implementatsiia Derzhavnoho standartu bazovoi serednoi osvity: vyklyky, realizatsiia, perspektyvy – Implementation of the state standart of basic secondary education: challenges, implementation, and prospects*: zb. materialiv Vseukr. nauk.-prakt. internet-konferentsii (onlain), 15 travnia 2023 r. / KZ "Zhytomirskyi OIPPO" ZhOR; KNZ KOR "Kyiv. obl. in-t pisliadyplom. osvity ped. kadriv"; Ivano-Frankiv. obl. in-t pisliadyplom. ped. osvity ta in. Zhytomyr: KZ "Zhytomirskyi OIPPO" ZhOR, 208-213 [in Ukrainian].
8. *Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 30 veresnia 2020 r. № 898 "Pro deiaki pytannia derzhavnykh standartiv povnoi zahalnoi serednoi osvity" [Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine dated September 30, 2020 No. 898 "On some issues of state standards of complete general secondary education"]*. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/898-2020-%D0%BF#Text> [in Ukrainian].
9. Black, P. (2000). *Formative Assessment and Curriculum Consequences. Curriculum and Assessment*. Scott David (Editor). Westport: Greenwood Publishing Group, Incorporated, 7-24 [in English].
10. Cowie, B., & Bell, B. (2010). *A Model of Formative Assessment in Science Education*. DOI: 10.1080/09695949993026 [in English].
11. Dubaseniuk, O., Voznyuk, A., & Samoilenko, O. (2020). Quality of Education – Ukrainian Experience. *Didactica Slovenica – Pedagoška obzorja*, 35, 132-146. Retrieved from: <http://www.pedagoska-obzorja.si/Revija/Vsebine/vs20-1.html> [in English].

12. Hanushek, E.A. & Woessmann, L. (2012). Do better school lead to more growth? Cognitive skills, economic outcomes, and causation. *Journal of Economic Growth*, 17, 267-321 [in English].
13. Hanushek, E.A., & Kimko, D.D. (2000). Schooling, labor force quality, and the growth of nations. *American Economic Review*, 90(5), 1184-1208 [in English].
14. Kuh, G.D., Kinzie, J., Schuh, J.H., Whitt, E.J., & associates. (2010). *Student success in college: Creating conditions that matter*. San Francisco, CA: Josey-Bass Publishing [in English].
15. Pope, Andrea, Finney, Sara, & Crewe, Morgan. (2023). Evaluating the Effectiveness of an Academic Success Program. *Showcasing the Importance of Theory to Practice*, 6. 35-50. DOI: 10.18060/27924 [in English].
16. Roser, Max, Nagdy, Mohamed, & Ortiz-Ospina, Esteban. (2019). *Quality of Education* Retrieved from: <https://ourworldindata.org/quality-of-education> [in English].
17. Secundant, S. (2018). Wilhelm Windelband: The History of Philosophy as Organon and as Integral Part of Philosophy. *Sententiae*, 37(2), 62-92. Retrieved from: <https://doi.org/10.22240/sent37.02.062> [in English].
18. Smith, A., Lovatt, M., & Wise, D. (2003). *Accelerated Learning: A User's Guide*. Network Educational Press Ltd [in English].
19. Snyder, C.R., Shorey, H.S., Cheavens, J., Pulvers, K.M., Adams, V.H., Iii, & Wiklund, C. (2002). Hope and academic success in college. *Journal of Educational Psychology*, 94(4), 820-826. DOI: 10.1037//0022-0663.94.4.820 [in English].
20. Travis, T. York Charles Gibson & Susan Rankin. (2015). Defining and Measuring Academic Success. Practical Assessment. *Research & Evaluation*, 20 (5), 1-10 [in English].
21. Williams, R.L. (2011). The relationship of academic self-efficacy to class participation and exam performance. *Social Psychology of Education*. DOI: 10.1007/s11218-011-9175-x [in English].

Received: February 17, 2025

Accepted: March 07, 2025

TERTIARY EDUCATION ПЕДАГОГІКА ВИЩОЇ ШКОЛИ

UDC 37.015.31:37.091.33:821.161.2
DOI 10.35433/pedagogy.1(120).2025.4

THE METHODOLOGY OF TEACHING UKRAINIAN LITERATURE AS AN EDUCATIONAL COMPONENT IN THE TRAINING SYSTEM OF FUTURE LANGUAGE AND LITERATURE TEACHERS

L. A. Bashmanivska*

The article explores the methodology of teaching Ukrainian literature as a crucial educational component in the training of future language and literature teachers. It highlights effective methodological approaches that foster the development of critical thinking, creative abilities, and professional competence in higher education students. The study emphasizes that the main objectives of studying this component include equipping future literature teachers with knowledge of the theoretical and methodological foundations of teaching Ukrainian literature, understanding the structure and content of educational materials, and developing the ability to apply this knowledge in pedagogical practice. The study also underscores the acquisition of modern pedagogical technologies, the creation of personalized teaching methods, the design of innovative lesson technologies and authorial programs, and the development of foundational professional competencies in future literature teachers. Furthermore, it focuses on cultivating the ability to interpret literary works, assess their artistic uniqueness and aesthetics, and view the creativity of literary figures as an integral part of national cultural heritage.

The article examines effective methodological approaches that promote creativity, critical thinking, and professionalism. It notes that contemporary methods of teaching Ukrainian literature are based on a combination of traditional and innovative approaches, ensuring the effective acquisition of learning material by students. The key methodological approaches include competency-based, technological, and integrative strategies, along with interactive teaching methods, project-based learning, and practical activities. The research stresses that the methodology of teaching Ukrainian literature is a key component in the training of future language and literature teachers. This approach enhances their professional competence, prepares them to work effectively in modern contexts, and equips them with both theoretical knowledge and practical skills to organize the educational process efficiently.

Keywords: *methodology of teaching Ukrainian literature, language and literature teacher, methodological approaches, professional competence, educational technologies, critical thinking, creativity, creative abilities.*

---

* Candidate of Pedagogical Sciences (PhD in Pedagogy), Docent
(Zhytomyr Ivan Franko State University)
lyubov_andreevna11@ukr.net
ORCID: 0000-0003-3528-2864

МЕТОДИКА НАВЧАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ ЯК ОСВІТНЯ КОМПОНЕНТА В СИСТЕМІ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ-СЛОВЕСНИКІВ

Л. А. Башманівська

У статті досліджено методика навчання української літератури як важливу освітню компоненту в підготовці майбутніх учителів-словесників, розкрито ефективні методичні підходи, що сприяють розвитку критичного мислення, творчих здібностей і професійної компетентності здобувачів вищої освіти. Зазначено, що важливими завданнями вивчення освітньої компоненти є озброєння майбутнього вчителя літератури знаннями теоретичних і методологічних основ методики навчання української літератури, структури й змісту засобів навчання, уміннями застосовувати знання в педагогічній діяльності; оволодіння сучасними педагогічними технологіями, вироблення персональних технологій у навчанні літератури, набуття досвіду створення нових технологій уроків, авторських програм; формування основ професійної компетентності майбутнього вчителя літератури; розвиток умінь здійснювати інтерпретацію художнього твору, оцінювати його художню своєрідність, естетику, вивчати творчість митців слова як складову національної духовної культури.

Розглянуто ефективні методичні підходи, які сприяють розвитку креативності, критичного мислення й професійності. Вказано, що сучасна методика навчання української літератури базується на поєднанні традиційних та інноваційних підходів, що забезпечують ефективне засвоєння навчального матеріалу здобувачами. Серед основних методичних підходів виокремлено компетентнісний, технологічний та інтегративний, інтерактивні методи навчання, проектну, практичну діяльність тощо. Наголошено на важливості методики навчання української літератури як складової підготовки майбутніх учителів-словесників, що забезпечує їхню професійну компетентність, готовність до роботи в сучасних умовах, формує не лише теоретичні знання, а й практичні вміння, що сприяють ефективній організації навчального процесу.

Ключові слова: методика навчання української літератури, учитель-словесник, методичні підходи, професійна компетентність, освітні технології, критичне мислення, креативність, творчі здібності.

Introduction of the issue. The methodology for teaching Ukrainian literature in the training of future language and literature teachers is a fundamental educational component. It aims to develop expertise in literature, cultivate pedagogical competencies essential for effective teaching, and prepare highly qualified specialists capable of interpreting and conveying the significance of Ukrainian literature for the cultural and spiritual development of society. The training of future language and literature teachers is a complex and multifaceted process, in which the methodology of teaching Ukrainian literature serves as one of the fundamental educational components. An effective methodology not only facilitates a deep understanding of the literary process but also enables the mastery of innovative pedagogical methods and techniques that align with the needs of modern education.

Постановка проблеми. Методика навчання української літератури в системі підготовки майбутніх учителів-словесників – важлива освітня компонента, що спрямована на оволодіння знань про літературу, формування педагогічних умінь і навичок, що необхідні для успішної роботи в навчальних закладах, на формування висококваліфікованих фахівців, здатних розуміти й пояснювати значення української літератури для культурного та духовного розвитку суспільства. Підготовка майбутніх учителів-словесників виступає складним і багатогранним процесом, у якому саме методика навчання української літератури є однією з базових освітніх компонент. Ефективна методика сприяє не лише глибокому розумінню літературного процесу, але й оволодінню інноваційними педагогічними методами й прийомами, які відповідають потребам сучасної освіти.

Current state of the issue. The issues related to the methodology of teaching Ukrainian literature have attracted the interest of numerous scholars, methodologists, and teachers. A. Hradovskyi, T. Diatlenko, S. Zhyla, O. Kutsevol, V. Marko, N. Meshcheriakova, O. Mkhitarian, L. Parkheta, A. Sytchenko, O. Slonovska, H. Tokman, V. Shuliar, T. Yatsenko and others are among them. Scholars have studied the general patterns of the development of the methodology for teaching Ukrainian literature, emphasizing its significance in the training of future language and literature teachers, the promotion of literary heritage values, and the application of modern approaches and technologies in the educational process. They highlighted that a key methodological objective is to cultivate critical thinking in future educators, along with their ability to analyze and interpret literary texts.

H. Tokman highlights the importance of the methodology for teaching Ukrainian literature, stating that this discipline provides language and literature teachers with psychological and pedagogical foundations as well as practical recommendations for teaching literature in schools. A literature teacher must not only acquire knowledge of literary works and the fundamentals of literary theory but also understand the principles of teaching Ukrainian literature and be able to apply them in practice [6: 8]. The researcher argues that professional training for language and literature teachers is a complex and lengthy process that involves intensive intellectual work during lectures and independent cognitive activities by students [7: 4].

O. Kutsevol also highlights the vital role of methodology in preparing highly qualified teachers, emphasizing its focus on developing professional-methodological knowledge, skills, and abilities, as well as fostering creativity in future Ukrainian literature teachers [5: 6].

All scholars have noted that modern teaching approaches prioritize competence, ensuring that students acquire practical skills in working with literary texts.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми методики навчання української літератури цікавили багатьох науковців, методистів, учителів. Серед них А. Градовський, Т. Дятленко, С. Жила, О. Куцевол, В. Марко, Н. Мещерякова, О. Мхитарян, Л. Пархета, А. Ситченко, О. Слоньовська, Г. Токмань, В. Шуляр, Т. Яценко та інші дослідники. Науковці вивчали загальні закономірності розвитку методики навчання української літератури, наголошували на її важливості в підготовці майбутніх учителів-словесників, на поширенні цінностей літературної спадщини, застосуванні сучасних підходів і технологій в освітньому процесі. Підкреслювали, що одним із ключових методичних завдань є формування в майбутніх педагогів критичного мислення та здатності аналізувати й інтерпретувати художні тексти.

Наголошуючи на важливості методики навчання української літератури, Г. Токмань підкреслює, що ця дисципліна дає вчителю-словеснику психолого-педагогічні основи й практичні рекомендації щодо навчання літератури в школі, адже словесник має не тільки опанувати знаннями про письменство, основами теорії літератури, а й знати принципи навчання української літератури й уміти застосовувати їх на практиці [6: 8]. Дослідниця вважає, що фахова підготовка вчителя-словесника є складним і тривалим процесом, поступ у якому передбачає складну інтелектуальну роботу під час лекцій і самостійну пізнавальну діяльність студентів [7: 4].

На важливій ролі методики навчання української літератури в підготовці висококваліфікованого вчителя-словесника наголошує О. Куцевол, підкреслюючи її спрямування на формування професійно-методичних знань, умінь та навичок, на розвиток креативності майбутніх учителів української літератури [5: 6].

Усі дослідники відзначали, що сучасні підходи до навчання орієнтовані на компетентність, що забезпечує засвоєння студентами практичних навичок у роботі з літературними творами.

Aim of the research is to examine the methodology of teaching Ukrainian literature as a crucial educational component in the training of future language and literature teachers. It seeks to explore effective methodological approaches that foster critical thinking, creativity, and professional competence among higher education students.

Results and discussion. The methodology for teaching Ukrainian literature is a fundamental component of preparing future language and literature teachers, ensuring the development of professional competencies necessary for effective teaching and contributing to the personal growth of future educators. The integration of contemporary methodological approaches, technologies, and practical work creates conditions for training teachers who can meet the challenges of modern education and promote national identity through the study of Ukrainian literature.

H. Tokman describes the methodology of teaching Ukrainian literature as an applied pedagogical-literary discipline that combines psychological and pedagogical foundations with requirements for literary and literary-theoretical content, recommendations for mastering this content, and strategies for educating students through literary works [6: 8]. Among the key issues in teaching methodology – such as students' perception of literary texts, teaching methods and techniques, innovative pedagogical technologies, and lesson types – H. Tokman highlights the importance of professional training for teachers, which must meet both general pedagogical and subject-specific requirements [6: 9].

L. Parkheta also emphasizes the importance of literary teaching methodology, arguing that modern Ukrainian literature methodology is an applied scientific discipline rooted in pedagogy and literary studies. Its applied nature is further reinforced by a third source – teaching practice – whose outcomes contribute to the development of this field [8: 114].

T. Diatlenko underscores the role of methodology in professional teacher

Метою статті є дослідження методики навчання української літератури як важливої освітньої компоненти в підготовці майбутніх учителів-словесників, розкриття ефективних методичних підходів, які сприяють розвитку критичного мислення, творчих здібностей і професійної компетентності здобувачів вищої освіти.

Виклад основного матеріалу. Методика навчання української літератури – вагома складова підготовки майбутніх учителів-словесників, що забезпечує формування професійних компетентностей, необхідних для успішного викладання предмета, і сприяє особистісному розвитку майбутніх педагогів. Інтеграція сучасних методичних підходів, технологій та практичної роботи створює умови для формування вчителя, здатного відповідати викликам сучасної освіти й сприяти збереженню національної ідентичності через навчання української літератури.

На думку Г. Токмань, методика навчання української літератури є педагогічно-літературознавчою прикладною наукою, що поєднує в собі психолого-педагогічні основи роботи вчителя, вимоги до літературного й літературознавчого змісту навчання, рекомендації до шляхів його опанування, стратегії виховання учня засобами художнього слова [6: 8]. Серед основних проблем методики навчання української літератури, таких як особливості сприймання учнями слова, методи і прийоми навчання, інноваційні педагогічні технології, типи уроків та ін., Г. Токмань виокремлює і фахову підготовку вчителя, що має відповідати певним загальнопедагогічним і специфічним вимогам [6: 9].

На важливості методики літератури наголошує Л. Пархета. Дослідниця вважає, що сучасна методика навчання української літератури є прикладною науковою дисципліною, що має два важливі джерела – педагогіку й літературознавство, а її прикладний характер спричинений третім джерелом, а саме учительською практикою, результати якої стають складником цієї науки [8: 114].

training, outlining its goals and objectives, which include equipping higher education students with a system of knowledge, skills, abilities, and value orientations necessary for effectively fulfilling their professional responsibilities. Since graduates of contemporary higher education institutions must attain an appropriate level of methodological competence, this component is essential [3]. As demonstrated, modern scholars in the field of teaching Ukrainian literature emphasize the importance of studying this educational component in the training of highly qualified language and literature teachers.

The educational component "Methodology of Teaching Ukrainian Literature" for first-level (bachelor's) higher education students aligns with the educational-professional program "Secondary Education (Ukrainian Language and Literature)". Its goal is to provide students with theoretical knowledge and practical skills in literary teaching methodology, enable them to structure pedagogical processes, develop modern educational technologies that align with the goals and principles of contemporary education, and apply relevant knowledge and skills in practice.

The key objectives of studying this educational component include: Equipping future literature teachers with knowledge of theoretical and methodological foundations of Ukrainian literature teaching methodology, conceptual principles, and teaching tools (textbooks, instructional manuals, etc.), as well as the ability to apply this knowledge in pedagogical practice; Mastering modern educational technologies; Developing the professional competence of future literature teachers, including a combination of knowledge, skills, pedagogical abilities, value orientations, communication styles, and speech culture; Enhancing students' ability to interpret literary texts, evaluate their artistic uniqueness and aesthetics, and view literary works as an integral part of national spiritual culture; Gaining experience in designing new lesson

Роль методики навчання української літератури в професійній підготовці вчителя підкреслює Т. Дятленко, зазначаючи мету й завдання цієї компоненти, що полягають у формуванні в здобувачів вищої освіти системи знань, умінь, навичок і ціннісних орієнтацій, які забезпечують ефективне виконання професійних обов'язків, оскільки випускники сучасних вищих навчальних закладів повинні мати відповідний рівень сформованості методичної компетентності [3]. Як бачимо, сучасні дослідники методики навчання української літератури наголошують на важливості вивчення цієї освітньої компоненти в підготовці висококваліфікованого фахівця – вчителя-словесника.

Освітня компонента "Методика навчання української літератури" для підготовки здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти відповідає освітньо-професійній програмі Середня освіта (Українська мова і література) й має на меті допомогти студентам здобути теоретичні знання й практичні вміння з методики літератури; навчити їх вибудовувати педагогічні процеси; виробляти сучасні педагогічні технології навчання, які б реалізували мету й принципи сучасної освіти; застосовувати відповідні знання, уміння та навички в практичній діяльності.

Важливими завданнями вивчення освітньої компоненти є: озброєння майбутнього вчителя літератури знаннями теоретичних і методологічних основ методики навчання української літератури, концептуальних засад, засобів навчання (підручників, навчально-методичних посібників тощо), уміннями застосовувати знання в педагогічній діяльності; оволодіння сучасними освітніми технологіями; формування основ професійної компетентності майбутнього вчителя літератури – сукупності знань, умінь, педагогічних здібностей, а також ціннісних орієнтацій, стилю спілкування й культури мовлення; розвиток уміння інтерпретувати художній текст, оцінювати його художню своєрідність, естетику, розглядати творчість митця слова як складову національної духовної культури;

technologies and authoring educational programs.

This study will examine effective methodological approaches that, in our view, foster critical thinking, creativity, and professional competence in higher education students. The methodology of teaching Ukrainian literature is based on a combination of traditional and innovative approaches that ensure effective mastery of educational material. A key methodological approach is the competence-based approach, which focuses on developing students' core competencies necessary for effective teaching. This includes working with texts, developing emotional intelligence, fostering empathy, and cultivating competencies such as literary, communicative, digital, social, and civic literacy.

Project-based learning is also of significant importance, particularly in the development of literary projects by higher education students. Such projects allow for a deeper understanding of specific topics and the formation of research skills. According to O. Potapchuk, a key aspect of the project-based method is the development of critical thinking, as well as the ability to construct knowledge independently and navigate the information space [9]. The researcher asserts that through project implementation, students can gain experience in solving professional challenges in their future careers, organizing collaborative work, analyzing various information sources, formulating and defending arguments, addressing issues in non-standard situations, presenting findings to an audience, conducting self-assessment, and more [9].

In the modern educational environment, the technological approach is indispensable, particularly through the integration of contemporary information technologies, including multimedia presentations, video analysis of literary works, electronic textbooks, and digital platforms. Specifically, the use of information and communication technologies (ICT) is emphasized. According to T. Yatsenko, ICT enhances the study of Ukrainian literature by

набуття досвіду створення нових технологій уроків, авторських програм.

Розглянемо ефективні методичні підходи, які, на нашу думку, сприяють розвитку критичного мислення, творчих здібностей і професійної компетентності здобувачів вищої освіти. Методика навчання української літератури базується на поєднанні традиційних та інноваційних підходів, що забезпечують ефективне засвоєння навчального матеріалу. До основних методичних підходів належить передусім компетентнісний підхід, що спрямований на формування в студентів ключових компетентностей, необхідних для ефективної роботи вчителя, і передбачає роботу з текстами, розвиток емоційного інтелекту, здатність до емпатії, орієнтацію на формування таких компетентностей, як літературознавча, комунікативна, інформаційно-цифрова, соціальна, громадянська тощо.

Важливою є також проєктна діяльність, зокрема створення здобувачами вищої освіти літературних проєктів, що дозволяють поглибити знання з певних тем і сформувати дослідницькі навички. На думку О. Потапчук, ключовим у методі проєктів є розвиток критичного мислення, а також умінь самостійно конструювати свої знання й орієнтуватися в інформаційному просторі [9]. Дослідниця вважає, що студенти, виконуючи проєкт, зможуть набути досвіду вирішувати професійні проблеми в майбутній діяльності, організовувати роботу в колективі, аналізувати різні інформаційні джерела, аргументувати судження, вирішувати питання в нестандартних ситуаціях, виступати з результатами перед аудиторією, проводити самооцінювання тощо [9].

У сучасному освітньому середовищі не можемо обійтися й без технологічного підходу, а саме застосування сучасних інформаційних технологій, зокрема використання мультимедійних презентацій, відеоаналізу творів, електронних підручників і платформ. Зокрема, ідеться про використання інформаційно-комунікаційних технологій, що, як вважає Т. Яценко, надає вивченню української літератури "особистісної зорієнтованості, пізнавальної та емоційної насиченості, активізує різні види

fostering a personalized approach, enriching cognitive and emotional engagement, stimulating diverse learning activities, and aligning with global educational trends, thereby advancing modern national methodologies for teaching Ukrainian literature [10: 295]. It is essential to develop information and communication competence, whereby the primary objective for higher education students is to prepare for professional activities in the contemporary information society and active participation in social life. This entails the development of creative abilities, self-realization, and self-expression [2: 30].

Among the key methodological aspects, interactive teaching methods should be highlighted. These are widely utilized in practical sessions on the methodology of teaching Ukrainian literature, including group work, discussions, debates, role-playing games, and other activities aimed at fostering active cognitive engagement. Such methods contribute to the development of communication skills and critical thinking in higher education students.

Another crucial methodological aspect is the integrative approach, which combines literature instruction with other forms of art (visual arts, music, theater), history, cultural studies, and linguistics to enhance students' comprehension of aesthetic values in literary works. According to S. Kutova and O. Sviderska, integration focuses on creating connections that enable students to participate in various activities relevant to real life. The authors argue that modern integrative approaches to preparing future educators should merge theoretical knowledge, practical skills, and life experiences. This approach encompasses the integration of verbal, practical, and laboratory methods, situational and cognitive techniques, and integrative learning blocks [4]. O. Antonova and O. Vashchuk contend that the integrative approach allows for more substantive teacher preparation with reduced time expenditure and should be utilized as a fundamental strategy in teacher training [1].

навчальної діяльності та є однією з важливих тенденцій світового освітнього процесу й набуває поступового розвитку в сучасній вітчизняній методиці навчання української літератури" [10: 295]. Важливо формувати інформаційно-комунікаційну компетентність, у процесі якої основним завданням здобувачів вищої освіти є підготуватися до професійної діяльності в сучасному інформаційному суспільстві, до активної участі в житті соціуму, що передбачає розвиток їхніх креативних здібностей, здатності до самореалізації та самовираження [2: 30].

Серед важливих методичних аспектів виокремимо інтерактивні методи навчання, які широко використовуються на практичних заняттях з методики навчання української літератури, зокрема групові методи роботи, дискусії, дебати, рольові ігри тощо для залучення до активного пізнавального процесу. Це сприяє розвитку комунікативних навичок і критичного мислення здобувачів вищої освіти.

Також важливим методичним аспектом є інтегративний підхід: поєднання викладання літератури з іншими видами мистецтва (образотворчим, музикою, театром, історією, культурологією, мовознавством) для кращого розуміння естетичних цінностей твору. На думку С. Кутової та О. Свідерської, інтеграція зосереджується на створенні зв'язків для студентів, завдяки якій вони можуть брати участь у різних видах діяльності, пов'язаних з життям. Автори вважають, що сучасні інтеграційні підходи до підготовки майбутніх педагогічних працівників мають на меті поєднати вивчену теорію, практичні знання й життєвий досвід. До них відносять інтеграцію словесних, практичних і лабораторних методів; ситуаційні та когнітивні методи; інтегративні блоки тощо [4]. О. Антонова та О. Ващук вважають, що інтегративний підхід дозволить зробити підготовку більш змістовною та з меншими затратами часу, і використовувати його потрібно як ключовий у підготовці вчителя [1].

Ефективним методичним підходом, на якому базується методика навчання української літератури, є практична діяльність, під час якої студенти вчаться

An effective methodological approach in the teaching of Ukrainian literature is the emphasis on practical activities, enabling students to apply acquired knowledge in real-world contexts. Methodology classes on Ukrainian literature should incorporate lesson analysis and lesson modeling using diverse methodological techniques. For instance, students might be tasked with designing lesson plans or lesson fragments that integrate both traditional and innovative methodologies (for grades 5-7 under the New Ukrainian School curriculum, as well as for upper secondary school). Additionally, students could analyze a lesson conducted in a classroom setting (or a video-recorded lesson) or develop a role-playing lesson plan based on an epic, lyrical, or dramatic work. Among practical approaches, the creation and presentation of original methodological materials hold particular significance. For example, students might prepare a presentation on current issues in the methodology of teaching Ukrainian literature or outline and present the stages of studying a selected literary work in a structured format.

Among the methodological aspects aimed at practical activities, particular significance is attributed to pedagogical practice. This practice enables students to apply theoretical knowledge in a school setting and is designed to help them master their future profession, specifically by developing professional skills in organizing educational and research activities with students. It facilitates the acquisition of new teaching technologies in Ukrainian literature, the accumulation of pedagogical experience, and the creation and practical application of innovative teaching methods. Additionally, it familiarizes students with modern requirements for the educational process in secondary schools, the structure and content of curricula, best teaching practices, the specifics of a teacher's work, and the implementation of the New Ukrainian School (NUS) concept. It also helps students develop professional competencies for conducting lessons

застосовувати набуті знання в реальних умовах. Заняття з методики української літератури мають включати аналіз і моделювання уроків з використанням різних методичних прийомів. Пропонуємо студентам, наприклад, розробити уроки чи їх фрагменти з використанням традиційних та інноваційних методик (для 5-7 класів НУШ, а також для старшої школи) або здійснити аналіз уроку, який був проведений в аудиторії (або ж відеоуроку), змоделювати проєкт уроку-рольової гри за одним із епічних, ліричних чи драматичних творів тощо. Серед практичних підходів виокремимо розробку й презентацію авторських методичних матеріалів. Наприклад, пропонуємо підготувати презентацію з актуальних проблем методики навчання української літератури; спланувати й представити у вигляді презентації етапи вивчення одного з обраних художніх творів та ін.

Особливо велике значення серед методичних аспектів, спрямованих на практичну діяльність, має проходження педагогічної практики, що дозволяє апробувати теоретичні знання в шкільній аудиторії та має на меті допомогти студентам оволодіти майбутньою професією, зокрема системою професійних умінь у процесі організації навчально-виховної та дослідницької роботи з учнями; сприяє засвоєнню нових технологій навчання української літератури, набуттю педагогічного досвіду, а також створенню нових технологій навчання й застосуванню їх на практиці; ознайомлює із сучасними вимогами до навчально-виховного процесу в закладах загальної середньої освіти, структурою й змістом, передовим педагогічним досвідом, з особливостями роботи вчителя, зі станом реалізації завдань концепції Нової української школи; допомагає оволодіти фаховими вміннями й навичками проводити уроки з використанням сучасних методів і прийомів навчально-пізнавальної діяльності.

Широко використовуються на заняттях з методики навчання української літератури творчі завдання, зокрема виконання аналізу художніх творів, створення власних методичних розробок, сценаріїв літературних заходів. Наприклад, пропонуємо студентам креативну вправу

using modern methods and techniques of educational and cognitive activity.

In methodology courses on teaching Ukrainian literature, creative tasks are widely employed. These include the analysis of literary works, the development of methodological plans, and the creation of scripts for literary events. For example, students are assigned a creative task, "Project Defense," where they develop and test their own methodological project on a chosen topic. To assist students, they may be provided with recommended stages for working on the project.

Another engaging activity involves working with contemporary textbooks and teaching aids, through which students acquire skills in designing and utilizing educational materials. One creative task involves developing an advertisement for a Ukrainian literature textbook for the NUS to engage students' interest. Another involves designing a methodological project in which students express their vision for a modern Ukrainian literature teaching course and propose an updated methodological textbook.

A crucial component of studying Ukrainian literature methodology is self-education and professional development. It is important to encourage higher education students to participate in scientific conferences, competitions, and research projects. According to H. Tokman, professional training for a language and literature teacher is a complex and lengthy process that requires independent cognitive activity, including preparation for practical classes, answering study plan questions, completing written assignments, and preparing for oral presentations [7: 4].

L. Parkheta emphasizes the importance of independent work for higher education students in the methodology of teaching Ukrainian literature. She examines the forms, content, and types of independent work, as well as a system of questions and tasks for students' self-directed learning in literature methodology, paying particular attention to research activities. The author argues that, at the current stage of

"Захист проєктів", де вони розробляють та апробовують власний методичний проєкт на обрану тему. Для допомоги здобувачам можна запропонувати скористатися орієнтовними етапами роботи над проєктом.

Цікавою є робота із сучасними підручниками та посібниками, у процесі якої студенти оволодівають методикою створення та використання навчальних матеріалів. Здобувачі можуть виконати креативну вправу на створення реклами підручника з української літератури для Нової української школи, щоб зацікавити ним школярів, або ж креативну вправу-проєкт, де висловлюють власний погляд на новий сучасний курс методики навчання української літератури, розмірковують, яким він має бути, роблять проєкт актуальної методичної книги.

Особливу увагу в процесі вивчення методики української літератури варто приділити самоосвіті й професійному розвитку, адже важливо стимулювати здобувачів вищої освіти до участі в наукових конференціях, конкурсах, написання наукових робіт. На думку Г. Токмань, фахова підготовка вчителя-словесника є складним і тривалим процесом, що передбачає також самостійну пізнавальну діяльність здобувача освіти, який самостійно готується до практичних занять: знаходить відповіді на питання плану, виконує письмові завдання, готується до усних виступів, продумує, як відстоювати свої рішення щодо проблемних і творчих завдань [7: 4].

На важливості самостійної роботи здобувачів вищої освіти з методики навчання української літератури наголошує Л. Пархета, яка розглядає форми, зміст, види самостійної роботи, систему запитань і завдань для самостійного виконання студентами з методики літератури, приділяє увагу науково-дослідній роботі. Авторка вважає, що на сучасному етапі впровадження реформ в освітній процес підготовка вчителів-філологів, які здатні творчо мислити, знаходити вихід з різних педагогічних ситуацій, вибудовувати індивідуальний підхід до навчального процесу, відповідно до вимог часу, є надзвичайно актуальним. Відтак постає проблема вибору таких форм і методів

educational reform implementation, the training of philology teachers capable of critical thinking, finding solutions to various pedagogical situations, and developing an individualized approach to the teaching process in accordance with contemporary demands is of utmost importance. Thus, the issue arises of selecting such forms and methods of instruction that can ensure active interaction between instructors and higher education students, fostering their academic and professional growth [8: 112]. This approach necessitates an educational and psychological-pedagogical system in which individual and differentiated approaches to organizing independent student work are prioritized.

For instance, students may be assigned the following tasks during practical methodology classes:

1. Analyze a current model curriculum for Ukrainian literature in the NUS and propose recommendations for its improvement.

2. Prepare a review of a contemporary methodological manual, specifying the author, title, year, place of publication, structure, content of tasks and questions, highlighting strengths and weaknesses, and evaluating its overall effectiveness.

3. Study and report on best teaching practices in Ukrainian literature by examining the creative work and achievements of an experienced teacher.

4. Compile a catalog of innovative lesson plans from recent professional publications, including author, article title, journal, year of publication, issue number, and pages. Justify which plans are most useful for teachers.

5. Create a recommended reading list on the topic "Methods and Techniques for Teaching Ukrainian Literature in the NUS."

6. Develop a system of literary games for a specific topic, explaining their objectives, content, and rules.

7. Design individual assignments for studying an epic, lyrical, or dramatic work by a selected writer.

8. Prepare a presentation on the use of modern pedagogical technologies in Ukrainian literature lessons within the NUS.

навчання, які зможуть забезпечити активну взаємодію викладача й здобувача вищої освіти, наукове й фахове зростання останнього [8: 112]. Ідеться про систему освітніх, психолого-педагогічних заходів, при якій індивідуальний і диференційований підходи в організації самостійної роботи студентів є пріоритетними.

Для самостійної роботи на практичних заняттях з методики навчання української літератури пропонуємо студентам, наприклад, такі завдання:

1. Проаналізуйте одну з чинних модельних навчальних програм з української літератури для Нової української школи. Запропонуйте свої рекомендації до вдосконалення програми.

2. Підготуйте рецензію на сучасний методичний посібник, указавши автора, назву, рік, місце видання, його структуру, зміст завдань і запитань, зазначте, на вашу думку, досягнення й недоліки, дайте оцінку методичного посібника.

3. Розкажіть про передовий педагогічний досвід учителя української літератури, ознайомившись з його творчою працею та здобутками.

4. Створіть картотеку розробок інноваційних уроків з української літератури за фаховими виданнями останніх років, зазначивши автора, назву статті, журнал, рік видання, номер і сторінки. Аргументуйте, які з них, на вашу думку, є найбільш цікавими для вчителя.

5. Сформууйте список рекомендованої літератури до теми "Методи та прийоми навчання української літератури в НУШ".

6. Розробіть систему літературних ігор з конкретної теми. Поясніть їх мету, зміст, правила проведення.

7. Розробіть систему індивідуальних завдань до уроків вивчення епічного, ліричного чи драматичного твору одного з обраних вами письменників.

8. Підготуйте повідомлення чи презентацію про застосування сучасних педагогічних технологій на уроках української літератури в НУШ.

9. Виготовте наочність до уроків української літератури, обравши самостійно тему.

10. Запропонуйте цікаві, нестандартні за формою та змістом заходи для організації позакласної та позашкільної роботи з літератури.

9. Develop visual teaching aids for Ukrainian literature lessons on a self-selected topic.

10. Propose creative and unconventional extracurricular activities for literature education.

11. Plan individualized assignments for senior students preparing for Ukrainian language and literature Olympiads.

In addition to these assignments, students engage in various creative exercises in Ukrainian literature methodology classes.

For example, in the creative exercise "Methodological Association," students simulate a professional teachers' meeting, selecting a focus and format for discussion. This may include addressing contemporary issues in literature teaching methodology, exploring innovative teaching methods, and analyzing best teaching practices. They present reports, discuss relevant publications, and evaluate open lessons. Alternatively, students might model a teachers' meeting where they collaboratively develop perspectives on literary analysis methods in schools.

Another creative exercise, "Practicum," requires students to conduct a practical session on a selected methodological topic to develop professional competencies, independence, creative thinking, and initiative.

Another engaging exercise is the role-playing activity "Guest Writer," where students simulate interactions with a writer, formulate questions, and practice communication skills.

The creative exercise "What? Where? When?" involves designing intellectual game questions based on literary theory or another methodology topic.

In the exercise "School Literature Classroom," students propose their own model for a school literature room, detailing permanent and temporary displays, selecting quotes from famous writers for wall decor, and identifying methods for engaging students, parents, and school administrators in its operation. These exercises foster creativity, critical thinking, and various competencies,

11. Сплануйте завдання для індивідуальної роботи з учнем старших класів, який братиме участь в олімпіаді з української мови та літератури.

Окрім таких завдань, на заняттях з методики навчання української літератури здобувачі вищої освіти виконують різні креативні вправи. Розглянемо кілька з них.

Креативна вправа "Методичне об'єднання". Пропонуємо студентам провести методичне об'єднання вчителів-словесників, обравши напрям і форми роботи. Це може бути обговорення актуальних проблем сучасної методики навчання української літератури, упровадження інноваційних методів навчання, передового педагогічного досвіду. Здобувачі заслуховують та обговорюють доповіді, цікаві публікації, проводять і аналізують відкриті уроки та ін. Або даємо завдання змоделювати засідання методичного об'єднання вчителів-словесників, у процесі якого спільно виробити систему поглядів та висловити свою позицію щодо застосування літературознавчих шляхів аналізу в школі.

Креативна вправа "Практикум". Здобувачі освіти мають провести заняття-практикум на обрану ними чи викладачем актуальну тему з методики навчання української літератури, щоб набутися професійних умінь та навичок, розвинути самостійність, креативне мислення, ініціативність.

Цікавою креативною вправою на практичних заняттях є підготовка рольової гри "Запрошений письменник", де студенти моделюють ситуації, продумують запитання, навчаються комунікувати й формулювати власні судження.

Креативна вправа "Що? Де? Коли?". Студенти розробляють запитання до інтелектуальної гри на теоретико-літературному матеріалі або ж іншої теми з методики навчання української літератури.

Креативна вправа "Літературний кабінет у школі". Здобувачі пропонують власну модель створення в школі кабінету української літератури, продумують зміст постійних і змінних стендів, їхні рубрики, добирають вислови відомих письменників, які можна розмістити на стінах, указують на методи залучення до роботи кабінету учнів, батьківського комітету, керівництво

preparing future language and literature teachers for practical work.

In the context of this research, it is essential to highlight that Ukrainian literature methodology as an educational component serves several key functions in teacher preparation. It establishes a theoretical foundation, providing students with knowledge of literature teaching methods, the structure and typology of contemporary literature lessons, the specifics of analyzing literary works, literary theory concepts, extracurricular activities, and approaches to developing oral and written communication skills. Another crucial function is the development of professional skills. Future teachers master teaching methods that integrate literary text analysis, interactive techniques, and approaches suited for different age groups. The methodology also promotes creativity and the ability to use modern digital technologies. Thus, preparing students for innovative teaching is a key goal. The methodology also has a formative role, as teaching Ukrainian literature contributes to shaping students' patriotic, ethical, and moral values, which they, in turn, will impart to their future students.

Modern Ukrainian literature teaching methodology integrates classical and contemporary approaches, helping students acquire the necessary competencies for effective literature instruction in secondary schools. It emphasizes interdisciplinary connections and the development of emotional intelligence, ensuring a well-rounded preparation for future educators. An essential component is the incorporation of innovative technologies such as digital resources, virtual laboratories, and online learning platforms, which enhance accessibility and interactivity in education.

Conclusions and research perspectives. The methodology of teaching Ukrainian literature is a crucial element in preparing future language and literature teachers, ensuring their professional competence and readiness to work in contemporary educational settings. This field equips prospective

начального закладу. Такі завдання розвивають креативні здібності, критичне мислення, формують комунікативну, літературознавчу та інші компетентності, готують майбутніх учителів-словесників до практичної діяльності.

У контексті нашого дослідження підкреслимо, що методика навчання української літератури як освітня компонента виконує кілька важливих функцій у підготовці майбутніх учителів-словесників, а саме: формування теоретичної бази, адже студенти отримують знання про методи та прийоми навчання літератури, особливості її типологію сучасних уроків української літератури, специфіку вивчення художнього твору, поняття з теорії літератури, види позакласної та позашкільної роботи, форми і методи розвитку усного й писемного мовлення тощо. Важливою є функція розвитку професійних навичок майбутніх педагогів. Вони опановують методи й прийоми навчання літератури, що поєднують аналіз художнього тексту, інтерактивні методи, роботу з різними віковими групами учнів. Методика літератури сприяє розвитку креативності, умінню використовувати сучасні цифрові технології. Відтак ключовою є підготовка до творчої діяльності. Важливою є виховна функція, оскільки викладання української літератури допомагає формувати патріотичні, етичні й моральні цінності в студентів та їхніх майбутніх учнів.

Сучасна методика навчання української літератури зосереджується на поєднанні класичних підходів і новітніх технологій, що сприяє формуванню в здобувачів вищої освіти необхідних компетенцій для ефективного навчання української літератури в закладах загальної середньої освіти; акцентує увагу на інтеграції міжпредметних зв'язків і розвитку емоційного інтелекту, що забезпечує гармонійний розвиток майбутнього вчителя-словесника. Важливим елементом є використання інноваційних технологій: цифрових ресурсів, віртуальних лабораторій та платформ для онлайн-навчання, що роблять освітній процес більш доступним та інтерактивним.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок. Методика навчання української літератури є важливою складовою підготовки

teachers with theoretical and methodological foundations, instructional strategies, and the ability to apply them in pedagogical practice. It also fosters the development of modern pedagogical technologies and personalized teaching approaches, enabling students to design innovative lessons and curricula. Additionally, Ukrainian literature methodology cultivates professional competence by enhancing interpretative skills, artistic evaluation, and the appreciation of literary aesthetics. It encourages the study of literary works as an integral part of national cultural heritage. By mastering both traditional and innovative methodological approaches-including competency-based, technological, and integrative frameworks-future educators develop creativity, critical thinking, and professionalism, ensuring effective knowledge acquisition.

Future research should explore the integration of digital technologies in the teaching process, including interactive platforms and artificial intelligence, to enhance the effectiveness of Ukrainian literature education. This will contribute to refining teaching methodologies, making them more adaptable to contemporary challenges, and improving the professional training of future literature teachers.

майбутніх учителів-словесників, що забезпечує їхню професійну компетентність і готовність до роботи в сучасних умовах. Ця освітня компонента озброює майбутнього вчителя літератури знаннями теоретичних і методологічних основ методики навчання української літератури, структури й змісту засобів навчання, уміннями застосовувати знання в педагогічній діяльності; сприяє оволодінню сучасними педагогічними технологіями, виробленню персональних технологій у навчанні літератури; допомагає набутти досвіду створення нових технологій уроків, авторських програм; формує основи професійної компетентності майбутнього вчителя літератури; розвиває вміння здійснювати інтерпретацію художнього твору, оцінювати його художню своєрідність, естетику; сприяє вивченню творчості митців слова як складової національної духовної культури. У процесі опанування методики навчання української літератури майбутні словесники оволодівають традиційними й інноваційними методичними підходами (компетентнісним, технологічним, інтегративним тощо), що сприяють розвитку креативності, критичного мислення й професійності та забезпечують ефективне засвоєння навчального матеріалу здобувачами.

У подальших розвідках доцільно розглянути можливості впровадження цифрових технологій у навчальний процес, зокрема використання інтерактивних платформ, штучного інтелекту для підвищення ефективності навчання української літератури. Це допоможе вдосконалити методику й зробити її більш адаптованою до сучасних викликів та ефективною для формування професійної компетенції майбутніх учителів.

REFERENCES (TRANSLATED AND TRANSLITERATED)

1. Antonova, O.Ye., & Vashchuk, O.V. (2017). Intehrativnyi pidkhid do pobudovy modeli formuvannia hotovnosti vchyteliv do rozvytku akademichnoi obdarovanosti uchniv [The integrative approach to building a model for forming teachers' readiness to foster academic giftedness in students]. *Profesiina osvita v umovakh intehratsiinykh protsesiv: teoriia i praktyka – Professional education in the context of integration processes: theory and practice: zb. nauk. prats. / za zah. red. prof. S.S. Vitvytska, dots. N.Ye. Kolesnyk. Zhytomyr, ch. 1, 174-182.* Retrieved from: <http://eprints.zu.edu.ua/26780/1/%D1%96%D0%BD%D1%82%D0%B5%D0%B3%D1%80%20%D0%BF%D1%96%D0%B4%D1%85%D1%96%D0%B4.pdf> [in Ukrainian].
2. Bashmanivska, L.A., Bashmanivskiy, V.I., & Shevtsova, L.S. (2020). Formuvannia informatsiino-komunikatsiinoi kompetentnosti yak komponent pidhotovky maibutnikh zhurnalistiv [The formation of information and communication competence as a

component of the training of future journalists]. *Informatsiini tekhnolohii i zasoby navchannia – Information technologies and learning tools*, tom 76, № 2, 30-42 [in Ukrainian].

3. Diatlenko, T.I. (2018). *Metodychni znannia ta vminnia yak osnova metodychnoi kompetentnosti maibutnikh uchyteliv ukrainskoi literatury* [Methodological knowledge and skills as the foundation of the methodological competence of future Ukrainian literature teachers]. Retrieved from: <https://int-konf.org/ru/2015/suchasna-nauka-v-merezhi-internet-16-18-02-2015/1016-k-ped-n-dyatlenko-t-i-metodichni-znannya-ta-vminnya-yak-osnova-metodichnoji-kompetentnosti-majbutnikh-uchiteliv-ukrajinskoji-literaturi> [in Ukrainian].

4. Kutova, S.O., & Sviderska, O.M. (2022). Suchasni intehratsiini pidkhody do pidhotovky maibutnikh pedahohiv [Modern integrative approaches to the training of future educators]. *Innovatsiina pedahohika – Innovative pedagogy*, vyp. 48, tom 1, 103-106 [in Ukrainian].

5. Kutsevol, O. (2009). *Metodyka vykladannia ukrainskoi literatury (kreatyvno-innovatsiina stratehiia)* [The methodology of teaching Ukrainian literature (creative-innovative strategy)]: navch. posib. Kyiv: Osvita Ukrainy, 464 [in Ukrainian].

6. Tokman, H. (2012). *Metodyka navchannia ukrainskoi literatury v serednii shkoli* [The methodology of teaching Ukrainian literature in secondary school]: pidruchnyk. Kyiv: "Akademiia", 312 [in Ukrainian].

7. Tokman, H. (2019). *Metodyka navchannia ukrainskoi i zarubizhnoi literatury: samostiina robota studenta* [The methodology of teaching Ukrainian and foreign literature: independent student work]. Kyiv: Milenium, 110 [in Ukrainian].

8. Parkheta, L. (2021). Samostiina robota studentiv iz metodyky navchannia ukrainskoi literatury yak vazhlyva skladova fakhovoi pidhotovky [Independent student work in the methodology of teaching Ukrainian literature as an important component of professional training]. *Zbirnyk naukovykh prats Umanskoho derzhavnoho pedahohichnoho universytetu – Collection of scientific works of the Uman State Pedagogical University*, № 4, 112-119 [in Ukrainian].

9. Potapchuk, O. (2019). *Osoblyvosti proektnoi diialnosti studentiv u navchalnomu protsesi zakladiv vyshchoi osvity* [The features of students' project-based activities in the educational process of higher education institutions]. Retrieved from: <http://mir.dspu.edu.ua/article/view/162724/16175> [in Ukrainian].

10. Yatsenko, T. (2016). Tendentsii rozvytku metodyky navchannia ukrainskoi literatury v zahalnoosvitnikh navchalnykh zakladakh (druha polovyna KhKh – pochatok KhKhI stolittia) [Trends in the development of the methodology of teaching Ukrainian literature in general education institutions (second half of the 20th century – early 21st century)]: *monograph*. Kyiv: Pedahohichna dumka, 360 [in Ukrainian].

Received: January 31, 2025

Accepted: February 16, 2025

UDC 378.012:001.8

DOI 10.35433/pedagogy.1(120).2025.5

CURRENT STATE OF EDUCATIONAL QUALITY MANAGEMENT IN HIGHER EDUCATIONAL INSTITUTIONS

V. V. Chyporniuk*

The article provides a comparative analysis of different approaches to ensuring the quality of higher education in Ukraine. The concept of "quality of education" is characterized as a set of knowledge, skills and abilities that a future specialist acquires during his studies at a higher education institution, forming his information potential. The quality of higher education is the foundation for the development of democracy in Ukrainian universities, strengthening public trust and increasing the international prestige of Ukraine. It is found that ensuring the quality of education in Ukraine is carried out using three main mechanisms: internal quality control in educational institutions, external assessment and control by state bodies, as well as a quality management system at the level of bodies responsible for education policy. Recent years in Ukraine have been marked by significant progress in the formation of the legal framework for the introduction of a system of guaranteeing and ensuring the quality of higher education. It is noted that the current quality of educational services in Ukraine is being formed under the influence of a full-scale invasion that began on February 24, 2022. The main measures that contributed to the stabilization of the situation in the field of quality of educational services are outlined. These include providing psychological assistance to higher education applicants, creating appropriate conditions for learning, flexible and clear planning of the educational process, ensuring effective communication between all participants in the educational process and active interaction. All these measures have a direct impact on the further development and implementation of the higher education quality management system. They reflect modern realities and make quality standards and principles more adapted to today's requirements. The system of ensuring the quality of higher education in Ukraine is based on a combination of national strategic planning documents (such as the National Doctrine of Education Development), international standards (ISO 9001) and legislative acts. The main elements of this system are academic integrity as a fundamental principle that ensures trust in the results of the educational process, an effective accreditation and licensing system, a unified assessment system and material and technical support. Several alternative models of quality management in higher education in Ukraine are considered and characterized, in particular the TQM, EFQM and IQMS models. It is noted that the responsibility for choosing a model of quality management of educational services lies with the management of the educational institution. This choice must be justified and take into account both internal factors (goals, resources) and external (needs of society). The study confirmed that the quality of higher education in Ukraine is a multidimensional concept that encompasses the level of knowledge, skills and abilities of graduates, as well as a system of management and control mechanisms. Further development of the quality management system of higher education in Ukraine should be based on an integrated approach that takes into account both

---

* Postgraduate Student, Assistant
(Zhytomyr Ivan Franko State University)
chipornyuk.vitalii.97@gmail.com
ORCID: 0009-0003-1304-7895

Keywords: higher education, management models, training of qualified specialists, international standards, education quality management, accreditation and licensing, education modernization, monitoring.

СУЧАСНИЙ СТАН УПРАВЛІННЯ ЯКІСТЮ ОСВІТИ В ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ

В. В. Чипорнюк

У статті здійснено порівняльний аналіз різних підходів до забезпечення якості вищої освіти в Україні. Поняття "якість освіти" схарактеризовано як комплекс знань, навичок і вмінь, які набуває майбутній фахівець протягом навчання в закладі вищої освіти, формуючи його інформаційний потенціал. Якість вищої освіти є фундаментом для розвитку демократії в українських університетах, зміцнення довіри суспільства та підвищення міжнародного престижу України. З'ясовано, що забезпечення якості освіти в Україні здійснюється за допомогою трьох основних механізмів: внутрішнього контролю якості в закладах освіти, зовнішньої оцінки та контролю з боку державних органів, а також системи управління якістю на рівні органів, що відповідають за політику в галузі освіти. Останні роки в Україні відзначилися значним поступом у формуванні правової основи для запровадження системи гарантування та забезпечення якості вищої освіти. Зазначено, що поточна якість освітніх послуг в Україні формується під впливом повномасштабного вторгнення, що розпочалося 24 лютого 2022 року. Окреслено основні заходи, які сприяли стабілізації ситуації у сфері якості освітніх послуг. До них належить надання психологічної допомоги здобувачам вищої освіти, створення належних умов для навчання, гнучке та чітке планування освітнього процесу, забезпечення ефективної комунікації між усіма учасниками освітнього процесу й активної взаємодії. Всі ці заходи мають безпосередній вплив на подальший розвиток і впровадження системи управління якістю вищої освіти. Вони відображають сучасні реалії та роблять стандарти й принципи якості більш адаптованими до вимог сьогодення. Система забезпечення якості вищої освіти в Україні базується на поєднанні національних документів стратегічного планування (таких як Національна доктрина розвитку освіти), міжнародних стандартів (ISO 9001) та законодавчих актів. Головними елементами цієї системи є академічна доброчесність як фундаментальний принцип, що забезпечує довіру до результатів освітнього процесу, ефективна система акредитації та ліцензування, єдина система оцінювання та матеріально-технічне забезпечення. Розглянуто та схарактеризовано декілька альтернативних моделей управління якістю вищої освіти в Україні, зокрема моделі TQM, EFQM та IQMS. Зазначено, що відповідальність за вибір моделі управління якістю освітніх послуг покладена на керівництво закладу освіти. Цей вибір повинен бути обґрунтований і враховувати як внутрішні фактори (цілі, ресурси), так і зовнішні (потреби суспільства). Дослідження підтвердило, що якість вищої освіти в Україні є багатовимірним поняттям, яке охоплює рівень знань, навичок і вмінь випускників, а також систему механізмів управління та контролю. Подальший розвиток системи управління якістю вищої освіти в Україні має ґрунтуватися на комплексному підході, що враховує як глобальні освітні тенденції, так і національні виклики, забезпечуючи високий рівень підготовки фахівців і міжнародне визнання українських університетів.

Ключові слова: вища освіта, моделі управління, підготовка кваліфікованих фахівців, міжнародні стандарти, управління якістю освіти, акредитація та ліцензування, модернізація освіти, моніторинг.

Introduction of the issue. In the 21st century, when the world becomes more and more interdependent and technologically developed, education plays a decisive role in forming the economic and intellectual potential of each country. Quality of

Постановка проблеми. У XXI столітті, коли світ стає щоразу більш взаємозалежним і технологічно розвиненим, освіта відіграє вирішальну роль у формуванні економічного та інтелектуального потенціалу кожної

education depends on the wellbeing of the nation and opportunities for personal development and growth of each citizen. Quality of education is a multifaceted concept that covers not only academic knowledge and skills, but also personal development, formation of worldview and civil positions. It affects the life of both an individual and society as a whole, and also has social, economic, political and cultural dimensions. Ensuring quality education is one of the most important tasks of the state and requires a departure from traditional approaches and the search for new, more effective ways to develop the education system.

Current state of the issue. The problem of education quality has become particularly relevant in modern pedagogy, especially abroad, and is currently considered one of the priorities of the 21st century. Researchers distinguish the concept of "quality of education", analyzing it as a process and as a result. In terms of process, "quality of education" is considered as the state and ability of the education system to satisfy the needs of the individual, as well as to meet the interests of society and the state [11]. The essence of the quality of education and its main components were revealed in the study of N. Antipova [1]. O. Halitsan, O. Khil and Ya. Kyrylenko, in turn, noted that the quality of higher education is a multifaceted concept that covers both value and procedural aspects and can be considered at different levels (the overall quality of a higher education institution, the quality of faculties and institutes, the quality of the work of departments, the quality of teaching individual subjects) [7].

N. Hrabovenko considers quality education as a tool for achieving social and cultural harmony, economic growth and building a competitive and strong state. The author claims that the development and improvement of the quality of the higher education system is a priority task and strategic goal of Ukraine, since it is closely related to the development of the economy and society [9]. According to the results of the study by O. Chernenko, no quality management model is universal. The choice of a model should be individual

країни. Від рівня освіти залежить добробут нації та можливості для особистого розвитку кожної людини. Якість освіти є багатограним поняттям, яке охоплює не лише академічні знання та навички, а й особистісний розвиток, формування світогляду та громадянської позиції. Вона впливає на життя як окремої людини, так і суспільства загалом, а також має соціальний, економічний, політичний і культурний виміри. Забезпечення якісної освіти є одним із найважливіших завдань держави й потребує відходу від традиційних підходів і пошуку нових, більш ефективних шляхів розвитку освітньої системи.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання якості освіти набуло особливої актуальності в сучасній педагогіці, особливо за кордоном, і наразі вважається одним із пріоритетних завдань ХХІ століття. Дослідники розрізняють поняття "якість освіти", аналізуючи його як процес і як результат. З погляду процесу, "якість освіти" розглядається як стан і здатність системи освіти задовольняти потреби особистості, а також відповідати інтересам суспільства та держави [11]. Сутність якості освіти та головні її складові частини були розкриті в дослідженні Н. Антіпової [1]. О. Галіцан, О. Хіль та Я. Кириленко своєю чергою зазначили, що якість вищої освіти є багатограним поняттям, яке охоплює як ціннісні, так і процесуальні аспекти та може розглядатися на різних рівнях (загальна якість закладу вищої освіти, якість факультетів й інститутів, якість роботи кафедр, якість викладання окремих предметів) [7].

Н. Грабовенко розглядає якісну освіту як інструмент для досягнення соціальної та культурної гармонії, економічного зростання й побудови конкурентоспроможної та сильної держави. Авторка стверджує, що розвиток і підвищення якості системи вищої освіти є пріоритетним завданням і стратегічною метою України, оскільки воно тісно пов'язане з розвитком економіки та суспільства [9]. За результатами дослідження О. Черненка,

and depend on the specific conditions of each higher education institution, in particular on its resources, organizational structure and general culture [15]. A significant contribution to the study of theoretical and practical aspects of the functioning of the higher education system and ensuring its quality is reflected in the work of G. Buchkivska and V. Baranovska [4]. Among the main directions of modern development of ensuring the quality of higher education, the scientists identified increasing the competitiveness of Ukrainian researchers at the international level, developing educational and scientific integration programs with the European Union, adhering to the principles of academic integrity, as well as implementing state policy to support the use of English in higher education in Ukraine. In summary, modern higher education institutions face numerous challenges, including changing requirements of national and international accreditation bodies, introducing new technologies into the educational process and management practices. This requires a comprehensive analysis and corresponding changes in strategic management.

Aim of the research is a comprehensive analysis of modern approaches, methods and tools for managing the quality of education in higher education institutions of Ukraine.

Results and discussion. Higher education in Ukraine, as in many other developed countries of the world, plays a crucial role in the progress of society. It is not only a source of knowledge and skills for individuals, but also an important factor in the socio-economic development of the country as a whole. The quality of higher education is critically important for the future of the country, since it is it that forms the human potential, which is the most valuable wealth of the state. According to the Law of Ukraine "On Education" [14], the quality of education is assessed by the learning outcomes, which must meet state standards and the terms of the contract between the educational institution and the student. In addition, the Law defines the quality of educational activity as the level of organization of the

жодна модель управління якістю не є універсальною. Вибір моделі має бути індивідуальним і залежати від конкретних умов кожного закладу вищої освіти, зокрема від його ресурсів, організаційної структури та загальної культури [15]. Значний внесок у дослідження теоретичних і практичних аспектів функціонування системи вищої освіти та забезпечення її якості відображено в роботі Г. Бучківської та В. Барановської [4]. Серед головних напрямів сучасного розвитку забезпечення якості вищої освіти науковиці виокремили підвищення конкурентоспроможності українських дослідників на міжнародному рівні, розробку програм освітньої та наукової інтеграції з Європейським Союзом, дотримання принципів академічної доброчесності, а також реалізацію державної політики щодо підтримки використання англійської мови у вищій освіті України. Підсумовуючи, сучасні заклади вищої освіти стикаються з численними викликами, серед яких зміна вимог національних і міжнародних акредитаційних органів, впровадження нових технологій у навчальний процес та управлінські практики. Це потребує комплексного аналізу та відповідних змін у стратегічному управлінні.

Мета статті полягає у комплексному аналізі сучасних підходів, методів та інструментів управління якістю освіти в закладах вищої освіти України.

Виклад основного матеріалу. Вища освіта в Україні, як і в багатьох інших розвинених країнах світу, відіграє вирішальну роль в прогресі суспільства. Вона є не лише джерелом знань та навичок для окремих людей, а й важливим фактором соціально-економічного розвитку країни загалом. Якість вищої освіти є критично важливою для майбутнього країни, оскільки саме вона формує людський потенціал, який є найціннішим багатством держави. Згідно із Законом України "Про освіту" [14], якість освіти оцінюється за результатами навчання, які мають відповідати державним стандартам і умовам договору між закладом освіти та здобувачем освіти.

educational process, which must ensure the achievement of these results.

The concept of "quality of higher education" can be defined as a set of knowledge, skills and abilities that a future specialist acquires during his studies at a higher education institution, forming his information potential. Changes in this potential are important for the further professional activity of a higher education student. This includes advanced training, participation in specialized courses to acquire specific competencies, as well as the possibility of continuing education at the third (educational and scientific) level [15: 81]. The quality of higher education depends on many factors, such as the quality of educational programs, the qualifications of teachers, material and technical support, the effectiveness of the educational process, the level of scientific research, the preparation of education students and their satisfaction with their studies. Awareness of the importance of the quality of higher education as the main factor in the development of the intellectual potential of society and the strengthening of the socio-economic well-being of the state emphasizes the need for the level of development of the educational sphere to comply with European and world standards. This, in turn, determines the need to improve the quality of teaching and learning in higher education institutions, as well as to prepare competitive specialists for the modern labor market. Ukraine is actively integrating into the European educational space by harmonising legislation, modernising the educational process and bringing education quality standards closer to European ones [7: 105].

Ensuring the quality of education in Ukraine involves a combination of internal quality assessment in educational institutions, external control and effective quality management at all levels. The internal system of ensuring the quality of education in an educational institution includes the following components:

1) development of strategy and procedures (the HEI develops its own policies and procedures aimed at continuously improving the quality of education);

Окрім того, Закон визначає якість освітньої діяльності як рівень організації навчального процесу, який має забезпечити досягнення цих результатів.

Поняття "якість вищої освіти" можна визначити як комплекс знань, навичок і вмінь, які набуває майбутній фахівець впродовж навчання у закладі вищої освіти, формуючи його інформаційний потенціал. Зміни в цьому потенціалі є важливими для подальшої професійної діяльності здобувача вищої освіти. Це охоплює підвищення кваліфікації, участь у спеціалізованих курсах для набуття специфічних компетенцій, а також можливість продовження навчання на третьому (освітньо-науковому) рівні [15: 81]. Якість вищої освіти залежить від багатьох факторів, таких як якість освітніх програм, кваліфікація викладачів, матеріально-технічне забезпечення, ефективність навчального процесу, рівень наукових досліджень, підготовка здобувачів освіти та їхня задоволеність навчанням. Усвідомлення значення якості вищої освіти як головного чинника розвитку інтелектуального потенціалу суспільства та зміцнення соціально-економічного добробуту держави підкреслює необхідність відповідності рівня розвитку освітньої сфери європейським і світовим стандартам. Це своєю чергою зумовлює потребу в удосконаленні якості викладання та навчання в закладах вищої освіти, а також у підготовці конкурентоспроможних фахівців для сучасного ринку праці. Україна активно інтегрується в європейський освітній простір шляхом гармонізації законодавства, модернізації освітнього процесу та наближення стандартів якості освіти до європейських [7: 105].

Забезпечення якості освіти в Україні передбачає поєднання внутрішньої оцінки якості в закладах освіти, зовнішнього контролю та ефективного управління якістю на всіх рівнях. Внутрішня система забезпечення якості освіти в закладі освіти містить такі компоненти:

1) розробка стратегії та процедур (ЗВО розробляє власну політику та

2) development of mechanisms to ensure compliance with ethical norms by all participants in the educational process;

3) monitoring, periodic review and improvement of educational programs taking into account modern requirements and needs of students;

4) carrying out objective assessment of students' learning outcomes according to transparent and publicly available criteria, norms and procedures;

5) collecting students' feedback on the effectiveness of teachers' work;

6) providing necessary materials, equipment and software for training [10: 37].

The system of external quality assurance of education includes licensing and accreditation, external assessment of students and the quality of work of HEIs, regular monitoring, institutional audit and certification. The quality assurance system in education authorities involves the development of detailed instructions for the implementation of all work, provision of necessary resources, external audit and exchange of experience to identify problematic issues between different authorities.

The problem of the quality of higher education is extremely important for the development of democratic principles in higher education in Ukraine, strengthening public trust and increasing the prestige of the national higher education system in the international arena. However, success in creating an effective system for ensuring the quality of education depends on state policy that takes into account all aspects of this area and a comprehensive approach to solving a number of urgent problems. These problems cover socio-economic, scientific and research, administrative, cultural and educational and material and technical aspects and require a well-founded approach to development and practical implementation in the conditions of modernization of higher education in Ukraine. Recent years in Ukraine have seen significant progress in the formation of a legal framework for the introduction of a system for guaranteeing and ensuring the quality of higher education. Important changes have occurred in the field of

процедури, спрямовані на постійне підвищення якості освіти);

2) розробка механізмів, які забезпечать дотримання етичних норм усіма учасниками освітнього процесу;

3) проведення моніторингу, періодичний перегляд і вдосконалення освітніх програм з урахуванням сучасних вимог та потреб здобувачів освіти;

4) здійснення об'єктивного оцінювання навчальних результатів здобувачів освіти відповідно до прозорих і загальнодоступних критеріїв, норм і процедур;

5) збір зворотного зв'язку від здобувачів освіти щодо ефективності роботи викладачів;

6) надання необхідних матеріалів, обладнання та програмного забезпечення для навчання [10: 37].

Система зовнішнього забезпечення якості освіти передбачає ліцензування та акредитацію, зовнішню оцінку здобувачів освіти та якості роботи ЗВО, регулярний моніторинг, інституційний аудит і сертифікацію. Система забезпечення якості в органах управління освітою містить в собі розробку детальних інструкцій для виконання всіх робіт, забезпечення необхідними ресурсами, зовнішній аудит і обмін досвідом для виявлення проблемних питань між різними органами.

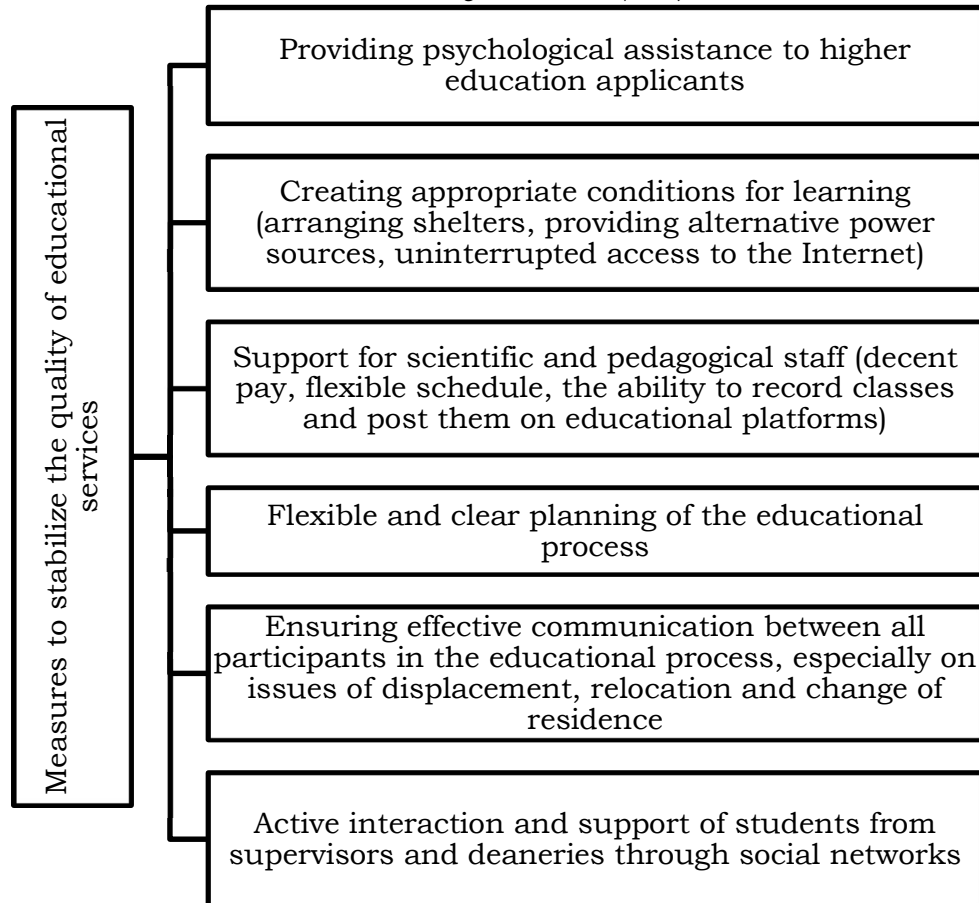
Проблема якості вищої освіти є надзвичайно важливою для розвитку демократичних засад у вищій школі України, зміцнення довіри суспільства та підвищення престижу національної системи вищої освіти на міжнародній арені. Проте успіх у створенні ефективної системи забезпечення якості освіти залежить від державної політики, що враховує всі аспекти цієї сфери, та комплексного підходу до розв'язання низки актуальних завдань. Ці завдання охоплюють соціально-економічні, науково-дослідні, управлінські, культурно-просвітницькі та матеріально-технічні аспекти та потребують обґрунтованого підходу до розробки й практичної реалізації в умовах модернізації вищої школи в Україні. Останні роки в Україні відзначилися значним поступом у формуванні

education in Ukraine, in particular, two basic laws regulating educational activities have been adopted – "On Education" [14] and "On Higher Education" [12]. In addition, to ensure control and improve the quality of higher education in the country, a new institution was created – the National Agency for Higher Education Quality Assurance, whose task is to ensure the sustainability and consistency of the development of a quality culture in higher education through its protection by stakeholders.

It is important to note that the current quality of educational services in Ukraine is being shaped by the full-scale invasion that began on February 24, 2022, which has resulted in significant changes in the activities of the NAQA and the Ministry of Education and Science of Ukraine. At the beginning of the invasion, there was a need to respond quickly to crisis situations in various spheres of the country's life. New legislative, regulatory, medical and educational initiatives were constantly emerging that required rapid adaptation for different groups of the population, in particular, higher education students who had not yet fully mastered distance learning after the COVID-19 pandemic [5: 26]. In such conditions, flexibility and stress resistance have become important and priority qualities of research and teaching staff of higher education institutions. At the same time, students experienced an increase in motivation, adaptability and empathy. The main measures that contributed to the stabilization of the situation in the field of quality of educational services were the provision of psychological assistance to students, creation of appropriate learning conditions, support for academic staff, flexible and clear planning of the educational process, ensuring effective communication between participants in the educational process, and active interaction and support for students (Fig. 1):

правової основи для запровадження системи гарантування та забезпечення якості вищої освіти. В Україні відбулися важливі зміни у сфері освіти, зокрема прийнято два основних закони, що регулюють освітню діяльність – "Про освіту" [14] та "Про вищу освіту" [12]. Окрім того, для забезпечення контролю та підвищення якості вищої освіти в країні було створено нову інституцію – Національне агентство із забезпечення якості вищої освіти, завдання якого полягає в забезпеченні сталості та послідовності розвитку культури якості вищої освіти завдяки її захисту стейкхолдерами.

Важливо зазначити, що поточна якість освітніх послуг в Україні формується під впливом повномасштабного вторгнення, що розпочалося 24 лютого 2022 року, внаслідок чого діяльність НАЗЯВО та Міністерства освіти і науки України зазнала значних змін. На початку вторгнення виникла необхідність оперативно реагувати на кризові ситуації в різних сферах життя країни. Постійно з'являлися нові законодавчі, нормативні, медичні та освітні ініціативи, які потребували швидкої адаптації для різних груп населення, зокрема здобувачів вищої освіти, які ще не повністю засвоїли дистанційне навчання після пандемії COVID-19 [5: 26]. У таких умовах важливими й пріоритетними якостями науково-педагогічних працівників закладів вищої освіти стали гнучкість та стресостійкість. Водночас у здобувачів освіти спостерігалось зростання мотивації, адаптивності та емпатії. Основними заходами, які сприяли стабілізації ситуації у сфері якості освітніх послуг, були надання психологічної допомоги здобувачам освіти, створення належних умов для навчання, підтримка науково-педагогічного персоналу, гнучке та чітке планування освітнього процесу, забезпечення ефективної комунікації між учасниками освітнього процесу й активна взаємодія та підтримка здобувачів освіти (рис. 1):

Fig. 1. Measures to stabilize the quality of educational services in the conditions of a full-scale invasion in Ukraine Source [5].

All these measures have a direct impact on the further development and implementation of the higher education quality management system. They reflect modern realities and make quality standards and principles more adapted to today's requirements.

In ensuring quality education in higher education, both national standards and standards adopted in the European educational area play an important role. One example of a national standard is the adaptation of the ISO 1809001-2000 standard for higher education institutions "Quality management systems. Requirements". This standard establishes criteria for a quality management system in educational institutions, which helps them work more effectively and provide high-quality educational services. This means that all processes that affect the quality of education must be clearly planned, systematized, analyzed and organized in accordance with the requirements of these

Усі ці заходи мають безпосередній вплив на подальший розвиток і впровадження системи управління якістю вищої освіти. Вони відображають сучасні реалії та роблять стандарти й принципи якості адаптованішими до вимог сьогодення.

У забезпеченні якісної освіти у вищій школі важливу роль відіграють як національні стандарти, так і стандарти, прийняті в європейському освітньому просторі. Одним із прикладів національного стандарту є адаптація для закладів вищої освіти стандарту ISO 1809001-2000 "Системи менеджменту якості. Вимоги". Цей стандарт встановлює критерії для системи управління якістю в освітніх установах, що допомагає їм працювати більш ефективно та надавати освітні послуги високої якості. Це означає, що всі процеси, які впливають на якість освіти, повинні бути чітко сплановані, систематизовані, проаналізовані та

standards. The ISO 9001:2008 standard is the basis for creating, using and obtaining a certificate of conformity for quality management systems. This standard is general and universal, and it is based on a process approach. The presence of the ISO 9001 certificate indicates that the university adheres to international standards of education quality and has a positive image among employers and applicants [9: 29].

The National Doctrine of Education Development of Ukraine is one of the main documents that guarantees the quality of higher education. According to this document, the quality of education in higher education institutions improves due to the formation of a democratic worldview, respect for human rights and freedoms, a modern vision of the world, the development of creative skills, the formation of knowledge of information technologies, the creation of a system of continuing education and improving the quality of educational services [13]. The standard of quality of higher education should be determined by special bodies that, using established tools and measures, can assess the quality of education according to criteria understandable to society. The main tools for ensuring the quality of higher education in Ukraine, in accordance with the aforementioned standards, are licensing of higher education institutions and accreditation of their educational programs.

Other alternative models of higher education quality management in Ukraine are:

1) TQM model – contains a comprehensive approach to managing the quality of education at all levels – from administration to learners. Main principles: focus on the learner, involvement of all, continuous improvement of processes and decision-making based on facts;

2) EFQM model – used for self-assessment and improvement of the work of various organizations, including HEIs. The system consists of nine interrelated criteria that provide a holistic approach to quality management;

організовані відповідно до вимог цих стандартів. Стандарт ISO 9001:2008 є основою для створення, використання та отримання сертифіката відповідності систем управління якістю. Цей стандарт є загальним і універсальним, а в його основі лежить процесний підхід. Наявність сертифіката ISO 9001 свідчить про те, що університет дотримується міжнародних стандартів якості освіти, має позитивний імідж серед роботодавців і абітурієнтів [9: 29].

Національна доктрина розвитку освіти України є одним із головних документів, що гарантує якість вищої освіти. Згідно з цим документом, якість освіти в ЗВО покращується внаслідок формування в майбутніх фахівців демократичного світогляду, поваги до прав і свобод людини, сучасного бачення світу, розвитку творчих навичок, формування знань з інформаційних технологій, створення системи безперервної освіти та підвищення якості освітніх послуг [13]. Стандарт якості вищої освіти має визначатися спеціальними органами, які, використовуючи встановлені інструменти та заходи, можуть оцінити якість освіти за зрозумілими для суспільства критеріями. Основними інструментами забезпечення якості вищої освіти в Україні, відповідно до згаданих стандартів, є ліцензування діяльності закладів вищої освіти та акредитація їх освітніх програм.

Іншими альтернативними моделями управління якістю вищої освіти в Україні є:

1) модель TQM – містить комплексний підхід до управління якістю освіти на всіх рівнях – від адміністрації до здобувачів освіти. Головні принципи: орієнтація на здобувача освіти, залучення всіх, постійне вдосконалення процесів і прийняття рішень на основі фактів;

2) модель EFQM – використовується для самооцінювання та поліпшення роботи різних організацій, зокрема й ЗВО. Система складається з дев'яти взаємопов'язаних критеріїв, які забезпечують цілісний підхід до управління якістю;

3) The IQMS model synthesizes the best practices of TQM, ISO 9001 and other approaches to create an integrated quality management system in a university. It covers all areas of the institution's activities, from teaching to administrative work, and is aimed at continuous improvement of results with the participation of all stakeholders [15: 84].

The responsibility for choosing a model for managing the quality of educational services lies with the management of the educational institution. This choice must be justified and take into account both internal factors (goals, resources) and external (needs of society). Regardless of the chosen quality management model, the higher education institution should establish clear criteria for assessing the quality of educational activities, regularly collect and analyze data, make informed management decisions, and also closely cooperate with employers and accreditation bodies to ensure that educational programs meet the requirements of the labor market. This will contribute to increasing the competitiveness and image of the institution, as well as the formation of a culture of quality among all participants in the educational process.

Higher education institutions in Ukraine are actively integrating into the global educational space, introducing quality management systems and participating in international projects. To assess the quality of higher education, various methods are used, such as questionnaires, testing and sociological surveys. They are used to collect information about the satisfaction of higher education applicants with the educational process, the effectiveness of teachers, the quality of educational programs and material and technical support. This data is analyzed to identify the strengths and weaknesses of the educational institution and develop measures to improve the quality of education.

Systematic monitoring, which is provided for by the internal system of quality assurance of specialist training, is, according to modern scientists, the main element of the management cycle [1].

3) модель IQMS синтезує найкращі практики TQM, ISO 9001 та інших підходів для створення інтегрованої системи управління якістю в університеті. Вона охоплює всі сфери діяльності закладу, від навчання до адміністративної роботи, і спрямована на постійне покращення результатів за участі всіх зацікавлених осіб [15: 84].

Відповідальність за вибір моделі управління якістю освітніх послуг покладена на керівництво закладу освіти. Цей вибір повинен бути обґрунтований і враховувати як внутрішні фактори (цілі, ресурси), так і зовнішні (потреби суспільства). Незалежно від обраної моделі управління якістю, ЗВО має встановити чіткі критерії оцінки якості освітньої діяльності, регулярно збирати та аналізувати дані, приймати обґрунтовані управлінські рішення, а також тісно співпрацювати з роботодавцями та органами акредитації для забезпечення відповідності освітніх програм вимогам ринку праці. Це сприятиме підвищенню конкурентоспроможності та іміджу закладу, а також формуванню культури якості серед усіх учасників освітнього процесу.

Заклади вищої освіти в Україні активно інтегруються у світовий освітній простір, запроваджуючи системи управління якістю та залучаючись до міжнародних проєктів. Щоб оцінити якість вищої освіти, використовують різноманітні методи, такі як анкетування, тестування та соціологічні опитування. За їхньою допомогою збирають інформацію про задоволеність здобувачів вищої освіти навчальним процесом, ефективність викладачів, якість навчальних програм і матеріально-технічне забезпечення. Ці дані аналізують для виявлення сильних і слабких сторін закладу освіти та розробки заходів щодо покращення якості освіти.

Систематичне проведення моніторингу, що передбачено внутрішньою системою забезпечення якості підготовки фахівців, на думку сучасних науковців, є головним елементом управлінського циклу [1]. Моніторинг – спосіб отримання інформації під час дослідження системи

Monitoring is a way of obtaining information during the study of the management system or management controlling. It can also be considered as a tool for organizing the educational process, which helps in solving urgent educational tasks. The absence of a system for monitoring the quality of education prevents the creation of an effective financing system and the adoption of justified management decisions in the field of higher education. Therefore, the transition from centralized control to modern monitoring is one of the important tasks in which some progress is observed today [11: 455]. Depending on who carries out the assessment, monitoring the quality of education is divided into internal (carried out by the institution itself) and external (carried out by independent organizations and institutions). Internal monitoring allows you to collect information about the state of the educational process, the results of higher education students' studies, and available resources. These data are used for internal analysis and making management decisions. Not all results of internal monitoring are made public, as some information may be confidential or relate to the internal processes of the HEI.

The main tools for assessing the quality of higher education in Ukraine are accreditation and licensing. They provide for a comprehensive analysis of higher education institutions, in particular, an assessment of the material and technical base, staff qualifications, compliance of educational programs with state standards and learning outcomes of higher education applicants. Education management bodies, having conducted a crediting, determine whether the educational services of educational institutions meet state standards for a certain level of education and qualification. According to the legislation, licensing is a procedure that allows you to check whether a certain educational institution meets all the necessary requirements for the provision of educational services, that is, whether it has an appropriate material and technical base, qualified teachers and curricula that meet state standards [12].

управління або управлінського контролінгу. Його також можна розглядати як інструмент організації освітнього процесу, що допомагає у вирішенні нагальних освітніх завдань. Відсутність системи моніторингу якості освіти перешкоджає створенню ефективної системи фінансування та ухваленню обґрунтованих управлінських рішень у сфері вищої освіти. Тому перехід від централізованого контролю до сучасного моніторингу є одним із важливих завдань, в якому на сьогодні спостерігається певний прогрес [11: 455]. Залежно від того, хто здійснює оцінку, моніторинг якості освіти поділяється на внутрішній (проводиться силами самого закладу) та зовнішній (проводиться незалежними організаціями та установами). Внутрішній моніторинг дозволяє зібрати інформацію про стан освітнього процесу, результати навчання здобувачів вищої освіти та наявні ресурси. Ці дані використовуються для внутрішнього аналізу та прийняття управлінських рішень. Не всі результати внутрішнього моніторингу оприлюднюються, оскільки певна інформація може бути конфіденційною або стосуватися внутрішніх процесів ЗВО.

Основними інструментами оцінки якості вищої освіти в Україні є акредитація та ліцензування. Вони передбачають комплексний аналіз ЗВО, зокрема оцінку матеріально-технічної бази, кваліфікації персоналу, відповідності освітніх програм до державних стандартів і результатів навчання здобувачів вищої освіти. Органи управління освітою, провівши акредитацію, визначають, чи відповідають освітні послуги закладів освіти державним стандартам для певного рівня освіти та кваліфікації. Згідно із законодавством, ліцензування є процедурою, яка дозволяє перевірити, чи відповідає певний заклад освіти усім необхідним вимогам для надання освітніх послуг, тобто, чи має він відповідну матеріально-технічну базу, кваліфікованих викладачів і навчальні програми, які відповідають державним стандартам [12].

Accreditation is an official recognition by authorized bodies that training in a certain educational program at a relevant higher education institution meets established quality standards. Many Ukrainian HEIs are actively developing and implementing systems for assessing and managing the quality of education, creating educational quality centers, quality control departments, etc. One of the main strategic directions for the development of Ukrainian universities is monitoring and assessing the quality of educational programs and activities of higher education institutions by foreign accreditation agencies. Recognition of the quality of educational programs by international accreditation institutions provides HEIs with additional competitive advantages in the higher education market. Among the popular accreditation agencies in Ukraine, a special place is occupied by the German Central Agency for Evaluation and Accreditation in Hannover (ZEvA), which specializes in the evaluation and accreditation of educational programs. Thus, in 2022, four educational programs of Chernihiv Polytechnic received international recognition and accreditation for a period of seven years. Among them are one bachelor's program, one master's program, and two doctoral programs (PhD) [8: 132].

In modern HEIs, ratings and test control have become the main tools in the education quality monitoring system. These methods allow for an objective comparison of learning outcomes with the requirements of employers. The level of formation of professional competencies in accordance with industry standards of higher education is one of the main criteria for assessing the quality of professional training. This requires improving educational technologies through constant interaction between the teacher and the higher education applicant. The quality of education is determined through expected and measurable learning outcomes that demonstrate the level of competencies of the future specialist, as well as his ability to perform professional functions and duties after completing the educational program. Modern HEIs are actively implementing new assessment

Акредитація є офіційним визнанням уповноваженими органами того, що навчання за певною освітньою програмою у відповідному закладі вищої освіти відповідає встановленим стандартам якості. Багато українських ЗВО активно розробляють й впроваджують системи оцінки та управління якістю освіти, створюючи для цього центри якості освіти, відділи контролю якості тощо. Один із головних стратегічних напрямів розвитку українських університетів – проведення моніторингу та оцінювання якості освітніх програм і діяльності закладів вищої освіти іноземними акредитаційними агентствами. Визнання якості освітніх програм міжнародними акредитаційними установами надає ЗВО додаткові конкурентні переваги на ринку вищої освіти. Серед популярних акредитаційних агентств в Україні особливе місце займає німецьке Центральне агентство з оцінювання та акредитації в Ганновері (ZEvA), яке спеціалізується на оцінці та акредитації освітніх програм. Так, у 2022 році чотири освітні програми Чернігівської політехніки отримали міжнародне визнання та акредитацію терміном на сім років. Серед них одна програма бакалавра, одна магістерська та дві докторські програми (PhD) [8: 132].

У сучасних ЗВО основними інструментами в системі моніторингу якості освіти стали рейтинги й тестовий контроль. Ці методи дозволяють об'єктивно порівняти результати навчання з вимогами роботодавців. Рівень сформованості фахових компетентностей відповідно до галузевих стандартів вищої освіти є одним із головних критеріїв оцінювання якості професійної підготовки. Це вимагає вдосконалення освітніх технологій шляхом постійної взаємодії між викладачем і здобувачем вищої освіти. Якість освіти визначається через очікувані та вимірювані результати навчання, які демонструють рівень компетентностей майбутнього фахівця, а також його здатність виконувати професійні функції та обов'язки після завершення освітньої

technologies that allow moving from traditional methods of knowledge control to more effective and objective ones. Thanks to the use of computer systems and other innovative developments, HEIs can provide high quality education and train specialists who meet the requirements of the modern labor market. With the help of modern rating systems, it is possible to effectively assess the quality of education and the level of professional training of specialists. Teachers can use these systems for self-assessment and external assessment. In addition to the national system for assessing the learning outcomes of higher education students, many HEIs have implemented the European Credit Transfer and Accumulation System (ECTS). This system was created to form a single European educational space and is aimed at assessing and comparing the educational achievements of higher education students. ECTS allows for effective planning of the educational process, and the learning outcomes of education students are recognized not only by domestic but also by European employers.

Cooperation between educational institutions, employers and the state is the main element of quality management in higher education institutions of Ukraine. However, an analysis of the current state of interaction shows that employers often do not feel obliged to participate in the procedures for ensuring the quality of education, and sometimes do not see any connection with higher education institutions at all. Such detachment negatively affects the quality of the educational process and reduces the effectiveness of state management mechanisms for higher education. One way to overcome this gap is to involve employers in the process of assessing the quality of graduate training through the mechanism of qualification exams. In this context, the main subject of assessing the level of qualification of a graduate should be the employer, since he is a direct consumer of the labor potential of a future specialist.

Given that cross-border relations play an increasingly important role in the world, the educational process cannot remain

програми. Сучасні ЗВО активно впроваджують нові технології оцінювання, які дозволяють перейти від традиційних методів контролю знань до більш ефективних та об'єктивних. Завдяки використанню комп'ютерних систем та інших інноваційних розробок, ЗВО можуть забезпечити високу якість освіти та підготувати фахівців, які відповідають вимогам сучасного ринку праці. За допомогою сучасних рейтингових систем можна ефективно оцінювати якість освіти та рівень професійної підготовки фахівців. Викладачі мають змогу використовувати ці системи для самооцінювання та зовнішнього оцінювання. Окрім національної системи оцінювання результатів навчання здобувачів вищої освіти, багато ЗВО впровадили європейську кредитно-модульну систему (ECTS). Ця система створена для формування єдиного загальноєвропейського освітнього простору та спрямована на оцінювання й порівняння навчальних досягнень здобувачів вищої освіти. ECTS дозволяє ефективно планувати навчальний процес, а результати навчання здобувачів освіти визнаються не лише вітчизняними, а і європейськими роботодавцями.

Співпраця між освітніми установами, роботодавцями та державою є головним елементом управління якістю освіти в закладах вищої освіти України. Проте аналіз сучасного стану взаємодії показує, що роботодавці часто не відчують обов'язку брати участь у процедурах забезпечення якості освіти, а іноді й зовсім не бачать зв'язку із закладами вищої освіти. Така відстороненість негативно впливає на якість освітнього процесу та знижує ефективність механізмів державного управління вищою освітою. Одним зі способів подолання цього розриву є залучення роботодавців до процесу оцінювання якості підготовки випускників через механізм кваліфікаційних іспитів. У цьому контексті головним суб'єктом оцінювання рівня кваліфікації випускника має бути саме роботодавець, оскільки він є безпосереднім споживачем трудового потенціалу майбутнього фахівця.

aloof from this issue either. Cross-border cooperation contributes to the unification of efforts of various participants to solve common problems and improve European integration measures at the regional level. In the field of ensuring the quality of education, such cooperation involves an active exchange of information between stakeholders, the organization of measures to improve the qualifications of personnel, and the expansion of integration to increase the competitiveness of higher education institutions. Therefore, the main directions of higher education development should be the formation of a single scientific space, ensuring the integrity of the educational process at all levels, and deepening ties between education, science, and the economy.

Today, there is a trend towards a transition from strict control over the quality of education to more partnership-based relations. Instead of directives, higher education institutions are encouraged to independently analyze their activities using tools such as SWOT analysis and look for ways to improve them. Fierce competition in the education market encourages universities to look for new tools to improve the quality of education. One of such tools is benchmarking, which helps to identify best practices and increase the efficiency of the institution. The basic principles of educational benchmarking are: leadership of management, involvement of personnel, a systematic approach, process orientation, data-based decision-making, orientation towards the learner and continuous improvement [3: 12]. A university quality management system can use benchmarking not only to improve educational processes, but also as a means of strategic planning and forecasting. This allows you to analyze the environment and trends, determining priority goals and guidelines for development. To implement benchmarking in higher education, a set of measures is used, including surveys of participants in the educational process, observation of classes, analysis of academic achievements of higher education applicants, as well as studying the experience of leading world

Зважаючи на те, що транскордонні зв'язки відіграють все більшу роль у світі, освітній процес також не може залишатися осторонь цього питання. Транскордонне співробітництво сприяє об'єднанню зусиль різних учасників для розв'язання спільних проблем і поліпшення євроінтеграційних заходів на регіональному рівні. У сфері забезпечення якості освіти таке співробітництво передбачає активний обмін інформацією між зацікавленими сторонами, організацію заходів з метою підвищення кваліфікації кадрів, розширення інтеграції для підвищення конкурентоспроможності ЗВО. Відтак головними напрямками розвитку вищої освіти мають стати формування єдиного наукового простору, забезпечення цілісності освітнього процесу на всіх рівнях та поглиблення зв'язків між освітою, наукою та економікою.

Сьогодні існує тенденція до переходу від жорсткого контролю за якістю освіти до більш партнерських відносин. Замість директив, закладам вищої освіти пропонується самостійно аналізувати свою діяльність за допомогою інструментів, таких як SWOT-аналіз, і шукати шляхи для її покращення. Жорстка конкуренція на освітньому ринку спонукає університети шукати нові інструменти для покращення якості освіти. Одним із таких інструментів є бенчмаркінг, який допомагає виявити найкращі практики та підвищити ефективність роботи закладу. Зasadничими принципами освітнього бенчмаркінгу є: лідерство керівництва, залучення персоналу, системний підхід, орієнтація на процеси, прийняття рішень на основі даних, орієнтація на здобувача освіти та постійне вдосконалення [3: 12]. Університетська система управління якістю може використовувати бенчмаркінг не лише для покращення освітніх процесів, а і як засіб стратегічного планування та прогнозування. Це дозволяє аналізувати середовище та тенденції, визначаючи пріоритетні цілі й орієнтири для розвитку. Для впровадження бенчмаркінгу у вищій освіті використовують комплекс заходів, що

universities. These methods make it possible to identify the strengths and weaknesses of the educational process and develop measures for its improvement.

To occupy high positions in prestigious global university rankings and strengthen their role in the European educational space, domestic higher education institutions should actively implement benchmarking in the process of strategic analysis of the educational services market. Benchmarking is an effective tool that allows HEIs to work faster and more efficiently, because instead of spending time and resources on developing their own solutions, these institutions can use proven models that have already proven their effectiveness.

At the current stage of development of the system of quality assurance of higher education in Ukraine, cooperation with the European educational community plays a major role. An important step in this direction is the implementation of academic integrity - a system of ethical norms and principles that must be observed by all participants in the educational process during training, teaching and scientific activity. Ensuring academic integrity is important for maintaining trust in scientific research and educational activities, as well as for guaranteeing high quality of higher education. Recently, the issue of its observance has become a priority for educators and scientists not only in Ukraine, but also in the world. The development of the Internet, modern information technologies and the rapid spread of artificial intelligence have significantly expanded the possibilities of professional and social interaction, while at the same time causing new challenges associated with the abuse of access to information, manipulation, distortion and appropriation of other people's work. According to clause 8 of part 2 of article 16 of the Law of Ukraine "On Higher Education" [12], the system of internal quality assurance of higher education should create conditions for compliance with academic integrity by all members of the academic community – both teachers and students. In Ukraine, the situation

охоплюють опитування учасників навчального процесу, спостереження за заняттями, аналіз навчальних досягнень здобувачів вищої освіти, а також вивчення досвіду провідних світових університетів. Ці методи дають змогу виявити сильні та слабкі сторони освітнього процесу та розробити заходи щодо його вдосконалення.

Щоб зайняти високі позиції в престижних світових рейтингах університетів і зміцнити свою роль в європейському освітньому просторі, вітчизняні заклади вищої освіти повинні активно впроваджувати бенчмаркінг у процес стратегічного аналізу ринку освітніх послуг. Бенчмаркінг – це ефективний інструмент, який дозволяє ЗВО працювати швидше та ефективніше, оскільки замість того, щоб витрачати час і ресурси на розробку власних рішень, ці заклади можуть скористатися перевіреними моделями, що вже довели свою ефективність.

На сучасному етапі розвитку системи забезпечення якості вищої освіти в Україні головну роль відіграє співпраця з європейською освітньою спільнотою. Важливим кроком у цьому напрямі є впровадження академічної доброчесності – системи етичних норм і принципів, яких мають дотримуватися всі учасники освітнього процесу під час навчання, викладання та наукової діяльності. Забезпечення академічної доброчесності є важливим для підтримки довіри до наукових досліджень та освітньої діяльності, а також для гарантування високої якості вищої освіти. Останнім часом питання її дотримання стало пріоритетним для освітян і науковців не лише в Україні, а й у світі. Розвиток Інтернету, сучасних інформаційних технологій і стрімке поширення штучного інтелекту значно розширили можливості професійної та соціальної взаємодії, водночас спричинивши нові виклики, пов'язані зі зловживанням доступом до інформації, маніпуляціями, перекрученнями та присвоєнням чужих напрацювань. Згідно з пунктом 8 частини 2 статті 16 Закону України "Про вищу освіту" [12], система внутрішнього забезпечення

with academic integrity is gradually improving due to the study of the experience of other countries, the development of a policy for ensuring academic integrity at the national level and the level of individual HEIs, as well as the implementation of the necessary laws. At one time, HEIs of Ukraine received from the Ministry of Education and Science "Recommendations on Academic Integrity" and "Expanded Glossary of Terms and Concepts". Various events (trainings, seminars, courses, etc.) are held for scientific and pedagogical employees of HEIs and students of higher education [2: 62]. The introduction of such events contributes to the formation of a responsible attitude to the principles of academic integrity and provides participants in the educational process with the necessary knowledge and skills for responsible behavior in an academic environment. This approach strengthens trust between all parties in the educational process and stimulates the improvement of the quality of education in general. At the same time, it is important to continue to develop and implement new methods and strategies in this area in order to achieve the main goal of creating a fair and virtuous educational space.

An important condition for high-quality higher education is also state support for the use of English in the educational process. For European integration, Ukraine participates in the EU program "Horizon 2020", aimed at innovation and research [4: 7]. Similar processes can positively affect the situation in higher education, and the application of European experience will contribute to the improvement of the system of external quality assurance of higher education, the development of internal control mechanisms and the formation of a culture of quality in the educational environment.

Moreover, in the context of digitalization of education, there is a growing need to improve the digital competence of all participants in the educational process. This applies not only to technical security and literacy, but also to information literacy, critical thinking, effective communication in the digital environment,

якості вищої освіти має створити умови для дотримання академічної доброчесності всіма членами академічної спільноти – як викладачами, так і здобувачами освіти. В Україні поступово покращується ситуація з академічною доброчесністю завдяки вивченню досвіду інших країн, розробці політики забезпечення академічної доброчесності на національному рівні та рівні окремих ЗВО, а також впровадженню необхідних законів. Свого часу ЗВО України отримали від МОН "Рекомендації з академічної доброчесності" та "Розширений глосарій термінів і понять". Для науково-педагогічних працівників ЗВО та здобувачів вищої освіти проводять різноманітні заходи (тренінги, семінари, курси тощо) [2: 62]. Запровадження таких заходів сприяє формуванню відповідального ставлення до принципів академічної доброчесності та забезпечує учасників освітнього процесу необхідними знаннями та навичками для відповідальної поведінки в академічному середовищі. Такий підхід зміцнює довіру між усіма сторонами навчального процесу та стимулює підвищення якості освіти загалом. Водночас важливо продовжувати розробку та впровадження нових методів і стратегій у цій сфері, аби досягти головної мети – створення справедливого та доброчесного освітнього простору.

Важливою умовою якісної вищої освіти є також державна підтримка використання англійської мови в навчальному процесі. Для європейської інтеграції Україна бере участь у програмі ЄС "Горизонт 2020", спрямованій на інновації та дослідження [4: 7]. Подібні процеси можуть позитивно вплинути на ситуацію у вищій освіті, а застосування європейського досвіду сприятиме вдосконаленню системи зовнішнього забезпечення якості вищої освіти, розвитку внутрішніх механізмів контролю та формуванню культури якості в освітньому середовищі.

Варто зауважити, що в умовах цифровізації освіти зростає потреба в підвищенні цифрової компетентності

creation of digital content, collaboration, learning and self-study. In view of this, to improve the quality of education, it is necessary to introduce a system of periodic advanced training of scientific and pedagogical personnel. Every five years, teachers must undergo mandatory advanced training and improve their intellectual and teaching potential. Control over this process at the department level will contribute to improving the quality of educational services and the quality management system as a whole. An important aspect of the professional development of higher education teachers is participation in transdisciplinary activities that take into account the context of activity. A promising method is the creation of virtual departments, such as the scientific and educational department of andragogy [6]. This approach will contribute to the formation of a professional community and ensure continuous improvement. With free access to rubrics, professionals can create a single andragogical cycle that will encompass different types of education and provide a comprehensive educational experience for teaching staff.

Conclusions and research perspectives. The development of the higher education system and improving its quality is a priority task and strategic goal of Ukraine, as it is closely related to the development of the economy and society. The study analyzed the main approaches to ensuring the quality of higher education, identified its structural components, and outlined the challenges faced by the system in modern conditions. It was established that the education quality assurance system encompasses internal, external control, and regulatory mechanisms at the level of government bodies. Recent years have been marked by significant progress in the regulatory and legal provision of education quality, which creates the prerequisites for the further development of this area. An important role in ensuring quality is played by academic integrity, which is the basis of trust in the educational process and learning outcomes. The study also considered alternative models of education quality

всіх учасників освітнього процесу. Це стосується не лише технічної безпеки та грамотності, а й інформаційної грамотності, критичного мислення, ефективної комунікації в цифровому середовищі, створення цифрового контенту, співпраці, навчання та самонавчання. З огляду на це, для підвищення якості освіти необхідно запровадити систему періодичного підвищення кваліфікації науково-педагогічного персоналу. Кожні п'ять років викладачі повинні проходити обов'язкове підвищення кваліфікації та вдосконалювати свій інтелектуальний і викладацький потенціал. Контроль за цим процесом на рівні відділів сприятиме покращенню якості освітніх послуг і системи управління якістю загалом. Важливим аспектом професійного розвитку викладачів ЗВО є участь у трансдисциплінарних заходах, які враховують контекст діяльності. Перспективним методом є створення віртуальних відділів, таких як науково-освітня кафедра андрагогіки [6]. Цей підхід сприятиме формуванню фахової спільноти та забезпечить постійне вдосконалення. За допомогою вільного доступу до рубрик, фахівці можуть створити єдиний андрагогічний цикл, який охоплюватиме різні типи освіти та забезпечить всебічний освітній досвід для педагогічних працівників.

Висновки з даного дослідження та перспективи подальших розвідок. Розвиток системи вищої освіти та підвищення її якості є пріоритетним завданням і стратегічною метою України, оскільки це тісно пов'язано з розвитком економіки та суспільства. Під час дослідження було проаналізовано основні підходи до забезпечення якості вищої освіти, визначено її структурні компоненти та окреслено виклики, з якими стикається система в сучасних умовах. Встановлено, що система забезпечення якості освіти охоплює внутрішній, зовнішній контроль та механізми регулювання на рівні органів управління. Останні роки відзначилися значним прогресом у нормативно-правовому забезпеченні якості освіти, що створює передумови для подальшого розвитку цієї сфери. Важливу роль у

management, each of which has its own advantages and requires a reasoned choice taking into account the characteristics of a particular educational institution. Therefore, effective education quality management in higher education institutions requires a comprehensive approach that combines international standards, legislative requirements, an internal control system, and the implementation of modern technologies.

In our opinion, further development of research in the direction of studying methods of involving business and government agencies in the development of educational programs and assessing the level of training of HEI graduates is promising.

забезпеченні якості відіграє академічна доброчесність, яка є основою довіри до освітнього процесу та результатів навчання. У процесі дослідження розглянуто також альтернативні моделі управління якістю освіти, кожна з яких має свої переваги та потребує обґрунтованого вибору з урахуванням особливостей конкретного закладу освіти. Отже, ефективне управління якістю освіти у ЗВО потребує комплексного підходу, що поєднує міжнародні стандарти, законодавчі вимоги, внутрішню систему контролю та впровадження сучасних технологій.

Перспективним, на наш погляд, є подальший розвиток досліджень у напрямі вивчення методів залучення бізнесу та державних структур до розробки освітніх програм і оцінювання рівня підготовки випускників ЗВО.

REFERENCES (TRANSLATED & TRANSLITERATED)

1. Antipova, N.P. (2022). Monitorynh yakosti vyshchoyi osvity yak priorytetne zavdannya zabezpechennya efektyvnoyi osvity v Ukrayini [Monitoring the quality of higher education as a priority task for ensuring effective education in Ukraine]. *Naukovyy visnyk Kremenets'koyi oblasnoyi humanitarno-pedahohichnoyi akademiyi imeni Tarasa Shevchenka – Scientific Bulletin of the Taras Shevchenko Kremenets Regional Humanitarian and Pedagogical Academy*, (14), 7-17. Retrieved from: <https://doi.org/10.32782/2410-2075-2022-14.1> [in Ukrainian].
2. Babukh, I.B., & Nikiforov, P.S. (2024). Akademichna dobrochesnist' yak imperatyv osvitnoho protsesu v systemu vyshchoyi shkoly [Academic excellence as an imperative of the educational process in the higher education system]. *Naukovyy visnyk Poltavs'koho universytetu ekonomiky i torhivli – Scientific Bulletin of the Poltava University of Economics and Trade*, 2 (112), 60-65. Retrieved from: <https://doi.org/10.37734/2409-6873-2024-2-9> [in Ukrainian].
3. Biliakovska, O.O. (2021). Benchmarkinh yak vazhlyvyi instrument udoskonalennia systemy upravlinnia yakistiu osvity v universyteti [Benchmarking as an important tool for improving the quality management system of education at the university]. *Naukovi zapysky – Scientific discoveries*, (201), 10-13. Retrieved from: <https://doi.org/10.36550/2415-7988-2021-1-201-10-13> [in Ukrainian].
4. Buchkivska, H., & Baranovska, V. (2024). Systema zabezpechennia yakosti vyshchoi osvity: vitchyzniani dosvid ta suchasnyi stan rozvytku [The system of quality assurance of higher education: domestic experience and current state of development]. *Osvitni obrii – Educational Horizons*, 58 (1), 4-8. Retrieved from: <https://doi.org/10.15330/obrii.58.1.4-8> [in Ukrainian].
5. Verbovskiy, I., & Chyporniuk, V. (2024). Osnovni etapy rozvytku systemy upravlinnia yakistiu vyshchoi osvity [The main stages of development of the system of quality management of higher education]. *Vytoky pedahohichnoi maisternosti – The origins of pedagogical mastery*, (34), 24-31. Retrieved from: <https://doi.org/10.33989/2075-146x.2024.34.317666> [in Ukrainian].
6. Vornyk, M.M., Melnyk, I.Ye., & Skorobahatska, O.I. (2023). Analiz problemy upravlinnia yakistiu osvity v umovakh dyversyfikatsii osvitnoho prostoru v Ukraini [Analysis of the problem of education quality management in the context of diversification

of the educational space in Ukraine]. *Akademichni vizii – Academy vision*, (17). Retrieved from: <https://www.academy-vision.org/index.php/av/article/view/205> [in Ukrainian].

7. Halitsan, O., Khil', O., & Kyrylenko, Ya. (2021). Upravlinnya yakistyu vyshchoyi osvity v umovakh yevrointehratsiynykh protsesiv [Quality management of higher education in the context of European integration processes]. *Ukrayins'kyi Pedagogichnyi zhurnal – Ukrainian Pedagogical Journal*, (2), 103-112. Retrieved from: <https://doi.org/10.32405/2411-1317-2021-2-103-112> [in Ukrainian].

8. Helesh, A., & Davydchak, O. (2024). Osoblyvosti inozemnoyi proqramnoyi akredytatsiyi v ukrayins'kykh zakladakh vyshchoyi osvity [Peculiarities of foreign program accreditation in Ukrainian higher education institutions]. *Perspektyvy ta innovatsiyi nauky – Perspectives and Innovations of Science*, 2 (36), 124-134. Retrieved from: [https://doi.org/10.52058/2786-4952-2024-2\(36\)-124-134](https://doi.org/10.52058/2786-4952-2024-2(36)-124-134) [in Ukrainian].

9. Hrabovenko, N. (2020). Systema upravlinnia yakistiu vyshchoyi osvity: strukturno-funktsionalnyi analiz [The system of quality management of higher education: structural and functional analysis]. *Universytetski naukovy zapysky – University Scientific Notes*, 6 (78), 26-32. Retrieved from: <https://doi.org/10.37491/UNZ.78.3> [in Ukrainian].

10. Hubina, S. (2023). Osoblyvosti kontroliu za yakistiu vyshchoyi osvity v Ukraini [Peculiarities of quality control of higher education in Ukraine]. *SWorldJournal*, 2 (17-02), 35-38. Retrieved from: <https://doi.org/10.30888/2663-5712.2023-17-02-022> [in Ukrainian].

11. Oseredchuk, O. (2022). Sutnist' i struktura ponyat' "yakist'", "yakist' osvity", "monitorynh", "monitorynh v osviti", "monitorynh yakosti vyshchoyi osvity" [The essence and structure of the concepts of "quality", "quality of education", "monitoring", "monitoring in education", "monitoring of the quality of higher education"]. *Zbirnyk naukovykh prats' Natsional'noyi akademiyi Derzhavnoyi prykordonnoyi sluzhby Ukrayiny – Collection of scientific works of the National Academy of the State Border Guard Service of Ukraine*, 29 (2), 443-460. Retrieved from: <https://doi.org/10.32453/pedzbirnyk.v29i2.1060> [in Ukrainian].

12. *Pro vyshchu osvitu. Zakon Ukrainy № 1556-VII [On Higher Education, Law of Ukraine No. 1556-VII]*. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text> [in Ukrainian].

13. *Pro Natsionalnu doktrynu rozvytku osvity. Ukaz Prezydenta Ukrainy № 347/2002 [On the National Doctrine of Educational Development, Decree of the President of Ukraine No. 347/2002]*. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/347/2002#Text> [in Ukrainian].

14. *Pro osvitu. Zakon Ukrainy vid 5 veresnia 2017 roku No 2145-VIII [On education: Law of Ukraine dated September 5, 2017, No. 2145-VIII]*. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text> [in Ukrainian].

15. Chernenko, O. (2024). Porivnialnyi analiz modelei system upravlinnia yakistiu vyshchoyi osvity [Comparative analysis of models of higher education quality management systems]. *Ukrainskyi Pedagogichnyi zhurnal – Ukrainian Pedagogical Journal*, (2), 79-89. Retrieved from: <https://doi.org/10.32405/2411-1317-2024-2-79-89> [in Ukrainian].

Received: February 17, 2025

Accepted: March 07, 2025

UDC 378.147:81'243:373.5
DOI10.35433/pedagogy.1(120).2025.6

FUTURE FOREIGN LANGUAGE TEACHERS' PROFESSIONAL READINESS FOR SECONDARY EDUCATION REFORMS: KEY CHALLENGES

L. V. Kalinina*, Yu. Yu. Klymovych**

The article examines the professional readiness of future foreign language teachers to implement reforms in secondary education institutions, emphasizing the importance of continuous pedagogical practice in their professional training.

The research examines the role of continuous pedagogical practice in the professional training of future foreign language teachers, focusing on its significance in the context of the New Ukrainian School reform. The study analyzes existing data on teacher preparation, highlighting the integration of practice-based learning within university curricula.

A particular focus is placed on the types of pedagogical practice, their objectives and their functions in shaping future educators. The authors explore the challenges of aligning theoretical knowledge with real-life teaching experience, addressing issues such as the need for innovative methodologies, digitalization and multilingual education.

Through an in-depth analysis of pedagogical tendencies and international trends, the article identifies best practices that enhance the effectiveness of FL teacher professional training. The study advocates for a systematic revision of teacher education study programs to ensure that continuous pedagogical practice effectively prepares future teachers for modern educational challenges.

Based on the example of the Zhytomyr Ivan Franko State University, the study identifies several types of preparatory and independent teaching practice at general secondary education institutions. Preparatory practice includes guided observation practice, teacher assistantship and linguistic-methodological practice, while independent teaching practice involves summer language camps practice and teaching (pedagogical) practice.

The authors analyze the significant role of higher education institutions in fostering the social and professional identity of foreign language teachers, which continues to develop throughout their professional careers. It calls for a more structured, practice-oriented and adaptive approach to FL teacher training, aligned with international best practices and the dynamic needs of contemporary language education.

---

* Candidate of Pedagogical Sciences (PhD in Pedagogy), Professor
(Zhytomyr Ivan Franko State University);
prof.kalinina@gmail.com
ORCID: 0000-0002-1106-7329

** Doctor of Philosophy (PhD in Pedagogy), Senior Lecturer
(Zhytomyr Ivan Franko State University);
julia.klymovych@zu.edu.ua
ORCID: 0000-0002-6991-5263

Keywords: professional readiness, continuous pedagogical practice, future FL teacher, professional competence, higher education institution, general secondary education institution, preparatory and independent teaching practice.

ПРОФЕСІЙНА ГОТОВНІСТЬ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ ДО РЕАЛІЗАЦІЇ РЕФОРМ ЗЗСО: ПРОБЛЕМНЕ ПОЛЕ

Л. В. Калініна, Ю. Ю. Климович

У статті розглядається професійна готовність майбутніх учителів іноземної мови до реалізації реформ у закладах загальної середньої освіти, з акцентом на ключові виклики та методичні аспекти їхньої практичної підготовки.

Стаття досліджує роль наскрізної педагогічної практики у професійній підготовці майбутніх учителів іноземної мови, підкреслюючи її значення в контексті реформ Нової української школи. Дослідження аналізує наявні дані щодо підготовки вчителів, висвітлюючи інтеграцію практико-орієнтованого навчання в університетські освітні програми.

Особливу увагу приділено видам педагогічної практики, їхнім цілям та функціям у процесі професійного становлення майбутнього вчителя іноземної мови. Автори досліджують виклики, пов'язані з узгодженням теоретичних знань із реальним педагогічним досвідом, зокрема необхідність впровадження інноваційних методів, цифровізації та полікультурної освіти.

На основі ґрунтовного аналізу міжнародних освітніх тенденцій та практик у статті визначено дієві підходи до покращення якості професійної підготовки майбутніх учителів іноземної мови. Дослідження обґрунтовує необхідність системного перегляду освітніх програм підготовки вчителів, щоб забезпечити ефективність усіх видів наскрізної педагогічної практики та відповідність сучасним освітнім викликам.

На прикладі Житомирського державного університету імені Івана Франка у дослідженні виокремлено кілька видів навчальної та виробничої практики в закладі загальної середньої освіти. Навчальна практика охоплює практику спостереження під керівництвом ментора, асистентську практику вчителя та мовно-методичну практику, тоді як виробничі практики включають практику в літніх мовних таборах та педагогічну практику.

Автори аналізують значущу роль закладів вищої освіти у формуванні соціальної та професійної ідентичності вчителів іноземних мов, що продовжує розвиватися протягом усієї їхньої професійної кар'єри. Стаття наголошує на необхідності більш структурованого, практико-орієнтованого та адаптивного підходу до професійної підготовки вчителів іноземних мов, який відповідає міжнародним стандартам і сучасним потребам освіти.

Таким чином, у статті доводиться, що забезпечення належного рівня професійної готовності майбутніх учителів іноземної мови є важливою передумовою успішного впровадження реформ загальної середньої освіти.

Ключові слова: професійна готовність, наскрізна педагогічна практика, майбутній учитель іноземної мови, професійна компетентність, заклад вищої освіти, заклад загальної середньої освіти, навчальна та виробнича практика.

Introduction of the issue. Political, economic and informational transformations across various spheres of life, including education, necessitate a shift in its contemporary paradigm. Today, humanity is advancing towards a new quality of social development – a *knowledgeable society*, in which the decisive factor is an *innovative personality* capable of acting on the basis of acquired knowledge, applying it practically and creatively in diverse real-life situations,

critically evaluating its effectiveness and making rapid and independent decisions.

The fast development of the above mentioned processes indicates that previously acquired pedagogical education can no longer guarantee the effectiveness of professional's future pedagogical work without continuous personal self-improvement and lifelong learning. Practical experience demonstrates that it is impossible to conceive of a highly qualified specialist in the 21st century without:

- constant renewal of previously acquired knowledge and professionally significant skills;
- study of pedagogical innovations;
- familiarity with reforms in general secondary education institutions (GSEIs) and higher education institutions (HEIs);
- analysis of legislative and regulatory documents governing pedagogical activities in general and the professional training of young specialists in particular.

Modern schools require **a foreign language (FL) teacher of a new generation** – a highly qualified professional and an observant psychologist capable of fulfilling the objectives of the New Ukrainian School (NUS). The requirements to contemporary educators, as outlined in the State National Program "Education" (Ukraine of the 21st Century), the Law of Ukraine "On Education", the National Doctrine for the Development of Education in Ukraine in the 21st Century, the State Program "Teacher" and the new State Standard for Specialized Secondary Education, demand not only mastery of modern informational and pedagogical technologies, but also lifelong learning, continuous knowledge renewal and enhancement of professionally significant competences and skills.

Furthermore, the integration of Ukraine into the European educational and scientific space presupposes teachers' exhibition of professional engagement aimed at integrating innovative experiences from scholars, methodologists and educators from various countries, as well as readiness to implement these experiences in their professional activities within Ukrainian schools.

The **"Atlas of Professions"** discusses changes in education and the teaching profession, emphasizing that *"a modern educator must demonstrate, in addition to a high level of general and professional competences, the ability to design educational trajectories, support students with individualized learning paths, create online courses, develop and manage online platforms, utilize game-based learning*

tools and methodologies or gamified environments and design training or recertification programs for adults, among other responsibilities" [1].

Undoubtedly, all these competences will not only enable teachers to navigate freely within the new informational and multicultural space, advancing their own goals and objectives, but also position them as *transmitters of foreign cultures* to students, *facilitators* in shaping innovative, competitive and self-sufficient individuals, as well as *mentors* fostering independent, responsible, critically thinking, open-minded and eager-to-learn students. These qualities empower young Ukrainian citizens to achieve success in life.

Higher education institutions, responsible for the preparation of professionals in specific fields, are tasked with instilling the desire to become next-generation professionals, cultivating the need for continuous self-development and equipping future teachers with the ability to critically assess the advantages and disadvantages of their profession from within. Unfortunately, the practical aspects of methodological training for future foreign language teachers remain one of the weakest links in their overall professional training within HEIs.

Current state of the issue. Although the professional training of foreign language teachers has been the subject of numerous studies conducted by both Ukrainian (O. Bigych, N. Borysko, S. Nikolaieva, V. Redko, L. Kalinina, V. Chernysh, O. Tarnopolskyi) and foreign researchers (S. Thornbury, M. Williams, S. Mercer, S. Ryan, J. Harmer, M. Wallace), the foundational study of the "New Generation School Teacher" joint project by the Ministry of Education and Science of Ukraine (MESU) and the British Council in Ukraine has highlighted the urgent need for changes in the professional training of future teachers. These changes involve updating its content and structure to align with contemporary challenges and implementing effective methodological training approaches for future foreign language educators [4].

Our experience in the future foreign language teachers' professional competence formation has demonstrated that the foundations for mastering the chosen profession should be laid immediately after the first adaptive year of study at an HEI. By this stage, former school students have already familiarized themselves with the teaching methodology of higher education institutions and acquired essential universal learning skills. Moreover, practical experience confirms that entry into the teaching profession should not be purely theoretical, involving passive absorption of ready-made knowledge. The three-year (2017-2019) piloting of the "New Generation School Teacher" joint project by MESU and the British Council in Ukraine at numerous higher education institutions, as well as our own nearly decade-long experience, have proven the inadequacy of such an approach.

In this context, a crucial role in preparing 21st-century educators belongs to **continuous pedagogical practice**, which serves as a key component in equipping future teachers with professional competences and skills.

In scientific literature, the concept of "**practice**" is interpreted as *"material, sensory-objective, goal-oriented human activity and a criterion for the validity of cognitive outcomes"*.

In the Law of Ukraine "On Higher Education", pedagogical practice is considered a *"continuation of theoretical learning"* [6]. Therefore, scholars in the field of teaching methodology regard pedagogical practice as a connecting link between students' theoretical training at higher education institutions and their future work in schools. It is viewed as *"a core component of the personal and professional development of future specialists, ensuring the formation of their professional competence through mastering various types of activities, leading to professional self-improvement and self-awareness in different professional fields under real conditions of a general secondary school"* [2].

According to the "Regulations on the Organization of Student Internships in

Higher Education Institutions of Ukraine" (1994), the purpose of pedagogical practice is *"to equip students with modern methods, organizational forms, and tools of professional activity, to develop their professional skills and competences based on the knowledge acquired at higher education institutions, enabling them to make independent decisions in real-life contexts and production conditions, as well as to foster the need for continuous knowledge renewal and its creative application in practical activities"* [8].

The "Recommendations on the Organization of Student Internships in Higher Education Institutions of Ukraine" (2013) specify the objectives of pedagogical practice in accordance with contemporary needs: *"to develop students' professional ability to make independent decisions in real-life professional environments, master modern methods, organizational forms and professional tools in different fields"* [9].

Outline of unresolved issues brought up in the article. However, the challenges of the past decade, such as the COVID-19 pandemic, rapid digitalization across all sectors of modern life, the expansion of multicultural societies and the emergence of the "Postmethod Era" in foreign language teaching, have necessitated significant changes in the practical professional training of future teachers, including *pedagogical practice*.

Our teaching experience at a linguistic higher education institution has demonstrated that pedagogical practice significantly enhances and enriches students' theoretical training. It provides opportunities to improve acquired knowledge and apply theoretical principles of methodology to solve practical problems in specific real-life situations.

Moreover, pedagogical practice fosters the integration of social, psychological, pedagogical and specialized knowledge, as well as the best practices of both Ukrainian and foreign scholars. This, in turn, helps form a comprehensive understanding of the educational process and pedagogical phenomena while also developing a system of professionally

relevant knowledge, skills and competences necessary for future practical work.

The professional competence of a future foreign language (FL) teacher implies the presence of professionally significant motivation, a positive interest in the profession and an intrinsic motivation to perform professional tasks at a sufficient level. These tasks contribute to the teacher's professional self-expression. Pedagogical practice plays a crucial role in future educators' pedagogical orientation reinforcement, as it stimulates interest in teaching activities within new educational contexts.

However, in order to establish a foundation for the development of essential professional skills and competences of a 21st-century FL teacher, to prepare students for the use of innovative technologies, methods and tools in foreign language teaching, as well as to ensure a sufficient level of theoretical knowledge along with the ability to integrate it into real-life teaching contexts, pedagogical practice must be continuous, uninterrupted and sequential. This will provide an adequate amount of professional knowledge, skills and competences corresponding to various educational and qualification levels.

Aim of the research. The aim of this article is to analyze the significance of continuous pedagogical practice in the process of future foreign language teachers' professional competence formation. The study seeks to identify gaps in FL teacher training, as well as highlight the objectives and functions of continuous pedagogical practice in FL teacher professional training.

Results and discussion. A comparative analysis of curricula and study programs for pedagogical practice conducted during the above mentioned baseline research revealed the similarity of approaches among many higher education institutions (HEIs) in Ukraine regarding the organization of this activity. Particularly, it demonstrated that pedagogical practice was predominantly focused on psychological and pedagogical

aspects and did not always consider the specific professional needs of future FL teachers [4].

According to the Law of Ukraine "On Education" and the requirements of the "New Ukrainian School" reform, the subject "Foreign Language" has become mandatory from the first grade. The reform of general secondary education (GSE) establishes a twelve-year learning system, in which grades 5-6 serve as an **"adaptation cycle"** with an increased level of English proficiency (A2) [3], grades 7-9 aim for a B1 proficiency level, while career-oriented upper secondary education (grades 10-12) includes two paths:

- **an academic path** with an in-depth study of selected subjects, oriented towards further higher education;
- **a vocational path**, aimed at preparing students for the labor market [7].

Based on these provisions, a future foreign language teacher must not only be proficient in teaching students of different age groups, but also understand the subject's particularities across different educational stages. The differences in foreign language instruction across various types of schools are determined by several key factors:

- *specialized foreign language programs;*
- *number of allocated instructional hours;*
- *student group distribution;*
- *teaching methods and approaches;*
- *learning materials and tools, etc.*

Therefore, a future FL teacher must have a clear understanding of the type of school and student population they may work with after completing their studies at a linguistic HEI.

The professional training of undergraduate students based on the "Core Curriculum "English Language Teaching Methodology" Bachelor's Level" provides them with a comprehensive mastery of their profession from the very beginning of their studies [10]. A crucial component of this process is **pedagogical practice**, which is an integral part of future foreign language teachers'

professional-methodological competence. It follows a continuous model and consists of two types: **preparatory** (learning) and **independent teaching** (production) practice.

The Recommendations on the Organization of Student Practice in Higher Education Institutions of Ukraine define the objectives of preparatory practice as *"familiarizing students with the particularities of their future profession, acquiring initial professional skills and competencies in general professional and specialized disciplines"* [9].

The Regulations on the Practices of Higher Education Students at the Zhytomyr Ivan Franko State University state that *"educational practice ensures the development of specific competencies, the acquisition of elementary or initial practical experience in the future profession, and facilitates the transition from theoretical learning to practical activities for higher education students"* [5].

At the Educational and Scientific Institute of Foreign Philology of the Zhytomyr Ivan Franko State University, the continuous pedagogical practice for the first (bachelor's) level of higher education includes the following **types**:

- Guided observation (III-IV semesters);
- Teacher assistantship (V-VII semesters);
- Linguistic-methodological practice (VIII semester).

Additionally, independent teaching practice in summer language camps (VI semester) and teaching (pedagogical) practice (VIII semester) facilitate the consolidation of theoretical knowledge and the development of the ability to apply it in secondary education institutions.

The continuous professional training of future foreign language teachers at the second (master's) and third (educational-scientific) levels of higher education takes place in the III and II semesters, respectively, during the pedagogical practice. These practices are conducted based on specially designed study programs that correspond to the

principles, functions, defined objectives and content selection criteria established in the curriculum for the first (bachelor's) level of higher education.

The conducted analysis has demonstrated that continuous pedagogical practice for students at the first level of higher education contributes to the formation and development of their pedagogical erudition, thinking, intuition and reflection, as well as improvisational ability, creativity and professional optimism. Through a structured and sequential approach to pedagogical practice, key professionally significant **objectives** are accomplished:

- Deepening theoretical knowledge through immersion in the subject area from the early years of study.
- Enhancing essential professional-methodological skills and competences.
- Gradually forming psychological readiness for pedagogical activities in general secondary education institutions of various types.
- Fostering the professional qualities of a teacher: from a bachelor-level teacher to a Doctor of Philosophy in Education.
- Developing a strong interest in and passion for the chosen profession.
- Encouraging lifelong learning, continuous self-improvement and establishing goal-oriented professional aspirations.
- Cultivating a creative, research-oriented approach to pedagogical activities.
- Developing self-analysis and reflective skills to facilitate continuous professional growth and improvement.

Moreover, the continuity and consistency of pedagogical practice enable the utilization of all its inherent **functions**, taking into account the specific characteristics of each type of practice, namely:

Adaptive Function. Students familiarize themselves with various types of GSEI and the teaching of foreign languages to learners of different age groups during *observation practice*. They study the methods and technologies employed by foreign language teachers at the schools where they undergo practice,

analyzing their effectiveness and appropriateness for different classes where they will conduct microteaching (*teacher assistantship practice*).

They also analyze English textbooks to assess whether they contain sufficient materials and exercises to meet the syllabus requirements for foreign language instruction, adapting them within the framework of their own academic research (*linguistic-methodological practice*). Additionally, they get to know the rhythm of the educational process in schools or higher education institutions (HEIs), their technical equipment, as well as the availability of library resources and foreign language classrooms (*independent teaching practice*).

Educational Function. This function involves the activation of theoretical methodological knowledge through the completion of special tasks, critical analysis, and discussion of observed lessons and assignments (*observation practice*). It includes the application of acquired methodological knowledge in microteaching of selected micro-elements of lessons, self-analysis of conducted micro-elements, and the development of strategies for their improvement (*teacher assistantship practice*). Furthermore, students integrate and apply classroom language (metalanguage) in real pedagogical contexts to prevent excessive teacher talk time (TTT) and develop the ability to provide clear task instructions in lessons (*linguistic-methodological practice*). In *independent teaching practice*, students utilize both traditional and innovative technologies for foreign language teaching in real-life professional settings, demonstrating a creative approach to fostering students' foreign language communicative competence based on their linguistic, sociocultural and methodological knowledge acquired in HEIs.

Reflective Function. This function promotes an understanding of the necessity to upgrade one's professional and methodological knowledge, the significance of independent and autonomous learning in mastering the

teaching profession, and the skills of professional self-analysis (*observation practice*). It fosters a positive attitude toward the teaching profession, the perception of oneself not only as a foreign language teacher but also as a cultural mediator representing the countries whose languages students are learning, and the development of an individual teaching style (*teacher assistantship practice*). Furthermore, it helps students comprehend the professional and pedagogical orientation of a future foreign language teacher, which encompasses a high level of foreign language proficiency, well-developed linguistic, sociocultural and methodological competencies and the acquisition of role behavior specific to the teaching profession (*linguistic-methodological practice*). During *independent teaching practice*, students see themselves as independent individuals capable of planning, organizing, implementing, and controlling the foreign language learning process. They are engaged in self-assessment of professionally significant qualities and acknowledge the importance of collaboration with school teachers, HEI lecturers and students for productive professional activity.

Developmental Function. This function facilitates the development of students' pedagogical thinking and their ability to objectively assess the content and means of foreign language and cultural instruction in various educational contexts. It enables them to analyze and generalize best practices while identifying the methodological inefficiency of certain exercises and teaching materials in foreign language instruction (*observation practice*). Furthermore, students develop the capacity to anticipate challenges learners may face in acquiring linguistic material or developing different speech activities, creatively construct instructional stages tailored to learners' age characteristics, and independently select forms and technologies for cultivating productive and receptive speech activities (*teacher assistantship practice*). This function also stimulates the need for scientific inquiry,

fostering a research-oriented approach to pedagogical activities while enhancing future teachers' research skills through acquired linguistic, sociocultural and methodological knowledge. Students engage with both Ukrainian and foreign scientific studies on FL instruction, drawing upon accumulated knowledge and personal teaching experiences (*linguistic-methodological practice*). Lastly, it promotes methodological competence among future teachers, preparing them to effectively plan and execute communicative learning activities while transforming their theoretical knowledge into practical tools for foreign language instruction across diverse age groups in secondary and higher education institutions, considering learners' individual interests and needs (*independent teaching practice*).

Diagnostic Function. In all types of pedagogical practice, this function is aimed at evaluating the personal qualities of future foreign language teachers, their proficiency levels in foreign languages, and their professionally essential knowledge, skills, and abilities. These competences ensure their ability to perform professional teaching functions, indicating their preparedness for

independent creative work in schools and HEIs. Additionally, it assesses their capacity to apply advanced pedagogical practices in diverse contexts and to pursue scientific inquiry into methodological issues of personal interest.

Conclusions and research perspectives. Thus, continuous pedagogical practice fosters the social and professional identity of foreign language teachers, which continues to develop throughout their professional careers. This process reveals their professional-pedagogical orientation, comprising an interest in the teaching profession, professional and pedagogical aspirations, readiness for innovation and creativity, and a commitment to lifelong learning.

Furthermore, the study recognizes the significance of higher education institutions in fostering not only professional competences but also the social and academic identity of future educators. A key perspective for further research lies in the integration of scientific inquiry within the practical training of foreign language teachers through defining and developing their research interests in the course of continuous pedagogical practice.

REFERENCES (TRANSLATED & TRANSLITERATED)

1. Harmash, O. (2019). Profesiyna pidhotovka maybutnikh uchyteliv inozemnykh mov yak pedahohichna problema [Professional training of future foreign language teachers as a pedagogical problem]. *Naukovyi chasopys NPU imeni M.P. Drahomanova. Serii 5. Pedahohichni nauky: realii ta perspektyvy – Scientific hours of NPU named after M.P. Drahomanova. Series 5. Pedagogical sciences: realities and perspectives: zb. nauk. prats.* Kyiv: Vyd-vo NPU imeni M.P. Drahomanova, 66, 39-42 [in Ukrainian].
2. Hauriak, O.D. (2011). Formuvannia profesiinoi kompetentnosti maibutnoho vchytelia fizychnoi kultury v umovakh pedahohichnoi praktyky [Formation of professional competence of future physical education teachers in the context of pedagogical practice]. *Naukovyi chasopys NPU imeni M.P. Drahomanova. Serii 16. Tvorchyia osobystist uchytelia: problemy teorii i praktyky – Scientific journal of the National Polytechnic University named after M.P. Drahomanova. Series 16. The work of the personality teacher: problems of theory and practice: zb. nauk. pr.* Kyiv. 14, 184-188 [in Ukrainian].
3. Kalinina, L.V., Vyzhak, I.V., Klymovych, Y.Y., Myanovska, T.M., & Papizhuk, V.O. (2023). *Pathways to Adaptation Cycle: Some Tips for English Language Teaching [Metodychna dorozhnia karta navchannia anhliiskoi movy pid chas adaptatsiinoho tsyklu]: navch.-metod. posibnyk.* Zhytomyr: Vyd-vo ZhDU im. I. Franka, 46 [in Ukrainian].
4. Ministry of Education and Science of Ukraine & British Council in Ukraine. (2014). *Shkilnyi vchytel novoho pokolinnia. Doproektne bazove doslidzhennia [New Generation School Teacher. Baseline project research].* Kyiv, 61 [in Ukrainian].

5. *Polozhennia pro praktyky здобувachiv vyshchoi osvity Zhytomyrskoho derzhavnoho universytetu imeni Ivana Franka (nova redaktsiia)* [Regulations on student practices (new edition)]. (2025). Retrieved from: https://zu.edu.ua/offic/pro_praktyku.pdf [in Ukrainian].
6. *Pro vyshchu osvitu: Zakon Ukrainy* [On Higher Education: Law of Ukraine] vid 01.07.2014 r. № 1556-VII. Verkhovna Rada Ukrainy. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text> [in Ukrainian].
7. *Pro zatverdzhennia Derzhavnoho standartu profilnoi serednoi osvity* [On approval of the State Standard of Profile Secondary Education]: postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 25.07.2024 r. № 851. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/851-2024-%D0%BF#Text> [in Ukrainian].
8. *Pro zatverdzhennia Polozhennia pro provedennia praktyky studentiv vyshchykh navchalnykh zakladiv Ukrainy* [Regulations on the conduct of student practices in higher educational institutions of Ukraine]: nakaz MON Ukrainy vid 08.04.1993 r. № 93. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0035-93#Text> [in Ukrainian].
9. *Rekomendatsii pro provedennia praktyky studentiv vyshchykh navchalnykh zakladiv Ukrainy* [Recommendations on the organization of student practices in higher educational institutions of Ukraine]. (2022). Retrieved from: http://idgu.edu.ua/wp-content/uploads/2022/10/recom_izo.pdf [in Ukrainian].
10. *Typova prohrama "Metodyka navchannia anhliiskoi movy". Osvitnii stupin bakalavra* [Core Curriculum "English Language Teaching Methodology" Bachelor's Level]. (2020). Ivano-Frankivsk: NAIR. 126 [in Ukrainian].

Received: February 21, 2025

Accepted: March 11, 2025

UDC 378.147:004

DOI 10.35433/pedagogy.1(120).2025.7

ORGANISATIONAL AND PEDAGOGICAL CONDITIONS OF INFORMATISATION OF MANAGEMENT DURING TRAINING OF HIGHER EDUCATION STUDENTS IN THE MASTER'S DEGREE CONDITIONS

V. V. Kucher*

The article highlights the organisational and pedagogical conditions of informatisation of management of training of higher education applicants in the conditions of master's degree. It is noted that the introduction of the latest information and communication technologies in the management of higher education is an important factor in improving the efficiency of modern education and professional development of future specialists. The aim of the study was to analyse the peculiarities of the organisational and pedagogical conditions of informatisation of management of training of higher education applicants in the conditions of master's degree. It has been established that informatisation of HEI management is one of the ways to increase the efficiency of making and implementing management decisions by the head of the institution through the introduction of information and communication technologies. The modern organisational forms of the educational process that use information and network communication tools are listed. The didactic and psychological and pedagogical aspects of ICT integration in the management of training of higher education students in the conditions of master's degree are determined. The external (technological progress, changes in the labour market, political and social requirements, public policy and global trends, international integration, changes in educational trends) and internal (the need to improve the quality of the educational process, the need to update curricula, optimisation of management processes, development of research activities, increasing the competitiveness of higher education institutions) factors that stimulate the introduction and development of informatisation in the higher education system in Ukraine are identified.

It is noted that these factors contribute to the introduction of an innovative information and educational environment into the educational process of a higher education institution, and the advantages of using the means of the information and educational environment in the training of higher education students in the conditions of the magistracy are presented.

Keywords: *informatisation of higher education; educational process; information and communication technologies, master's degree, organisational and pedagogical conditions.*

---

* Postgraduate Student
(Zhytomyr Ivan Franko State University)
kucher.vitaliy@proton.me
ORCID: 0009-0003-1250-1523

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ІНФОРМАТИЗАЦІЇ УПРАВЛІННЯ ПІДГОТОВКОЮ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ В УМОВАХ МАГІСТРАТУРИ

В. В. Кучер

У статті висвітлено організаційно-педагогічні умови інформатизації управління підготовкою здобувачів вищої освіти в умовах магістратури. Зазначено, що впровадження новітніх інформаційно-комунікаційних технологій в управління підготовкою здобувачів вищої освіти є важливим чинником підвищення ефективності сучасної освіти та професійного становлення майбутніх фахівців. Метою дослідження було проаналізувати особливості організаційно-педагогічних умов інформатизації управління підготовкою здобувачів вищої освіти в умовах магістратури. Встановлено, що інформатизація управління ЗВО є одним із способів підвищення ефективності прийняття і реалізації управлінських рішень керівником закладу шляхом впровадження інформаційно-комунікаційних технологій. Перераховано сучасні організаційні форми освітнього процесу, які використовують інформаційні та мережеві засоби комунікації. Визначено дидактичні і психолого-педагогічні аспекти інтеграції ІКТ в управління підготовкою здобувачів вищої освіти в умовах магістратури. З'ясовано зовнішні (технологічний прогрес, зміни на ринку праці, політичні та соціальні вимоги, державна політика і глобальні тенденції, міжнародна інтеграція, зміна освітніх тенденцій) та внутрішні (необхідність підвищення якості освітнього процесу, потреба в оновленні навчальних програм, оптимізація управлінських процесів, розвиток науково-дослідницької діяльності, підвищення конкурентоспроможності ЗВО) фактори, які стають стимулом для впровадження та розвитку інформатизації у системі вищої освіти в Україні. Зазначено, що ці фактори сприяють впровадженню у освітній процес закладу вищої освіти інноваційного інформаційно-освітнього середовища, а також наведено переваги використання засобів інформаційно-освітнього середовища під час підготовки здобувачів вищої освіти в умовах магістратури.

Ключові слова: інформатизація вищої освіти; освітній процес; інформаційно-комунікаційні технології, магістратура, організаційно-педагогічні умови.

Introduction of the issue. To ensure the economic growth of any country, it is extremely important to develop human potential through the training of highly qualified specialists at the master's level who will contribute to the progress of society. According to the Concept of Digital Transformation of Ukraine for the period up to 2026, the introduction of digital technologies in education is necessary to ensure a quality educational process and promote the development of society. This Concept envisages creating an accessible and modern digital learning environment by providing educational institutions with the necessary equipment and access to broadband Internet. It is important to regularly upgrade the qualifications of teaching and research staff to develop their digital competencies, as well as to update educational programmes in the field of information and communication technologies in line with modern requirements.

According to the Strategy for the Development of Higher Education in

Постановка проблеми. Для забезпечення економічного зростання будь-якої країни надзвичайно важливим є розвиток людського потенціалу через підготовку висококваліфікованих фахівців на рівні магістратури, які сприятимуть прогресу суспільства. Згідно з Концепцією цифрової трансформації України на період до 2026 року, для забезпечення якісного освітнього процесу та сприяння розвитку суспільства необхідне впровадження цифрових технологій в освіту. Ця Концепція передбачає створення доступного та сучасного цифрового освітнього середовища шляхом забезпечення закладів освіти необхідною технікою та доступом до широкосмугового Інтернету. Важливим є регулярне підвищення кваліфікації педагогічних та науково-педагогічних працівників для розвитку їхніх цифрових компетентностей, а також оновлення освітніх програм у галузі інформаційно-комунікаційних технологій відповідно до сучасних вимог.

Ukraine for 2022-2032, the introduction of innovative technologies and the latest teaching aids into the educational process is necessary to ensure quality educational and research activities and the formation of competitive higher education accessible to different groups of the population. This confirms the importance of modernising the training of undergraduates and integrating information and communication technologies to improve the efficiency of this process.

Current state of the issue. The theoretical aspects of creating and modernising the organisational and pedagogical conditions for managing the educational process and professional training have been studied by such scholars as B. Andriytssev, I. Blokhina, O. Bokovets, O. Vynoslavskaya, N. Volianiuk, A. Gurzhiy, M. Ilyakhova, M. Kononets, V. Koshel, V. Kremen, L. Lavrynenko, H. Lozhkin, V. Lugovyi, L. Martynets, O. Moskalenko, O. Savchenko, K. Sobol, A. Prokopenko, A. Kharkivska, E. Khrykov and others. In their works, these scientists consider the informatisation of education within the framework of educational reform, develop theoretical and methodological approaches to the use of information technology in education, database management in education, improving the efficiency of management of educational institutions and educational systems, improving the educational process, optimising the work of teachers and other participants in the educational process, etc.

Outline of unresolved issues brought up in the article. Despite a significant number of studies in this area, the issues related to the development of organisational and pedagogical conditions for informatisation of management of training of higher education seekers in the conditions of master's degree remain insufficiently studied.

Aim of the research is to analyse the peculiarities of organisational and pedagogical conditions of informatisation of management of training of higher education applicants in the conditions of master's degree. In accordance with the purpose of the study, we formulated the following **tasks**:

Згідно з Стратегією розвитку вищої освіти в Україні на 2022–2032 роки, для забезпечення якісної освітньо-наукової діяльності та формування конкурентоспроможної вищої освіти, доступної для різних груп населення, необхідне впровадження інноваційних технологій та новітніх засобів навчання в освітній процес. Це підтверджує важливість модернізації підготовки магістрантів та інтеграції інформаційно-комунікаційних технологій з метою підвищення ефективності цього процесу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичні аспекти створення та модернізації організаційно-педагогічних умов управління освітнім процесом і професійною підготовкою досліджували такі вчені, як Б. Андрійцев, І. Блохіна, О. Боковець, О. Винославська, Н. Волянчук, А. Гуржій, М. Ілляхова, М. Кононенко, В. Кошель, В. Кремень, Л. Лавриненко, Г. Ложкін, В. Луговий, Л. Мартиненко, О. Москаленко, О. Савченко, К. Соболев, А. Прокопенко, А. Харківська, Є. Хриков та інші. У своїх роботах зазначені науковці розглядають інформатизацію освіти в рамках освітньої реформи, розробляють теоретичні та методичні підходи до використання інформаційних технологій в освіті, управління базами даних у сфері освіти, підвищення ефективності управління навчальними закладами та освітніми системами, покращення освітнього процесу, оптимізації роботи викладачів та інших учасників освітнього процесу тощо.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми, яким присвячується стаття. Попри значну кількість досліджень у даній галузі, залишаються недостатньо вивченими питання, пов'язані з розробкою організаційно-педагогічних умов інформатизації управління підготовкою здобувачів вищої освіти в умовах магістратури.

Мета дослідження – проаналізувати особливості організаційно-педагогічних умов інформатизації управління підготовкою здобувачів вищої освіти в умовах магістратури. Відповідно до мети дослідження нами сформульовано наступні **завдання**:

- to identify and substantiate the organisational, psychological and pedagogical conditions for the integration of ICT in the management of training of higher education students in the context of a master's degree;

- to identify the factors that stimulate the introduction and development of informatisation in the higher education system in Ukraine;

- to present the advantages of using the means of the information and educational environment in the training of higher education students in the master's programme.

Research methods. To achieve the goal, a set of theoretical methods was used: analysis of open sources, regulatory documents, scientific articles and other materials on the problems of education and informatisation of higher education institutions.

Results and discussion. Informatisation of higher education is a priority area of modernisation in the information society. The formation of a unified information educational space of Ukraine and its integration into the world educational space requires comprehensive activities. This involves the creation of a networked multimedia educational environment that ensures coordination of information flows and improves the efficiency of the national education system management. An important aspect is the development of a didactic system that combines goals, objectives, areas, methods and means of teaching, as well as the introduction of modern information technologies.

The study of the organisational and pedagogical conditions of informatisation of management of training of higher education students in the conditions of master's degree is an urgent task of modern pedagogical science. This includes analysing existing approaches to informatisation of the educational process, determining optimal management models using information technology, and developing recommendations for the implementation of these technologies in the practice of higher education institutions. A. Aleksyuk, A. Ayurzanain and P. Pidkasytysty interpret "pedagogical

- виокремити та обґрунтувати організаційні та психолого-педагогічні умови інтеграції ІКТ в управління підготовкою здобувачів вищої освіти в умовах магістратури;

- з'ясувати фактори, які стають стимулом для впровадження та розвитку інформатизації у системі вищої освіти в Україні;

- навести переваги використання засобів інформаційно-освітнього середовища під час підготовки здобувачів вищої освіти в умовах магістратури.

Основні **методи** дослідження. Для досягнення мети було використано комплекс теоретичних методів: аналіз відкритих джерел, нормативних документів, наукових статей та інших матеріалів, присвячених проблемам освіти та інформатизації закладів вищої освіти.

Виклад основного матеріалу. Інформатизація сфери вищої освіти є пріоритетним напрямом модернізації в умовах інформаційного суспільства. Формування єдиного інформаційного освітнього простору України та його інтеграція у світовий освітній простір вимагає комплексної діяльності. Це передбачає створення мережевого мультимедійного освітнього середовища, що забезпечує координацію інформаційних потоків та підвищує ефективність управління національною освітньою системою. Важливим аспектом є розробка дидактичної системи, яка поєднує цілі, завдання, напрями, методи та засоби навчання, а також впровадження сучасних інформаційних технологій.

Дослідження організаційно-педагогічних умов інформатизації управління підготовкою здобувачів вищої освіти в умовах магістратури є актуальним завданням сучасної педагогічної науки. Це включає аналіз існуючих підходів до інформатизації освітнього процесу, визначення оптимальних моделей управління з використанням інформаційних технологій, а також розробку рекомендацій щодо впровадження цих технологій у практику закладів вищої освіти. А. Алексюк, А. Аюрзанайн і П. Підкасистий трактують

conditions" as factors that influence the achievement of goals, dividing them into external (positive interaction between teacher and student, objectivity of the educational process, educational premises, climate, etc.) and internal (personal characteristics of students: health status, character traits, experience, skills, motivation, etc.). Organisational and pedagogical conditions are considered as a specific type of pedagogical conditions that depends on the peculiarities of the organisation of the educational process. L. Martynets emphasises that organisational and pedagogical conditions are: a set of objective possibilities of content, forms, methods, material environment aimed at solving the tasks; a set of interrelated and interdependent circumstances of the activity process; unity of subjective and objective, internal and external; a means of ensuring the efficiency of processes, phenomena that reflect the expediency of their existence; rules that ensure the effective course of activities [7].

One of the most important aspects of the organisational and pedagogical conditions is the informatisation of the management of higher education students' training in the master's programme.

Informatisation of higher education institution management is one of the ways to improve the efficiency of making and implementing management decisions by the head of the institution through the introduction of information and communication technologies that use modern hardware and software. Informatisation of the management of an educational institution involves the development of the organisational structure of the management information system and the technology for its implementation, which concerns both educational and management processes in a higher education institution. Among the areas of management of a higher education institution, we can distinguish the main (functional) one, which concerns the organisation of the scientific and pedagogical process and is aimed at creating a certain product and developing the country's intellectual potential. There are also auxiliary areas that support the

"педагогічні умови" як чинники, що впливають на досягнення цілей, розподіляючи їх на зовнішні (позитивна взаємодія між викладачем і студентом, об'єктивність оцінювання навчального процесу, навчальні приміщення, клімат тощо) та внутрішні (особисті характеристики студентів: стан здоров'я, риси характеру, досвід, навички, мотивація тощо). Організаційно-педагогічні умови розглядаються як специфічний вид педагогічних умов, що залежить від особливостей організації освітнього процесу. Л. Мартинець наголошує, що організаційно-педагогічні умови – це: сукупність об'єктивних можливостей змісту, форм, методів, матеріального середовища, спрямованих на вирішення поставлених завдань; сукупність взаємопов'язаних і взаємообумовлених обставин процесу діяльності; єдність суб'єктивного й об'єктивного, внутрішнього й зовнішнього; засіб забезпечення ефективності протікання процесів, явищ, що відображають доцільність їхнього існування; правила, які забезпечують ефективне протікання діяльності [7].

Одним з найважливіших аспектів організаційно-педагогічних умов є інформатизація управління підготовкою здобувачів вищої освіти в умовах магістратури.

Інформатизація управління ЗВО є одним із способів підвищення ефективності прийняття і реалізації управлінських рішень керівником закладу шляхом упровадження інформаційно-комунікаційних технологій, які використовують сучасні апаратні та програмні засоби. Інформатизація управління навчальним закладом передбачає розробку організаційної структури інформаційної системи управління і технології її впровадження, що стосується як освітнього, так і управлінського процесів у закладі вищої освіти. Серед напрямів управління закладом вищої освіти можна виокремити основний (функціональний), який стосується організації науково-педагогічного процесу та спрямований на створення певного продукту і розвиток

main one: financial, economic and social. It is important to note that all types of management activities are closely interconnected and to some extent influence each other [2].

According to S. Kulytskyi, one of the key areas of informatisation of educational institutions is the introduction of information technologies into the educational process management system. This helps to improve the quality, accessibility and efficiency of education. The use of ICT in the management of an educational institution allows provide timely operational information to decision-makers, taking into account the specifics of their needs; provide timely analytical information; provide the optimal amount of information with sufficient reliability; offer recommendations on the choice of decisions and reduce the time for their adoption; and provide the opportunity to study without interrupting the main activity [5].

According to O. Topuzov, the informatisation of educational institutions should be carried out through the design of the information and educational environment, the creation of an information architecture, an information model of learning, the use of m-Learning and m-Science approaches, the principles of Social-Mobile-Access-Regulated-Technology, "NIT", "UIS", "ASN", effective organisational, managerial and information mechanisms, as well as the introduction of innovations [8].

According to S. Alekseeva, in the context of informatisation of education, it is important to take into account modern organisational forms of the educational process that use information and network communication tools. These forms include telephone conferences, video and audio conferences, web forums, chats, blogs, Internet portals, web platforms, electronic newsletters, newsgroups, mind maps and social networks. The choice of a particular organisational form depends on the type of learning: face-to-face, online or distance learning. However, any form of learning is implemented through the e-learning tool environment, which includes e-learning courses, virtual classrooms and

інтелектуального потенціалу країни. Також є допоміжні напрями, що підтримують основний: фінансовий, господарський та соціально-побутовий. Важливо зазначити, що всі види управлінської діяльності тісно взаємопов'язані та певною мірою впливають один на одного [2].

Як зазначає С. Кулицький, одними з ключових напрямів інформатизації навчальних закладів є впровадження інформаційних технологій у систему управління освітнім процесом. Це сприяє підвищенню якості, доступності та ефективності освіти. Застосування ІКТ в управлінні освітнім закладом дозволяє: своєчасно надавати оперативну інформацію працівникам, які приймають рішення, з урахуванням специфіки їхніх потреб; своєчасно забезпечувати аналітичною інформацією; надавати оптимальний обсяг інформації з достатньою достовірністю; пропонувати рекомендації щодо вибору рішень і скорочувати час на їх ухвалення; також забезпечувати можливість навчання без відриву від основної діяльності [5].

На думку О. Топузова інформатизація закладів освіти повинна здійснюватися через проєктування інформаційно-освітнього середовища, створення інформаційної архітектури, інформаційної моделі навчання, використання підходів m-Learning і m-Science, принципів Social-Mobile-Access-Regulated-Technology, НІТ, УІС, АСН, ефективних організаційно-управлінських та інформаційних механізмів, а також запровадження інновацій [8].

Як зазначає С. Алексєєва, в умовах інформатизації освіти важливо враховувати сучасні організаційні форми освітнього процесу, які використовують інформаційні та мережеві засоби комунікації. До таких форм належать телефонні конференції, відео- та аудіоконференції, веб-форуми, чати, блоги, Інтернет-портали, веб-платформи, електронні розсилки, групи новин, ментальні карти та соціальні мережі. Вибір конкретної організаційної форми залежить від типу навчання: контактного (Face-to-face Learning),

laboratories, mastering the educational material and its discussion through information and telecommunication technologies, conference calls, discussion forums and social networks, as well as individual counselling and pedagogical support through network communication tools [1].

The possibilities of integrating ICTs into the management of higher education students' training in the context of master's degree open the way to a new quality of information and pedagogical activities, which is manifested in didactic and psychological and pedagogical conditions. At the present stage, the effective use of ICTs directly depends on an integrated approach in which technical innovations are combined with appropriate psychological and pedagogical support and clear methodological organisation [1; 5].

It is this approach that ensures an optimal balance between innovative forms of education, student motivation and the reflective component of the educational process. In view of this, it is advisable to identify the main areas for improving didactic and psychological and pedagogical conditions:

1. Improving the organisational conditions of the educational process: increasing the effectiveness of learning through the introduction of new methods of visualisation and interactivity in the educational process; using a variety of sources of educational information; compacting the educational material through the possibility of collapsing and expanding information in time and space (hypertext); optimising the pace of master's students' learning activities: level differentiation, individualisation of learning, the ability to choose an individual educational trajectory; effective implementation of interdisciplinary links;

2. Improvement of psychological and pedagogical conditions of the educational process: formation of sustained interest and positive motivation in master students due to their natural fascination with modern means of knowledge, such as computers; humane attitude to the master student, ensuring his/her positive emotional state and lack of fear of

онлайн (Online Learning) чи дистанційного (Distance Learning). Проте, будь-яка форма навчання реалізується через інструментальне середовище e-learning, яке включає електронні навчальні курси, віртуальні класи і лабораторії, опанування навчального матеріалу та його обговорення за допомогою інформаційних і телекомунікаційних технологій, конференц-зв'язку, дискусійних форумів і соціальних мереж, а також індивідуальне консультування та педагогічний супровід через мережеві засоби комунікації [1].

Можливості інтеграції ІКТ в управління підготовкою здобувачів вищої освіти в умовах магістратури відкривають шлях до нової якості інформаційно-педагогічної діяльності, що проявляється у дидактичних і психолого-педагогічних умовах. На сучасному етапі ефективно застосування ІКТ безпосередньо залежить від комплексного підходу, в якому технічні новачі поєднуються з належною психолого-педагогічною підтримкою і чіткою методичною організацією [1; 5]. Саме такий підхід забезпечує оптимальний баланс між інноваційними формами навчання, мотивацією здобувачів та рефлексивною складовою освітнього процесу. З огляду на це, доцільно виокремити основні напрями поліпшення дидактичних та психолого-педагогічних умов:

1. *Поліпшення організаційних умов освітнього процесу:* підвищення ефективності навчання завдяки впровадженню нових методів наочності та інтерактивності в освітній процес; використання різноманітних джерел навчальної інформації; ущільнення навчального матеріалу завдяки можливостям згортання та розгортання інформації в часі й просторі (гіпертекст); оптимізація темпу навчальної діяльності магістрантів: рівнева диференціація, індивідуалізація навчання, можливість обрати індивідуальну освітню траєкторію; ефективна реалізація міжпредметних зв'язків; оптимізація інформаційно-педагогічної діяльності викладача шляхом інформатизації окремих його функцій.

ignorance; creation of conditions for the development of a general culture of thinking, communication and information culture of the master student; inclusion of mechanisms for the development of research and creative qualities in master students; development of reflection, self-realisation self-knowledge and other personal qualities [6].

Among the factors that stimulate the introduction and development of informatisation in the higher education system of Ukraine are the following:

1. External factors:

- technological progress – the rapid development of digital technologies requires adaptation of educational institutions to new conditions and technologies;

- changes in the labour market – modern employers expect graduates to have digital skills, which encourages educational institutions to adapt programmes to train competitive specialists;

- political and social requirements – government policy and global trends (e.g. the concept of the knowledge society) require the introduction of innovative approaches to learning;

- international integration – integration into the international educational space requires the introduction of digital tools to ensure the mobility of students and teachers, as well as participation in joint projects;

- changing educational trends – the development of distance education, online courses and open online courses stimulates the use of ICT in educational processes.

2. Internal factors:

- the need to improve the quality of the educational process – the introduction of information and communication technologies (ICT) improves access to educational materials and ensures more effective teaching and learning;

- the need to update curricula – the growing requirement to include modern technologies in the content of courses to develop digital skills of students;

- optimisation of management processes – the use of ICT allows to automate administrative and educational processes,

2. *Поліпшення психолого-педагогічних умов освітнього процесу:* формування у магістрантів стійкого інтересу та позитивної мотивації завдяки природному захопленню сучасними засобами пізнання, такими як комп'ютер; гуманне ставлення до магістранта, забезпечення його позитивного емоційного стану та відсутності страху перед незнанням; створення умов для розвитку загальної культури мислення, комунікативної та інформаційної культури магістранта; включення механізмів розвитку дослідницьких і творчих якостей у магістрантів; розвиток рефлексії, самореалізації, самопізнання та інших особистісних якостей [6].

Серед факторів, що стимулюють впровадження та розвиток інформатизації у системі вищої освіти України, варто виокремити наступні:

1. Зовнішні фактори:

- технологічний прогрес – швидкий розвиток цифрових технологій вимагає адаптації освітніх закладів до нових умов і технологій;

- зміни на ринку праці – сучасні роботодавці очікують від випускників володіння цифровими навичками, що стимулює заклади освіти адаптувати програми для підготовки конкурентоспроможних фахівців;

- політичні та соціальні вимоги – державна політика і глобальні тенденції (наприклад, концепція суспільства знань) вимагають впровадження інноваційних підходів у навчання;

- міжнародна інтеграція – інтеграція у міжнародний освітній простір вимагає впровадження цифрових інструментів для забезпечення мобільності студентів і викладачів, а також участі у спільних проєктах;

- зміна освітніх тенденцій – розвиток дистанційної освіти, онлайн-курсів та відкритих онлайн-курсів стимулює використання ІКТ у навчальних процесах.

2. Внутрішні фактори:

- необхідність підвищення якості освітнього процесу – впровадження інформаційно-комунікаційних технологій (ікт) покращує доступ до

which increases the efficiency of the institution's management;

- development of research activities – informatisation facilitates better access to databases, scientific publications and data analysis tools;

- increasing the competitiveness of higher education institutions – the introduction of modern technologies and innovative approaches helps the institution to remain relevant and attractive to applicants and teachers.

The selection of these factors was based on the analysis of current trends in education, labour market research, and regulatory documents governing the development of informatisation in Ukraine. Particular attention was paid to international experience in implementing information and communication technologies in the educational process. This approach made it possible to take into account both global and local aspects that affect the development of higher education.

The described external and internal factors comprehensively cover the key conditions for the digital transformation of higher education. External aspects reflect global processes of technological progress, labour market requirements, educational policy and the need for international integration, while internal factors relate to the immediate needs of higher education institutions: improving teaching methods, modernising programme content, improving management and developing research capacity. This multidimensional approach ensures systematic adaptation of the educational environment to the challenges of the modern information society.

These factors contribute to the introduction of an innovative information and educational environment into the educational process of a higher education institution, which is an integrated system of hardware and software, electronic teaching and learning complexes, organisational and pedagogical conditions for the use of ICTs that ensure interactive interaction between students, research and teaching staff and various electronic educational resources. It helps to increase the cognitive activity and quality of training

навчальних матеріалів і забезпечує більш ефективне викладання та навчання;

- потреба в оновленні навчальних програм – зростаюча вимога включення сучасних технологій у зміст курсів для розвитку цифрових навичок у студентів;

- оптимізація управлінських процесів – використання ікт дозволяє автоматизувати адміністративні та навчальні процеси, що підвищує ефективність управління закладом;

- розвиток науково-дослідницької діяльності – інформатизація сприяє кращому доступу до баз даних, наукових публікацій та інструментів для аналізу даних;

- підвищення конкурентоспроможності ЗВО – впровадження сучасних технологій та інноваційних підходів допомагає закладу залишатися актуальним і привабливим для абітурієнтів та викладачів.

Вибір зазначених факторів здійснювався на основі аналізу сучасних тенденцій у сфері освіти, досліджень ринку праці, а також нормативно-правових документів, що регулюють розвиток інформатизації в Україні. Особливу увагу було приділено міжнародному досвіду впровадження інформаційно-комунікаційних технологій у навчальний процес. Такий підхід дозволив врахувати як глобальні, так і локальні аспекти, що впливають на розвиток вищої освіти.

Описані зовнішні та внутрішні чинники комплексно охоплюють ключові умови цифрової трансформації вищої освіти. Зовнішні аспекти відображають глобальні процеси технологічного прогресу, вимоги ринку праці, освітню політику та необхідність міжнародної інтеграції, тоді як внутрішні фактори стосуються безпосередніх потреб закладів вищої освіти: удосконалення методів викладання, модернізації змісту програм, покращення управлінської діяльності та розвитку науково-дослідницького потенціалу. Такий багатовимірний підхід забезпечує системну адаптацію освітнього середовища до викликів сучасного інформаційного суспільства.

Ці фактори сприяють впровадженню у освітній процес закладу вищої освіти

of future specialists through didactically grounded satisfaction of their needs for information services and educational content, as well as optimisation of information, organisational, scientific and methodological support of the educational process and management of the institution, ensuring coordinated work of all departments and services [3].

The following advantages of using the means of the information and educational environment in the process of training higher education applicants in the conditions of master's degree are determined:

1. Improving the organisation of the educational process. The information and educational environment greatly simplifies the processes of creating, storing and exchanging information between teachers, students, administration and parents, which contributes to better pedagogical interaction and social contacts.

2. Expanding access to educational resources. The information and educational environment includes virtual learning systems that provide learning content, as well as opportunities for student control and self-control.

3. Development of personalised learning. The information and educational environment provides access to a wide range of distributed resources, educational services and tools that facilitate the implementation of individual, differentiated and personalised learning, which increases the level of independence and responsibility of future professionals.

4. Increasing opportunities for students with special needs. The information and learning environment can contain links to alternative audio and text formats, allowing students to choose the type of media resources that are most convenient for them.

5. Improving collaboration and interaction. The information and learning environment allows for collaboration and interaction not only between teachers and students, but also between educators and practitioners and stakeholders.

6. Integration of various educational services, resources and tools. The main feature of the information and education

інноваційного інформаційно-освітнього середовища, яке представляє собою цілісну систему апаратно-програмних засобів, електронних навчально-методичних комплексів та організаційно-педагогічних умов використання ІКТ, що забезпечують інтерактивну взаємодію між студентами, науково-педагогічними працівниками та різними електронними освітніми ресурсами. Вона сприяє підвищенню пізнавальної активності і якості підготовки майбутніх фахівців через дидактично обґрунтоване задоволення їхніх потреб в інформаційних послугах та навчальному контенті, а також оптимізації інформаційного, організаційного та науково-методичного забезпечення освітнього процесу та управління закладом, забезпечуючи узгоджену роботу всіх підрозділів і служб [3].

Визначено такі переваги застосування засобів інформаційно-освітнього середовища в процесі підготовки здобувачів вищої освіти в умовах магістратури:

1. Покращення організації освітнього процесу. Інформаційно-освітнє середовище значно спрощує процеси створення, збереження та обміну інформацією між викладачами, студентами, адміністрацією та батьками, що сприяє кращій педагогічній взаємодії та соціальним контактам.

2. Розширення доступу до освітніх ресурсів. Інформаційно-освітнє середовище включає віртуальні навчальні системи, які забезпечують навчальний контент, а також можливості контролю та самоконтролю студентів.

3. Розвиток персоналізованого навчання. Інформаційно-освітнє середовище надає доступ до широкого набору розподілених ресурсів, освітніх послуг та інструментів, що сприяє впровадженню індивідуального, диференційованого та персоналізованого навчання, що підвищує рівень самостійності та відповідальності майбутніх фахівців.

4. Збільшення можливостей для студентів з особливими потребами. Інформаційно-освітнє середовище може містити посилання на альтернативні аудіо- та текстові формати, що дозволяє студентам вибирати той вид медіа ресурсів, який їм найбільш зручний.

environment is the ability to easily combine and adapt the technologies provided depending on the desired results [4].

Conclusions and research perspectives. Thus, the study found that in order to improve the management system of training of higher education applicants in the master's degree, it is necessary to create and actively implement ICT tools that are an integral part of the innovative information and educational environment. We are confident that informatisation of management of the training of higher education seekers in the master's degree will allow us to meet the requirements for future specialists in a modern society that is rapidly developing towards a knowledge society.

It will also help to increase the importance of master's studies, update and make students aware of the immediate goals and prospects of their professional training, which will allow them to achieve an appropriate level of professional competence.

Further research in this area is associated with the study of the best practices of leading higher education institutions in the EU and the development and implementation of a set of scientific and pedagogical measures based on their experience aimed at creating and testing innovative methods and technologies for the use of computer-oriented tools in domestic higher education institutions.

5. Покращення співпраці та взаємодії. Інформаційно-освітнє середовище дозволяє підтримувати співпрацю та взаємодію не тільки між викладачами та студентами, але й між педагогами з участю практиків і стейкхолдерів.

6. Інтеграція різних освітніх послуг, ресурсів та інструментів. Основною особливістю інформаційно-освітнього середовища є здатність легко комбінувати та адаптувати надані технології залежно від бажаних результатів [4].

Висновки з даного дослідження та перспективи подальших розвідок.

Отже, в результаті дослідження встановлено, що для вдосконалення системи управління підготовкою здобувачів вищої освіти в умовах магістратури необхідно створити та активно впроваджувати засоби ІКТ, які є складовою частиною інноваційного інформаційно-освітнього середовища. Ми впевнені, що інформатизації управління підготовкою здобувачів вищої освіти в умовах магістратури дозволить задовольнити вимоги до майбутніх фахівців в умовах сучасного суспільства, яке стрімко розвивається в напрямку суспільства знань. Це також сприятиме підвищенню значущості навчання у магістратурі, актуалізації та усвідомленню студентами найближчих цілей і перспектив їхньої професійної підготовки, що дозволить досягти належного рівня професійної компетентності.

Подальші дослідження у даному напрямку пов'язуємо із вивченням кращого досвіду провідних закладів вищої освіти у ЄС та розробкою і впровадженням на основі їх досвіду комплексу науково-педагогічних заходів, спрямованих на створення й апробацію інноваційних методів і технологій використання комп'ютерно орієнтованих засобів у вітчизняних закладах вищої освіти.

REFERENCES (TRANSLATED & TRANSLITERATED)

1. Alyeksyeyeva, S.V. (2021). Dydaktyka v umovakh informatyzatsiyi osvity [Didactics in the conditions of informatisation of education]. *Akademichni studiyi. Seriya "Pedagogika" – Academic studies. Series "Pedagogy"*, is. 4(1), 25-30 [in Ukrainian].
2. Verbovs'kyi, I. A. (2019). Model' informatyzatsiyi upravlinnya planuvanniam osvith'oho protsesu u zakladi vyshchoyi osvity [Model of informatisation of management of educational process planning in a higher education institution]. *Teoriya ta metodyka*

upravlinnya osvitoiu – Theory and methods of education management, is. 1 (22), 1-14 [in Ukrainian].

3. Koval, M.S. (2019). *Systema profesiinoi pidhotovky maibutnikh pratsivnykiv DSNS Ukrainy v informatsiino-osvitnomu seredovyshchi zakladu vyshchoi osvity* [System of professional training of future employees of the SES of Ukraine in the information and educational environment of a higher education institution]: monohrafiia. Lviv: PAIS [in Ukrainian].

4. Koval, M.S., & Kusii, M.I. (2021). *Zavdannia ta vlastyvoli informatsiino-osvitnoho seredovyshcha zakladu vyshchoi osvity* [Tasks and properties of the information and educational environment of a higher education institution]. *Suchasni informatsiini tekhnologii ta innovatsiini metodyky navchannia v pidhotovtsi fakhivtsiv: metodolohiia, teoriia, dosvid, problemy – Modern information technologies and innovative teaching methods in the training of specialists: methodology, theory, experience, problems*, is. 60, 247-254 [in Ukrainian].

5. Kulytskyi, S.P. (2002). *Osnovy orhanizatsii informatsiinoi diialnosti u sferi upravlinnia* [Fundamentals of organisation of information activity in the field of management]: navch. posibnyk. Kyiv: IAPM [in Ukrainian].

6. Makarenko, L.L. (2013). *Informatyzatsiia osvity yak priorytetnyi napriam modernizatsii osvity v umovakh informatsiinoho suspilstva* [Informatisation of education as a priority direction of modernisation of education in the conditions of the information society]. *Naukovyi chasopys Ukrainskoho derzhavnogo universytetu imeni Mykhaila Drahomanova – Scientific Journal of the Mykhailo Drahomanov Ukrainian State University*, is. 43, 119-127 [in Ukrainian].

7. Martynets, L.A. (2017). *Orhanizatsiino-pedahohichni umovy vprovadzhennia modeli upravlinnia osvitnim seredovyshchem profesiinoho rozvytku vchyteliv* [Organisational and pedagogical conditions for the implementation of the model of management of the educational environment for professional development of teachers]. *Zbirnyk naukovykh prats "Pedahohichni nauky" – Collection of scientific works "Pedagogical Sciences"*, is. LXXVI (2), 91-94 [in Ukrainian].

8. Topuzov, O.M. (2017). *Designing the information and educational environment of educational institutions in modern society* [Proektuvannia informatsiino-osvitnoho seredovyshcha navchalnykh zakladiv u suchasnomu suspilstvi]. *Ukrainskyi pedahohichnyi zhurnal – Ukrainian Pedagogical Journal*, № 1, 26-36 [in Ukrainian].

Received: February 19, 2025

Accepted: March 10, 2025

UDC 378.147:81'243

DOI 10.35433/pedagogy.1(120).2025.8

THE CONTENT OF TRAINING OF DUAL-PROFILE FOREIGN LANGUAGE TEACHERS IN UKRAINE

T. V. Lytniova*

The article deals with the problem of training dual-profile foreign language teachers in Ukraine with a focus on modern requirements for the professional activity of teachers. The purpose of the article is to reveal the content of training teachers of Ukrainian Language and Literature and Foreign Literature, primary school teachers and kindergarten teachers with an additional speciality in a foreign language. The author analyzes the regulatory and legal documents, including educational and professional programmes and curricula, which regulate the educational training of such specialists. The necessity of integrating interdisciplinary knowledge in the training of dual-profile foreign language teachers is emphasized. The compulsory and elective disciplines that provide foreign language training for future specialists are considered. Particular attention is paid to the issue of international academic mobility as a trend in the development of modern higher education and the possibility of re-profiling foreign language teachers with dual qualifications. The challenges associated with ensuring a proper level of teacher training for the implementation of dual-profile programmes are identified, and recommendations on the use of previous experience of such training are given. The article substantiates the expediency of improving the methodological training of dual-profile foreign language teachers, achieving close integration of all components of the professional training system and strengthening its cultural component. The article suggests the importance of increasing the practical orientation of professional language acquisition as a means of intercultural communication. The necessity of increasing the role of independent work of a future dual-profile foreign language teacher in the modern conditions of education development, when a significant part of the educational material is presented for independent study, and the teacher becomes a facilitator of cognitive activity for the student, is proved.

Keywords: dual-profile foreign language teachers, educational programmes, academic disciplines, professional training, dual qualification, international academic mobility, teaching and learning materials.

---

* Candidate of Pedagogical Sciences (PhD in Pedagogy), Docent
(Zhytomyr Ivan Franko State University)
tomalytzdu1@gmail.com
ORCID: 0000-0001-5150-467X

ЗМІСТ ПІДГОТОВКИ ВЧИТЕЛІВ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ ПОДВІЙНОГО ПРОФІЛЮ В УКРАЇНІ

Т. В. Литньова

У статті порушується проблема підготовки вчителів іноземної мови подвійного профілю в Україні з акцентуванням уваги на сучасних вимогах до професійної діяльності педагогів. Мета статті полягає в розкритті змісту підготовки вчителів української мови і літератури та зарубіжної літератури, учителів початкових класів та вихователів дитячих садків з додатковою спеціальністю "Іноземна мова". Проаналізовано нормативно-правові документи, зокрема освітньо-професійні програми і навчальні плани, які регулюють освітню підготовку таких фахівців. Підкреслено необхідність інтегрування міждисциплінарних знань у підготовці вчителів іноземної мови подвійного профілю. Розглянуто обов'язкові і вибіркові навчальні дисципліни, що передбачають іномовну підготовку майбутніх фахівців. Окрему увагу приділено питанню міжнародної академічної мобільності як тенденції розвитку сучасної вищої освіти та можливості перепрофілізації вчителів іноземної мови з подвійною кваліфікацією. Визначено виклики, пов'язані із забезпеченням належного рівня підготовки викладачів для реалізації програм подвійного профілю, а також наведено рекомендації щодо використання попереднього досвіду такої підготовки. У статті обґрунтовано доцільність покращення методичної підготовки вчителя іноземної мови подвійного профілю, досягнення тісної інтеграції всіх компонентів системи професійної підготовки і посилення її культурологічної складової. Висловлено думку про важливість підвищення практичної спрямованості професійного оволодіння мовою як засобом міжкультурної комунікації. Доведено необхідність збільшення ролі самостійної роботи майбутнього вчителя іноземної мови подвійного профілю в сучасних умовах розвитку освіти, коли значна частина навчального матеріалу виноситься на самостійне опрацювання, а вчитель стає для учня фасилітатором пізнавальної діяльності.

Ключові слова: *вчителі іноземної мови подвійного профілю, освітні програми, навчальні дисципліни, професійна підготовка, подвійна кваліфікація, міжнародна академічна мобільність, навчально-методичне забезпечення.*

Introduction of the issue. In the current context of education reform in Ukraine, the training of teachers capable of working in a multifunctional and multicultural educational environment is of particular importance. One of the key aspects of this training is their ability to teach several subjects, which meets the needs of the modern labour market. The problem of training dual-profile foreign language teachers capable of integrating interdisciplinary knowledge and being more flexible to the challenges of modern education is relevant in view of the processes of globalization, Ukraine's integration into the world educational space and the development of modern teaching technologies. In this context there is a need to study the content of training of such specialists in Ukraine in order to scientifically substantiate and practically address a number of challenges.

Current state of the issue. In the national and foreign scientific literature

the issue of training dual-profile foreign language teachers is considered through the prism of several main aspects. In particular, some problems of linguistic, literary and methodological training of a teacher-philologist are substantiated (O. Bihych, N. Borysko, I. Volotivska, N. Voloshyna, O. Misechko, L. Morska, S. Nikolaieva, Ye. Pasichnyk, O. Semenoh); the historical experience of training a teacher-philologist of a double profile is revealed (I. Haidai, I. Sokolova); the importance of integrating a foreign language with other disciplines for the formation of multicultural competence of future teachers is emphasized (R. Belanova, O. Hryniova, O. Kaniuk, I. Halimon); the experience of EU countries in implementing dual-profile programmes is analyzed (M. Celce-Murcia, Ch. Green, I. Leki). In general, the studies emphasize the need to take into account such modern challenges as the requirements for professional mobility of teachers, the importance of proficiency

in several foreign languages, and interdisciplinarity as a key component of the training of new generation teachers.

The aim of the research is to reveal the content of training teachers of Ukrainian Language and Literature and Foreign Literature, primary school teachers and kindergarten teachers with an additional speciality in a foreign language.

Results and discussion. The training of dual-profile teachers was introduced in Ukraine in 1956. This need for a teacher to combine teaching several school disciplines arose due to the difficult historical conditions of the post-war shortage of teaching staff. As a result combinations of school subjects that could be taught by one teacher emerged. They are Mother tongue and Foreign language, Mathematics and Foreign language, Physics and Foreign language, Biology and Foreign language, Geography and Foreign language, etc. Accordingly, pedagogical institutes trained future teachers to teach both Physics and Foreign language. In addition, such teachers could teach Physics, Mathematics, Biology, Geography and other subjects in a foreign language. The need to train such specialists has long been driven by a number of reasons. One of them was the decline in the number of students in schools in rural areas. Another reason was the expansion of the range of subjects in the philological cycle and the lack of teachers who could quickly change their profiles or teach several subjects full-time. In addition, it was necessary to ensure that the subjects of the variable component of the secondary education curriculum were taught by qualified teachers. In the context of Ukraine's European integration, this form of teacher training in higher education institutions has been preserved. However, it concerns the combination of only related specialities and specializations, which, as O. Misechko emphasizes, will allow avoiding such "heterogeneous" combinations as History and Foreign Language, Biology and Foreign Language, etc. at the level of basic higher education,

without, however, limiting such variability at the level of postgraduate teacher education [4: 368].

Today in Ukraine the educational programmes "The Ukrainian Language and Literature, the English Language in Educational Institutions", "Primary Education and the English Language", "Pre-school Education and the English Language" are aimed at master's training of specialists capable of performing professional duties as English teachers in general secondary education institutions and leaders of English language clubs in pre-school education institutions. At the bachelor's level, students receive a professional qualification in only one speciality: teacher of the Ukrainian Language and Literature, primary school teacher and preschool teacher. And at the master's level, they can qualify in two specialities.

The training programme for such specialists for all four years of study at the bachelor's level includes disciplines that provide for in-depth study of English ("Practical English Language Course", "Foreign Language for Professional Purposes", "Practice of English Language Communication"). Master's degree programmes lasting 1.5 years are complemented by the study of "Methods of Teaching English", "Methods of Teaching English in Primary Schools", "Methods of Forming Foreign Language Competence in Preschool Children" in the second semester and internships in the third semester. It is compulsory to pass the English language certification exam at the end of the course. The main goal of the current training of foreign language teachers with a double qualification in Ukraine is to increase their competitiveness and mobility in the labour market in the context of European integration processes and the implementation of the Bologna Education Convention.

Let's consider the Master's Educational and Professional Programme "The Ukrainian Language and Literature, the English Language in Educational Institutions" of the Zhytomyr Ivan Franko State University. It is focused on the

professional training of a teacher, namely, a teacher of Ukrainian Language and Literature and English Language and Foreign Literature. In accordance with the working curriculum for the academic year 2023-2024, the disciplines of the educational programme are divided into:

- 1) compulsory;
- 2) elective.

The compulsory academic disciplines that provide foreign language training for 1st year students include: "Practical English Language Course" (150 hours, 5 credits), "Methods of Teaching English" (120 hours, 4 credits) and "Educational Practice in English Language and Foreign Literature" (90 hours, 3 credits). The 2nd year of study includes Industrial Practice in Secondary Education Institutions (135 hours, 4.5 credits) and the Certification Examination in English and Foreign Literature with Teaching Methods.

Elective courses in the 1st year of study include: "Comparative Typology of the Ukrainian and English Languages" (120 hours, 4 credits), "Academic Writing (Translation)" (150 hours, 5 credits). 2nd year masters continue to study "Comparative Typology of The Ukrainian and English Languages" (120 hours, 4 credits) and also take an elective component "Topical Issues in English Language Theory and History" (90 hours, 3 credits).

Under the international academic mobility programmes, applicants for the second (master's) level of higher education of the educational and professional programme "The Ukrainian Language and Literature, the English Language in Educational Institutions" have the opportunity to study at foreign universities: University of Warsaw (Poland), Pomeranian Academy in Słupsk (Poland), Higher School of Economics in Bydgoszcz (Poland), Palacky University in Olomouc (Czech Republic).

The following master's degree programme "Primary Education and the English Language" is aimed at training specialists who can teach English in primary school, conduct clubs, electives and elective courses.

The compulsory subjects that provide foreign language training for 1st year students of this educational programme are: "Fundamentals of Professional Communication in a Foreign Language" (120 hours, 4 credits), "Methods of Teaching English in Primary Schools" (135 hours, 4.5 credits), "Theory and Practice of Teaching a Foreign Language with the Use of Information and Communication Technologies" (90 hours, 3 credits), "Educational Practice in the Theory and Methods of Teaching in Primary School" (90 hours, 3 credits). Masters of the 2nd year of study complete the Industrial Practice in General Secondary Education Institutions (135 hours, 4.5 credits) and pass the Certification Exam in English with Methods of Teaching in Primary Schools.

The 1st year elective is "Theory of Modern English" (120 hours, 4 credits), and during the 2nd year of study such elective disciplines are taught as "Subject and Language Integrated Teaching of English" (105 hours, 3.5 credits), "English Language Practice and Children's Literature" (150 hours, 5 credits).

Within the framework of international academic mobility, applicants for the second (master's) level of higher education in the educational and professional programme "Primary Education and the English Language" participate in the double degree programme, studying in foreign higher education institutions: University of Warsaw (Poland), Pomeranian Academy in Słupsk (Poland), John Paul II University of Lublin (Poland), University of Parma (Italy).

The Master's degree programme "Pre-school Education and the English Language" is aimed at training teachers of pre-school education institutions and leaders of English language clubs.

The compulsory disciplines that provide foreign language training for 1st year students include: "Fundamentals of Professional Communication in a Foreign Language" (120 hours, 4 credits), "English Language Practice" (105 hours, 3.5 credits), "Methods of Forming Foreign Language Competence in Preschool

Children" (120 hours, 4 credits). The 2nd year of study includes Practical Training in Methodological Centres and Pre-school Education Institutions (135 hours, 4.5 credits), and the Certification Exam in English and Methods of Forming Foreign Language Competence in Preschool Children.

The 1st year elective is "Theory of Modern English" (120 hours, 4 credits). Masters of the 2nd year of study choose the following elective disciplines: "Subject and Language Integrated Teaching of English" (120 hours, 4 credits), "English Language Practice and Children's Literature" (120 hours, 4 credits), "Theory and Practice of Teaching English with the Use of Information and Communication Technologies" (90 hours, 3 credits), "Theory of Modern English" (90 hours, 3 credits).

Under the international academic mobility programmes, applicants for the second (master's) level of higher education in the educational and professional programme "Pre-school Education and the English Language" have the opportunity to study at foreign universities: University of Warsaw (Poland), Pomeranian Academy in Słupsk (Poland), Higher School of Economics in Bydgoszcz (Poland), Jan Długosz Academy in Częstochowa (Poland), International Academy of Applied Sciences in Łomża (Poland), University of Parma (Italy).

Nowadays professional and academic mobility as a trend in the development of modern higher education and the possibility of re-profiling foreign language teachers with double qualifications is gaining great importance. It contributes to:

1. Expanding professional competence: Teachers learn from the experience of using modern teaching methods, the latest educational technologies and approaches to learning that are practiced abroad. This allows them to effectively implement the knowledge gained in their own teaching practice.

2. Deepening knowledge in two areas: Mobility allows not only to improve language competences, but also to

acquire new knowledge in a related field, which enhances the teacher's ability to work in two profiles.

3. Intercultural enrichment: The experience of being in a foreign language environment contributes to the development of intercultural competence, which is important for teachers working with different audiences. This is especially important for dual-profile foreign language teachers.

4. Increasing competitiveness: Acquiring new knowledge and skills abroad opens up career prospects and promotes professional development, which allows you to adapt to the current needs of the labour market.

5. Integration into the international educational space: Participation in academic mobility programmes helps teachers to gain experience in teaching according to international standards, which increases their readiness to work not only in their native country but also in foreign educational institutions.

Thus, international academic mobility becomes a platform for improving double qualifications, opens up new horizons for professional growth and creates conditions for flexible adaptation to changes in the education system. Ensuring conditions for expanding mobility is one of the most important tasks of Ukraine's integration into the Bologna process.

At the same time, the system of training dual-profile teachers, as noted by contemporary modern researchers, has certain challenges: overloading with subjects of the first speciality, a limited list of disciplines of the second speciality, reduced hours for their study, lack of a state standard of education for combined specialities and scientifically based principles for training a teacher in the second speciality, which negatively affects the level of professional competence of future foreign language specialists [6: 382]. Therefore, there is a problem of finding effective ways to overcome the negative consequences of combining specialities.

In order to improve the effectiveness of modern dual language teacher training in

Ukraine, it is worth drawing on the previous experience of such training [1]:

1. Improving the methodological training of a dual-profile foreign language teacher. In modern pedagogical science, there are few studies analysing the methodological foundations of teacher training in two specialities. In order to ensure the quality of knowledge, due attention should be paid to the study of a foreign language as a second speciality, which is allocated less study time. In this regard Yu. Kazhan defines special methodological principles of teaching a second foreign language: the principle of cognitive learning; reliance on context for understanding texts; focus on certain topics; reliance on texts; effective organization of the learning process by saving time and activating students [2].

2. Achieving close integration of all components of the system of professional training of a dual-profile foreign language teacher: educational and cognitive, scientific and research, educational and practice subsystems. The interaction of all these components should lead to a positive result – to prepare a dual-profile foreign language teacher who is able to work equally well in both of his/her qualifications. For equivalent teacher training in both specialities, it is necessary to achieve a balanced ratio of professional cycle disciplines in all specialities that are part of the training of a dual-profile foreign language teacher. For this purpose it is necessary to expand the range of disciplines of professional fundamental training, as well as to unify the disciplines of theoretical and practical training (especially the disciplines of the first and second specialities).

3. Improving the practical pedagogical training of future dual-profile foreign language teachers. At present students who go on internships receive assignments in both specialities and, accordingly, have to conduct credit lessons and various types of activities in both specialities. They are assigned to two methodologists, specialists in both disciplines.

4. Strengthening the cultural component in the professional training of

foreign language teachers, i.e. making them more familiar with the culture, literature, history and geography of the countries whose languages they teach. It is important to increase the practical orientation of professional language acquisition as a means of intercultural communication. This conclusion is especially relevant for double specialities that combine language and literature (Ukrainian) and a foreign language. Today the socio-cultural component should take a prominent place in the system of professional training of foreign language teachers who are to become teachers of language and culture.

5. Strengthening the role of independent work of a future dual-profile foreign language teacher in the current conditions of education development, when a significant part of the educational material is presented for independent study, and the teacher becomes a facilitator of cognitive activity for the student. The task of a modern teacher is not to impart a set of knowledge, skills and abilities, but to convey to the pupil or student the idea that the main result of learning is the ability to seek knowledge. The task of the facilitator is to guide the pupil/student in the right direction in order to find the necessary information, facilitate its assimilation, advise, explain, etc.

6. Combining the aspectualization of language learning with a comprehensive (integrative) approach to mastering all language skills. If we compare the training of dual-profile teachers at the beginning of their introduction (since 1956) and today, the disciplines of both the first and second speciality used to be studied in terms of language aspects. Nowadays, only the basics of the second speciality are taught.

7. Improvement of teaching and learning materials for the training of dual-profile foreign language teachers, i.e. creation of a wide range of textbooks and manuals that trace the links between the disciplines of the first and second specialities, development of integrated training courses. At present, scientific and methodological schools of some

universities are actively working in Ukraine to produce methodological literature for foreign language teacher training. Textbooks on foreign languages that can be used for both first and second language learning have begun to appear. Modern textbooks on foreign language teaching methods draw parallels and analogies with other languages, i.e. they take into account the specifics of the professional training of a dual-profile teacher. In addition, a course on the comparative typology of Ukrainian and English is taught, depending on the second speciality. However, unfortunately, Ukrainian higher education institutions do not always have sufficient teaching and learning materials for this discipline.

Due to the fact that Ukraine has not yet developed state standards for the training of dual-profile teachers, in the late 1990s and early 2000s, author's methods of language teaching for the methodological training of future foreign language teachers, including dual-profile teachers, began to appear. These methods were developed with due regard to the Common European Framework of Reference for Languages [7].

According to the Common European Framework of Reference for Languages, philology teachers, including dual-profile foreign language teachers, should develop the following competences in students:

1) general competences, which include declarative knowledge (knowledge of the world, socio-cultural knowledge and intercultural awareness); practical and intercultural skills (social skills, skills of everyday life); "competences of existence" (related to individual peculiarities of behaviour, motivations, values, ideals and personality type); general learning competences (learning skills) that help

students to master strategies of speech activity aimed at solving educational tasks and life problems;

2) communicative competences, which include language (linguistic) competences, including lexical, grammatical, semantic, phonological, spelling and orthoepic competences; speech competences (competences in reception, production, interaction, mediation); sociolinguistic (linguistic markers of social relations, rules of politeness, expressions of folk wisdom, dialect and accent) and pragmatic competences (discourse competences, functional competences) [5: 4].

We share the opinion of modern researchers that one of the most important for a teacher-philologist is communicative competences, which are a part of his/her professional competence [3; 6].

Conclusions and research perspectives. To summarize, dual-profile foreign language teachers have advantages over single-profile teachers and a higher level of professional and academic mobility, as their two profiles of training provide better adaptation to a particular professional environment, in particular, they create the possibility of choosing a subject in their professional activity. In addition, the need to provide teachers with full-time jobs provides an incentive and opportunity to combine teaching several subjects, especially in rural schools.

Prospects for further research on the problem of training dual-profile foreign language teachers in Ukraine include improving educational and professional programmes, studying the experience of European countries to adapt it to the needs of the Ukrainian education system.

REFERENCES (TRANSLATED & TRANSLITERATED)

1. Haidai, I.O. (2017). *Pidhotovka vchytelia-filoloha podviinoho profilu u vyshchyykh pedahohichnykh navchalnykh zakladakh Ukrainy (1956 r. – XXI st.)* [Training of teachers-philologists of dual profile in higher educational institutions of Ukraine (1956 – XXI century)]. *Doctor's thesis*. Zhytomyr, 342 [in Ukrainian].
2. Kazhan, Yu.M. (2007). *Vpravy dlia formuvannia u maibutnikh uchyteliv retseptivnoi leksychnoi kompetentsii v nimetskii movi yak druhii inozemnii* [Exercises for the

development of receptive lexical competence in German as a second foreign language for future teachers]. *Inozemni movy – Foreign Languages*, № 3, 39-44 [in Ukrainian].

3. Lipinska, I.O. (2015). Naukova monohrafiia yak dzherelo rozvytku profesiinoho svitohliadu maibutnoho vchytelia-filoloha podviinoho profilu [The scientific monograph as the source of the professional outlook development of the teacher-philologist of the dual profile]. *Visnyk Zhytomyrskoho derzhavnoho universytetu imeni Ivana Franka – Journal of Zhytomyr Ivan Franko State University*, vyp. 3 (81), 160-164 [in Ukrainian].

4. Mysechko, O.Ye. (2008). *Formuvannia systemy fakhovoi pidhotovky vchyteliv inozemnoi movy u pedahohichnykh navchalnykh zakladakh Ukrainy (pochatok XX st. – pochatok 1960-kh rr.)* [Establishing the system of professional education of foreign languages teachers in the pedagogical institutions of Ukraine (the beginning of the XX century – the beginning of 1960's)]: monohrafiia. Zhytomyr: Polissia, 528 [in Ukrainian].

5. *Prohramy dlia zahalnoosvitnikh navchalnykh zakladiv ta spetsializovanukh shkil z pohlyblenym vyvchenniam inozemnykh mov. Inozemni movy. 2-12 klasy.* [The curricula for secondary schools and specialized schools with profound study of foreign languages. Foreign languages. 2-12 forms]. (2005). Kyiv: Perun, 207 [in Ukrainian].

6. Khalymon, I.Y. (2008). Formuvannia linhvistychnoi kompetentsii maibutnikh uchyteliv z druhoi spetsialnosti "Inozemna mova" [Formation of future teachers' linguistic competence in the second speciality "Foreign Language"]. *Pedahohichni nauky – Pedagogical Sciences*, 381-390 [in Ukrainian].

7. *Common European Framework of Reference for Languages: Learning, Teaching, Assessment.* (2001). Cambridge: Council of Europe, 260 [in English].

Received: January 30, 2025

Accepted: February 22, 2025

UDC 378.147:51

DOI 10.35433/pedagogy.1(120).2025.9

TEACHING HIGHER MATHEMATICS ON A BILINGUAL BASIS: PROBLEMS AND FEATURES

N. V. Snizhko*

Changing paradigms of higher education, challenges of globalization necessitate a review of methods and approaches to training future specialists in Ukrainian universities. One of the modern requirements is the training of a specialist who is able to work in a multicultural environment. Bilingual education meets this goal.

The purpose of this work is to highlight the specifics of teaching higher mathematics in English for students of engineering specialties. Some factors affecting the effectiveness of bilingual instruction in engineer education have been analyzed in this paper. These factors play significant roles in promoting the development of bilingual instruction which have been proved in practice. Specific problems that arise for the instructor when teaching in a foreign language are identified, and possible practical ways to overcome them are given. It is shown that these problems do not affect the quality of education provided that the instructor has proper methodological qualifications.

A statistical study was conducted among 1st year students majoring in 141 Power Engineering, Electrical Engineering and Electrical Mechanics. The conducted studies have shown that the factor of learning higher mathematics in a foreign language does not affect the mastery of subject content. This allows expanding the practice of bilingual teaching to professional and general technical disciplines when training future engineers in a technical university.

The results of the study can be the basis for future research: conducting a statistical experiment to identify the influence of bilingual teaching/learning on the formation of bilingual subject competence in mathematics of future engineers; overcoming cognitive costs when learning mathematics in a foreign language.

Keywords: *higher mathematics, foreign language, foreign language education, bilingual teaching/learning model, subject-oriented didactic models, engineering education, academic mobility.*

---

* Candidate of Physical and Mathematical Sciences (PhD in Physics and Mathematics), Associate Professor
(National University Zaporizhzhia Polytechnic)
snizhko.nataliia@gmail.com
ORCID: 0000-0003-4547-5934

ВИКЛАДАННЯ ВИЩОЇ МАТЕМАТИКИ НА БІЛІНГВАЛЬНІЙ ОСНОВІ: ПРОБЛЕМИ ТА ОСОБЛИВОСТІ

Н. В. Сніжко

Зміна парадигм вищої освіти, виклики глобалізації зумовлюють необхідність перегляду методів і підходів до підготовки майбутніх фахівців у вищих навчальних закладах України. Однією із сучасних вимог є підготовка фахівця, здатного працювати в полікультурному середовищі. Цій меті відповідає білінгвальна (двомовна) освіта.

Метою даної роботи є висвітлення специфіки навчання вищої математики англійською мовою для студентів інженерних спеціальностей. У статті проаналізовано деякі фактори, що впливають на ефективність білінгвального навчання майбутніх інженерів. Ці чинники відіграють значну роль у сприянні розвитку двомовного навчання, що доведено практикою. Визначено конкретні проблеми, які виникають у викладача під час навчання іноземною мовою, та наведено можливі практичні шляхи їх подолання. Показано, що ці проблеми не впливають на якість навчання за умови належної методичної кваліфікації викладача.

Проведено статистичне дослідження серед студентів 1 курсу спеціальності 141 "Енергетика, електротехніка та електромеханіка". Проведені дослідження показали, що фактор вивчення вищої математики іноземною мовою не впливає на засвоєння змісту предмета. Це дозволяє поширити практику білінгвального викладання на фахові та загальнотехнічні дисципліни при підготовці майбутніх інженерів у технічному університеті.

Результати дослідження можуть стати основою для подальших розвідок: проведення статистичного експерименту з виявлення впливу білінгвального навчання на формування білінгвальної предметної компетентності з математики майбутніх інженерів; подолання когнітивних затрат при вивченні математики іноземною мовою.

Ключові слова: *вища математика, іноземна мова, іношомовна освіта, модель білінгвального навчання, предметно-орієнтовані дидактичні моделі, інженерна освіта, академічна мобільність.*

Introduction of the issue. Ukraine is integrating into the international scientific and educational area, Ukrainian companies are entering the international market. In these conditions, English is becoming not just a lingua franca, but one of the key factors in the fundamental professional education of an engineer. The requirements of the Bologna process provide for expanding the mobility of scientific and pedagogical workers, students and other personnel for mutual enrichment with European experience; increasing the competitiveness of graduates in the domestic, European and world labor markets. Ukrainian universities are faced with the task of harmonizing Ukrainian and foreign educational programs, ensuring the convertibility of domestic higher education. Training personnel who not only possess modern knowledge, but are also able to apply it in practice in the conditions of globalization, including maintaining documentation and communicating in a foreign language, is

becoming increasingly important. Thus, the appeal to bilingual education, in which a foreign language, along with the native language, acts as a tool for learning and self-education, is relevant.

Since the beginning of the 90s bilingual education has been a leading direction of educational policy in many countries of the world. In the process of bilingual learning, a foreign language is a tool for mastering special knowledge. The combination of subject and language components in all links of the educational process is a characteristic feature of bilingual education. Subject-oriented models are gaining relevance. In such models a foreign language is a means of studying a subject (for example, higher mathematics for future engineers).

Current state of the issue.

Researchers on the topic agree that over the past twenty to thirty years, English as a Medium of Instruction (EMI) in higher education has become a global phenomenon. In particular, this is stated by A. Vinke, J. Snippe, W. Jochem [22],

B. Fenton-Smith, P. Humphreys, I. Walkinshaw [9], J. Airy et. al. [1]. The spread of English as a learning tool was triggered by the Bologna Process and the emergence of the European Education Area. F. Maiworm, B. Wächter [14; 23], A. Sandstrom, C. Neghina [19] showed that the spread of EMI leads to an increase in the number of programs taught in English at European universities. Studies by C. Dalton-Puffer [7], P. Mehisto, D. Marsh, M. J. Frigols [15], H. Roquet, C. Pérez-Vidal [18] demonstrate that the integration of language and subject components (CLIL, Content and Language Integrated Learning) in teaching professional disciplines has become widespread in the world. A study conducted in 2013-2014 by the British Council presents information on the spread of EMI in Brazil, Colombia, Uganda, Nigeria, Ethiopia, Zambia; some former countries of the socialist bloc (e.g., Bulgaria, Hungary, the Czech Republic, Slovakia), as well as Azerbaijan, Kazakhstan, Ukraine; J. Dearden [8] provides relevant data. B.A. Goodman [10], R. Bolitho, R. West [5], N. Snizhko [20] considered the issue of implementing bilingual education in Ukrainian universities, in particular, in technical ones. R. Klaassen [13], J. Airy [2] highlighted the problems of teaching physics and mathematics subjects in English for non-English-speaking audiences in the training of engineers. Y. Polyezhayev et.al. [17] considered the issue of using digital technologies in teaching in English at Ukrainian universities.

We observe a complex spectrum of attitudes towards bilingual education policies. A. Balula, S. Vasconcelos, A. Moreira [4], W. Baker, J. Hüttner [3] examined different aspects of EMI; R. Klaassen [13] examined teaching and assessment materials, course plans, syllabi, curricula and other institutional documents. Studies by B.A. Goodman [10] and R. Klaassen [13] reveal the problems that students and teachers face in the EMI process: language analysis, student-instructor interaction, and levels of comprehension. The researchers observed

and discussed some common problems that are commonly associated with the process of teaching subject content in a foreign language (subject instructor's level of language proficiency, students' English language deficiencies, level of acquisition, alternative methodologies, quality of classroom interaction). However, the authors also concluded that contextual factors are important; many researchers caution against adopting a simplistic, single view. There are unique context-dependent variables that influence the language of instruction in different countries and in different specialties. M.L. Pérez-Cañado [16] cautions against directly transferring the implementation of bilingual teaching methods from one country to another, from one specialty to another.

In Ukraine, modern pedagogical studies of bilingual education appeared on the wave of social renewal, the desire for an open society and integration into the world community. Bilingual education in the domestic system of higher education was studied in the works of such scientists as A. Husak, R. Devletov, A. Kovalchuk, N. Mykytenko, F. Moiseeva, S. Sytnyakivska, and others. Issues related to bilingual education of students of non-linguistic specialties were studied. Some issues of bilingual education in technical universities were considered by S.V. Ivanenko [11], S.M. Sytniakivska, M.H. Khlyvniuk [21]. But it should be noted that at the moment a comprehensive concept of bilingual professional education in Ukraine has not been built. Currently, only certain aspects of the problem of bilingual education in higher education have been defined. We also note that the methodological and technological foundations of bilingual teaching of different professional and fundamental disciplines are almost not developed.

Aim of the research is to highlight the specifics of teaching higher mathematics in English for engineering students; to establish the impact of bilingual teaching/learning on the acquisition of subject content.

Research methods. In recent years, the National University Zaporizhzhia

Polytechnic has been teaching a course on higher mathematics in English for students majoring in 141 Power Engineering, Electrical Engineering and Electrical Mechanics (Electrical Engineering Faculty). This course is not duplicated in the native language. In parallel, students learn other fundamental courses and professional courses also in English. Tests, calculations, exams are also carried out in English. Students of English-speaking groups study according to the same curriculum as students of Ukrainian-speaking groups. The only difference is that students of English-speaking groups have additional hours of English compared to students of Ukrainian-speaking groups.

In 2020-2023, 63 students participated in the study (experimental English-speaking groups – 23 students, control Ukrainian-speaking groups – 40 students). The relatively small number of participants in the study is explained by problems related to the pandemic and military actions in Ukraine. The theoretical basis of the research was the concept of bilingual education. At the practical stage of the research, the main method was the natural pedagogical experiment. Within its framework, purposeful pedagogical observation of students' academic achievements during the educational process with given parameters was carried out; emerging difficulties were recorded. Exchange of experience and study and discussion of the results of pedagogical activity took place at methodological seminars.

Results and discussion. Our experience has shown the most common specific problems that instructors of higher mathematics for future engineers face when teaching in English, as well as possible ways to overcome these problems.

The first problem is the initial level of first-year students' English proficiency. They have to listen to lectures in English, communicate in English in practical classes, and use methodological recommendations and manuals written in English. This is a challenge for them, as they did not have such learning experience in high school. Because of this situation,

the instructor may simplify explanations and avoid considering some difficult-to-understand details, although they are very important for understanding the content. This leads to incomplete study of some aspects of the subject. This problem is solved by intensifying the study of English itself in the first year: students of English-speaking groups have additional hours of English compared to students of Ukrainian-speaking groups).

The second problem is obvious: the teaching of a subject in a foreign language takes place at a slower pace. The perception and awareness of information by students is also slower. This takes some time and effort from both the teacher and the students. Therefore, as a rule, in English-speaking groups students have time to process a smaller amount of material than those who learn in their native language within the planned classroom hours for higher mathematics. This can affect the implementation of the curriculum. And here the instructor's experience becomes of great importance: it is necessary to critically approach the selection of material, the sequence of its processing. So, this problem is solved by the instructor's methodical qualification.

Since in Zaporizhzhia Polytechnic the English-language course of higher mathematics is not additional to the Ukrainian-language course, the English-language course is the only course of higher mathematics, the following problem arises. The instructor is faced with the need to duplicate the terminology in his native language. This is necessary in order to have an adequate understanding of the terminology and to use it correctly in a professional context. The instructor must give students the exact equivalent in their native language for each term, and also compile a glossary for each topic. Thus, the problem of adequate mastery of the subject is solved also in the native language.

We see differences in approaches to teaching higher mathematics in Ukraine and abroad. This creates another group of problems. English-language mathematics is more aimed at acquiring practical competencies and skills. It is a well-known

point of view that the main goal of foreign mathematics education is to know-how, and the main goal of domestic mathematics education is to know-why. Ukrainian students enter universities with the knowledge they have acquired at school. They are able to solve non-trivial stereometric problems, systems of equations, operate with trigonometric and logarithmic transformations, and complex numbers. But along with this, first-year Ukrainian students get confused when performing the simplest combinatorial, statistical, and financial calculations, and get lost in graphical information. Moreover, they cannot formalize a task described in terms of a specific life or professional situation. In foreign schools and colleges, the main attention is paid to such skills, this is what is taught in secondary and even primary school. It should also be noted that there are many little things that seem insignificant, but in fact affect the learning process. For example, in English-language mathematics, control, test and examination tasks are presented in a slightly different way than our schoolchildren and students are used to; English-language educational resources use slightly different notations for functions, terms, quantities; standard mathematical formulas have a slightly different appearance. The listed factors do not allow the direct use of only foreign English-language textbooks and manuals. There is a need to create methodological support for the course, which combines the principles of foreign mathematical education and the realities of our school education. We must use English-language methodological manuals (lecture notes, calculation and control works, examples of solving practical tasks, other materials for students' independent work etc.), which contain a list of special terms in English and the native language. Thus, we consider it appropriate to use both original English-language resources and methodological guides created specifically for such courses by our instructors in the

educational process to bridge the aforementioned gap between English-language and domestic higher mathematics. For students majoring in 141 Power Engineering, Electrical Engineering and Electrical Mechanics the instructors of the Department of Mathematics have created a set of methodological manuals (workbooks, calculation tasks with instructions, lecture notes), as well as a trilingual mathematical dictionary.

Regardless the above problems, learning higher mathematics in English has obvious advantages:

- students maintain the language skills and improve their English in the process of learning;

- students master special vocabulary, not only mathematical, but also engineering and technical ones. This gives them the opportunity to read articles and textbooks in English more confidently, and also prepares them for further study abroad, joint master's programs with partner universities, internships in English;

- students can prepare more effectively for exams and tests such as IELTS, TOEIC, TOEFL, GRE. These tests are a necessary condition for continuing their studies or working abroad;

- students can freely use English-language periodicals and literature of a special profile, which is much more available in English than in Ukrainian.

In the course of the study, the question arose whether teaching in a foreign language affects the acquisition of subject content. It was hypothesized that teaching/learning mathematics in English has an insignificant effect on mastering the content of the discipline. For this purpose, data on the assessment in higher mathematics of students of the English-speaking and Ukrainian-speaking groups were studied.

The following Table 1 gives the average score in the first and second semesters of study for each group (scale 0-100 points).

Table 1

Assessment in higher mathematics

	2020-2021 academic year		2021-2022 academic year		2022-2023 academic year	
	1st semester	2nd semester	1st semester	2nd semester	1st semester	2nd semester
English-speaking group	77	73	85	83	60	70
Ukrainian-speaking group	73	73	68	60	71	60

The following Table 2 presents data on two samples: a combined English-speaking group and a combined Ukrainian-speaking group. The null

hypothesis about the equality of the means of two unknown distributed populations (independent samples) was tested.

Table 2

Sample data for applying the Z-test

	Sample size, n	Sample mean, $\bar{x}$	Sample variance, D	Significance level, α	Empirical value of the Z-statistic	Critical value of the Z-statistic
Combined English-speaking group (1)	46	71.7826	65.0844	0.05	1.8192	1.96
Combined Ukrainian-speaking group (2)	80	69.3625	28.3810			

We use the Z-test; empirical value of the Z-statistic

$$Z = \frac{|x_1 - x_2|}{\sqrt{\frac{D_1}{n_1} + \frac{D_2}{n_2}}}$$

and critical value of the Z-statistic

$$Z = \Phi^{-1}\left(\frac{1 - \alpha}{2}\right),$$

where $\Phi(t)$ is a Gaussian function, are calculated. Since the empirical value of the criterion is less than the critical value, there is no reason to reject the hypothesis of equality of the means of the two samples. This means that the differences in the scores of the two groups are due to random factors. The data do not contradict the null hypothesis of equality of the means of the two samples. It can be assumed that teaching higher mathematics in English does not affect

the acquisition of the subject content. This result correlates with the conclusions of the study by A. Chin, N. Daysal, S. Imberman [6] on the impact of bilingual programs on learning outcomes. Our study also confirms the results of S. Jianhong et al. [12] on the effectiveness of bilingual instruction for students of engineering and technical specialties.

The research findings were based on a small-scale study with a limited number of participants. However, the general tendency was outlined and the scope of the investigation can be further expanded.

Conclusions and research perspectives. Innovations in teaching and learning are undoubtedly one of the most important factors that determines the success of university education.

Bilingual education of future engineers at technical universities of Ukraine has great prospects in the context of European integration and Ukraine's entry into the international scientific and educational area. The advantages of teaching on a bilingual basis can be a motivating factor not only for students, but also for many instructors to adopt the technology of bilingual teaching of any subjects in a university setting.

The effectiveness of bilingual teaching and, as a consequence, the acquisition of subject content are influenced by a number of factors. The most important of them are the following:

- the initial level of English among first-year students (often low);
- the presence of a parallel course in Ukrainian (usually absent);
- the pace of the lesson (clearly slower, compared to the native language);
- the difference in approaches to teaching mathematics in Ukraine and abroad (manifested in the use of authentic English-language textbooks);
- the availability of appropriate methodological support (insufficient).

The listed factors cause the emergence of specific problems for the instructor:

- the need to simplify the language of explanation, which may affect the correctness of understanding;
- the need to duplicate terminology in Ukrainian;
- working on a smaller amount of material during the scheduled hours, which may affect the implementation of the curriculum;

- the impossibility of using *only* foreign manuals;

- the need to create our own English-language methodological manuals.

The analyzed problems of bilingual teaching/learning mathematics and recommendations for overcoming these problems contribute to a better understanding of the specifics of teaching in a foreign language. And this, in turn, contributes to the involvement of students and greatly facilitates their study of the subject in a foreign language.

Studies conducted among Electrical Engineering students showed that the factor of teaching higher mathematics in English does not affect the mastery of the subject area. Therefore, we believe that bilingual teaching can be used for professional and general technical subjects in the process of training future engineers.

These results can be the basis for future research. We consider it appropriate to conduct a statistical experiment to identify the influence of bilingual teaching/learning on the formation of bilingual subject competence in mathematics of future engineers. The system of communicative qualities of students' mathematical speaking needs more detailed research. This will contribute to further deepening our understanding of the bilingual educational model at a technical university and its potential benefits.

REFERENCES (TRANSLATED & TRANSLITERATED)

1. Airey, J., Lauridsen, K.M., Räsänen, A., Salö, L., & Schwach, V. (2017). The expansion of English-medium instruction in the Nordic countries: Can top-down university policies encourage bottom-up disciplinary literacy goals? *Higher Education*, 73(4), 561-576. Retrieved from: <https://doi.org/10.1007/s10734-015-9950-2> [in English].
2. Airey, J. (2013). "I don't teach language". The linguistic attitudes of physics lecturers in Sweden. *AILA Review*, 25(1), 64-79. Retrieved from: <https://doi.org/10.1075/aila.25.05air> [in English].
3. Baker, W., & Hüttner, J. (2017). English and more: a multisite study of roles and conceptualisations of language in English medium multilingual universities from Europe to Asia. *Journal of Multilingual and Multicultural Development*, 38(6), 501-516. Retrieved from: <https://doi.org/10.1080/01434632.2016.1207183> [in English].

4. Balula, A., Vasconcelos, S., & Moreira, A. (2019). Developing academic skills in blended environments. *Journal of Teaching English for Specific and Academic Purposes*, 7(3), 303-309. Retrieved from: <https://doi.org/10.22190/JTESAP1903303B> [in English].
5. Bolitho, R., & West, R. (2017). *The Internationalisation of Ukrainian Universities: The English Language Dimension*. Kyiv: Stal, 134. Retrieved from: https://www.britishcouncil.org.ua/sites/default/files/2017-10-04_ukraine_-_report_h5_en.pdf [in English].
6. Chin, A., Daysal, N., & Imberman, S. (2013). Impact of Bilingual Education Programs on Limited English Proficient Students and Their Peers: Regression Discontinuity Evidence from Texas. *Journal of Public Economics*, 107, 63-78. Retrieved from: <https://doi.org/10.1016/j.jpubeco.2013.08.008> [in English].
7. Dalton-Puffer, C. (2008). Outcomes and processes in content and language integrated learning (CLIL): current research from Europe. In: *Delanoy, W., Volkman, L. (eds.) Future Perspectives for English Language Teaching*. Heidelberg: Carl Winter, 139-157. Retrieved from: https://www.researchgate.net/publication/284690356_Outcomes_and_processes_in_Content_and_Language_Integrated_Learning_CLIL_current_research_from_Europe [in English].
8. Dearden, J. (2016). *English Medium Instruction: A Growing Global Phenomenon*. Retrieved from: www.teachingenglish.org.uk. [in English].
9. Fenton-Smith, B., Humphreys, P., & Walkinshaw, I. (2017). English Medium Instruction in Higher Education in Asia-Pacific: From Policy to Pedagogy. In: *Series: Multilingual Education*. Springer, vol. 21, 320. Retrieved from: <https://doi.org/10.1007/978-3-319-51976-0> [in English].
10. Goodman, B.A. (2014). Implementing English as a medium of instruction in a Ukrainian University: Challenges, adjustments, and opportunities. *International Journal of Pedagogies and Learning*, 9(2), 130-141. Retrieved from: <https://doi.org/10.1080/18334105.2014.11082026> [in English].
11. Ivanenko, S.V. (2019). Bilinhvalne navchannia yak instrument opanuvannia spetsialnykh znan studentamy nemovnykh spetsialnostei. [Bilingual education as a tool for mastering special knowledge by students of non-language majors.] *Pedahohika formuvannia tvorchoi osobystosti u vyshchii i zahalnoosvitnii shkolakh – Pedagogy of creative personality formation in higher and secondary schools*, 67, vol. 1, 39-43. Retrieved from: <https://doi.org/10.32840/1992-5786.2019.67-1.8> [in Ukrainian].
12. Jianhong, S., Junsheng, L., Hongjun, L., & Qiming, L. (2010). Analysis of factors affecting the effectiveness of bilingual instruction. In: *2010 International Conference on Educational and Information Technology (ICEIT 2010)*. Chongqing: IEEE, V2-412-V2-414. Retrieved from: <https://doi.org/10.1109/ICEIT.2010.5607604> [in English].
13. Klaassen, R. (2001). *The international university curriculum: challenges in English-medium engineering education Doctor's thesis*. Delft: Technische Universiteit Delft, 232. Retrieved from: <https://doi.org/10.4233/uuid:dea78484-b8c2-40d0-9677-6a508878e3d9> [in English].
14. Maiworm, F., & Wächter, B. (2002). *English-language-taught degree programmes in European higher education: trends and success factors*. Bonn: Lemmens Verlags & Mediengesellschaft, 136. Retrieved from: https://www.lemmens.de/dateien/medien/buecher-ebooks/aca/2002_english-language-taught_degree_programmes_in_european_higher_education.pdf [in English].
15. Mehisto, P., Marsh, D., & Frigols, M. J. (2008). *Uncovering CLIL: Content and Language Integrated Learning in Bilingual and Multilingual Education*. Oxford: Macmillan, 238. Retrieved from: <https://archive.org/details/284060456-uncovering-clil-1-pdf/page/232/mode/2up> [in English].
16. Pérez-Cañado, M.L. (2012). CLIL research in Europe: past, present, and future. *International Journal of Bilingual Education and Bilingualism*, 15(3), 315-341. Retrieved from: <https://doi.org/10.1080/13670050.2011.630064> [in English].

17. Polyezhayev, Y., Terletska, L., Kulichenko, A., Vorobiova, L., & Snizhko, N. (2024). The role of web applications in the development of multilingual competence in CLIL courses in higher education. *Revista Eduweb*, 18(3), 106-118. Retrieved from: <https://doi.org/10.46502/issn.1856-7576/2024.18.03.9> [in English].
18. Roquet, H., & Pérez-Vidal, C. (2015). Do productive skills improve in content and language integrated learning contexts? The case of writing. *Applied Linguistics*, 38(4), 489-511. Retrieved from: <https://doi.org/10.1093/applin/amv050> [in English].
19. Sandstrom, A.-M. (2018). English-Taught Bachelor's Programs in Europe. *International Higher Education*, 96, 12-13. Retrieved from: <https://doi.org/10.6017/ihe.2019.96.10775> [in English].
20. Snizhko, N. (2023). Implementation of bilingual education in Ukrainian institutions of higher education. *Viae Educationis: Studies of Education and Didactics*, 2(3), 35-39. Retrieved from: <https://doi.org/10.15804/ve.2023.03.04> [in English].
21. Sytniakivska, S.M., & Khlyvniuk, M.H. (2014). Osoblyvosti vprovadzhennia bilinhvalnoho navchannia u tekhnichnykh navchalnykh zakladakh Ukrainy [Features of Implementation the Bilingual Education in the Technical Educational Institutions of Ukraine]. *Visnyk Zhytomyrskoho derzhavnoho universytetu imeni Ivana Franka – Zhytomyr Ivan Franko State University Journal*, 6 (78), 167-172. Retrieved from: <https://visnyk.zu.edu.ua/pdf/visnyk78.pdf> [in Ukrainian]
22. Vinke, A.A., Snippe, J., & Jochem, W. (1998). English-medium content courses in non-English higher education: a study of lecturer experiences and teaching behaviors. *Teaching in Higher Education*, 3(3), 383-394. Retrieved from: <https://doi.org/10.1080/1356215980030307> [in English].
23. Wächter, B., & Maiworm, F. (eds.). (2014). *English-taught Programmes in European Higher Education: The State of Play in 2014*. Bonn: LemmensMedien GmbH, 138. Retrieved from: https://www.lemmens.de/dateien/medien/buecher-ebooks/aca/2014_english_taught.pdf [in English].

Received: February 10, 2025

Accepted: March 04, 2025

UDC 371.3

DOI 10.35433/pedagogy.1(120).2025.10

IMPACT OF MARTIAL LAW ON THE LEVEL OF PROFESSIONAL BURNOUT OF UNIVERSITY TEACHERS: ANALYSIS OF CHALLENGES AND ADAPTATION MECHANISMS

S. M. Sytniakivska*

The article analyses the challenges faced by the academic community under martial law and identifies adaptation mechanisms that help support the professional activity and psychological stability of teachers. In the current conditions of war, the educational sector has undergone significant changes that have affected the organisation of the educational process, the emotional state of teachers and the overall productivity of their work. In particular, teachers of higher education institutions have found themselves in a situation of constant stress due to the danger, the requirement to quickly master new technologies, the need to adapt to distance learning and the aggravation of socio-economic problems.

The study is based on the Maslach Burnout Inventory, which allows assessing the level of professional burnout by three main components: emotional exhaustion, depersonalisation and reduction of personal achievements. A survey of 211 university teachers revealed that 45% of respondents have a high level of emotional exhaustion, 30% face depersonalisation, and 40% experience a decrease in confidence in their own professional abilities. The analysis also showed that women teachers are more likely to experience emotional fatigue, while men are more likely to demonstrate a tendency to professional cynicism.

The article discusses the main adaptation mechanisms that teachers use to overcome stress and professional burnout. These include peer support, development of digital competencies, and the use of stress management techniques such as meditation, exercise, and relaxation practices. At the same time, the authors emphasise that even effective adaptation strategies have limited impact if the crisis situation lasts for a long time.

Particular attention is paid to the development of support programmes for teachers in crisis. A number of measures have been proposed, including the creation of a psychologically safe environment, the organisation of stress management trainings, the introduction of mutual assistance programmes among colleagues, as well as material and technical support. The proposed recommendations are aimed at reducing the level of professional burnout, increasing psychological stability and efficiency of teaching activities.

The study is of practical value for educational institutions, university administrations and government agencies responsible for supporting teachers. The authors emphasise the need to implement a systematic approach to supporting teachers, especially in crisis situations. Further research could include an analysis of the regional peculiarities of the impact of martial law on teacher

*Doctor of Sciences (Pedagogy), Full Professor
(Polissia National University)
hng@ukr.net
ORCID: 0000-0003-1367-0487

burnout, as well as a study of the long-term dynamics of adaptation and the effectiveness of the proposed support programmes.

Keywords: martial law, professional burnout, higher education institution, distance learning, adaptation, psychological resilience, support program.

ВПЛИВ ВОЄННОГО СТАНУ НА РІВЕНЬ ПРОФЕСІЙНОГО ВИГОРАННЯ ВИКЛАДАЧІВ ЗВО: АНАЛІЗ ВИКЛИКІВ ТА АДАПТАЦІЙНИХ МЕХАНІЗМІВ

С. М. Ситняківська

Стаття присвячена аналізу викликів, з якими стикається академічна спільнота в умовах воєнного стану, та виявленню адаптаційних механізмів, які сприяють підтримці професійної діяльності та психологічної стійкості викладачів. У сучасних умовах війни освітня сфера зазнала значних змін, що вплинули на організацію навчального процесу, емоційний стан педагогів і загальну продуктивність їхньої роботи. Зокрема, викладачі закладів вищої освіти опинилися в ситуації постійного стресу через небезпеку, вимоги до швидкого опанування нових технологій, необхідність адаптації до дистанційного навчання та загострення соціально-економічних проблем.

Дослідження базується на використанні методики Maslach Burnout Inventory, яка дозволяє оцінити рівень професійного вигорання за трьома основними компонентами: емоційна виснаженість, деперсоналізація та редуція особистих досягнень. Анкетування 211 викладачів вітчизняних закладів вищої освіти виявило, що 45% респондентів мають високий рівень емоційного виснаження, 30% стикаються з деперсоналізацією, а 40% відчують зниження впевненості у власних професійних здібностях. Аналіз також показав, що жінки-викладачі частіше стикаються з емоційною втомою, тоді як чоловіки частіше демонструють схильність до професійного цинізму.

У статті розглянуто основні адаптаційні механізми, які викладачі використовують для подолання стресу та професійного вигорання. Серед них – підтримка колег, розвиток цифрових компетенцій, використання технік стрес-менеджменту, таких як медитація, фізичні вправи та релаксаційні практики. Водночас, автори наголошують, що навіть ефективні адаптаційні стратегії мають обмежений вплив, якщо кризова ситуація триває довгостроково.

Особливу увагу приділено розробці програм підтримки викладачів у кризових умовах. Запропоновано низку заходів, які включають створення психологічно безпечного середовища, організацію тренінгів зі стрес-менеджменту, впровадження програм взаємодопомоги серед колег, а також матеріальну та технічну підтримку. Запропоновані рекомендації спрямовані на зниження рівня професійного вигорання, підвищення психологічної стійкості та ефективності викладацької діяльності.

Дослідження має практичну цінність для освітніх установ, адміністрацій ЗВО та державних органів, відповідальних за підтримку викладачів. Автори підкреслюють необхідність впровадження системного підходу до підтримки педагогів, особливо у кризових ситуаціях. Подальші дослідження можуть включати аналіз регіональних особливостей впливу воєнного стану на професійне вигорання викладачів, а також вивчення довгострокової динаміки адаптації та ефективності запропонованих програм підтримки.

Ключові слова: військовий стан, професійне вигорання, заклад вищої освіти, дистанційне навчання, адаптація, психологічна стійкість, програма підтримки.

Introduction of the issue. In the context of current global challenges, including military conflicts, the educational sector faces a number of significant challenges. Teachers of higher education institutions (HEIs) are forced not only to ensure the continuity of the educational process, but also to adapt to

new conditions that affect both their professional development and emotional state. The martial law caused by the threat to the country's security leads to dramatic changes in the work of higher education institutions: distance learning, the need to quickly master digital technologies, mobility and security

requirements, as well as emotional pressure due to the instability of the situation.

One of the most common consequences of these challenges is the professional burnout of teachers. Professional burnout is a syndrome that results from chronic stress in the workplace that has not been successfully overcome [1]. It is characterised by three main symptoms: a feeling of exhaustion or fatigue; increased mental distance from work or work-related cynicism; and decreased professional effectiveness.

Constant stress, uncertainty and increasing workloads increase the risk of emotional exhaustion, reduced motivation and effectiveness. However, in response to these difficulties, teachers develop and apply adaptive mechanisms that help them maintain their own performance and psychological resilience.

The study of the impact of martial law on the level of professional burnout of university teachers is relevant and important, as it allows identifying the main challenges faced by the academic community and contributes to the development of effective strategies to support teachers in crisis conditions. This topic involves analysing both the negative aspects of the impact of martial law and the potential resources that help teachers adapt to the new reality.

Current state of the issue. Currently, the topic of the impact of martial law on the level of professional burnout of teachers is to some extent covered in scientific research in various fields, including education, psychology, sociology, and others.

First of all, we should pay attention to the study of the dynamics of professional burnout of Ukrainian teachers during the war in the article "Burnout dynamics among Ukrainian academic staff during the war" by researchers from Berdiansk State Pedagogical University Natalia Tsybuliak, Yana Sychikova, Anastasia Popova, Serhii Kovachov, Olha Hurenko and Liudmyla Shevchenko. This article was published in Scientific Reports Nature, one of the world's most respected scientific journals. The cross-sectional

study, which was divided into two waves in July 2022 and January 2023, used the Maslach Burnout Inventory-Human Services (one of the most common tools for assessing the level of professional burnout in social, educational and healthcare workers), which identified three main components of burnout:

Emotional exhaustion is a feeling of overwork and lack of energy to perform work tasks.

Depersonalisation is "professional cynicism", a sense of alienation and indifference to colleagues, and devaluation of their work.

Reduction of personal achievements - doubts about one's own abilities and feelings. The employee feels unfulfilled and believes that his or her work does not matter.

The study found a significant impact of the war on the level and extent of professional burnout among Ukrainian teachers. The most vulnerable to the negative effects were female teachers, who experienced increased emotional fatigue and alienation from their professional activities throughout the war. At the same time, the results of the study show that the duration of hostilities has a stronger impact on the emotional exhaustion of male teachers. In addition, it was found that the duration of a full-scale war has a significant impact on the dynamics of depersonalisation [2].

It is also worth noting the work of Natalia Tsybuliak, PhD in Psychology, Associate Professor of the Department of Applied Psychology and Speech Therapy at Berdiansk State Pedagogical University, and Yana Sychikova, PhD in Engineering, Vice-Rector for Research, who in their article "On the Brink: Migration and Burnout of Ukrainian University Teachers during the War" described the factors that influence the burnout of teachers in Ukrainian higher education institutions during the war.

The deterioration of the security situation has become a key factor in teachers' professional burnout. About 84-87% of respondents felt anxious about their lives, loved ones and the future of the country. The instability of social

protection, insufficient remuneration and economic instability also exacerbated burnout: 55% of teachers abroad and 49% of internal migrants complained about the negative impact of economic conditions.

External migrants faced additional financial difficulties due to high costs abroad, while internal migrants had to adapt to new conditions and suffered from a lack of resources. Almost 50% of them reported uncertainty about their professional future, and 35% lacked the resources to work effectively.

Teachers who were forced to migrate showed higher levels of emotional exhaustion than non-migrants. Internal migrants faced a loss of access to teaching resources and difficulties in re-establishing professional networks. External migrants experienced social isolation, cultural barriers, and loss of professional identity due to the inability to work in their usual format. Anxiety about students, the university and the country, even while abroad, caused emotional pressure and interfered with professional self-realisation [3].

And according to a study by Go Global and Gradus Research, 54% of Ukrainian teachers experience professional burnout, and 70% observe it in their colleagues. More than half of educators (54%) admit that they need psychological help. The workload of teachers has increased significantly: 80% of respondents say their work has become more difficult due to blended learning, air raids and power outages. Only 3% reported a decrease in workload. In offline learning, 85% of teachers face the inability to conduct full lessons due to constant anxiety and technical difficulties, and in online learning, 71% complain about the lack of stable internet.

Among the urgent needs of teachers, psychological and methodological support is a top priority to help them cope with stress and adapt to new working conditions. Material and technical support to ensure comfortable learning conditions, including heating, water supply and necessary equipment, also remains important. Teachers also note

the need for knowledge about working in emergency situations (46%), stress management (37%), identifying signs of stress (29%) and conflict resolution (18%). These results were presented at the press conference "Educational Front. The Impact of War on Educators" [4].

An important aspect is the methods of minimising this problem. At the moment, there are few programmes to support teachers in Ukraine, but some of them are worth noting. The programme "Psychological Support for School Teachers": Implemented by the State Education Quality Service of Ukraine, the programme provides psychosocial and emotional support to teachers, especially in times of war. The programme consists of three blocks: psychological support and safety, pedagogical support and conflict prevention [5]. The exchange programme for Ukrainian teachers "Bridge USA: UAEP/UPRR": A programme that facilitates the exchange of experience between Ukrainian and American teachers for the purpose of joint research, exchange of pedagogical experience and development of training courses[6]. Model teacher training programmes: Approved by the Ministry of Education and Science of Ukraine, these programmes are aimed at raising the professional level of teachers and managers of general secondary education institutions implementing the State Standard of Basic Secondary Education [7].

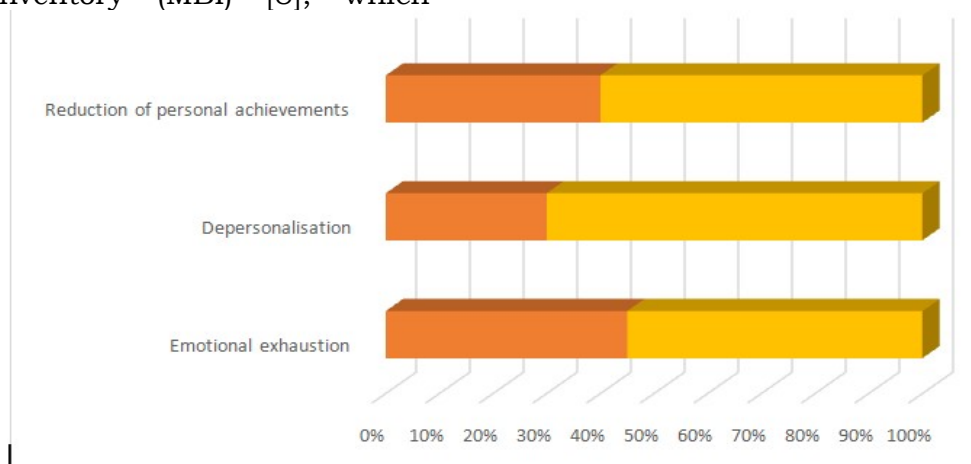
Aim of the research is to analyse the impact of martial law on the level of professional burnout of higher education institutions (HEIs) teachers, to identify the key challenges faced by the academic community and to identify adaptation mechanisms that help maintain the psychological stability and performance of teachers in crisis conditions.

Research methods: analysis, synthesis, quantitative methods (descriptive statistics), empirical methods (questionnaires, surveys).

Results and discussion. The results of the questionnaire and survey of 211 university teachers were used to generate the results that highlight the level of professional burnout. First of all, it is

worth noting the results of the questionnaire conducted among university teachers using the Maslach Burnout Inventory (MBI) [8], which

revealed that most respondents have a medium or high level of emotional exhaustion (Figure 1).

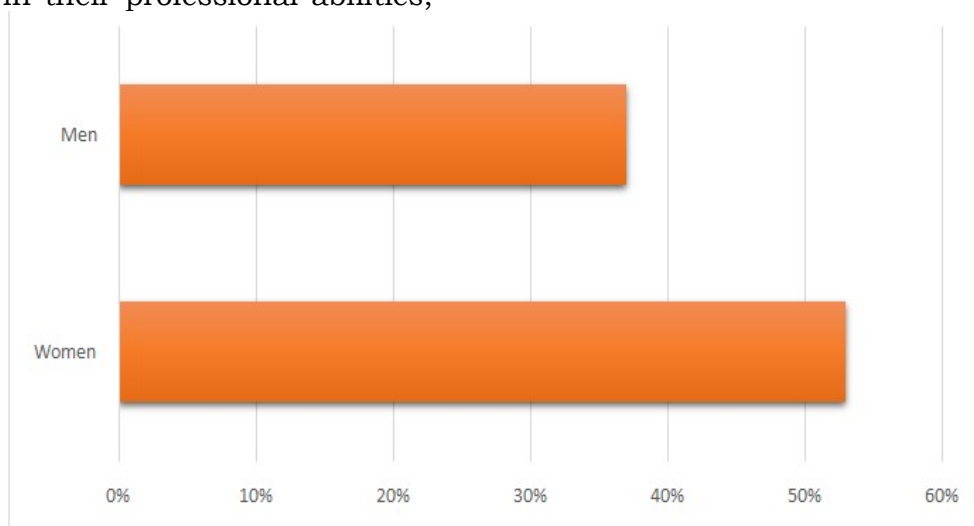

Fig. 1. The level of emotional exhaustion

45% of respondents showed a high level of emotional exhaustion, which indicates a loss of energy and difficulties in performing professional duties. 30% of respondents showed a tendency to professional cynicism (depersonalisation), which was expressed in alienation and indifference to colleagues and students. 40% of teachers felt a decrease in confidence in their professional abilities,

which indicates a reduction in personal achievements.

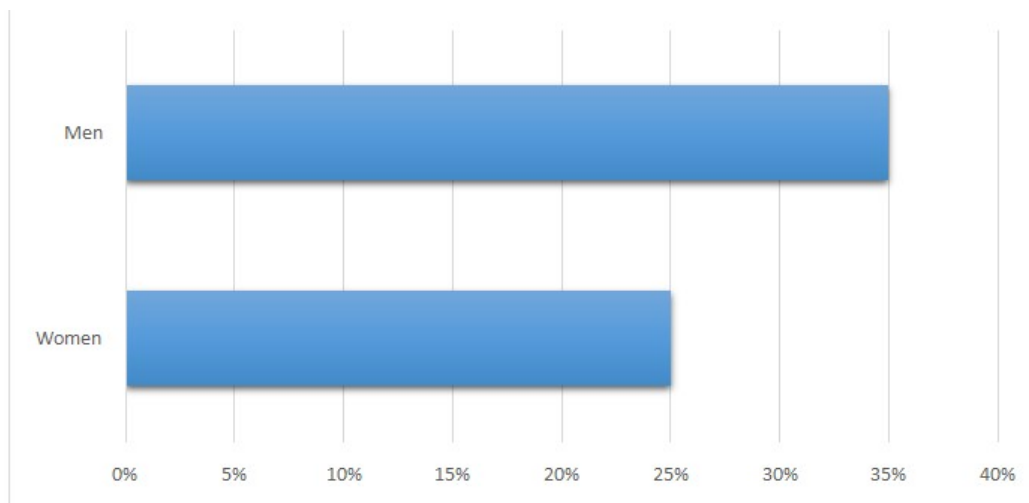
It is worth noting the influence of gender on professional burnout, as the analysis showed gender differences in the perception of stressful conditions. Female teachers reported emotional exhaustion more often (53%), while the figure for men was 37% (Figure 2).

Fig. 2. The influence of gender on professional burnout

Men showed a higher tendency to depersonalise (35% vs. 25% for women),

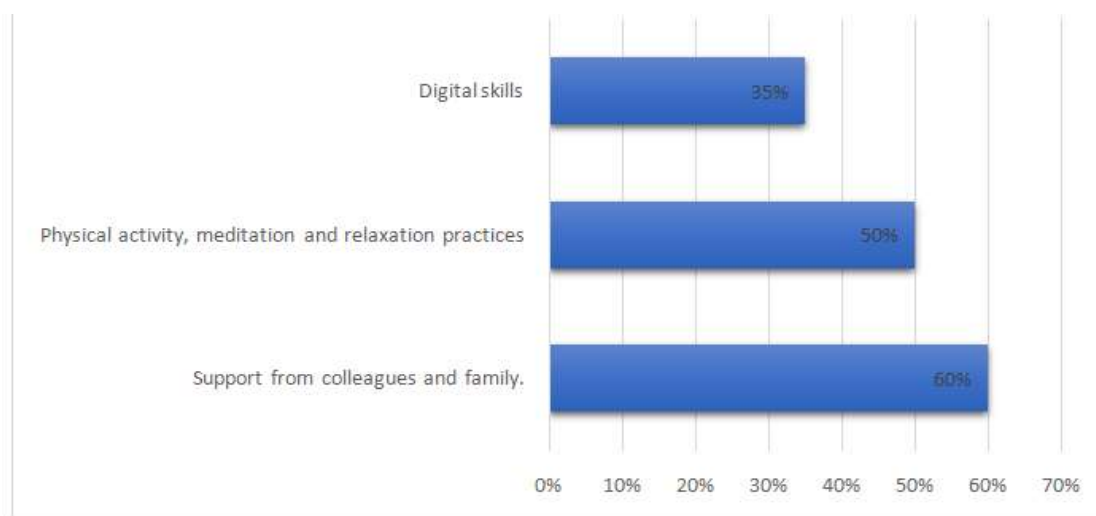
which may indicate a difference in adaptation strategies (Figure 3.).

Fig. 3. Men's difference in adaptation strategies

To study the adaptation mechanisms of teachers, a questionnaire was created with questions about the work environment, digital skills, emotional support, stress management, and

personal development. The survey revealed several key strategies for adapting to work under martial law (Figure 4.).

Fig. 4. Work environment, digital skills, emotional support, stress management, personal development

60% of teachers said that the main resource is the support of colleagues and family. 50% use various stress management techniques, including physical activity, meditation and relaxation practices. 35% of respondents improved their digital skills, which allowed them to adapt to the remote work format.

The results of the study confirm that martial law has significantly affected the level of professional burnout of university teachers, increasing emotional exhaustion and depersonalisation. Women were particularly vulnerable due to their greater emotional sensitivity. At the same time, men demonstrate a higher tendency to professional cynicism, which

may be a reaction to prolonged stressful conditions. Adaptation mechanisms, such as peer support, development of digital competencies and stress management techniques, are important resources for overcoming burnout. However, their impact is limited if the crisis situation is ongoing.

The findings of this study are useful for the development of support programmes for teachers aimed at preventing burnout and increasing their psychological resilience.

Therefore, a *recommended support programme* was created to promote the psychological resilience of higher education teachers through the use of internal resources of the institution, including the professional experience of staff, existing infrastructure and organisational capabilities.

Programme objectives:

Creating conditions for emotional recovery and preventing professional burnout.

Development of stress management and emotional regulation skills.

Increasing team cohesion and developing mutual support.

Use of existing HEI resources for education, training and informal events.

The stages of the programme include assessing the needs of the team (conducting surveys or short questionnaires among teachers to identify the main challenges and needs, forming a working group of representatives of the administration, psychologists and initiating teachers); creating conditions for psychological support, for example: a psychological relief room: allocation of a room with a comfortable interior for teachers to relax during the working day, an internal support line: involvement of teachers-psychologists for individual consultations; training

Another important aspect is to regularly evaluate the effectiveness of the programme by surveying teachers to assess their emotional state and satisfaction with working conditions and adjusting programme activities based on the data obtained.

Expected results include: reduced emotional exhaustion and professional burnout, increased team cohesion and mutual trust, improved overall atmosphere in the institution and increased teaching effectiveness, development of new support practices that can be integrated into the institution's workflow on a regular basis.

Conclusions and research perspectives. The study has shown that the professional burnout of higher education teachers is a significant problem in the context of martial law caused by chronic stress, increased professional workload, adaptation requirements and emotional exhaustion. It has been found that the most vulnerable to burnout are teachers who face constant changes in the work environment, such as the transition to blended or distance learning, interruptions in the educational process due to air raids, and insufficient technical support.

Despite the challenges, teachers are demonstrating the ability to adapt by applying a variety of mechanisms, such as psychological support from colleagues, improved digital skills and stress management techniques. However, these efforts require systemic support at the state level, including financial, methodological and technical assistance.

Further research in this area should cover a wider contingent of teachers, in particular from different regions of Ukraine, which will allow to identify regional peculiarities of professional burnout and its factors. It is also important to conduct longitudinal studies that will allow us to trace the dynamics of changes in the condition of teachers over time. Attention should be paid to the implementation and evaluation of the effectiveness of psychological, technical and material support programmes for teachers in crisis. Such programmes may include training in stress management techniques, development of digital competences, as well as individual and group consultations with specialists.

In addition, it is promising to study the impact of adaptation mechanisms on

various aspects of teachers' professional activities, such as productivity, job satisfaction and motivation. This will help to create a holistic support system that

will help to improve the quality of education under martial law and during the period of the country's recovery.

REFERENCES (TRANSLATED & TRANSLITERATED)

1. Ministerstvo Okhorony Zdorovia Ukrainy. *Profesiine vyhorannia – yavnyshche, a ne khvoroba: Shcho naspravdi zatverdily v MKKh-11 (4 chervnia 2019 roku) [Professional burnout is a phenomenon, not a disease: What was actually approved in ICD-11 (4 June 2019)]*. Retrieved from: https://moz.gov.ua/uk/profesijne-vigorannja---javyshe-a-ne-hvoroba-scho-naspravdi-zatverdili-v-mkh-11?utm_source=chatgpt.com [in Ukrainian].
2. Tsybuliak, N., Suchikova, Y., Shevchenko, L. et al. *Burnout dynamic among Ukrainian academic staff during the war*. Retrieved from: <https://doi.org/10.1038/s41598-023-45229-6> [in English].
3. Koniuchenko, A. (2024). *Eksperty nazvaly chynnyky, yaki vplyvaiut na vyhorannia vykladachiv ZVO (22 veresnia 2024 roku) [Experts named factors that influence the burnout of university teachers (22 September 2024)]*. Retrieved from: https://zn.ua/ukr/EDUCATION/eksperti-nazvali-chinniki-jaki-vplivajut-na-vihorannja-vikladachiv-zvo.html?utm_source=chatgpt.com [in Ukrainian].
4. Nova Ukrainska Shkola. *Ponad polovyna opytanykh uchyteliv vidchuvaie profesiine vyhorannia: rezultaty doslidzhennia (27 sichnia 2023 roku) [More than half of the surveyed teachers experience professional burnout: results of the study (27 January 2023)]*. Retrieved from: https://nus.org.ua/news/ponad-polovyna-opytanyh-uchyteliv-vidchuvaye-profesijne-vigorannia-rezultaty-doslidzhennia/?utm_source=chatgpt.com [in Ukrainian].
5. Derzhavna sluzhba yakosti osvity; Psykholohichna pidtrymka vchyteliv shkil u formati onlain-navchannia (11 kvitnia 2022 roku) [Psychological support for school teachers in the format of online learning (11 April 2022)]. Retrieved from: https://sqe.gov.ua/psikhologichna-pidtrimka-vchiteliv-shki/?utm_source=chatgpt.com [in Ukrainian].
6. Visit Ukraine. *Prohrama obminu dlia ukrainskykh vykladachiv "BridgeUSA: UAEP/UPRR": yak doluchytysia? (10 sichnia 2025 roku). [Visit Ukraine. Exchange programme for Ukrainian teachers "BridgeUSA: UAEP/UPRR": how to join? (10 January 2025)]*. Retrieved from: <https://visitukraine.today/uk/blog/5454/exchange-programme-for-ukrainian-teachers-bridgeusa-uafpuprr-how-to-join#vikladaci-yakix-naukovix-galuzei-mozut-doluchytysia-do-programi> [in Ukrainian].
7. Ministerstvo Osvity i Nauky Ukrainy. *Zatverdzheno typovi prohramy pidvyshchennia kvalifikatsii vchyteliv ta kerivnykiv ZZSO, yaki vprovadzhuiut Derzhavnyi standart bazovoi serednoi osvity (14 zhovtnia 2022 roku) [Approved model in-service training programmes for teachers and heads of GSEIs implementing the State Standard of Basic Secondary Education (14 October 2022)]*. Retrieved from: https://mon.gov.ua/news/zatverdzheno-tipovi-programi-pidvishchennia-kvalifikatsii-vchiteliv-ta-kerivnykiv-zzso-yaki-vprovadzhuyut-derzhavnyi-standart-bazovoi-serednoi-osviti?utm_source=chatgpt.com [in Ukrainian].
8. Maslach, C., Jackson, S.E., & Leiter, M.P. (2018). *Maslach Burnout Inventory, Manual 4th Edition*. Retrieved from: <https://www.mindgarden.com/maslach-burnout-inventory-mbi/685-mbi-manual.html> [in English].

Received: January 30, 2025
Accepted: February 19, 2025

COMPARATIVE PEDAGOGY ПОРІВНЯЛЬНА ПЕДАГОГІКА.

UDC 378.4.096:005.336.4(477+73)
DOI 10.35433/pedagogy.1(120).2025.11

IMPLEMENTATION OF THE EXPERIENCE OF ACADEMIC SUCCESS CENTERS IN THE USA INTO THE PRACTICE OF UKRAINIAN UNIVERSITIES

S. M. Tsymbaliuk*

The article examines the peculiarities of student support centers in higher education institutions of Ukraine (on the example of Borys Grinchenko Kyiv Metropolitan University, Ukrainian Catholic University, and Kryvyi Rih State Pedagogical University). It is established that the Ministry of Education and Science of Ukraine issued an order on 20.02.2024 to implement a pilot project for establishing and operating student support centers in 2024-2025, making a step towards introducing foreign experience into the Ukrainian higher education system. It is found that the model for the establishment of such centers is Academic Success Centers at US universities, which activities are aimed at helping students adapt to university life, providing psychological assistance and educational support. The key idea of academic success centers is to provide comprehensive assistance to higher education students in order to retain students, improve academic performance, and prepare them for future careers. It is determined that Ukrainian student support centers focus their efforts on the adaptation of freshmen, provide psychological support to participants in the educational process, offer courses in advanced study of core disciplines and courses covering a wide range of relevant topics aimed at developing skills, knowledge and competencies for modern society (psychological support, media literacy, international law, leadership, etc.) and conducting educational and research studies. The centers contribute to students' harmonious personal development and professional growth. In addition, the centers also provide support for applicants, helping with paperwork, pre-university training, including preparation for the NMT, and postgraduate education. This study has highlighted the need for a thorough study of the basic principles and activities of Academic Success Centers in US universities and student support centers in Ukrainian higher education institutions in order to implement best practices in educational practice.

Keywords: *academic success centres, student support centres, higher education institutions of Ukraine, adaptation of freshmen, psychological assistance, academic support.*

---

* PhD Student, Lecturer
(Borys Grinchenko Kyiv Metropolitan University)
s.tsymbaliuk@kubg.edu.ua
ORCID: 0000-0002-5434-9182

ІМПЛЕМЕНТАЦІЯ ДОСВІДУ РОБОТИ ЦЕНТРІВ АКАДЕМІЧНОГО УСПІХУ В США У ПРАКТИКУ ДІЯЛЬНОСТІ УКРАЇНСЬКИХ УНІВЕРСИТЕТІВ

С. М. Цимбалюк

У статті розглянуто особливості діяльності центрів підтримки студентів у закладах вищої освіти України (на прикладі Київського столичного університету імені Бориса Грінченка, Українського католицького університету та Криворізького державного педагогічного університету). Міністерство освіти і науки України 20 лютого 2024 року видало наказ про впровадження упродовж 2024–2025 років пілотного проекту зі створення та функціонування центрів підтримки студентів, зробивши крок до впровадження зарубіжного досвіду в українську систему вищої освіти. З'ясовано, що зразком для створення таких центрів є центри академічного успіху в університетах США, діяльність яких спрямована на допомогу в адаптації до університетського життя, надання психологічної допомоги та навчальної підтримки. Ключовою ідеєю центрів академічного успіху є надання всебічної допомоги здобувачам вищої освіти задля збереження контингенту студентів, покращення навчальних результатів та підготовки до кар'єри. Визначено, що українські центри підтримки студентів зосереджують свої зусилля навколо адаптації першокурсників, надають психологічну підтримку учасникам освітнього процесу, пропонують курси з поглибленого вивчення профільних дисциплін та проходження курсів, які охоплюють широкий спектр актуальних тем, спрямованих на розвиток навичок, знань та компетенцій для сучасного суспільства (надання психологічної підтримки, медіаграмотність, міжнародне право, лідерство та ін.) та проведення навчально-пошукових досліджень. Центри сприяють всебічному особистісному розвитку студентів та їхньому професійному становленню. Окрім цього, вони надають консультаційні послуги абітурієнтам, здійснюють допомогу в оформленні необхідної документації, організовують доуніверситетську підготовку, зокрема підготовку до Національного мультипредметного тесту (НМТ), а також забезпечують можливості для післядипломної освіти. Проведене дослідження актуалізувало необхідність ґрунтовного дослідження базових засад та напрямів діяльності центрів академічного успіху в університетах США та центрів підтримки студентів в закладах вищої освіти України з метою запровадження кращого досвіду в освітню практику.

Ключові слова: центри академічного успіху, центри підтримки студентів, заклади вищої освіти України, адаптація першокурсників, психологічна допомога, навчальна підтримка.

Introduction of the issue. The current state of education in Ukraine reflects the desire to reform and modernize the system to be in line with European standards, but significant challenges accompany it. One of the key issues is the demographic situation. The low birth rate in Ukraine is compounded by the problem of the outflow of young people abroad, in particular due to the war. As of 2023, 665,000 students, schoolchildren, and 25,000 teachers and lecturers left Ukraine. About 80,000 students became internally displaced, and about 2,000 academic staff stopped teaching and research at higher education institutions [2]. These demographic processes are already significantly affecting education, and this trend will likely intensify in the future.

Competition between vocational, professional higher education and higher

Постановка проблеми. Сучасний стан освіти в Україні відображає прагнення до реформування та модернізації системи відповідно до європейських стандартів, проте супроводжується значними викликами. Однією з ключових проблем залишається демографічна ситуація. Низький рівень народжуваності в Україні доповнюється проблемою відтоку молоді за кордон, зокрема через війну. За даними 2023 року, Україну залишили 665 тисяч студентів і школярів, а також 25 тисяч учителів і викладачів. Близько 80 тисяч студентів стали внутрішньо переміщеними особами, а приблизно 2 тисячі науково-педагогічних працівників припинили викладання та наукову діяльність у закладах вищої освіти [2]. Ці демографічні процеси вже зараз мають значний вплив на освіту, і ця тенденція, ймовірно, посилиться в майбутньому.

education institutions is becoming increasingly fierce, especially between universities that are actively competing for applicants. In such conditions, only those universities that provide high-quality training of specialists in demand in the labor market will have a chance to develop. This competition, despite the demographic crisis and migration challenges, should help improve the accessibility and quality of education.

Another negative factor for the higher education system was the COVID-19 pandemic and lockdowns, which resulted in many students losing the opportunity to receive quality education. The problem was exacerbated by the destruction of higher education buildings, which further complicated access to education.

Despite these difficulties, the Ukrainian education system is undergoing active changes aimed at: improving the quality of education; digitalizing the educational process; integrating the latest technologies; and ensuring access to education for all population segments.

The Ukrainian higher education system is actively integrating with the international community, implementing innovative programs and striving to ensure the quality and accessibility of education even in difficult conditions.

Current state of the issue. An important basis for the study of aspects of Academic Success Centers in US universities is the results of scientific research by American investigators G. Davis, J.B. James, N. McDaniel "The Student Success Center at Auburn University", who analyzed the theoretical and practical aspects of academic success centers in US universities [12]. In the article "Assessing Impact of Academic Interventions Through Student Perceptions of Academic Success", the team of researchers T. Adams, J. Osborne, and R. Parlier analyzed the impact of Academic Success Centers on student achievement [10]. Moreover, this segment of scientific research is represented by modern Ukrainian studies by M. Bratko "Factors of Academic

Конкуренція між закладами професійної, фахової передвищої та вищої освіти стає дедалі гострішою, особливо між університетами, які активно борються за абітурієнтів. У таких умовах лише ті університети, що забезпечують якісну підготовку спеціалістів, затребуваних на ринку праці, матимуть шанси на розвиток. Ця конкуренція, попри виклики демографічної кризи та міграції, повинна сприяти підвищенню доступності та якості освіти.

Додатковим негативним чинником для системи вищої освіти стала пандемія COVID-19 і локдауни, внаслідок яких значна кількість студентів втратила можливість отримати якісну освіту. Проблему загострили руйнування будівель закладів вищої освіти, що додатково ускладнило доступ до навчання.

Незважаючи на ці труднощі, українська освітня система перебуває в стані активних змін, спрямованих на: підвищення якості освіти; цифровізацію навчального процесу; інтеграцію новітніх технологій; забезпечення доступності освіти для всіх верств населення.

Українська система вищої освіти активно інтегрується з міжнародною спільнотою, впроваджує інноваційні програми та прагне забезпечити якість і доступність навчання навіть у складних умовах.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вагомою основою для дослідження аспектів діяльності центрів академічного успіху в університетах США слугують результати наукових пошуків американських групи дослідників Г. Девіс (G. Davis), Дж.Б. Джеймс (J.B. James), Н. МакДеніел (N. McDaniel) "The Student Success Centre at Auburn University", які проаналізували теоретичні та практичні аспекти діяльності центрів академічної успішності в університетах США [12]. Команда дослідників Т. Адамс (T. Adams), Дж. Осборн (J. Osborn), Р. Парльє (R. Parlier) у своєму дослідженні "Assessing Impact of Academic Interventions Through Student Perceptions of Academic Success" проаналізувала вплив центрів академічної успішності на навчальні досягнення студентів [10]. Крім того, цей сегмент наукових досліджень представлений

Success of Future Teachers: Innovation, Leadership" [1], O. Kozmenko "Experience of Student Success Centers in the United States" [4], S. Tsymbaliuk "Features of the Academic Success Centers at US Universities" [7], I. Lytovchenko, Y. Lavrysh, O. Chuhai, O. Zelikovska "Academic Success Centers at US Universities in Historical Perspective and in the Present" [6].

Aim of the research. To analyze the peculiarities of the functioning of Ukrainian analogues of academic success centers at US universities, to identify their features and to outline the prospects for the functioning of such centers at Ukrainian universities.

Results and discussion. Higher education institutions strive not only to attract applicants to study, but also to provide them with all the necessary conditions for successful completion of the educational process and obtaining a diploma. The interest of educational institutions in results is driven by the need to maintain their reputation, demonstrate a high level of academic training and train competitive specialists. To achieve this goal, universities implement various programs to support students, adapt them to learning, provide academic support, and create opportunities for the development of professional and personal skills. Graduates' success is an indicator of the quality of education and increases the prestige of the university both among potential applicants and in the labor market.

For our study, we have chosen the US higher education system. It is known that the US is a world leader in research, innovation and development. American universities are among the top global educational rankings. This is a testament to the quality of education, advanced research, and the effectiveness of educational methods.

When studying the US higher education system, it is worth paying attention to academic success centers. These centers allow students to develop skills that contribute to academic success

сучасними українознавчими роботами М. Братко "Чинники академічної успішності майбутніх учителів: інноваційність, лідерство" [1], О. Козьменко "Досвід роботи студентських центрів успіху в США" [4], С. Цимбалюк "Особливості діяльності центрів академічної успішності в університетах США" [7], І. Литовченко, Ю. Лавриш, О. Чугай, О. Зеліковська "Центри академічної успішності в університетах США в історичній перспективі та в умовах сьогодення" [6].

Мета статті. Проаналізувати особливості функціонування українських аналогів центрів академічного успіху в університетах США, визначити їх особливості та окреслити перспективи функціонування таких центрів в університетах України.

Виклад основного матеріалу. Заклади вищої освіти прагнуть не лише залучити абітурієнтів до навчання, але й забезпечити їм усі необхідні умови для успішного завершення освітнього процесу та отримання диплому. Зацікавленість навчальних закладів у цьому обумовлена необхідністю підтримувати репутацію, демонструвати високий рівень академічної підготовки та формувати конкурентоспроможних фахівців. Для досягнення цієї мети університети впроваджують різноманітні програми підтримки студентів, адаптації до навчання, академічного супроводу, а також створюють можливості для розвитку професійних і особистісних навичок. Успішність випускників є показником якості освіти і підвищує престиж університету як серед потенційних абітурієнтів, так і на ринку праці.

Для дослідження ми обрали систему вищої освіти США. відомо, що США є світовим лідером у сфері наукових досліджень, інновацій та розробок. Американські університети входять в топ світових освітніх рейтингів. Це свідчить про якість навчання, передові дослідження та ефективність освітніх методик.

Вивчаючи систему вищої освіти США варто звернути увагу на центри академічного успіху. Ці центри надають студентам можливості для розвитку навичок, що сприяють успіху в навчанні та соціальній адаптації. Їхньою метою є

and social adaptation. Their goal is to help students achieve academic and personal goals through effective learning, the development of interpersonal skills, personal responsibility, and leadership skills [1].

According to the American model of academic success centers, students have the opportunity not only to improve their academic performance, but also to get employed as tutors, mentors, or academic advisors. The main purpose of such employment is professional training. Students who demonstrate maturity and a responsible attitude to work perform their duties by established standards and job descriptions, similar to university employees [11].

On February 20, 2024, the Ministry of Education and Science of Ukraine issued an order to implement a pilot project for establishing and operating student support centers in higher education institutions in 2024-2025. The list of institutions to implement these centers includes nine higher education institutions of Ukraine [3]. This order officially launched the creation of student support centers in Ukraine.

Borys Grinchenko Kyiv Metropolitan University has a Center for Self-Discovery and Self-Development at the Faculty of Pedagogical Education. The Department of Educology and Psychological and Pedagogical Sciences is in charge of the Center's activities.

The purpose of the center is to create organizational, pedagogical, and technological conditions for self-discovery and self-development of future preschool teachers and primary school teachers.

The objectives of the center are: adaptation of first-year students to the educational process of a higher education institution; formation of anatomical, physiological, psychological and pedagogical knowledge about a person at different stages of his or her development; psychological and pedagogical support of students; formation of students' readiness for professional self-identification and personal and professional development; design of an

допомога студентам в досягненні академічних і особистих цілей через ефективне навчання, розвиток міжособистісних навичок, формування особистої відповідальності та лідерських якостей [1].

Відповідно до американської моделі центрів академічного успіху, студенти мають можливість не лише покращувати свої академічні результати, але й отримувати працевлаштування на посади тьютора, ментора чи академічного радника. Основною метою такого працевлаштування є професійна підготовка. Студенти, які демонструють зрілість та відповідальне ставлення до роботи, виконують свої обов'язки відповідно до встановлених стандартів та посадових інструкцій, аналогічно до працівників університету [11].

20 лютого 2024 року Міністерство освіти і науки України видало наказ, яким передбачено реалізацію пілотного проєкту з утворення та функціонування центрів підтримки студентів у закладах вищої освіти протягом 2024-2025 років. До переліку закладів, що мають впровадити зазначені центри, увійшли дев'ять закладів вищої освіти України [3]. Цей наказ офіційно започаткував створення центрів підтримки студентів в Україні.

У Київському столичному університеті імені Бориса Грінченка на Факультеті педагогічної освіти функціонує Центр самопізнання та розвитку. Діяльністю центру опікується Кафедра освітології та психолого-педагогічних наук.

Метою роботи центру є створення організаційних, педагогічних, технологічних умов для самопізнання та особистісного розвитку майбутніх вихователів дітей дошкільного віку і вчителів початкових класів.

Завданнями центру є: адаптація студентів першого курсу до освітнього процесу закладу вищої освіти; формування у студентів анатомо-фізіологічних, психолого-педагогічних знань про людину на різних етапах її розвитку; психолого-педагогічна підтримка студентів; формування готовності студентів до професійної самоідентифікації та особистісно-професійного розвитку; проєктування індивідуальної освітньо-професійної траєкторії.

individual educational and professional trajectory.

The main forms of work of the center are:

- individual counseling and psychological support for students;
- organization of trainings, seminars, round tables, lectures, debates, workshops on different topics such as self-knowledge, personal development, psychological adaptation to the educational and socio-cultural environment of the educational institution;
- conducting laboratory, practical classes and seminars in such disciplines as Humanities, Psychology, Pedagogy, and Research Technologies in Education;
- individual and group educational and research work;
- providing consultations on psychological and pedagogical diagnostics of personal development of preschool and primary school children during psychological and pedagogical internships.

According to the results of the 2024 report, 24 different events were held at the center: 4 pedagogical workshops, 4 reflective meetings, 2 research projects, 1 scientific debate, 3 trainings, 2 guest lectures, 1 pedagogical discourse, 2 webinars, 3 sessions of historical and pedagogical studies, 2 student rendezvous "ProSuccess and even more". The center involved 217 students of the first (bachelor's) level of higher education and 18 students of the second (master's) level of higher education [9].

Thus, the Center for Self-Discovery and Self-Development at Borys Grinchenko Kyiv Metropolitan University provides comprehensive support for future teachers in their personal and professional development. The center helps students to adapt to the educational process, develop their psychological and pedagogical knowledge, and train professional self-identification and individual educational trajectories.

Individual counseling, trainings, seminars, workshops, and practical

Основними формами роботи центру є:

- індивідуальне консультування та надання психологічної підтримки студентам;
- організація тренінгів, семінарів, круглих столів, лекторіїв, диспутів, воркшопів на теми самопізнання, розвитку особистості, психологічної адаптації до освітнього та соціокультурного середовища закладу освіти;
- проведення лабораторних, практичних занять і семінарів з навчальних дисциплін, таких як "Людинознавство", "Психологія", "Педагогіка", "Технології досліджень в освітній галузі";
- індивідуальні та групові навчально-дослідницькі роботи;
- надання консультацій щодо проведення психолого-педагогічної діагностики особистісного розвитку дітей дошкільного та молодшого шкільного віку під час проходження психолого-педагогічної практики.

За результатами звіту 2024 року у центрі було проведено 24 різних заходи: 4 педагогічні майстерки, 4 рефлексійні зустрічі, 2 дослідницькі проекти, 1 наукові дебати, 3 тренінги, 2 гостьові лекції, 1 педагогічний дискурс, 2 вебінари, 3 засідання історико-педагогічних студій, 2 студентських рандеву "ProУспіх та навіть більше". До роботи центру було залучено 217 студентів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти та 18 студентів другого (магістерського) рівня вищої освіти [9].

Отже, центр самопізнання та розвитку у Київському столичному університеті імені Бориса Грінченка забезпечує комплексну підтримку майбутніх педагогів у їхньому особистісному й професійному становленні. Центр сприяє адаптації студентів до освітнього процесу, розвитку їхніх психолого-педагогічних знань, формуванню професійної самоідентифікації та індивідуальних освітніх траєкторій.

Індивідуальне консультування, тренінги, семінари, воркшопи та практичні заняття є важливими складовими діяльності центрів, що спрямовані на надання якісної

classes are important components of the centers' activities aimed at providing quality psychological support and creating conditions for the harmonious personal development of students. Due to a wide range of educational and research activities, the center plays an important role in training future teachers, helping them to integrate into the educational environment and develop professional competencies successfully.

Ukrainian Catholic University has a Center for Teaching and Learning Excellence, which is a consulting and analytical center that promotes the application of effective innovative approaches to learning and teaching at the university (in particular, learning by doing, service learning), is responsible for the development of teaching excellence, supporting the achievement of the strategic goal "The best teachers for the best students" and serves the holistic development of students by coordinating "Core Curriculum Program" and University Electives.

Main directions of the center's work:

- organization of "Core Curriculum Program" and University Electives;
- organization of programs for the development of teaching skills;
- consulting on professional development and keeping records of professional development;
- coordination of academic mobility within Ukraine;
- development of internal (national) partnership of the university;
- methodological support of the tutoring institute at the university;
- support and development of socially-oriented learning.

The center aims to support students by providing services and supporting teachers. Students are offered participation in the "Core Curriculum Program", University Electives, and tutoring services. "Core Curriculum Program's" goal is the individual's holistic development. It helps students to grow intellectually and professionally and fosters in them an awareness of their responsibility and the ability to build

психологічної підтримки та створення умов для гармонійного особистісного розвитку студентів. Завдяки широкому спектру освітніх і наукових заходів, центр відіграє важливу роль у підготовці майбутніх педагогів, допомагаючи їм успішно інтегруватися в освітнє середовище та розвивати професійні компетентності.

В Українському католицькому університеті функціонує Центр розвитку навчання та викладання, який є консультаційним та аналітичним центром, що сприяє застосуванню ефективних інноваційних підходів до навчання та викладання в університеті (зокрема, learning by doing, service learning), відповідає за розвиток викладацької майстерності, підтримуючи досягнення стратегічної цілі "Найкращі викладачі для найкращих студентів" та слугує цілісному розвитку студентів, координуючи програми "Світоглядне ядро" та дисципліни вільного вибору (ДВВУ).

Основні напрями роботи центру:

- організація програм "Світоглядне ядро" та ДВВУ;
- організація програм з розвитку викладацької майстерності;
- консультування з питань підвищення кваліфікації та ведення обліку підвищення кваліфікації;
- координація академічної мобільності в межах України;
- розвиток внутрішнього (національного) партнерства університету;
- методична підтримка інституту тьюторства в університеті;
- підтримка та розвиток суспільно орієнтованого навчання (СОН).

Робота центру направлена на підтримку студентства – надання послуг, а також підтримку викладачів. Для студентів пропонується участь у програмі "Світоглядне ядро" та дисципліни вільного вибору, а також послуга тьюторства. Мета програми "Світоглядне Ядро" – цілісний розвиток особистості. Допомога студентам зростати не лише інтелектуально та професійно, але і плекати у них усвідомлення власної відповідальності та вміння будувати своє життя на християнських цінностях та

their lives on Christian values and the principles of the common good and human dignity. Therefore, the program will be formed around three areas: "God and I", "People and I", and "World and I". The course content consists of several parts:

1. "Introduction to University Studies". The content of the course curriculum is aimed at adapting students to university life, developing critical thinking, forming psycho-emotional stability, and acquiring effective learning skills. The program is also focused on promoting the constructive entry of first-year students into the social and psychological space of the university, forming an understanding and promoting a culture of academic integrity, as well as developing academic and professional motivation.

2. "God and I". The course is aimed at familiarizing students with the experience of Christian witness to the encounter with God, as well as with the dynamics of Christian life and faith. Its goal is to reveal the essence of the Christian position and its significance for the modern person.

3. "People and I". The course reveals to students the importance and essence of interpersonal relationships, promotes the development of family and community life skills, and the ability to open up to the needs of others and achieve harmony between individual and social interests. It explains what it means to live a good life, as well as why and how to achieve it.

4. "World and I". The course aims to show students the importance of a responsible attitude to the world, global processes, and their generation's challenges. It also introduces the Christian vision of social development and progress, emphasizing the importance of holistic personal development [8].

The curriculum consists of four interrelated modules, each aimed at the harmonious development of the student as a person and a member of society. The program helps to adapt to higher education, develops critical thinking, psycho-emotional stability, and

принципах спільного блага й людської гідності. Відтак програма формуватиметься довкола трьох напрямків – "Бог і я", "Люди і я", "Світ і я". Зміст курсу складається з кількох блоків:

1. "Вступ до університетських студій". Зміст навчальної програми курсу спрямований на адаптацію студентів до університетського життя, розвиток критичного мислення, формування психоемоційної стійкості та набуття навичок ефективного навчання. Програма також орієнтована на сприяння конструктивному входженню студентів першого курсу до соціально-психологічного простору університету, формування розуміння та популяризацію культури академічної доброчесності, а також розвиток навчальної й професійної мотивації.

2. "Бог і я". Курс спрямований на ознайомлення студентів із досвідом християнського свідчення зустрічі з Богом, а також із динамікою християнського життя та віри. Його метою є розкриття сутності християнської позиції та її значення для сучасної людини.

3. "Люди і я". Курс розкриває студентам важливість і сутність міжособистісних стосунків, сприяє розвитку навичок життя у сім'ї та спільноті, вміння відкриватися на потреби інших і досягати гармонії між індивідуальними та суспільними інтересами. Він пояснює, що означає прожити добре життя, а також навіщо і як цього досягти.

4. "Світ і я". Курс має на меті показати студентам важливість відповідального ставлення до світу, глобальних процесів та викликів, з якими доведеться стикатися їхньому поколінню. Також він знайомить із християнським баченням суспільного розвитку та прогресу, підкреслюючи значення цілісного розвитку особистості [8].

Навчальна програма складається з чотирьох взаємопов'язаних модулів, кожен із яких спрямований на гармонійний розвиток студента як особистості та члена суспільства. Програма допомагає адаптуватися до навчання у вищій освіті, розвиває

motivation, introduces Christian values, the essence of faith and its importance for modern man, focuses on interpersonal relationships, the importance of coexistence in the family and community, as well as the harmonization of personal and social interests, considers global challenges, the Christian vision of progress and the need for a responsible attitude towards the world. This course forms a holistic vision of the student's place in the world and society.

University Electives are an integral part of the elective part of the curriculum of all programs and contribute to the formation of an individual educational trajectory of students. These courses help students to:

- broaden their horizons in the socio-political, cultural, spiritual, and environmental spheres;

- acquire general knowledge of culture, religion, science, art, history, philosophy, and interdisciplinary visionary knowledge

- develop critical and reflective thinking, as well as stress resistance and the ability to respond to the challenges of the modern world;

- to gain experience in international interaction, volunteering, and scientific research;

- to form a moral position and temper character;

- gain additional competencies that are in demand in the labor market.

These courses are held in Ukrainian and English. Here is a list of some of the courses and a brief description.

"Mind Control" in Hybrid Warfare". The course provides students with an understanding of the tactics, techniques, procedures and tools of destructive psychological influence. As part of the course, students will learn about the history of propaganda and psychological manipulation, as well as gain knowledge of modern methods of individual and group influence, both directly and through the online environment, media and other means of "mind control".

"Leadership in Volunteering". The course is a practically oriented discipline designed for students who are leaders

критичне мислення, психоемоційну стійкість і мотивацію, знайомить із християнськими цінностями, сутністю віри та її значенням для сучасної людини, акцентує увагу на міжособистісних стосунках, важливості співжиття у сім'ї та спільноті, а також гармонізації особистих і суспільних інтересів, розглядає глобальні виклики, християнське бачення прогресу та необхідність відповідального ставлення до світу. Цей курс формує цілісне бачення студентом свого місця у світі та суспільстві.

Дисципліни вільного вибору з пропозиції університету (ДВБУ) є складовою вибіркової частини навчальних планів усіх програм та сприяють формуванню індивідуальної освітньої траєкторії студентів. Вони допомагають здобувачам освіти:

- розширити кругозір у суспільно-політичній, культурній, духовній та екологічній сферах;

- оволодіти загальними знаннями про культуру, релігію, науку, мистецтво, історію, філософію та міждисциплінарні візіонерські знання;

- розвинути критичне та рефлексивне мислення, а також стресостійкість і здатність реагувати на виклики сучасного світу;

- набути досвіду міжнародної взаємодії, волонтерства та наукового пошуку;

- сформувати моральну позицію та загартувати характер;

- отримати додаткові компетентності, що затребувані на ринку праці.

Курси проходять українською та англійською мовами. Ось перелік деяких курсів та короткий опис.

"Mind Control" у гібридній війні". Курс надає студентам розуміння тактик, технік, процедур та інструментів деструктивних психологічних впливів. У рамках курсу студенти ознайомляться з історією пропаганди та психологічних маніпуляцій, а також отримають знання про сучасні методи індивідуального та групового впливу, як безпосереднього, так і через онлайн-середовище, ЗМІ та інші засоби "контролю свідомості".

"Лідерство у волонтерстві". Курс є практично орієнтованою дисципліною,

who will coordinate volunteer teams of freshmen.

"Fundamentals of International Security". The course focuses on current trends in international security and conflicts. Through lectures, discussions, debates, and analysis, students will explore what security is in the modern world, what threats exist or shape reality, what terrorism and hybrid warfare means, what role international security institutions play, and whether wars can be prevented. Special attention is paid to the role and place of Ukraine in the modern international security system.

"Project Management Fundamentals". The course is dedicated to project management, including methodology selection, planning, monitoring, project communications, change management, project evaluation and completion.

"Entrepreneurial Mindset". The course is designed for students with experience in entrepreneurship or implementing various projects. It aims to research current issues in the field of startups and analyze the problems that students may face in their professional activities.

"Psychological Workshop". This academic discipline aims to familiarize students with practical methods of providing psychological assistance. Each class is dedicated to a separate psychotherapeutic intervention. By performing practical tasks and analyzing their experience, students acquire practical skills in researching psychological content and methods of working with them [8].

The courses offer a wide range of relevant topics aimed at developing skills, knowledge and competencies for modern society. From understanding destructive psychological effects in the context of hybrid warfare to leadership in volunteerism, international security studies, project management basics, and entrepreneurial mindset, each discipline provides a theoretical framework and practical experience. Particular attention is paid to the development of critical thinking, analysis of modern challenges, and application of knowledge in practice.

яка розрахована для студентів – лідерів, які будуть координувати волонтерські команди першокурсників.

"Основи міжнародної безпеки". Курс зосереджений на сучасних тенденціях міжнародної безпеки та конфліктах. Через лекції, обговорення, дебати та аналіз студенти досліджуватимуть, що таке безпека у сучасному світі, які загрози існують або формують реальність, що означає тероризм і гібридна війна, а також яку роль відіграють міжнародні безпекові інституції та чи можливо запобігти війнам. Окрема увага приділяється ролі та місцю України в сучасній системі міжнародної безпеки.

"Основи управління проектами". Курс присвячений вивченню проєктного управління, включаючи вибір методології, планування, моніторинг, комунікації в межах проєкту, управління змінами, а також оцінку й завершення проєкту.

"Підприємницьке мислення". Курс призначений для студентів, які вже мають досвід у підприємницькій діяльності або реалізації різноманітних проєктів. Він спрямований на дослідження актуальних питань у сфері стартапів та аналіз проблем, з якими студенти можуть стикатися в професійній діяльності.

"Психологічний практикум". Це навчальна дисципліна, спрямована на ознайомлення слухачів із практичними методами надання психологічної допомоги. Кожне заняття присвячене окремій психотерапевтичній інтервенції. Виконуючи практичні завдання та аналізуючи власний досвід, слухачі здобувають практичні навички дослідження психологічних змістів і методів роботи з ними [8].

Курси охоплюють широкий спектр актуальних тем, спрямованих на розвиток навичок, знань та компетенцій для сучасного суспільства. Від розуміння деструктивних психологічних впливів у контексті гібридної війни до лідерства у волонтерській діяльності, дослідження міжнародної безпеки, основ управління проєктами та підприємницького мислення – кожна дисципліна забезпечує теоретичну базу та практичний досвід. Особлива увага приділяється розвитку критичного

The center also offers tutoring services. The center's website lists the main functions of a tutor:

- informational (to inform about educational and organizational aspects, university-wide events, opportunities, etc;)
- consulting (advising on administrative issues of academic life: expulsion and renewal, scholarship applications, etc;)
- formational and educational (to foster Christian values in the student environment);
- motivational (to stimulate interest in learning);
- monitoring and control (to monitor student performance) [8].

The tutoring service has a more informational and advisory character, possibly due to the specifics of the center's work.

Thus, the Center for Teaching and Learning Excellence at the Ukrainian Catholic University is a key body that implements innovative approaches to learning and teaching, ensuring the development of teaching skills and supporting the holistic development of students. First of all, it supports adapting to a new role and university life and forming a full-fledged vision of oneself in society and the world. University Electives serve as an additional source of knowledge in Psychology, Sociology, Law, Leadership, Management, and Philosophy. The Center promotes the harmonious personal development of students, their professional growth and awareness of responsibility to society, providing quality training of specialists with Christian moral principles.

The Student Support Center at Kryvyi Rih State Pedagogical University offers a wide range of services: admission support, psychological, social, academic support, and employment.

Admission support includes assistance with paperwork, organization of special conditions for admission, and support during adaptation to the educational process.

мислення, аналізу сучасних викликів і застосуванню знань на практиці.

Також центр пропонує послуги ґьюторства. На сайті центру зазначено основні функції ґьютора:

- інформаційна (повідомляти про навчально-організаційні аспекти, загальноуніверситетські події, можливості тощо);
- консультаційна (консультувати щодо адміністративних питань академічного життя: відрахування та поновлення, подання на стипендії тощо);
- формаційна та виховна (плекати християнські цінності у студентському середовищі);
- мотиваційна (стимулювати зацікавленість в навчанні);
- моніторинг та контроль (пильнувати успішність студентів) [8].

Послуга ґьюторства має більш інформаційний та консультаційний характер, це може бути пов'язано зі специфікою роботи центру.

Отже, центр розвитку навчання та викладання в Українському католицькому університеті є ключовим органом, що впроваджує інноваційні підходи до навчання і викладання, забезпечуючи розвиток викладацької майстерності та підтримуючи цілісний розвиток студентів. Перш за все, це підтримка в адаптації до нової ролі та університетського життя, формування повноцінного бачення себе у суспільстві та світі. Дисципліни вільного вибору слугують додатковим джерелом знань з психології, соціології, права, лідерства, менеджменту та філософії. Центр сприяє гармонійному особистісному розвитку студентів, їхньому професійному зростанню та усвідомленню відповідальності перед суспільством, забезпечуючи якісну підготовку фахівців із християнськими моральними засадами.

Центр підтримки студентів у Криворізькому державному педагогічному університеті має широкий спектр послуг: супровід під час вступу, психологічна, соціальна, академічна підтримка та працевлаштування.

Супровід під час вступу – це надання допомоги з оформленням документів, створення спеціальних умов вступу та підтримка під час адаптації до освітнього процесу.

Psychological support manifests in identifying learning difficulties, assisting with learning adaptation, preventing conflict situations, individual and group work, and organization of cooperation between individuals and groups.

Social support is expressed in working with vulnerable social groups to ensure comfortable learning conditions, providing free legal advice and supporting students who combine study and work or receive education in two specialties.

Academic support includes assistance in overcoming learning challenges, ensuring the accessibility of educational materials for students with special needs, and monitoring the needs of students as they adapt to the educational process.

The Student Support Center provides several educational services: pre-university training (preparation for NMT, preparatory courses in Physics), postgraduate education, a robotics school, climbing and speech therapy.

The center also promotes student employment by offering available vacancies in Ukrainian educational institutions [5].

The Student Support Center at Kryvyi Rih State Pedagogical University provides comprehensive assistance to students throughout the educational process. It offers a wide range of services aimed at creating favorable conditions for comfortable learning and development.

Among the main areas of the center's work is support for applicants at the admission stage, including assistance in paperwork and adaptation to the educational environment, ensuring a smooth transition to the educational process. The center also offers psychological support to help overcome personal difficulties, establish teamwork and create a favorable environment for self-development. Special attention is paid to social assistance, which is especially important for students from vulnerable categories. This includes legal advice and support for those who combine their studies with other commitments. In addition, the center provides academic support to help

Психологічна підтримка проявляється у виявленні труднощів у навчанні, допомозі з адаптацією до навчання, запобігання конфліктним ситуаціям, проведення індивідуальної і групової роботи, організація співпраці між окремими особами, колективами.

Соціальна підтримка виражається у роботі з уразливими соціальними групами задля забезпечення комфортних умов навчання, проведення безкоштовних юридичних консультацій та підтримка студентів, які поєднують навчання з роботою або отримують освіти за двома спеціальностями.

Академічна підтримка передбачає допомогу в подоланні навчальних викликів, забезпеченні доступності навчальних матеріалів для студентів з особливими потребами та моніторинг потреб студентів під час адаптації до освітнього процесу.

Центр підтримки студентів надає низку освітніх послуг: доуніверситетська підготовка (підготовка до НМТ, підготовчі курси з фізики), післядипломна освіта, школа робототехніки, скелелазіння та логопедичні студії.

Також центр сприяє працевлаштуванню студентів пропонуючи наявні вакансії у закладах освіти України [5].

Центр підтримки студентів Криворізького державного педагогічного університету надає комплексну допомогу студентам протягом усього навчального процесу. Його діяльність охоплює широкий спектр послуг, спрямованих на створення сприятливих умов для комфортного навчання та розвитку.

Серед основних напрямів роботи центру – супровід абітурієнтів на етапі вступу, що включає допомогу в оформленні документів та адаптацію до освітнього середовища, забезпечуючи плавний перехід до навчального процесу. Центр також пропонує психологічну підтримку, яка сприяє подоланню особистісних труднощів, налагодженню взаємодії в колективі та створенню сприятливого середовища для саморозвитку. Окрему увагу приділено соціальній допомозі, що є особливо важливою для студентів уразливих категорій. Це включає юридичні

students overcome academic difficulties, including those with special educational needs. Also, students have access to vacancies in educational institutions, which contributes to their professional development. Moreover, the center organizes educational programs such as pre-university training, postgraduate education, a robotics school, rock climbing, and speech therapy. Through these initiatives, the center contributes to the comfortable adaptation of students, their personal development and professional fulfillment.

Conclusions and research perspectives. Despite the complex current challenges, Ukraine's higher education system continues to be reformed in line with current realities. Higher education institutions focus their efforts on attracting applicants, ensuring their successful adaptation, retention in the educational process and successful completion of studies with a diploma. In this context, it is worth studying the experience of Academic Success Centers at US universities.

In accordance with the order of the Ministry of Education and Science of Ukraine on the implementation of a pilot project for the creation and operation of student support centers in 2024-2025, Ukrainian higher education institutions have begun to actively develop a network of such centers. The common areas of work of the above-mentioned centers are psychological support, adaptation of students to the educational process, and promotion of personal development. The differences lie in the specialization of each center: at Borys Grinchenko Kyiv Metropolitan University, attention is focused on self-discovery of future teachers, at the Ukrainian Catholic University – on holistic development through worldview courses and teaching skills, and at Kryvyi Rih State Pedagogical University – on comprehensive support for students, including social and academic aspects.

In our opinion, it is necessary to study in depth the organization and functioning of academic success centers at US

консультації та підтримку тих, хто поєднує навчання з іншими зобов'язаннями. Крім того, центр забезпечує академічну підтримку, допомагаючи студентам долати навчальні труднощі, зокрема тим, хто має особливі освітні потреби. Додатково, студенти отримують доступ до вакансій у закладах освіти, що сприяє їхньому професійному становленню. Окрім цього, центр організовує освітні програми, такі як доуніверситетська підготовка, післядипломна освіта, школа робототехніки, скелелазіння та логопедичні студії. Завдяки таким ініціативам центр сприяє комфортній адаптації студентів, їхньому особистісному розвитку та професійній реалізації.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок. Незважаючи на складні виклики сучасності, система вищої освіти України продовжує реформуватися відповідно до актуальних реалій. Заклади вищої освіти спрямовують свої зусилля на залучення абітурієнтів, забезпечення їхньої успішної адаптації, утримання в навчальному процесі та успішне завершення навчання з отриманням диплома. У цьому контексті доцільним є вивчення досвіду роботи центрів академічного успіху в університетах США.

В українських закладах вищої освіти відповідно до наказу Міністерства освіти і науки України щодо впровадження упродовж 2024-2025 років пілотного проекту зі створення та функціонування центрів підтримки студентів, українські заклади вищої освіти почали активно розвивати мережу таких центрів. Спільними напрямками роботи вищезазначених центрів є психологічна підтримка, адаптація студентів до освітнього процесу та сприяння особистісному розвитку. Відмінності полягають у спеціалізації кожного центру: у Київському столичному університеті імені Бориса Грінченка увага сфокусована на самопізнанні майбутніх педагогів, в Українському католицькому університеті – на цілісному розвитку через світоглядні курси та викладацьку майстерність, а в

universities to further implement their effective practices in the Ukrainian higher education system. Particular attention should be paid to the use of modern technologies that contribute to improving the efficiency of educational activities and providing support to students in the educational process.

Криворізькому державному педагогічному університеті – на комплексній підтримці студентів, включаючи соціальні та академічні аспекти.

На нашу думку, необхідно поглиблено дослідити організацію та функціонування центрів академічного успіху в університетах США для подальшого впровадження їхніх ефективних практик у систему вищої освіти України. Окрему увагу слід приділити використанню сучасних технологій, які сприяють підвищенню ефективності навчальної діяльності та забезпечують підтримку студентів у освітньому процесі.

REFERENCES (TRANSLATED & TRANSLITERATED)

1. Bratko, M. (2023). Chynnyky akademichnoho uspiyku maibutnikh pedahohiv: innovatsii, liderstvo [Factors of academic success of future teachers: innovation, leadership]. *Pedahohichna osvita: teoriia i praktyka. Psykholohiia. Pedahohika – Pedagogical education: theory and practice. Psychology. Pedagogy*, № 40 (2), 6-12. DOI: <https://doi.org/10.28925/2311-2409.2023.401> [in Ukrainian].
2. *Vyshcha osvita Ukrainy v umovakh voiennoho stanu ta pisliavoiennoho vidnovlennia: vyklyky i vidpovidi* [Higher education in Ukraine under martial law and post-war recovery: challenges and responses]: naukovo-analitychna dopovid / kol. avtoriv; nauk. red. V.H. Kremen. (2023). Kyiv: Pedahohichna dumka, 172. DOI: <https://doi.org/10.37472/v.naes.2023.5228> [in Ukrainian].
3. *Pro vnesennia zmin do pereliku zakladiv vyshchoi osvity dlia vprovadzhennia uprodovzh 2024-2025 rokiv pilotnoho proektu z utvorennia ta funktsionuvannia tsentriv pidtrymky studentiv: Nakaz Ministerstva osvity i nauky Ukrainy vid 20.02.2024 № 200* [On Amendments to the List of Higher Education Institutions for the Implementation of a Pilot Project for the Establishment and Operation of Student Support Centres in 2024-2025: Order of the Ministry of Education and Science of Ukraine of 20.02.2024 No. 200]. Retrieved from: <https://mon.gov.ua/npa/pro-vnesennya-zmin-do-pereliku-zakladiv-vishoyi-osviti-dlya-vprovadzhennya-uprodovzh-20242025-rokiv-pilotnogo-proyektu-z-utvorennya-ta-funkcionuvannya-centriv-pidtrimki-studentiv> [in Ukrainian].
4. Kozmenko, O. (2019). Dosvid roboty tsentriv uspiyku studentiv u SSHa [Experiences of Student Success Centers in the USA]. *Spirituality of a Personality: Methodology, theory and practice*, 6 (93), 139-147. DOI: <https://doi.org/10.33216/2220-6310-2019-93-6-139-147> [in Ukrainian].
5. *Kryvoriz'kyi derzhavnyi pedahohichnyi universytet* [Kryvyi Rih state pedagogical university]. Retrieved from: <https://kdpu.edu.ua/osvitnii-tsentr/pro-tsentr/struktura-tsentru.html> [in Ukrainian].
6. Lytovchenko, I., Lavrysh, Yu., Chugai, O., & Zelikovska, O. (2024). Tsentry akademichnoho uspiyku v universytetakh SSHa v istorychnii perspektyvi ta umovakh sohodennia [Academic success centers in U.S. universities in historical perspective and contemporary conditions]. *Osvita. Innovatyka. Praktyka – Education. Innovation. Practice*, vol. 12, № 3, 41-47. Retrieved from: <https://doi.org/10.31110/2616-650X-vol12i3-006> [in Ukrainian].
7. Tsymbaliuk, S. (2023). Osoblyvosti diialnosti tsentriv akademichnoho uspiyku v universytetakh SSHa [Features of the Centers of Academic Success in US Universities].

OD, no. 2(41), 307-324. DOI: <https://doi.org/10.24919/2308-4863/67-2-56> [in Ukrainian].

8. *Ukrainian Catholic University. Center for Teaching and Learning Excellence*. Retrieved from: <https://ctle.ucu.edu.ua/> [in English].

9. *Fakultet pedahohichnoi osvity. Tsentр samopiznannia ta rozvytku [Faculty of Pedagogical Education. Center for self-discovery and development]*. Retrieved from: <https://fpo.kubg.edu.ua/struktura/inshi-pidrozdily/centr-samopiznanna-ta-samorozvitky/pro-tsentr.html> [in Ukrainian].

10. Adams, T., Osborne, J., & Parlier, R. (2019). *Assessing Impact of Academic Interventions Through Student Perceptions of Academic Success*. Retrieved from: <https://files.eric.ed.gov/fulltext/EJ1214727.pdf> [in English].

11. Emerson, J. (2022). *How Academic Success Centers Help You Make the Grade in College*. Retrieved from: <https://admissions.usf.edu/blog/how-academic-success-centers-help-youmake-the-grade-in-college> [in English].

12. McDaniel, N., James, J., & Davis, G. (2000). *The student success center at Auburn university*. Retrieved from: <https://journals.sagepub.com/doi/full/10.1177/108648220000500106> [in English].

Received: February 03, 2025

Accepted: February 28, 2025

UDC 37.013.74:37.018.43(438)
DOI 10.35433/pedagogy.1(120).2025.12

LEARNING EXPERIENCE IN BRITISH BOARDING SCHOOLS INTEGRATED ON SPACED LEARNING, ADVENTUROUS LEARNING AND PROJECT-ORIENTED EDUCATIONAL APPROACHES.

K. V. Vnukova*, I. V. Koliada**, T. Ye. Sukhanova***

The article presents a review of literature and Internet sources in order to give definitions to the following concepts: 'boarding school'; 'spaced learning'; 'adventurous learning'; 'project-oriented education'; 'experiential learning'; 'work-based learning'; 'learning through breadth across all subjects' in the educational experience of the United Kingdom. Teaching methods are studied on the examples of implementation in such educational institutions as: Windermere School (Windermere, England), Monkseaton High School (a school in the north-east of England), Leasowes High School (Leasowes, England), and Colleges Wales (colleges in Wales). The primary domains of education, in conjunction with the methodologies employed for instruction, are delineated. The history of creation, development and modern achievements are studied. The article focuses on the advantages and effectiveness of educational technologies in educational institutions. Notably, the Windermere School has adopted adventurous learning, a personalized approach and the opportunity to study in the chosen field with consistent support from teachers, in conjunction with a significant number of outdoor activities. Monkseaton High School in the north-east of England has been at the forefront of innovation in educational methodology, particularly with respect to spaced learning. This approach, informed by neuroscientific research, involves periodic and targeted learning intervals, interspersed with active exercise and activities designed to foster personal and professional development. Leasowes High School has adopted an innovative educational approach, emphasising project-oriented education, experiential learning, and work-based learning to facilitate the acquisition of skills, competencies, and experience. The school's educational structure is organised in a systematic manner, eschewing the conventional long-term classes that are prevalent in traditional educational institutions. Instead, students are assigned to a single discipline on a weekly basis, thereby allowing them to develop practical skills within a real workspace. Furthermore, the school encourages collaborative project work with teachers in the fields of drama and art for instance, fostering a sense of teamwork and

---

* Senior Lecturer
(National Technical University "Kharkiv Polytechnic Institute")
katiket09@gmail.com
ORCID: 0000-0002-8437-1030

** Senior Lecturer
(National Technical University "Kharkiv Polytechnic Institute")
irina_kolyada_@ukr.net
ORCID: 0000-0002-4904-160X

*** Candidate of Philological Science (PhD in Philology), Docent
(National Technical University "Kharkiv Polytechnic Institute")
sukhanova72@ukr.net
ORCID: 0000-0002-6569-1346

innovation. Colleges Wales has been instrumental in the promotion of learning in the workplace, with a view to developing practical skills, competencies and experience (work-based learning). Colleges in Wales offer a wide range of work-based learning programmes funded by the Welsh Government to meet the needs of a diverse range of employers and students. It is concluded that the current achievements in the educational sphere of the aforementioned institutions are efficacious and can be regarded as a paradigm for the prospective development and modernisation of the Ukrainian educational system in the post-war era. In the contemporary context, Ukrainian education is undergoing significant modernisation through the integration of innovative methodologies such as spaced learning, adventurous learning, project-oriented education, work-based learning (which involves acquiring practical skills, competencies and experience in a working environment), and experiential learning. These approaches, when employed, can effectively develop students' academic, social and personal competencies.

Keywords: spaced learning; adventurous learning; project-oriented education; work-based learning; experiential learning; learning through breadth across all subjects; Windermere School; Monkseaton High School; Leasowes High School; Colleges Wales.

ДОСВІД НАВЧАННЯ В БРИТАНСЬКИХ ШКОЛАХ-ІНТЕРНАТАХ, ІНТЕГРОВАНІХ НА ОСНОВІ НАВЧАННЯ З ПЕРЕРВАМИ, НАВЧАННЯ ЧЕРЕЗ ПРИГОДИ ТА ПРОЄКТНО-ОРІЄНТОВАНИХ ОСВІТНІХ ПІДХОДІВ

К. В. Внукова, І. В. Коляда, Т. Є. Суханова

У статті на основі аналізу літератури та інтернет-джерел розглянуто поняття: "школа-інтернат" (boarding school); "навчання з перервами" (spaced learning); "навчання через пригоди" (adventurous learning); "проектно-орієнтоване навчання" (project-oriented education); "навчання через досвід" (experiential learning); "навчання у робочому середовищі з метою набування практичних навичок, компетенцій, досвіду" (work-based learning); "навчання шляхом охоплення всіх предметів" (learning through breadth across all subjects) в освітньому досвіді Великої Британії. Методики навчання досліджено на прикладах реалізації в наступних навчальних закладах: Windermere School (школа Віндермір, Англія), Monkseaton High School (школа на північному сході Англії), Leasowes High School (школа Лісовз, Англія), Colleges Wales (коледжі в Уельсі). З'ясовано основні напрямки освіти, методи навчання та техніки їх реалізації. Досліджено історію створення, розвитку та сучасні досягнення. Висвітлено переваги та ефективність освітніх технологій у навчальних закладах. Зокрема, школа Віндермір (Windermere School) активно впроваджує навчання через пригоди (adventurous learning), персональний підхід та можливість навчатися за обраним напрямком з постійною підтримкою викладачів у поєднанні з переважною кількістю активностей на свіжому повітрі. Школа на північному сході Англії (Monkseaton High School) активно просуває інноваційні методи досягнення успіху шляхом навчання з перервами (spaced learning), базується на нейронаукових дослідженнях, опанування матеріалу відбувається з перервами у певний проміжок часу для кращого запам'ятовування і чергується з активними фізичними вправами та іншими видами діяльності, що сприяють розвитку особистості та професійних навичок. Школа Лісовз (Leasowes High School) має напрямок проектно-орієнтованого навчання (project-oriented education), навчання через досвід (experiential learning), навчання у робочому середовищі з метою набування навичок, компетенцій, досвіду (work-based learning). Системний підхід щодо структури навчання оснований на відмові від класичних довготривалих занять, принаймні один день на тиждень учні вивчають одну дисципліну, мають можливість набувати практичних навичок у реальному робочому просторі, активно впроваджується досвід сумісної проектної роботи з вчителем, акторське мистецтво. Colleges Wales (коледжі в Уельсі) активно реалізує навчання у робочому середовищі з метою набування практичних навичок, компетенцій, досвіду (work-based learning). Коледжі в Уельсі пропонують широкий спектр програм навчання на робочому місці, що фінансуються урядом Уельсу, щоб задовольнити потреби широкого кола роботодавців та студентів. Зроблено висновок, що сучасні досягнення в освітньому просторі обраних навчальних закладів є ефективними і можуть бути розглянутими як модель перспективного розвитку та модернізації української освітньої системи у післявоєнний час. В умовах сьогодення, українська освіта інтенсивно реалізується в умовах онлайн і потребує модернізації шляхом інтеграції методів spaced learning (навчання

з перервами), *adventurous learning* (навчання через пригоди), *project-oriented education* (проектно-орієнтоване навчання), *work-based learning* (навчання у робочому середовищі з метою набування практичних навичок, компетенцій, досвіду), *experiential learning* (навчання через досвід); *learning through breadth across all subjects* (навчання шляхом охоплення всіх предметів) з метою ефективного розвитку академічних, соціальних та особистісних компетенцій учнів.

Ключові слова: навчання з перервами; навчання через пригоди; проектно-орієнтоване навчання; навчання у робочому середовищі з метою набування практичних навичок, компетенцій, досвіду; навчання через досвід; навчання шляхом охоплення всіх предметів; *Windermere School* (школа Віндермір, Англія); *Monkseaton High School* (школа на північному сході Англії); *Leasowes High School* (школа Лісовз, Англія); *Colleges Wales* (коледжі в Уельсі).

Introduction of the issue. The UK was the first country to embrace modern education, introducing schooling for all as early as 1616. It remains the only country where original school environments and teaching methods can be found. British boarding school education has long been associated with academic excellence, character development and a holistic approach to learning. In recent years, innovative teaching methods have been integrated into the traditional curriculum to increase student engagement and retention. Among these approaches, spaced learning, adventurous learning, work-based learning and project-oriented educational methods stand out as transformative strategies that align with modern cognitive and experiential learning theories. This article explores the integration of these innovative learning paradigms into British boarding schools, their impact on student development, and the wider implications for contemporary education.

Current state of the issue. In recent years, British boarding schools have increasingly adopted innovative educational methodologies with the aim of enhancing student engagement and learning outcomes. Notable among these are spaced learning, adventurous learning, work-based learning, experiential learning; learning through breadth across all subjects, and project-oriented educational approaches. *Spaced learning* involves the repetition of content with intervals between sessions, and the efficacy of this approach in enhancing memory and understanding has been well-documented. Paul Kelley

Постановка проблеми. Велика Британія була першою країною, яка прийняла сучасну освіту, запровадивши навчання для всіх ще у 1616 році. Це єдина країна, де можна знайти оригінальні шкільні середовища та методи навчання. Британська школа-інтернат давно асоціюється з академічною досконалістю, розвитком характеру та цілісним підходом до навчання. Останнім часом інноваційні методи навчання були інтегровані в традиційну навчальну програму з метою підвищити рівень заохочення студентів та утримати його. Серед цих підходів, навчання з перервами, навчання через пригоди, навчання у робочому середовищі з метою набування практичних навичок, проектно-орієнтовані освітні методи виділяються як стратегії трансформації, узгоджені з сучасними когнітивними та емпіричними теоріями навчання. У статті досліджується інтеграція цих інноваційних парадигм навчання в британських школах-інтернатах, їх вплив на розвиток учнів та їх невід'ємне значення для сучасної освіти.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Протягом останніх років британські школи-інтернати все частіше використовують інноваційні освітні методики з метою підвищити рівень заохочення студентів та покращити результати їх навчання. Серед них варто відзначити наступні: навчання з перервами, навчання через пригоди, навчання у робочому середовищі з метою набування практичних навичок, експериментальне навчання; навчання шляхом охоплення всіх предметів та проектно-орієнтовані освітні підходи. Навчання з перервами передбачає повторення матеріалу з інтервалами між

(The Open University, United Kingdom, Milton Keynes) in the work "Making Minds: What's wrong with education – and what should we do about it?" provides a comprehensive explanation of this approach, designed to enhance the creation of long-term memories and the application of spaced learning methodologies. *Adventurous learning* emphasises experiential education through outdoor and physically challenging activities, such as seamanship, mountaineering, expeditions into curriculum to foster resilience and personal growth, self-confidence and teamworking. Simon Beames and Mike Brown in their book "Adventurous learning: A Pedagogy for a Changing World" highlighted the main approaches in adventure education. Recent research in *project-based learning* has been realized by different scholars and institutions. For instance, the University of Kansas Center for Competency-Based Education explored how it can transform teacher professional development through the promotion of collaboration, inquiry and supportive teaching practices. Alison Fuller, one of the leading British researchers (Professor of Vocational Education and Work at University College London's Institute of Education), studies *work-based learning* approaches that are focused squarely on workplace learning, work transitions, apprenticeships, and vocational education and training. The recent *experiential learning* research has been carried out in order to focus on its impact across different educational contexts. For instance, Emily Ranken, Dominic Wyse, Yana Manyukhina and Alice Bradbury published a study in the British Educational Research Journal. They study and demonstrate the effects of experiential learning on children's academic achievement. The research in learning across multiple subjects or *learning through breadth across all subjects* as a part of interdisciplinary education has been carried out by various scholars and educational establishments. The recent study is offered in the Journal of Interdisciplinary Studies in Education. It

періодами введення, як наслідок, ефективність цього підходу полягає в підвищенні процесу запам'ятовування та розуміння і є підтвердженням науковими працями. Пол Келлі (The Open University, United Kingdom, Milton Keynes) в роботі "Making Minds: What's wrong with education – and what should we do about it?" надає широке обґрунтування цього підходу, спрямованого на формування довготривалого запам'ятовування саме під час застосування техніки навчання з перервами. *Навчання через пригоди* зосереджене на експериментальній освіті шляхом поєднання навчальної програми з навчанням на свіжому повітрі та складними фізичними видами діяльності, такими як мореплавання, альпінізм, експедиції, які, в свою чергу, сприяють стійкості характеру та розвитку особистості, впевненості у собі та розвитку навичок роботи у команді. Саймон Бімс і Майк Браун у своїй книзі "Adventurous learning: A Pedagogy for a Changing World" висвітлили основні освітні аспекти такого підходу. Останні дослідження в галузі *проектного навчання* були реалізовані вченими та різними навчальними закладами. Наприклад, Центр компетентісно орієнтованої освіти Канзаського університету дослідив, як саме професійний розвиток вчителів трансформується шляхом сприяння співпраці, дослідницькій діяльності та підтримці педагогічних практик. Елісон Фуллер, одна з провідних британських дослідниць (професор професійної освіти та праці в Університетському коледжі Лондона), вивчає методи навчання практикуючи саме *навчання на робочому місці*, які зосереджені безпосередньо на процесі переходу від однієї роботи до іншої з метою набування студентами професійної освіти та навчання водночас. Останні дослідження методик *експериментального навчання* були проведені з метою зосередити увагу на тому, як саме воно впливає на різні освітні контексти. Наприклад, Емілі Ранкен, Домінік Вайс, Яна Манюхіна та Еліс Бредбері опублікували дослідження в Британському науковому журналі. Вони вивчають і демонструють вплив експериментального навчання на

presents diverse insights into critical education topics, including innovative approaches to interdisciplinary teaching and learning.

Aim of the research is to examine the integration of spaced learning, adventurous learning, project-oriented education, work-based learning, experiential learning, learning through breadth across all subjects approaches within British boarding schools, and to make an assessment of their impact on students' academic performance, personal development, and overall educational experience.

Results and discussion. According to Tes magazine, "*Spaced learning* – also known as distributed practice – is an approach designed to improve retention of information by getting the brain to return to, review and consolidate information over extended periods. This means that the teaching of a new skill or concept happens at intervals, spaced apart to encourage children to recall what they've learned and commit it to long-term memory. This is in contrast to traditional "massed" or "clustered" practice, in which pupils cover new learning in a single lesson, or where revision focuses only on one subject topic in a single block of time" [20]. Spaced learning as a pedagogical approach uses the positive learning effect from repeatedly presenting learning content in different forms. This can be as text, video, multimedia, exercises, educational games, and others.

The spacing effect was first researched by psychologist H. Ebbinghaus (Ebbinghaus, 1885). In his research, he systematically increased the delays between repetitions, starting with one hour, then five hours, and so on, up to a tenth repetition taken eight months later. Ebbinghaus found the spaced learning technique more effective than intensive repetition of the learning material. "Suspending the spaced learning study time by shortening the duration of breaks becomes an essential challenge for spaced e-learning design. The latest research showed the effectiveness of short

академічну успішність дітей. Дослідження в галузі одночасного викладання декількох предметів або *навчання шляхом охоплення всіх предметів* в межах міждисциплінарної освіти проводилося різними вченими та навчальними закладами. Останнє дослідження представлено в журналі "Журнал міждисциплінарних досліджень в освіті" (Journal of Interdisciplinary Studies in Education). Розглянуто різноманітні погляди на найважливіші освітні теми, включаючи інноваційні підходи до міждисциплінарного викладання та навчання.

Мета статті полягає у дослідженні етапів інтеграції таких педагогічних прийомів як: навчання з перервами, навчання через пригоди, проєктно-орієнтоване навчання, навчання у робочому середовищі, навчання через досвід, навчання шляхом охоплення всіх предметів в школах-інтернатах Британії, та проаналізувати їх вплив на академічні досягнення студентів, їх особистісний розвиток та освітній процес в цілому.

Виклад основного матеріалу дослідження. Згідно науковим дослідженням журналу Tes magazine, "*Навчання з перервами* – також відоме як розподілена практика – це підхід, покликаний покращити запам'ятовування інформації, змушуючи мозок повертатися до неї, переглядати та закріплювати її протягом тривалих періодів часу. Це означає, що викладання нової навички чи концепції відбувається через певні проміжки часу, щоб заохотити дітей пригадати вивчене і закріпити його в довготривалій пам'яті. Це відрізняється від традиційної "масової" або "кластерної" практики, коли учні вивчають новий матеріал за один урок, або коли повторення зосереджується лише на одній темі предмета за один період часу" [20]. Навчання з перервами, як одна із стратегій, базується на формуванні досягнення позитивного ефекту у процесі вивчення шляхом систематичного повторення навчального матеріалу у різних способів. Це можуть бути тексти на читання, мультимедійні проєкти, вправи, навчальні ігри, та інше.

Ефект інтервалу вперше досліджувався психологом Германом Еббінгаусом (1885).

spaces" [9]. It is important that during spaces learners are offered with alternative engaging content allowing to disconnect from the study subject. "Implementation of the spaced learning e-learning practice has created new challenges for learning methods" [8].

Simon Beames and Mike Brown in their book "Adventurous learning: A Pedagogy for a Changing World" explain: "Adventurous Learning interrogates the word 'adventure' and explores how elements of authenticity, agency, uncertainty and mastery can be incorporated into educational practices. It outlines key elements for a pedagogy of adventurous learning and provides guidelines grounded in accessible theory. Educators can adapt and tailor these guidelines for indoor and outdoor teaching in their own contexts. By reclaiming adventure and its role in learning, educators will be able to design and implement programmes based on sound principles that have deep and enduring meaning for their students in an increasingly complex, unpredictable and rapidly changing world" [1; 18]. They highlighted two main aspects in adventure education. They have a positive outlook on indoor and outdoor, curricular and extracurricular programs for students. Neither teachers nor students had a strong voice in what was learned or how it was learned. Teachers and trainers are able to facilitate learning through appropriate adventures, regardless of their profession, whether it's teaching in a kindergarten, working in a summer camp or giving a geology lecture at university. Students are taught through being deeply engaged in learning processes concerning a high degree of meaning and relevance to their lives.

The historical development and early influences of adventurous learning as a progressive pedagogical approach are clear: they can be traced back to the 19th–20th century. John Dewey (1859–1952) was a clear advocate of experiential learning, arguing that education should be grounded in real-world experiences. Kurt

У своїх дослідженнях він систематично збільшував інтервали між повтореннями, починаючи з однієї години, потім п'яти годин і так далі, аж до десятого повторення через вісім місяців. Еббінгаус виявив, що техніка навчання з інтервалами є більш ефективною, ніж інтенсивне повторення навчального матеріалу. "Призупинення часу навчання за допомогою скорочення тривалості перерв стає важливим завданням за умов навчання з перервами. Останні дослідження показали продуктивність саме коротких перерв" [9]. Важливо, щоб під час інтервального опановування матеріалу учням пропонувався альтернативний цікавий контент, який дозволяє відволіктися від навчального предмета. "Впровадження практики такої стратегії дало поштовх новим викликам у формуванні методів навчання" [8].

Саймон Бімс і Майк Браун у своїй книзі "Навчання через пригоди: Педагогіка для світу, що змінюється" пояснюють: "Adventurous (пригодницьке – точний переклад з англійської) навчання ставить під сумнів слово "пригода" і досліджує, як елементи автентичності, активності, невизначеності та майстерності можуть бути включені в освітні практики. Окреслено ключові елементи педагогіки навчання через пригоди та надано рекомендації, що ґрунтуються на доступній теорії. Освітняни можуть адаптувати ці настанови для викладання в приміщенні та на відкритому повітрі у контексті власного сприйняття. Відновлюючи активну діяльність та її роль у навчанні, з'являється можливість для викладачів розробити та впровадити програми, засновані на надійних принципах, які мають глибоке та довготривале значення для учнів у дедалі складнішому, непередбачуваному та швидко мінливому світі" [1; 18]. Вони висвітлюють два основних аспекти в умовах навчання через пригоди: позитивно ставляться до занять у приміщенні та на свіжому повітрі, до навчальних та позанавчальних програм для учнів. Ані вчителі, ані учні не мають суворих обмежень що до того, як і що вивчати. Вчителі та тренери можуть сприяти навчанню через відповідну

Hahn (1886-1974), founder of Outward Bound, was another: he advocated for adventure-based education, emphasising character development through outdoor challenges. By the mid-20th century, there was a surge in outdoor and experiential education, and adventurous learning continues to evolve, blending traditional experiential approaches with digital innovations. As education increasingly values adaptability, creativity, and resilience, this pedagogical approach is crucial in preparing learners for complex, real-world challenges.

Project-based learning has been realized by different scholars and institutions, such as the University of Kansas Center for Competency-Based Education exploring how it can transform teacher professional development through the promotion of collaboration, inquiry and supportive teaching practices. Project-oriented educational approaches are undoubtedly hands-on and collaborative. They integrate practice-theory applications seamlessly. Summerhill School, for instance, presents democratic education designs where students choose their learning activities. This, as a result, promotes engagement and responsibility. The methodologies clearly reflect a broader trend in British boarding schools creating dynamic learning environments that prepare students for future challenges. Project-based learning is the most effective way to teach students. It involves active engagement in real-world and personally meaningful projects, allowing students to gain knowledge and skills by learning actively. Students work on a project for a definite period of time, from a week to a semester, which is more often, solving a real-world problem, preparing projects or presentations on their own research or even discovery, and responding to a complex question. They demonstrate their knowledge and skills by creating a public product or presentation for a real audience. This approach fosters deep content knowledge, critical thinking, collaboration, creativity and communication skills. Project-based learning is a dynamic and

активність, незалежно від їхньої професії, чи то викладання в дитячому садку, робота в літньому таборі, чи читання лекцій з геології в університеті. Студенти навчаються шляхом глибокого залучення у навчальні процеси з високим рівнем значення та актуальності для їхнього життя.

Історичний розвиток і перші вагомі прояви навчання через пригоди у розумінні прогресивного педагогічного підходу можна простежити ще у 19-20 століттях. Джон Дьюї (1859-1952) був переконаним прихильником експериментального навчання, стверджуючи, що освіта повинна ґрунтуватися на реальному досвіді. Курт Ган (1886-1974), засновник Outward Bound (міжнародна освітня організація, що пропонує експедиційне навчання на природі, спрямоване на розвиток лідерських якостей, витривалості, командної роботи та особистісного зростання) підтримував освіту, засновану на пригодах, наголошуючи на розвитку характеру через подолання труднощів та викликів на свіжому повітрі. До середини 20-го століття спостерігалось зростання впровадження освіти на свіжому повітрі та експериментальної освіти. У сучасному освітньому просторі ми бачимо поєднання навчання через пригоди з традиційними експериментальними техніками в умовах цифрових інновацій. Оскільки в освіті все більше цінується адаптивність, креативність і стійкість, цей педагогічний підхід має вирішальне значення для підготовки учнів до сприймання викликів реального світу.

Проектно-орієнтоване навчання досліджується багатьма науковцями та реалізується різними навчальними закладами, наприклад, Центр компетентісно орієнтованої освіти Канзаського університету дослідив, як воно може трансформувати професійний розвиток вчителів через сприяння співпраці, дослідницькій діяльності та підтримці педагогічних практик. Проектно-орієнтовані освітні підходи, безсумнівно, є практичними та сумісними. Вони бездоганно поєднують застосування теорії з практикою. Школа Саммерхілл, наприклад, активно впроваджує

effective teaching method that allows students to gain knowledge and skills by working on extended projects that investigate and respond to authentic, engaging and complex questions, problems or challenges.

The historical development and early influences of project-based learning as a pedagogical approach dates back to the 17th century: John Amos Comenius (1592–1670), 18th century: Jean-Jacques Rousseau (1712–1778) emphasized learning through exploration and experience in his book *Emile* (1762), Johann Heinrich Pestalozzi (1746–1827) and Friedrich Froebel (1782–1852) promoted hands-on learning and problem-solving in early childhood education. Talking about the progressive education movement starting from the late 19th – 20th century, the most outstanding representatives are John Dewey (1859–1952 (learning by doing), William Heard Kilpatrick (1871–1965), Lev Vygotsky (1896–1934), Maria Montessori (1870–1952) continue emphasize and support inquiry-based and project-oriented learning, student-led and real-world projects as a way to foster deeper learning. The rise of technology and online education has further expanded project-based learning applications in schools and universities. Educational reforms worldwide confirm the importance of project-based approaches to prepare students for real-world challenges. Project-Based Learning has evolved into a widely implemented instructional approach. Its emphasis on active, student-centered learning is equipping learners with the skills needed for a rapidly changing world.

Alison Fuller, one of the leading British researchers (Professor of Vocational Education and Work at University College London's Institute of Education), studies *work-based learning* approaches that are focused squarely on workplace learning, work transitions, apprenticeships, and vocational education and training. Work-based learning is an educational strategy that provides students with real-world work experience where they can apply

демократичні освітні проекти, де учні самі обирають свою навчальну діяльність. Це, як наслідок, сприяє залученню, повному зануренню та відповідальності. Ці методики чітко відображають широку тенденцію британських шкіл-інтернатів створювати прогресивне навчальне середовище, яке готує учнів до майбутніх випробувань. Проектно-орієнтоване навчання є найефективнішим способом реалізації освітніх програм. Воно передбачає активну участь у реальних та особистісно значущих проєктах, що дозволяє студентам здобувати знання та навички шляхом активного навчання. Студенти працюють над проєктом протягом певного періоду часу, від тижня до семестру, що буває частіше, вирішуючи реальну проблему, готуючи проєкти або презентації власних досліджень чи навіть відкриттів, відповідаючи на складні питання. Вони демонструють свої знання та навички, створюючи публічний виступ або презентацію для реальної аудиторії. Такий підхід сприяє розвитку глибоких знань, критичного мислення, співпраці, креативності та комунікативних навичок. Проектно-орієнтоване навчання – це динамічний та ефективний метод, який дозволяє учням здобувати знання та навички, працюючи над розширеними проєктами, що досліджують, та знаходити відповіді на автентичні, цікаві та складні питання, проблеми чи виклики.

Історичний розвиток і перші вагомі прояви проектно-орієнтованого навчання як педагогічної стратегії були започатковані у 17 столітті: Ян Амос Коменський (1592–1670), 18 століття: Жан-Жак Руссо (1712–1778) у своїй книзі «Еміль» (1762) наголошував на навчанні через дослідження та досвід, Йоганн Генріх Песталоцці (1746–1827) та Фрідріх Фребель (1782–1852) пропагували практичне навчання та розв'язання проблем у дошкільній освіті. Говорячи про рух прогресивної освіти, починаючи з кінця 19 – 20 століття, найбільш видатними представниками вважаються Джон Дьюї (1859–1952 (навчання через дію), Вільям Херд Кілпатрик (1871–1965), Лев Виготський (1896–1934), Марія Монтессорі (1870–1952) продовжували підкреслювати і підтримувати дослідницьке і проєктно-

academic and technical skills and develop their employability. It is a series of educational courses that integrate a school or university curriculum with the workplace, creating a different learning paradigm. Work-based learning combines theory with practice and recognises the intersection of explicit and implicit.

The historical development and early influences of work-based learning dates back to ancient and medieval apprenticeships (Pre-18th Century). In ancient Egypt, Greece, and Rome, vocational training was carried out by master-apprentice relationships. Young people were taught trades like blacksmithing, masonry and medicine by skilled artisans. They trained under a master craftsman for several years before becoming journeymen and eventually masters themselves. This system guaranteed quality craftsmanship and professional skill development. The Industrial Revolution (18th-19th century) led to mass production and factory work, so there was a need for structured workforce training. Although apprenticeships continued, many young workers faced harsh labour conditions with little formal education or factory-based learning. The late 19th century saw the rise of technical and vocational schools to supplement workplace learning with formal instruction. Germany's dual system of education, established in the 19th century, integrated classroom-based education with on-the-job training in conditions of Technical Schools emergence. In the early 1900s progressive education movement led to experiential learning and vocational education programs expanded in the U.S. and Europe. The military and industrial demands of the World Wars (1910s-1940s) made it clear that the workforce needed to be trained. So, governments introduced vocational training programmes to develop technical skills. This led to the expansion of work-based training programmes in industries such as manufacturing, healthcare and engineering during the post-war economic growth (1950-1970) period. Cooperative

орієнтоване навчання, проекти, що виконуються під керівництвом учнів, і проекти, пов'язані з реальною дійсністю, як спосіб сприяння більш глибокому засвоєнню знань. Розвиток технологій та онлайн-освіти ще більше розширив сферу застосування проєктного навчання в школах та університетах. Освітні реформи в усьому світі підтверджують важливість проєктного підходу для підготовки учнів до реальних випробувань. Проєктно-орієнтоване навчання перетворилося на широко впроваджений підхід до освітнього простору. Основний акцент базується на активному, орієнтованому на студента навчанні і дає учням навички, необхідні для життя у світі, що швидко змінюється.

Елісон Фуллер, одна з провідних британських дослідниць (професор Інституту освіти університетського коледжу у Лондоні), займається дослідженням методики навчання у робочому середовищі з метою набування практичних навичок, компетенцій, досвіду, які зосереджені безпосередньо на робочому місці, переході від однієї роботи до іншої, учнівстві та професійно-технічній освіті. Навчання у робочому середовищі є освітньою стратегією, яка надає можливість студентам отримувати життєвий досвід, застосовувати на практиці набуті академічні та технічні навички з метою майбутнього працевлаштування. Навчальна програма реалізується шляхом впровадження серії освітніх курсів, які інтегрують шкільну або університетську програму у робоче середовище, створюючи іншу парадигму процесу набуття практичних навичок, компетенцій, досвіду. Навчання на робочому місці поєднує теорію з практикою та визнає перетин явного та неявного.

Історичний розвиток і перший вагомий даної педагогічної стратегії сягає античного та середньовічного учнівства (до 18 століття). У Стародавньому Єгипті, Греції та Римі професійне навчання здійснювалося за принципом "майстер-учень". Молоді люди навчалися таким ремеслам, як ковальство, малярство та медицина у досвідчених ремісників. Вони навчалися під керівництвом майстра протягом кількох років, а потім ставали

education models, combining classroom learning with work experience, gained popularity. The 20th-21st century saw modernisation and digital transformation, giving society computers and automation in technology-driven industries. Internships, cooperative education, and apprenticeship programs have evolved to meet new workforce demands. Companies and educational institutions have developed internships, apprenticeships, and mentorship programs across various sectors, including IT, finance, and healthcare. Globalization and Lifelong Learning require rapid technological changes. Online platforms and virtual work-based learning experiences have become more common, especially after the pandemic. Work-Based Learning has evolved from traditional apprenticeships to structured educational models that integrate academic and professional experiences. Thus, we can assert that in a changing world, work-based is the key to preparing individuals for the workforce by bridging the gap between education and employment.

Consider the concept of *experiential learning*. It is worth studying the following entries: "experiential learning is an educational approach where individuals acquire knowledge through direct experience and subsequent reflection. According to Oxford Reference, it involves "learning by experiencing a situation or a simulated situation, as in role playing, and then reflecting on that experience" [16]. Dictionary.com defines it as "the process of acquiring knowledge through hands-on activity and reflective observation of the activity and the experience of doing it" [4]. This method emphasizes active participation and critical reflection, enabling learners to connect theoretical concepts with practical application.

The historical development and early influences of ancient philosophical foundations of Confucius (551-479 BCE) who emphasized the importance of learning through experience and active participation. His teaching methods were based on the principle of "I hear and I

підмайстрами, а згодом і самими майстрами. Така система гарантувала якісну майстерність і розвиток професійних навичок. Промислова революція (18-19 століття) призвела до масового виробництва та праці на підприємствах, тому виникла потреба у структурованій підготовці робочої сили. Хоча учнівство продовжувало існувати, багато молодих робітників стикалися з важкими умовами праці, не маючи достатньої формальної освіти або навчання на заводі. Наприкінці 19 століття з'явилися технічні та професійні школи, які доповнили навчання на робочому місці формальною освітою. Дуальна система освіти в Німеччині, створена в 19 столітті, поєднувала навчання в класі з навчанням на робочому місці в умовах появи технічних шкіл. На початку 1900-х років рух за прогресивну освіту призвів до поширення експериментального навчання та програм професійно-технічної освіти в США та Європі. Військові та промислові потреби часів світових війн (1910-1940-ві роки) дали зрозуміти, що робоча сила потребує підготовки. Тому уряди запровадили програми професійного навчання для розвитку технічних навичок. Це призвело до розширення програм навчання на робочому місці в таких галузях, як виробництво, охорона здоров'я та інженерія в період післявоєнного економічного зростання (1950-1970). Набули популярності моделі навчання в класі і водночас реальна практика. У 20-21 столітті відбулися модернізація та цифрова трансформація, які дали суспільству комп'ютери та автоматизацію в технологічних галузях. Стажування, кооперативне навчання та програми учнівства розвинулися, щоб задовольнити нові потреби у робочій силі. Компанії та навчальні заклади розробили програми стажування, навчання та наставництва у різних галузях, включаючи IT, фінанси та охорону здоров'я. Глобалізація та навчання впродовж життя вимагають швидких технологічних змін. Онлайн-платформи та віртуальне навчання на робочому місці стали більш поширеними, особливо після пандемії. Навчання на робочому місці еволюціонує від традиційного учнівства до структурованих освітніх моделей, які

forget, I see and I remember, I do and I understand". Aristotle (384-322 BCE) argued that knowledge and deep understanding come from experience and observation, he developed the experiential learning theories. Socrates (470-399 BCE) developed the Socratic method and his experiential approach encouraged learning through questioning and dialogue rather than passive instructions and recommendations. The Medieval and Renaissance periods give the society main key learning principles through doing and receiving knowledge through hands-on experience. For instance, Jean-Jacques Rousseau (1712-1778) proposed that education should be experiential, allowing children to learn through exploration. The 19th and early 20th century is a period of experiential education foundation. The most prominent representatives are Friedrich Froebel (1782-1852) who developed the concept of kindergarten, incorporating play and interactive learning as a key educational methods; John Dewey (1859-1952) affirmed progressive education grounded in real-world experiences, he introduced the theory that reflection on experience is essential for deep learning; Maria Montessori (1870-1952) created a learning environment that emphasized self-study oriented education, experiential learning through hands-on activities. Psychological and educational theories began to develop dynamically in the late 20th century. Jean Piaget (1896-1980) developed the theory of cognitive development, emphasizing that children construct knowledge through experiences. David Kolb (1984) was the first scientist who structured the experiential learning into a definite cycle of four stages: concrete experience (doing); reflective observation (reviewing); abstract conceptualization (learning); active experimentation (applying). The 21st century is a period of active digital and global expansion. Technology-enhanced experiential learning provided Online simulations, virtual reality (VR) and gamification have expanded experiential learning opportunities beyond traditional classroom settings. Service-

інтегрують академічний та професійний досвід. Таким чином, можна стверджувати, що в мінливому світі навчання на робочому місці є шляхом успіху у підготовці людей до ринку праці, долаючи розрив між освітою та працевлаштуванням.

Розглянемо концепцію *навчання через досвід*. Варто звернути увагу на наступні тлумачення: "навчання через досвід (експериментальне навчання) – це освітній підхід, за якого люди здобувають знання через безпосередній досвід і подальшу рефлексію. Oxford Reference зазначає "навчання через переживання ситуації або змодельованої ситуації, як у рольових іграх, а потім рефлексію над цим досвідом" [16]. Dictionary.com визначає навчання через досвід як "процес набуття знань через практичну діяльність і рефлексивне спостереження за діяльністю та досвідом її виконання" [4]. Цей метод наголошує на активній участі та критичному осмисленні, дозволяючи учням пов'язати теоретичні концепції з практичним застосуванням.

Історичний розвиток та ранній вплив давніх філософських засад Конфуція (551-479 рр. до н.е.), який наголошував на важливості навчання через досвід та активну участь. Його методи навчання базувалися на теорії "Я чую і забуваю, я бачу і запам'ятовую, я роблю і розумію". Аристотель (384-322 рр. до н.е.) стверджував, що знання і глибоке розуміння приходять з досвіду і спостережень, він розробив теорію емпіричного навчання. Сократ (470-399 рр. до н.е.) розробив сократівський метод, і його емпіричний підхід заохочував навчання через запитання та діалог, а не через пасивні інструкції та рекомендації. Періоди Середньовіччя та Відродження дали суспільству основні ключові принципи навчання через діяльність та отримання знань через практичний досвід. Наприклад, Жан-Жак Руссо (1712-1778) запропонував, щоб освіта була експериментальною, дозволяючи дітям вчитися через дослідження. 19 та початок 20 століття – це період зародження експериментальної освіти. Найвидатніші представники: Фрідріх Фребель (1782-1852), який розробив концепцію дитячого садка, включивши гру та інтерактивне

learning and workplace curriculums, experiential learning through internships, co-op programs, and real-world problem-solving projects have become a key educational component. Global experiential learning gave students opportunities to join abroad educational programs, take part in cultural exchanges and implement project-based collaborations across borders. Experiential Learning has evolved significantly from its ancient philosophical origins to become a well-structured educational approach supported by psychology and pedagogy. In an era of constant technological and social change, experiential learning remains a vital component in preparing learners for real-world challenges. By fostering critical thinking, adaptability, and lifelong learning skills, experiential learning plays a crucial role in ensuring that learners are well-equipped to face the demands of the future.

We have also studied innovative teaching approaches as *learning through breadth across all subjects*. Learning across multiple subjects is a part of interdisciplinary education and it has been conducted by various scholars and educational institutions. They present different insights into critical education topics connected with interdisciplinary teaching and learning. Effective interdisciplinary methodologies provide productive strategies for further successful results in the teaching-education process. We have also explored factors influencing student effectiveness in interdisciplinary learning by informing educators about key elements that impact student success in such settings. Learning through breadth across all subjects is an educational approach that highlights the importance of exploring a wide range of subjects. This approach induces students to gain a broader understanding of the world by engaging with various disciplines, such as science, humanities, arts and social studies. Exposure to a diverse set of subjects helps students develop critical thinking skills, creativity and a more holistic view of knowledge.

навчання як ключові освітні методи; Джон Дьюї (1859-1952), який сформував прогресивну освіту, засновану на реальному досвіді, він представив теорію, що рефлексія досвіду є необхідною для глибокого навчання; Марія Монтессорі (1870-1952), яка створила навчальне середовище і акцентувала увагу на навчанні, орієнтованому на самостійне навчання, навчання на власному досвіді за допомогою практичної діяльності. Психологічні та освітні теорії почали динамічно розвиватися наприкінці 20-го століття. Жан Піаже (1896-1980) розробив теорію когнітивного розвитку, підкреслюючи, що діти конструюють знання через досвід. Девід Колб (1984) був першим вченим, який структурував експериментальне навчання у певний цикл з чотирьох етапів: конкретний досвід; рефлексивне спостереження; абстрактна концептуалізація; активне експериментування. Період активної цифрової та глобальної експансії починається у 21 столітті. Онлайн-тренажери різних сфер життя, віртуальна реальність (VR) та гейміфікація розширили можливості експериментального навчання за межі традиційного навчання в класі. Сервісне навчання та навчальні програми на робочому місці, експериментальне навчання через стажування, кооперативні програми та проекти з вирішення реальних проблем стали базовим освітнім компонентом. Глобальне практичне навчання дало студентам можливість долучитися до закордонних освітніх програм, брати участь у культурних обмінах та реалізувати проєктну співпрацю через кордони. Навчання через досвід (експериментальне навчання) значно еволюціонувало від своїх давніх філософських витоків і перетворилося на добре структурований освітній підхід, підтриманий психологією та педагогікою. В епоху постійних технологічних і соціальних змін експериментальне навчання залишається життєво важливим компонентом у підготовці учнів до викликів реального світу. Розвиваючи критичне мислення, адаптивність і навички навчання впродовж життя, експериментальне навчання відіграє вирішальну роль у забезпеченні того, щоб

The historical development and early influences of "learning through breadth across all subjects" comes from classical education in Ancient Greece and Rome where the main educational goal was to educate the whole person in order to create a balanced study of various subjects, fostering both intellectual and moral growth. The Renaissance (14th to 17th century) ideal of the "Renaissance man" – a person who is knowledgeable in many fields – embodies the principle of learning through breadth. They believed that exposure to diverse areas of knowledge was essential for cultivating critical thinking, civic virtue, and personal character. The 18th century is considered to be the period of modern education birth. The concept of "universal education" began to develop providing education to a broader population. During this period, there was a shift in focus towards subjects such as science, mathematics and literature, which began to gain prominence alongside traditional subjects like philosophy and rhetoric. The establishment of public schools and universities were often based on the idea that a diverse education could contribute to personal freedom and the betterment of society as a whole. It is interesting to note that, as industrialisation and scientific advancements rapidly transformed society in the 19th century, there was a growing emphasis on a broad liberal arts curriculum. In the United States and Europe, higher education institutions began to adopt more interdisciplinary approaches, giving students the freedom to explore a wide range of subjects, rather than restricting them to specialised training. The objective was to produce graduates who were not only skilled in one area, but also possessed the intellectual versatility to contribute to various aspects of society. The progressive education movement in the early 20th century transformed society and changed the educational concepts into renewed models like learning through breadth. Active learning process was carried out through exploration and the integration of multiple

учні були добре підготовлені до вимог майбутнього.

Також ми дослідили інноваційний педагогічний прийом який передбачає навчання шляхом охоплення всіх предметів. Навчання кільком дисциплінам одночасно є частиною міждисциплінарної освіти, і його досліджують різні науковці та впроваджують велика кількість навчальних закладів. Пропонуються до вивчення різні погляди на найважливіші освітні теми, пов'язані з міждисциплінарним викладанням і навчанням. Ефективні міждисциплінарні методики забезпечують продуктивні стратегії для подальших успішних результатів у навчально-виховному процесі. Ми також дослідили фактори, що впливають на ефективність учнів у міждисциплінарному навчанні, інформуючи освітян про ключові елементи, які впливають на успіх учнів у таких умовах. Навчання через широту охоплення всіх предметів – це освітній підхід, який підкреслює важливість вивчення широкого спектру предметів. Такий підхід спонукає учнів до ширшого розуміння світу через взаємодію з різними дисциплінами, такими як природничі, гуманітарні, мистецькі та соціальні науки. Ознайомлення з широким спектром предметів допомагає учням розвивати навички критичного мислення, креативність і більш цілісний погляд на знання.

Історичний розвиток і перший досвід навчання шляхом охоплення всіх предметів походять від класичної освіти в Стародавній Греції та Римі, де головною освітньою метою було виховання цілісної особистості, щоб створити збалансоване вивчення різних предметів, сприяючи як інтелектуальному, так і моральному зростанню. Ідеал людини епохи Відродження (14-17 століття) – людини, обізнаної в багатьох галузях, – втілює даний принцип навчання. Вважалося, що ознайомлення з різноманітними галузями знань необхідне для розвитку критичного мислення, громадянських чеснот та особистого характеру. Вісімнадцяте століття вважається періодом зародження сучасної освіти. Почала розвиватися концепція універсальної освіти, яка

subjects enabling students to develop practical, real-world problem-solving skills. The 21st century is a period of dynamic modern educational trends development. In a world of rapid changes such as climate change, social justice, and technological innovation increasingly characterized by complex, interconnected challenges – the ability to integrate knowledge from multiple disciplines has become more important than ever. We have been convinced that education systems today continue to focus on skills such as critical thinking, creativity, collaboration, and communication.

Educational establishments provide and intensively adopt interdisciplinary or cross-curricular approaches enabling students to study with multiple perspectives and gain a more comprehensive understanding of the world.

We offer to consider a few examples of future-orientated schools in Britain. *Windermere School* is located in the stunning Lake District National Park in north-west England. It actively encourages students to enjoy the outdoors and participate in water sports. The mountains, lakes and rivers near the school are the school's giant classroom. The idea is that pupils learn effectively about themselves, each other and the environment through "adventurous learning". Young people grow in confidence, excel academically, and discover their innate strengths, talents, and potential. The school has its centers for outdoor activities and water sports on the shores of Lake Windermere and has staff qualified to teach sailing and canoeing. While more conventional lessons also occur at the school, the school firmly believes that sitting at desks all day is not the best way for young people to experience the world. *Windermere* is a boarding school, which means students return home only during the holidays. However, it provides so many extracurricular activities in the great outdoors.

Windermere School began as *St Anne's School*, located in *Lytham*, *St Anne's*, in 1863. The school moved to its current location in *Windermere* in 1924, when it became *St Anne's School, Windermere*. In

передбачала надання освіти широкому прошарку населення. У цей період відбулося зміщення акцентів у бік таких предметів, як природничі науки, математика і література, які почали набувати все більшого значення поряд з традиційними предметами, такими як філософія і риторика. Заснування державних шкіл та університетів часто ґрунтувалося на ідеї, що різноманітна освіта може сприяти особистій свободі та покращенню суспільства в цілому. Цікаво відзначити, що в міру того, як індустріалізація і науковий прогрес швидко трансформували суспільство в 19 столітті, все більший акцент робився на широку програму гуманітарних наук. У Сполучених Штатах і Європі вищі навчальні заклади почали більше застосовувати міждисциплінарні підходи, надаючи студентам свободу вивчати широкий спектр предметів, не обмежуючи їх спеціалізованою підготовкою. Мета полягала в тому, щоб давати суспільству випускників, які були б не лише кваліфікованими в одній галузі, але й володіли інтелектуальною гнучкістю, щоб зробити внесок у різні аспекти життя суспільства. Прогресивний освітній рух на початку 20-го століття трансформував суспільство і змінив освітні концепції на оновлену модель, таку як навчання шляхом охоплення всіх предметів. Активний навчальний процес здійснювався через дослідження та інтеграцію багатьох предметів, що дозволяло студентам розвивати практичні навички вирішення реальних проблем. Період динамічного розвитку сучасних освітніх тенденцій починається у 21 столітті. У світі швидких змін, таких як зміна клімату, соціальна справедливість та технологічні інновації, який все більше характеризується складними, взаємопов'язаними викликами – здатність інтегрувати знання з різних дисциплін стала більш важливою, ніж будь-коли. Ми переконалися, що освітні системи сьогодні продовжують фокусуватися на таких навичках, як критичне мислення, творчість, співпраця та комунікація. Навчальні заклади пропонують та інтенсивно впроваджують прийняті міждисциплінарні або міжпредметні підходи, що дозволяють учням навчатися з

1990, the school changed its name again to Windermere St Anne's and the final alignment with the community came in 2010 when it became Windermere School. Today, Windermere School is nestled on a hillside within 45 acres of the National Park landscape that has been the inspiration for world-famous artists, poets, and authors, a sanctuary and the antidote to congested city life, a fascination to scientists, a home for adventurers as well as part of the masterpiece of human creative genius that affords us World Heritage status. Windermere School spreads over three woodland campuses, Elleray, Browhead and Hodge Howe. These contain all of academic, boarding and sporting facilities. A Junior School, Elleray Campus, is situated within 20 acres of field and woodland, and provides the perfect setting for the youngest pupils to explore and grow. Preschool children through to Year 6 (age 11) enjoy a vibrant and broad curriculum. The aim is to engage the natural curiosity and enthusiasm of pupils through an adventurous and innovative approach to learning. A Senior School, Browhead Campus, covers 23 acres and provides the older pupils with the very best academic, sports, music and drama facilities. The incomparable picturesque views over Lake Windermere provide an inspirational setting for both academic achievement and physical adventure. The campus also contains three Boarding houses: Browhead (girls 8-16), Langdale House (boys 8-16) and Westmorland House (Sixth Form). A Hodge Howe is a private Watersports Centre, located on Lake Windermere. Here pupils learn to sail, kayak, canoe and embrace the spirit of adventure, which is central to life at Windermere School; outdoor learning is woven throughout every aspect of the curriculum. "Our unique location on a UNESCO World heritage site means Adventure is not merely an activity at Windermere School, it is a way of life" [22].

Leasowes High School has adopted an innovative educational approach, emphasising project-oriented education, experiential learning, and work-based

різних точок зору та отримати більш повне розуміння світу.

Пропонуємо розглянути кілька прикладів шкіл у Великій Британії, орієнтованих на майбутнє. Школа Віндермір розташована в приголомшливому національному парку на північному заході Англії. Учнів заохочують до активного відпочинку на свіжому повітрі та занять водними видами спорту. Гори, озера та річки поблизу школи і є навчальним середовищем. Ідея полягає в тому, що учні ефективно пізнають себе, один одного і навколишній світ шляхом впровадження навчання через пригоди. Молоді люди стають більш впевненими в собі, досягають успіхів у навчанні та розкривають свій вроджений потенціал, таланти і здібності. Школа має центри для активного відпочинку та водних видів спорту на березі озера Віндермір і має персонал, кваліфікований для викладання вітрильного спорту та веслування на каное. Хоча в школі проводяться заняття за більш традиційних умов, керівництво школи твердо переконане, що сидіти цілий день за партою не є найкращим способом для молоді пізнавати світ. Віндермір – це школа-інтернат, де учні повертаються додому лише на канікули. Проте, школа пропонує безліч позакласних заходів на свіжому повітрі.

Розпочала свою діяльність як школа Святої Анни, розташована в Літемі, графство Сент-Енн, у 1863 році. Школа переїхала на своє теперішнє місце розташування у Віндермірі в 1924 році і стала Школою Святої Анни. У 1990 році навчальний заклад знову змінив назву на школу Віндер Святої Анни, а остаточне узгодження з громадою відбулося у 2010 році, коли вона стала школою Віндермір. Сучасне розташування на схилі пагорба охоплює територію 45 акрів ландшафту Національного парку, який надихав всесвітньо відомих художників, поетів і письменників, був притулком і місцем відпочинку від перевантаженого міського життя, захоплював науковців, був домівкою для шукачів пригод, а також частиною шедевр людського творчого генія, що надає навчальному закладу статус Всесвітньої спадщини. Налічується три лісових кампуси – Elleray, Browhead та Hodge Howe. Вони містять всі академічні,

learning to facilitate the acquisition of skills, competencies, and experience. The school's educational structure is organised in a systematic manner, eschewing the conventional long-term classes that are prevalent in traditional educational institutions. Instead, students are assigned to a single discipline on a weekly basis, thereby allowing them to develop practical skills within a real workspace. Furthermore, the school encourages collaborative project work with teachers in the fields of drama and art, fostering a sense of teamwork and innovation. Every week, there's a Friday at this school in Dudley, Birmingham. On the last day of the week, pupils study the same subject all day. They will spend the time putting together a performance with their drama teacher or completing a project with their history teacher that will take weeks. If the subject is business studies, the students dress in business wear and spend the day at a real-life company. The school doesn't always use the traditional hour-long lesson structure, even on other days of the week. When necessary, more than a day can be developed into a project or assignment. This is an invaluable approach for subjects with a practical element, such as science. The students learn the theory and then carry out experiments related to it on the same day, with plenty of time available for setting up equipment and cleaning up afterwards. The school's staff is certain that children gain a deeper understanding of topics if they don't have to switch from one lesson to another several times a day. Since the system was introduced, the number of students achieving the top grades in their end-of-school exams has risen from 40% to 91%. This proves that the system is effective. The objective of Leasowes High School is to facilitate the comprehension and realisation of each student's potential. This is achieved by offering a diverse array of opportunities and methodologies for learning, underpinned by a dedicated pastoral team committed to the health, emotional well-being and personal development of each individual. "We are a school committed to

інтернатні та спортивні споруди. Молодша школа, кампус Elleraу, розташована на 20 акрах поля та лісу, що забезпечує ідеальне середовище для вивчення та розвитку наймолодших учнів. Діти дошкільного віку до 6-го класу (11 років) користуються яскравою та широкою навчальною програмою. Мета полягає в тому, щоб задіяти природну допитливість та ентузіазм учнів за допомогою авантюрного та інноваційного підходу до навчання. Старша школа, кампус Browhead, займає 23 акри і надає старшокласникам найкращі академічні, спортивні, музичні та театральні можливості. Незрівнянні мальовничі краєвиди на озеро Віндермір створюють надихаюче середовище як для академічних досягнень, так і для фізичних пригод. На території кампусу також знаходяться три пансіонати: Browhead (дівчата 8-16 років), Langdale House (хлопці 8-16 років) і Westmorland House (шостий клас). Hodge Howe – приватний центр водних видів спорту, розташований на озері Віндермір. Тут учні вчаться плавати під вітрилами, на байдарках, каное та занурюються в дух пригод, який є основним у житті школи Віндермір; навчання на свіжому повітрі інтегрується в усі аспекти навчальної програми. «Наше унікальне розташування на об'єкті Всесвітньої спадщини ЮНЕСКО означає, що пригоди – це не просто діяльність у школі Віндермір, це спосіб життя" [22].

Школа Лісовз перейняла інноваційний освітній підхід, який передбачає проєктно-орієнтоване навчання, навчання через досвід та навчання у робочому середовищі з метою набування практичних навичок, компетенцій, досвіду. Освітня структура школи організована у системний спосіб, що базується на відмові від звичайних довготривалих занять, які переважають у традиційних навчальних закладах. Замість цього студенти щотижня вивчають одну дисципліну, що дозволяє їм розвивати практичні навички в реальному робочому середовищі. Крім того, школа заохочує спільну роботу над проєктами з викладачами в галузі драматургії та мистецтва, що сприяє вихованню почуття командної роботи та інновацій. Щотижня в цій школі в Дадлі, Бірмінгем, є п'ятниця. В останній день тижня учні цілий день вивчають один і той самий предмет. Вони проводять цей час, готуючи виставу з учителем драматичного мистецтва або

providing a rigorous academic curriculum where students gain knowledge, skills and understanding through outstanding teaching. Our curriculum provides breadth across all subjects, including the arts, technology, and languages" [12].

Leasowes High School is located in Halesowen, West Midlands, England. It was established in 1972, replacing the nearby Hill & Cakemore Secondary School. In the 1990s it gained Community College status. In 2016 received a status of academy and became a founding member of the Invictus Education Trust which provides several schools working collaboratively to enhance educational opportunities and outcomes for students across the region. Leasowes High School offers a comprehensive curriculum with a strong emphasis on humanities.

Monkseaton High School is a school near Newcastle in North-East England improved levels of achievement by using a teaching style called "spaced learning" – and it works. There are no pens or books involved, but there are plenty of breaks. Students watch and listen to a fast, business-style presentation on a screen. They then spend 10 minutes doing a physical activity like playing basketball or jogging. Next, they sit through the presentation again, but with key pieces of information missing. Once the gaps have been filled, students take another break for physical exercise before viewing the presentation once more. Scientists are certain that the brain works best when it is given lots of breaks, especially when it has to remember information before tests and exams. Monkseaton is also unusual in its design. The bright colours on the exterior make it a local landmark, and inside there are large, open spaces that students can use during the breaks. The school heats water with solar power and has special shades that control the sun's effect on the building.

Monkseaton High School was established in 1969 as a school for students aged 13 to 18. The school has been recognized for its innovative approaches to education and outstanding

завершуючи проєкт з учителем історії, який потребує декілька тижнів. Якщо вивчається предмет бізнес-дослідження, учні одягаються в діловий одяг і проводять день у реальній компанії. Школа не завжди використовує традиційну годинну структуру уроків, навіть в інші дні тижня. За необхідності, на проєкт або завдання може бути відведено більше одного дня. Цей підхід є надзвичайно важливим і дієвим для предметів з практичним елементом, таких як природничі науки. Учні вивчають теорію, а потім проводять пов'язані з нею експерименти в той самий день, маючи достатньо часу для налаштування обладнання та прибирання після роботи. Викладачі переконані, що діти глибше розуміють теми, якщо їм не доводиться переключатися з однієї дисципліни на іншу кілька разів на день. З моменту впровадження системи кількість учнів, які отримують найвищі бали на випускних іспитах, зросла від 40% до 91%. Це доводить, що система є ефективною. Мета школи Лісовз полягає у сприянні розумінню та реалізації потенціалу кожного учня. Це досягається завдяки різноманітним можливостям і методикам навчання, підкріпленими командою, яка дбає про здоров'я, емоційну стабільність та особистісний розвиток кожної людини. "Ми – школа, яка прагне забезпечити сувору академічну програму, де студенти отримують знання, навички та розуміння завдяки видатному викладанню. Наша навчальна програма охоплює всі предмети, включаючи мистецтво, технології та мови" [12].

Середня школа Лісовз розташована в місті Хейлсоуен, Західний Мідлендс, Англія. Була заснована у 1972 році, замінивши середню школу неподалік Хілл і Кейкмор. У 1990-х роках отримала статус громадського коледжу. У 2016 році отримала статус академії і стала членом-засновником освітнього фонду Invictus Education Trust, який об'єднує кілька шкіл, що співпрацюють над покращенням освітніх можливостей та результатів для учнів у всьому регіоні. Навчальний заклад пропонує комплексну навчальну програму з сильним акцентом на гуманітарні науки.

У школі на північному сході Англії (Monkseaton High School) підвищили рівень успішності, саме завдяки педагогічному прийому навчання з перервами. Одним із способів є опанування матеріалу без

contributions to national educational development. In 2000, the school became popular according to the "Laura Spence Affair". Despite her outstanding academic credentials, Laura Spence, a student from Monkseaton, was denied admission to study medicine at the University of Oxford. Monkseaton High School extracurricular activities brought fame demonstrating excellence in sports and teamwork, the school's football academy won the All England Cup three years in a row – 2006, 2007 and 2008. In August 2007, the school transitioned to the status of England's inaugural Trust School, thereby establishing a partnership with organisations such as Microsoft, Tribal Education, North Tyneside Council, and Professor David Reynolds. The objective of this collaboration was to augment educational opportunities and resources for students.

Monkseaton Middle School caters for students between the ages of 9 and 13, with a commitment to providing a supportive and challenging learning environment. The school's ethos places significant emphasis on academic excellence, personal growth, and the well-being of its pupils. The governance of Monkseaton Middle School includes a diverse group of individuals who are dedicated to the school's mission. Both Monkseaton High School and Monkseaton Middle School continue to play pivotal roles in the educational landscape of Whitley Bay. They are constantly adapting to contemporary challenges while honoring their historical foundations.

Colleges Wales has been doing a great job of promoting learning in the workplace, with the aim of developing students' practical skills, competencies and experience (work-based learning). Colleges in Wales offer a wide range of work-based learning programmes funded by the Welsh Government to meet the needs of a diverse range of employers and students. Colegau Cymru (Colleges Wales) is the convenor of the Further Education Strategic Work-Based Learning and Employability Group. Chaired by Dr

ведення конспекту та вивчення підручників, саме велика кількість перерв з певним проміжком часу та зміною діяльності сприяє кращому запам'ятовуванню та вивченню дисципліни. Учні переглядають і слухають короткотривалу презентацію на екрані. Потім їм надається 10 хвилин на фізичну активність, наприклад, гра у баскетбол або біг підтюпцем. Наступним етапом знову пропонується перегляд презентації, але вже з пропущеними ключовими фрагментами інформації. Після того, як прогаліни заповнені, студенти роблять ще одну перерву для фізичних вправ, перш ніж переглянути презентацію ще раз. Вчені переконані, що мозок найкраще працює, коли йому дають багато перерв, особливо коли є необхідність запам'ятовувати велику кількість інформації перед тестами або іспитами. Школа на північному сході Англії відрізняється своїм дизайном. Яскраві кольори ззовні роблять її місцевою визначною пам'яткою, а всередині відкриваються великі простори, якими учні можуть користуватися під час перерв. Школа користується сонячною енергією та має спеціальні штори, які контролюють вплив сонця на будівлю.

Навчальний заклад було засновано у 1969 році як школа для учнів віком від 13 до 18 років. Школа отримала визнання за інноваційні підходи до навчання та видатний внесок у розвиток національної освіти. У 2000 році стала популярною завдяки "Справі Лорі Спенс". Незважаючи на видатні академічні успіхи, Лорі Спенс, учениці з Монксітона, їй було відмовлено у вступі на медичний факультет Оксфордського університету. Позакласні заходи школи принесли славу, демонструючи досконалість у спорті та командній роботі, шкільна футбольна академія виграла Кубок Англії три роки поспіль – у 2006, 2007 та 2008 роках. У серпні 2007 року школа набула статусу першої в Англії Трастової школи, таким чином встановивши партнерство з такими організаціями, як Microsoft, Tribal Education, North Tyneside Council та професором Девідом Рейнольдсом. Метою цієї співпраці було розширити освітні можливості та ресурси для учнів.

У середній школі навчаються учні віком від 9 до 13 років, які прагнуть створити сприятливе та цікаве навчальне середовище. В основі закладу полягають

Barry Walters of Pembrokeshire College, the group consists of representatives from all colleges in Wales, providing prospective oversight for work-based learning focused on the FE(Further Education nsector), including apprenticeships. The Apprenticeship Programme's objective is to equip apprentices (across all age ranges) with the necessary knowledge, skills, and behaviours to enable them to flourish in the workplace. The Apprenticeship Programme will engage with almost every industry and sector within the Welsh economy, with new apprenticeships being developed on a regular basis. An apprenticeship is a valuable opportunity for individuals to combine professional learning with practical experience, while also offering employers the chance to nurture their own talent. The Jobs Growth Wales Plus (JGW+) programme is designed to support young people in securing their first employment, addressing the various challenges they often face in the job market. This flexible programme is tailored to the specific needs of the young person, it is aimed to develop a bespoke programme of learning and interventions. This ensures that they are fully supported in making the transition from education to employment. The Personal Learning Accounts (PLA) programme is designed for individuals already in employment who is going to upskill or reskill. The programme provides the knowledge, experience and skills required to progress into or within sectors of great economic importance to Wales. This flexible and responsive programme covers all the needs of individuals and their employers to maximise the opportunities presented by new and the rapidly evolving technologies of our time. The courses delivered by colleges in Wales are designed to equip learners with the skills and qualifications that employers in the region seek. These courses are tailored to align with sectors that are experiencing growth both regionally and nationally, and where there is a current demand for skilled

академічна досконалість, особистісне зростання та добробут учнів. Старша і середня школи продовжують відігравати ключову роль в освітньому ландшафті Уїтлі-Бей. Вони постійно адаптуються до сучасних викликів, шануючи при цьому свої історичні основи.

Коледжі Уельсу проводять велику роботу щодо впровадження навчання на робочому місці з метою розвитку практичних навичок, компетенцій та досвіду студентів (навчання на робочому місці). Коледжі Уельсу пропонують широкий спектр програм навчання на робочому місці, що фінансуються урядом Уельсу для задоволення потреб широкого кола роботодавців і студентів. Colegau Cymru (Коледжі Уельсу) є засновником організації стратегічного навчання на робочому місці та працевлаштування в системі подальшої освіти. Організація, яку очолює доктор Баррі Уолтерс з Пембрукширського коледжу, складається з представників усіх коледжів Уельсу, забезпечуючи перспективний нагляд за навчанням на робочому місці, орієнтованим на подальшу освіту, включаючи навчальну практику на робочому місці. Програма навчальної практики полягає в організації робочого місця та забезпечити всі вікові категорії необхідними знаннями, формувати навички та моделі поведінки з метою подальшого успіху на робочому місці. Програма професійного навчання охоплює майже всі галузі та сектори економіки, а нові програми навчання розробляються на регулярній основі. Програма професійної навчальної практики надає можливість молоді поєднати професійне навчання з практичним досвідом. Програма Jobs Growth Wales Plus (Програма Уельсу щодо вдосконалення на робочому місці +) покликана підтримати молодих людей у забезпеченні їхнього першого робочого місця, вирішити різноманітні проблеми, з якими вони часто стикаються на ринку праці. Ця гнучка програма пристосована до конкретних потреб і спрямована на розробку індивідуального проєкту навчання, і, як результат, надається повна підтримка на етапі переходу від навчання до основного працевлаштування. Програма індивідуального навчання (Personal Learning Accounts) призначена для осіб, які вже працюють і хочуть

professionals. The courses are offered in a flexible manner, accommodating individual schedules and commitments, with the objective that upon completion, learners will be well-positioned to pursue more lucrative employment opportunities.

Employment and Enterprise Bureaus provide a package of support for students, full and part-time, to build essential employability and enterprise skills, and support transition to employment by inviting employers to engage with students to discuss employment opportunities. Each Bureau provides personalised support to students within their college and is open to cultivating ongoing relationships with employers in their region. The primary objective of the bureaus is to offer a recruitment service to local employers and to enhance employment opportunities for learners within the college by: helping college learners to make the move to the next stage. creating opportunities for students to engage with local, regional, and national employers; preparing students for the job market and to match them with current and future employment and apprenticeship opportunities; the establishment of robust recruitment connections between educational institutions and employers is of primary importance, with the objective of facilitating enhanced and more efficacious progression prospects for learners. Moreover, it is essential to extend support to learners who are transitioning from other segments of the post-compulsory education and training framework, including schools and higher education institutions.

Conclusions and research perspectives. It is concluded that the current achievements in the educational sphere of the aforementioned institutions are efficacious and can be regarded as a paradigm for the prospective development and modernisation of the Ukrainian educational system in the post-war era. The results of the research show that the use of such educational approaches

підвищити кваліфікацію або перекваліфікуватися. Програма надає знання, досвід і навички, необхідні для просування в галузях, що мають велике економічне значення для Уельсу, або в межах цих галузей. Ця гнучка та оперативна програма охоплює всі потреби людей та їхніх роботодавців, щоб максимізувати можливості, які надають нові технології, які швидко розвиваються в умовах сьогодення. Курси, що проводяться коледжами Уельсу, розроблені таким чином, щоб надати студентам навички та кваліфікацію, які потрібні роботодавцям у регіоні. Навчальні курси адаптовані до секторів, які переживають зростання як на регіональному, так і на національному рівнях, де існує постійний попит на кваліфікованих фахівців. Курси реалізуються у гнучкій формі, з урахуванням індивідуальних графіків та зобов'язань, з метою підготувати висококваліфікованого фахівця у майбутньому в умовах більш прибуткових можливостей працевлаштування. Агенції з працевлаштування та підприємництва надають студентам, які навчаються на денній та заочній формах навчання, комплексну підтримку для розвитку необхідних навичок працевлаштування та підприємництва, а також сприяють переходу до працевлаштування, запрошуючи роботодавців до співпраці зі студентами та обговорення можливостей працевлаштування. Кожна агенція надає індивідуальну підтримку студентам у межах свого коледжу і є відкритою для розвитку стабільного партнерства з роботодавцями у своєму регіоні. Основним завданням агенцій є надання послуг з підбору персоналу для місцевих роботодавців та розширення можливостей працевлаштування для студентів коледжів, а саме: допомоги студентам коледжів у переході на наступний етап; створення можливостей взаємодіяти з місцевими, регіональними та національними роботодавцями; підготовка до ринку праці та забезпечення поточними та майбутніми можливостями працевлаштування та стажування; встановлення міцних зв'язків з підбору персоналу між навчальними закладами та роботодавцями є першочерговим завданням, яке має на меті сприяти розширенню та підвищенню ефективності перспектив кар'єрного росту для студентів. Крім того, ведеться постійна

contributes to the development of critical thinking, independence, development of communication skills and adaptability of students to changing social and professional conditions. In addition, the use of innovative learning formats helps to develop the practical skills and competences necessary for the successful integration of young people into modern society and the labour market. In the contemporary context, Ukrainian education is undergoing significant modernisation through the integration of innovative methodologies such as spaced learning, adventurous learning, project-oriented education, work-based learning (which involves acquiring practical skills, competencies and experience in a working environment), and experiential learning. These approaches, when employed, can effectively develop students' academic, social and personal competencies. Further research perspectives are:

1. To explore the possibilities of adapting British educational methods to the Ukrainian educational system, taking into account its specificities and the needs of post-war reconstruction.

2. To identify the best ways of integrating innovative educational methods into school and out-of-school education in Ukraine.

3. To further analyse the impact of project-based learning and adventurous learning on the development of key competences of students of different age groups.

4. To investigate the effectiveness of experiential and work-based learning in preparing future professionals for the real challenges of working life.

5. To develop recommendations for the introduction of spaced learning and other modern methods in the context of the reform of the Ukrainian educational system.

In general, further research can contribute to the creation of an effective educational model that will meet modern challenges and contribute to the formation of competitive professionals capable of

підтримка учнів, які переходять з інших сегментів системи післязобов'язкової освіти і навчання, включаючи школи і вищі навчальні заклади.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок.

Зроблено висновок, що сучасні досягнення в освітній сфері вищезгаданих навчальних закладів є ефективними і можуть розглядатися як парадигма для перспективного розвитку та модернізації української освіти у післявоєнний час. Результати дослідження свідчать про те, що застосування таких освітніх методик сприяє розвитку критичного мислення, самостійності, розвитку комунікативних навичок та адаптивності учнів до змінних соціальних і професійних умов. Крім того, використання інноваційних форматів навчання допомагає формувати практичні навички та компетенції, що є необхідними для успішної інтеграції молоді у сучасне суспільство та ринок праці.

На сучасному етапі, українська освіта потребує вагомої модернізації шляхом інтеграції інноваційних методик, таких як навчання з перервами, навчання через пригоди, проєктно-орієнтоване навчання, навчання у робочому середовищі з метою набування практичних навичок, компетенцій, досвіду та експериментальне навчання. Такий підхід забезпечить ефективний академічний, соціальний та особистісний розвиток майбутніх фахівців у новому суспільстві. Подальші перспективи дослідження мають на меті:

1. Дослідити можливості адаптації британських освітніх методик до української освітньої системи з урахуванням її специфіки та потреб післявоєнного відновлення.

2. Визначити оптимальні шляхи інтеграції інноваційних освітніх методик у шкільну та позашкільну освіту України.

3. Зробити подальший аналіз впливу проєктно-орієнтованого навчання та навчання через пригоди на формування ключових компетентностей учнів у різних вікових категоріях.

4. Дослідити ефективність експериментального навчання та навчання у робочому середовищі з метою підготовки майбутніх фахівців до реальних випробувань професійного життя.

5. Розробити рекомендації щодо впровадження навчання з перервами та інших сучасних методик у контексті

independent learning, critical thinking and adaptation in a rapidly changing globalised world.

реформування української освітньої системи.

Загалом, подальші дослідження можуть сприяти створенню ефективної освітньої моделі, яка відповідатиме сучасним викликам та сприятиме формуванню конкурентоспроможних фахівців, здатних до самостійного навчання, критичного мислення та адаптації у швидкозмінному глобалізованому світі.

REFERENCES

1. Beames, Simon, & Brown, Mike. (2016). *Adventurous Learning. A Pedagogy for a Changing World*. Routledge 711 Third Avenue, New York, NY 10017 and by Routledge 2 Park Square, Milton Park, Abingdon, Oxon, OX14 4RN. Retrieved from: https://www.researchgate.net/publication/292815845_Adventurous_Learning_A_pedagogy_for_a_changing_world [in English].
2. Cavenagh, Penny, McPherson, Susan, & Ogden, Jane. *The Psychological Impact of Boarding School*. Retrieved from: <https://doi.org/10.4324/9781003280491> [in English].
3. *Colleges.wales*. Retrieved from: <https://www.colleges.wales/en/page/work-based-learning-skills-and-employability> [in English].
4. *Dictionary. Com*. Retrieved from: <https://www.dictionary.com/browse/experiential-learning> [in English].
5. Dooley, Jenny. (2018). *Cultural crossroads*. Liberty House, Greenham Business Park, Newbury, Berkshire RG 19 6HW, United Kingdom [in English].
6. *Earlham College, USA*. Retrieved from: <https://earlham.edu/> [in English].
7. Foliani, Francesca, Green, Francis, & Sartarelli, Marcello. (2019). Away from Home, Better at School. The Case of a British Boarding School. *Economics of Education Review*, 73, Article 101911. 10.1016/j.econedurev.2019.101911. Retrieved from: <https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S027277571830150X?via%3Dihub> [in English].
8. *Journal of Interdisciplinary Studies in Education*, vol. 14, № 2. (2025). Retrieved from: <https://www.ojed.org/jise/issue/view/286> [in English].
9. Kapenieks, Janis senior, & Kapenieks, Janis junior. (2021). Spaced Learning Solution in the e-Learning Environment. Spaced Learning Solution in the e-Learning Environment. In: *Proceedings of the 13th International Conference on Computer Supported Education*, vol. 2: CSEDU, ISBN 978-989-758-502-9, 169-176. DOI: 10.5220/0010403901690176. Retrieved from: <https://www.scitepress.org/PublishedPapers/2021/104039/104039.pdf> [in English].
10. Kelley, Paul, & Watson, Terry. *Making long-term memories in minutes: a spaced learning pattern from memory research in education*. Retrieved from: <https://www.frontiersin.org/journals/human-neuroscience/articles/10.3389/fnhum.2013.00589/full> [in English].
11. Kondratjew, Hanan. (August 2018). Leveraging experiential learning training through spaced learning. *Journal of Work-Applied Management*, 11(2). DOI: 10.1108/JWAM-05-2018-0011. Retrieved from: https://www.researchgate.net/publication/327325968_Leveraging_experiential_learning_training_through_spaced_learning [in English].
12. *Lesowes high school*. Retrieved from: <https://www.leasoweshighschool.co.uk/> [in English].
13. *Monkseaton high school*. Retrieved from: <https://www.monkseaton.org.uk/> [in English].

14. *New Research Challenges "Boarding School Syndrome"*. (2023). Retrieved from: <https://www.uos.ac.uk/about/news/new-research-challenges-the-concept-of-boarding-school-syndrome/> [in English].
15. *Outdoor Education, University of Otago, New Zealand*. Retrieved from: <https://www.outdooreducation.co.nz/> [in English].
16. *Oxford reference*. Retrieved from: <https://www.oxfordreference.com/display/10.1093/oi/authority.20110803095805571> [in English].
17. *Plymouth Institute of Education, UK*. Retrieved from: <https://www.plymouth.ac.uk/schools/school-of-society-and-culture/plymouth-institute-of-education> [in English].
18. Ranken, Emily, Wyse, Dominic, Manyukhina, Yana, & Bradbury, Alice. (2025). *The effect of experiential learning on academic achievement of children aged 4-14: A rapid evidence assessment*. Retrieved from: <https://bera-journals.onlinelibrary.wiley.com/doi/full/10.1002/curj.304?utm> [in English].
19. *Summerhill school*. Retrieved from: <https://www.summerhillschool.co.uk/> [in English].
20. *Tes magazine*. Retrieved from: <https://www.tes.com/magazine> [in English].
21. *University of New Hampshire, USA*. Retrieved from: <https://www.unh.edu/> [in English].
22. *Windermere school*. Retrieved from: <https://www.windermereschool.co.uk/> [in English].
23. Wharton, N., & Marcano-Olivier, M. (2023). An exploration of ex-boarding school adults' attachment styles and substance use behaviours. *Attachment & Human Development*, 25(6), 583-597. Retrieved from: <https://doi.org/10.1080/14616734.2023.2228761> [in English].
24. *What is PBL?* Retrieved from: <https://www.pblworks.org/what-is-pbl> [in English].

Received: January 30, 2025
Accepted: February 19, 2025

SOCIAL PEDAGOGY. SOCIAL WORK. СОЦІАЛЬНА ПЕДАГОГІКА. СОЦІАЛЬНА РОБОТА.

UDC 316.614:159.98]-044.332-056.24
DOI 10.35433/pedagogy.1(120).2025.13

PEER-TO-PEER GROUPS AS A FORM OF STRENGTHENING OF SOCIAL SERVICE PROFESSIONALS IN SUPPORTED LIVING OF ADULTS WITH INTELLECTUAL AND MENTAL DISABILITIES

H. M. Khvorova*, I. O. Dolinchuk**

The article is devoted to an important aspect of the development of the social service of supported living for people with psychosocial disabilities: the professional support of specialists who provide support to recipients of supported living services. In Ukraine, there is an urgent need for the development and scaling of assisted living services for residents of residential institutions, who will soon start living in communities due to the implementation of the deinstitutionalization reform. "Supported living services" is an umbrella term that unites several different social services, in which a person is provided with social, psychological and andragogical support of her daily activity. According to research, 60,000 people with a mental health disability were provided with supported living services in England, who demonstrated improvements in social and independent living skills as a result of the services provided. In doing so, professional and social support was provided on-site and 24/7, and research findings show that access to trained staff improves quality of life and increases self-efficacy. About 15 public organizations and several communal institutions in Ukraine currently provide assisted living services for about 150 people with mental, intellectual and complex disabilities. When providing such a service, especially when living in a training apartment, they need pedagogical (andragogical) support. The peer-to-peer groups have proven themselves well to strengthen specialists who work within the framework of the service of supported living for adults with disabilities. One of the groups "peer-to-peer" for specialists of assisted living facilities and training apartments worked for 7 months in an online format and based on the feedback of participants, allowed to expand the scope of professional relations, develop partnership skills, and raise the level of awareness in this area. No less important is the exchange of experience within the group, because the participants have the opportunity to discuss their own professional cases and difficulties, as well as try to find solutions and new approaches to solving problem situations.

---

* Candidate of Pedagogical Sciences (PhD in Pedagogy), Docent
(Zhytomyr Ivan Franko State University)
akhvorova73@gmail.com
ORCID: 0000-0001-5848-0041

** Assistant
(Zhytomyr Ivan Franko State University)
irinadolinchuk08@gmail.com
ORCID: 0000-0002-1346-0255

Keywords: supported living, supported living assistant, psychological and andragogical support of persons with psychosocial disabilities, independent living skills, peer-to-peer support groups.

ГРУПИ "РІВНИЙ РІВНОМУ" ЯК ФОРМА ПІДСИЛЕННЯ ФАХІВЦІВ СОЦІАЛЬНОЇ ПОСЛУГИ ПІДТРИМАНОГО ПРОЖИВАННЯ ДОРΟΣЛИХ ЛЮДЕЙ З ІНТЕЛЕКТУАЛЬНИМИ ТА ПСИХІЧНИМИ ПОРУШЕННЯМИ

Г. М. Хворова, І. О. Долінчук

Стаття присвячена важливому аспекту розвитку соціальної послуги підтриманого проживання людей з психосоціальною інвалідністю: професійній підтримці фахівців, які здійснюють супровід отримувачів послуг проживання з підтримкою. В Україні є нагальна потреба у розвитку та масштабуванні послуг підтриманого проживання для резидентів інтернатних закладів, які мають найближчим часом почати життя в громадах через впровадження реформи деінституалізації. "Послуги проживання з підтримкою" – парасольковий термін, що об'єднує декілька різних соціальних послуг, в яких людині надається соціальна, психологічна та андрагогічна підтримка її повсякденної активності. За даними досліджень, в Англії послуги проживання з підтримкою надавались 60 000 особам з психічними порушеннями, які в подальшому демонстрували покращення соціальних навичок та навичок самостійного життя завдяки наданим послугам. При цьому, професійна та соціальна підтримка надавалась на місці та цілодобово, і результати досліджень показують, що доступ до навченого персоналу покращує якість життя та збільшує самозарадність. Наразі, близько 15-ти громадських організацій та кілька комунальних закладів в Україні надають послуги проживання з підтримкою для близько 150 людей з психічними, інтелектуальними та комплексними порушеннями. При наданні такої послуги, особливо при проживанні в тренувальній квартирі, вони потребують педагогічного (андрагогічного) супроводу. Задля підсилення фахівців, які працюють в межах послуги підтриманого проживання дорослих осіб з інвалідністю, добре зарекомендували себе групи "рівний-рівному". Одна з груп "рівний-рівному" для фахівців будинків підтриманого проживання та тренувальних квартир працювала впродовж 7 місяців в он-лайн форматі та за відгуками учасників, дозволила розширити сферу професійних зв'язків, розвинути навички партнерства, підвищити рівень обізнаності у цій сфері. Не менш важливим є обмін досвідом в межах групи, адже учасники мають можливість обговорити власні професійні кейси і труднощі, а також спробувати відшукати рішення і нові підходи до проблемних ситуацій.

Ключові слова: підтримане проживання, асистент підтриманого проживання, психолого-андрагогічний супровід осіб з психосоціальною інвалідністю, навички самостійного життя, групи підтримки "рівний-рівному".

Introduction of the issue. In Ukraine, people with mental or intellectual disabilities and who do not have a sufficient level of independence in everyday life, without loved ones, usually end up in geriatric boarding houses, psychoneurological boarding houses or psychiatric hospitals. On the path to European integration, the Government of Ukraine has committed to approving a plan for the deinstitutionalization of institutions for adults with disabilities by the end of 2024 and has identified the development of supported living services as a priority area of work [4]. This means that instead of a boarding house system for each person in need of support, an extensive system of

Постановка проблеми. В Україні люди, які мають психічні чи інтелектуальні порушення та не мають достатнього рівня незалежності у побуті, не маючи близьких, зазвичай опиняються в геріатричних пансіонатах, психоневрологічних інтернатах чи психіатричних лікарнях. На шляху євроінтеграції Уряд України зобов'язався до кінця 2024 року затвердити план деінституціоналізації закладів для дорослих з інвалідністю та визначив пріоритетним напрямком роботи розвиток послуг проживання з підтримкою [4]. Це означає, що замість інтернатної системи для кожної людини, яка потребує підтримки, має бути створена розгалужена система сервісів у громадах,

services in communities should be created, including social supported living services. "Supported living services" is an umbrella term that encompasses several different social services that provide social, psychological and andragogical support for a person's daily activities. These social services are described in the Social Services Classification [3].

Current state of the issue. In English-language sources, currently there is a wide range of terms used to describe supported living services – for example, the concepts of "supported housing", "supported accommodation", "support in everyday living", "housing support" and "supported living" are used [7; 8]. As researchers note, the lack of a clear definition has created a serious problem for assessing the effectiveness of services (McPherson et al., 2018) [10]. In particular, M. Harrison et al. (2020) reported on the differences in satisfaction with living conditions in different formats of supported living, and on the need for further focus on improving social functioning and quality of life indicators across all domains for people with intellectual and psychiatric disabilities who are involved in supported living services [9]. It should be noted that there are generally two large groups of clients who need supported living services. In the researched sources (Barnes S. et al. 2022) we find an analysis of services for people who have serious and persistent mental health disorders (in some cases – not officially diagnosed) without pronounced intellectual decline, who live in communities, and need psychosocial support, with the aim of reducing the need for hospitalization, preventing antisocial and criminal behavior, preventing alcoholism and drug use, and preventing exacerbation of somatic diseases [7; 8].

For example, in England, supported living services were provided to 60,000 people with mental health problems between 2006 and 2015, who demonstrated improvements in social and independent living skills as a result of the services provided [6]. Professional and social support was provided on-site

зокрема соціальні послуги проживання з підтримкою. "Послуги проживання з підтримкою" – парасольковий термін, що об'єднує декілька різних соціальних послуг, в межах яких людині надається соціальна, психологічна та андрагогічна підтримка її повсякденної активності. Ці соціальні послуги описані в Класифікаторі соціальних послуг [3].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. В англomовних джерелах наразі існує широкий діапазон термінів, які використовуються для позначення послуг проживання з підтримкою – так, використовуються поняття "supported housing", "supported accommodation", "support in everyday living", "housing support" and "supported living" [7; 8]. Як зазначають дослідники, відсутність чіткого визначення створила серйозну проблему для встановлення оцінки ефективності послуг (McPherson та ін., 2018) [10]. Зокрема, М. Харрісон та ін. (2020) повідомили про розбіжності в задоволенні умовами життя в різних форматах проживання з підтримкою, і про необхідність подальшого зосередження на покращенні соціального функціонування та показниках якості життя по усіх сферах для людей з інтелектуальними та психічними порушеннями, які залучені до послуг проживання з підтримкою [9].

Слід зауважити, що послуг проживання з підтримкою, загалом потребують дві великі групи клієнтів. У досліджених джерелах (Barnes S. та ін. 2022) ми зустрічаємо аналіз послуг для людей, які мають серйозні та стійкі порушення психічного здоров'я (в деяких випадках – офіційно не діагностовані) без вираженого інтелектуального зниження, котрі проживають в громадах, та потребують психосоціальної підтримки, з метою зменшення потреби у госпіталізації, попередження асоціальної та кримінальної поведінки, профілактики алкоголізму і вживанню наркотичних речовин, профілактики загострення соматичних захворювань [7; 8].

Так, наприклад, за даними досліджень в Англії, в 2006-2015 роках, послуги проживання з підтримкою надавались 60 000 особам з психічними порушеннями, які демонстрували покращення соціальних

and 24/7, and research has shown that access to trained staff improves quality of life and increases self-reliance [6]. Residents of supported living also received specialist CBT advice and simple cognitive behavioral interventions to reduce and manage symptoms of distress and social anxiety, and to improve interpersonal skills. Registered occupational therapists in the supported living team worked to enhance the experience of independent living – by assisting residents with meaningful daily activities and functional recovery.

At the same time, the most urgent and relevant in Ukraine is the development and scaling of supported living services for residents of residential institutions, who are to begin life in communities in the near future through the implementation of the deinstitutionalization reform [2; 4; 5].

Outline of unresolved issues brought up in the article. Supported living services can be provided to any adult who needs help with independent living, mastering skills of interaction with other people, self-care, performing daily household activities, understanding social norms and rules [1].

Among the types of supported living services, the following should be highlighted:

- *supported living* – this service is suitable for a person who needs long-term or lifelong support. It is provided in a house or apartment. No more than eight service recipients can live in one apartment accompanied by assistants, and living conditions should be close to home;

- *transit supported living* is a service for people who need short-term support, assistance in developing or restoring self-care skills for their subsequent return to life in society. It can be developed in psychiatric hospitals or residential institutions for people who have lived in isolation for a long time;

- *educational social apartment* is a service for people who have never had experience of independent living, but have lived with their parents or close relatives; educational social apartment is an opportunity to feel independent, develop

навичок та навичок самостійного життя завдяки наданим послугам [6]. При цьому, професійна та соціальна підтримка надавалась на місці та цілодобово, і результати досліджень показують, що можливість доступу до навченого персоналу, покращує якість життя та збільшує самозарадність [6]. Резиденти підтриманого проживання отримували також консультації спеціаліста з КПТ та прості когнітивно-поведінкові втручання для зменшення та управління симптомами переживання й соціальної тривоги, а також для поліпшення навичок міжособистісної взаємодії. Робота зареєстрованих ерготерапевтів у команді підтриманого проживання була спрямована на покращення досвіду самостійного життя – шляхом надання допомоги резидентам у змістовній повсякденній діяльності та функціональному відновленні.

Водночас в Україні найбільш терміновим та актуальним є розвиток та масштабування послуг підтриманого проживання для резидентів саме інтернатних закладів, які мають найближчим часом почати життя в громадах через впровадження реформи деінституалізації [2; 4; 5].

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми, яким присвячується стаття. Послуги проживання з підтримкою можуть надаватися будь-якій повнолітній людині, котра потребує допомоги у самостійному проживанні, опануванні навичок взаємодії з іншими людьми, самообслуговуванні, виконанні щоденних побутових дій, розумінні суспільних норм та правил [1].

Серед видів послуг проживання з підтримкою, слід виділити:

- *підтримане проживання* – ця послуга підійде людині, яка потребує тривалої або пожиттєвої підтримки. Вона надається у будинку чи квартирі. В одному помешканні у супроводі асистентів може проживати не більше восьми отримувачів послуги і умови життя мають бути наближені до домашніх;

- *транзитне підтримане проживання* – це послуга для людей, які потребують короткотермінової підтримки, допомоги у розвитку чи відновленні навичок самообслуговування для подальшого повернення до життя в суспільство. Її можна

skills and confidence, make new friends and prepare for future life without family care, but with the support of assistants or social workers (if necessary) [2; 5].

In the case of receiving a social service of supported living, residents are involved with the help of assistants who have undergone a professional training course according to a comprehensive curriculum. The system of relations between assistants and recipients of social services is based on the principles of respect for dignity and acceptance of human diversity, observance of human rights, rehabilitation and habilitation. It is worth noting that the above-mentioned specialists only provide assistance and support services, but they are not caregivers or educators. For example, a resident of one of the supported living homes said that he finally mastered the skills of using an electric kettle. Previously, he lived in an institution where the staff taught him to beware of electrical appliances. It should be noted that such a paternalistic approach is unacceptable in supported living services. Assistants teach residents safety techniques for handling household appliances, but do not boil water for tea for them. Service recipients are maximally included in all processes - planning their own lives, conducting their daily lives and making decisions that affect their lives. In all houses/apartments of supported living or transit/educational housing, residents actively plan their daily lives (if necessary with the support of assistants): a daily menu, a shopping list, and their free time. Residents have the opportunity to retire and conditions for privacy. Everyone has their own daily activities (study, work, day care centers, gym, rest at home). After all, the opportunity to choose returns a person a sense of dignity.

Currently, about 15 public organizations and several municipal institutions in Ukraine provide supported living services for about 150 people with mental, intellectual and complex disabilities. When providing such a service, especially when living in a training apartment, people need pedagogical (andragogic) support. The preparation of a growing person with a disability for

розвивати при психіатричних лікарнях чи інтернатних закладах для людей, які тривалий час проживали ізольовано;

– *учбова соціальна квартира* – це послуга для людей, які ніколи не мали досвіду самостійного життя, а проживали з батьками чи близькими родичами; учбова соціальна квартира – можливість відчувати себе самостійною людиною, розвинути навички та впевненість, знайти нових друзів та підготуватися до майбутнього життя без догляду сім'ї, а з підтримкою асистентів чи соціальних працівників (якщо в цьому є потреба) [2; 5].

В разі отримання соціальної послуги підтриманого проживання, мешканці залучаються допомогою асистентів, котрі пройшли курс професійної підготовки за комплексною навчальною програмою. Система взаємин асистентів із отримувачами соціальних послуг ґрунтується на принципах поваги до гідності та прийнятті людської різноманітності, дотримання прав людини, реабілітації та абілітації. Варто зазначити, що згадані вище фахівці, надають лише послуги допомоги і підтримки, однак вони не є доглядальниками чи то вихователями.

Так, приміром, резидент одного з будинків підтриманого проживання розповів, що, нарешті, опанував навички користування електрочайником. Раніше він жив в інституції, де персонал навчив його остерігатися електроприладів. Зауважимо, що такий патерналістичний підхід неприпустимий в послугах проживання з підтримкою. Асистенти вчать резидентів техніці безпеки поводження з побутовими приладами, однак не кип'ятять воду для чаю замість них. Отримувачі послуги максимально включені в усі процеси — планування власного життя, ведення побуту та прийняття рішень, які стосуються їхнього життя. В усіх будинках/квартирах підтриманого проживання або транзитного/учбового житла мешканці активно планують свій побут (за потреби з підтримкою асистентів): меню на день, список покупок, свій вільний час. У мешканців є можливість усамотнитися та умови для приватності. В кожного свої денні активності (навчання, робота, центри денної зайнятості, спортзал, відпочинок вдома). Адже, можливість вибору повертає людині почуття гідності.

supported living should be based on the following values: the value of each human being; human dignity, mutual respect between family members; self-reliance; support of abilities and interests; promotion of full-time employment, orientation towards supported employment in the future [5].

A transit/training apartment is intended for the organization of educational accommodation for people with disabilities, who have intellectual and mental disabilities to form social and everyday competencies of independent living, mastering practical skills, such as self-service; maintaining housing; caring for clothes and shoes; financial literacy; organizing meals; social interaction; organizing leisure activities, which are necessary for independent living, based on the individual capabilities of residents. The basic principle on which the activity of the transit apartment is based: assistance as much as necessary, independence as much as possible, orientation not on the existing level of independence of the participant, but on the maximum possible level for him. Classes are conducted based on the individual capabilities of residents [5].

People with intellectual and mental disabilities, the theoretical method of learning is not enough. To form adaptive skills in them, it is necessary to use strategies that are closest to real life [5]:

- visualization: thematic images, daily plans, grocery lists, reminders, action algorithms, etc. are examples of visual support that help support independence. This is how a person learns to plan and control their activities;

- *the role-modeling method*: is primarily used to teach complex multi-component skills. The main task of the method is to identify parts of a complex task, analyze their implementation and expected results, and then combine these results into a holistic multi-component skill;

- *the step-by-step learning method*: is used not so much in the formation of everyday skills as in the field of socialization and communication, safe behavior in society. In essence, this is a role-playing game: going to the store, making purchases, communicating with a

Наразі близько 15-ти громадських організацій та кілька комунальних закладів в Україні надають послуги проживання з підтримкою для близько 150 людей з психічними, інтелектуальними та комплексними порушеннями. При наданні такої послуги, особливо, при проживанні в тренувальній квартирі, люди потребують педагогічного (андрагогічного) супроводу. Підготовка підростаючої людини з інвалідністю до підтриманого проживання має ґрунтуватися на таких цінностях: цінність кожної людської особистості; людська гідність, взаємоповага між членами родини; самозарадність; підтримка здібностей та інтересів; сприяння денної зайнятості, орієнтація на підтримане працевлаштування у майбутньому [5].

Транзитна/тренувальна квартира призначена для організації навчального проживання людей з інвалідністю, які мають інтелектуальні та психічні порушеннями для формування соціальних та побутових компетенцій самостійного проживання, оволодіння практичними навичками, такими як самообслуговування; утримання помешкання; догляду за одягом та взуттям; фінансова грамотність; організація харчування; соціальна взаємодія; організація дозвільної діяльності, які необхідні для самостійного життя, виходячи з індивідуальних можливостей резидентів. Базовий принцип, на якому заснована діяльність транзитної квартири: допомоги стільки, скільки необхідно, самостійність стільки, скільки можливо, орієнтація не на наявний рівень самостійності учасника, скільки на максимально можливий для нього рівень. Проведення занять здійснюється виходячи, з індивідуальних можливостей резидентів [5].

Людям з інтелектуальними та психічними порушеннями теоретичного методу навчання недостатньо. Для формування в них адаптивних навичок обов'язково треба використовувати стратегії, найбільш наближені до реального життя [5]:

- *візуалізація*: тематичні зображення, плани на день, списки продуктів, нагадування, алгоритми дій тощо – це приклади візуальної підтримки, які допомагають підтримати самостійність.

consultant in the store, going through an interview, etc.;

- *excursions*: are conducted to consolidate knowledge and skills in real life situations. They have a business, practical nature. People with disabilities not only observe the work of state and private institutions that provide services to the population, they come into contact with employees of the organization. Such excursions form communication skills in various situations for the future.

The purpose of this article is to study the experience of professional support of specialists working in supported living services by involving them in the work of peer-to-peer groups.

Results and discussion. The process of forming self-service skills in adults with intellectual and mental disabilities is a logical continuation of the pedagogical work carried out with them in childhood and adolescence. Despite the fact that eating, actions with clothes, hygiene procedures occur every day, from a very early age, for various reasons, young people with intellectual and mental disabilities under 18 years of age do not fully realize the potential of their capabilities. They remain insufficiently independent in performing certain self-service actions, perform them poorly or, faced with a certain difficulty, refuse independent attempts and wait for help from others. The content of self-service training in a training apartment consists of eating, organizing a wardrobe, using the toilet, and personal hygiene.

Therefore, the accessibility, sustainability and scaling of supported living services as an alternative to institutional care requires systematic andragogical support, which requires trained personnel, as well as mentoring and supervisory support. One form of such support and reinforcement of specialists (assistants, home coordinators, psychologists, occupational therapists) working in the social service of supported living for adults with disabilities is the well-established peer-to-peer groups.

Such a group is being held with the support of the Ukrainian-Swiss project "Mental Health for Ukraine" during 2024,

Так людина вчиться планування та контролю своєї діяльності;

- *метод рольового моделювання*: насамперед застосовується для навчання складним багатокомпонентним навичкам. Основне завдання методу – визначити частинки комплексної задачі, проаналізувати їх виконання та очікувані результати та потім поєднати ці результати в цілісну багатокомпонентну навичку;

- *метод покрокового навчання*: використовується не так у формуванні побутових навичок, як у сфері соціалізації та комунікації, безпечної поведінки в соціумі. За суттю, це рольова гра: похід в магазин, здійснення покупок, спілкування з консультантом в магазині, проходження співбесіди тощо;

- *екскурсії*: проводяться з метою закріплення знань і вмінь у реальних життєвих ситуаціях. Вони мають діловий, практичний характер. Люди з інвалідністю не лише спостерігають за роботою державних і приватних установ, що надають послуги населенню, вони вступають у контакти з працівниками організації. Такі екскурсії формують на майбутнє навички спілкування у різних ситуаціях.

Метою даної статті є вивчення досвіду професійної підтримки фахівців, які працюють у послугах проживання з підтримкою, шляхом залучення їх у роботу груп "рівний-рівному".

Виклад основного матеріалу дослідження. Процес формування навичок самообслуговування у дорослих людей з інтелектуальними та психічними порушеннями є логічним продовженням педагогічної роботи, що проводиться з ними в дитячому та підлітковому віці. Незважаючи на те, що прийом їжі, дії з одягом, гігієнічні процедури відбуваються кожен день, з самого раннього віку, через різні причини, молодь з інтелектуальними та психічними порушеннями до 18 років, не повністю реалізують потенціал своїх можливостей. Вони залишаються недостатньо самостійні у виконанні тих чи інших дій із самообслуговування, виконують їх неякісно або, зіткнувшись з певною трудностю, відмовляються від самостійних спроб та чекають на допомогу оточуючих. Зміст навчання самообслуговування в тренувальній квартирі полягає в прийманні їжі,

in an online format, meetings are held monthly, and brings together specialists who work in supported living homes for people with disabilities and in training apartments that began operating in 2023-2024 and are partners of the project, namely: NGO "Rodyna dlya ditei z invalidnistiu" (Kyiv), NGO "Bachyty Sertsem" (Kyiv), "Center for Social Services and Social Integration" (Pereyaslav), "Caritas" (Stry), "Masternia Mriy" (Lviv), "Lyarsh-Kovcheg" (Lviv), a transit apartment at the Kulparkova psychiatric hospital (Lviv).

The group was attended by such specialists as supported living assistants, psychologists, a supported living home coordinator, an administrator, an occupational therapist, the head of the NGO, the director and deputy director of the Center for Social Services and Social Integration. The meetings were organized and moderated by an expert from the Mental Health for Ukraine project.

During the group's work: presentations were made by each organization, a story about their work, getting to know residents and staff, a demonstration of video materials about life, daily routines, hobbies, etc.

During the group's work, issues of interaction between specialists and residents of supported living, as well as residents' responsibilities, motivation for residents' activities, and development and implementation of individual plans were discussed. Each organization prepared brief information on how they perform their functions, and raised problematic issues that all others could discuss, share their own thoughts and experience.

The group also identified the principles that should be followed when working with residents of supported living:

comprehensive approach – we organize work so that everything that happens in the apartment serves the main goal – residents' acquisition of the maximum possible independence;

individual approach – there is no one-size-fits-all template, each resident is unique, because what is good for one may not be suitable for another;

організації гардеробу, користуванні туалетом, особистій гігієні.

Отже, доступність, сталість та масштабування послуги підтриманого проживання, як альтернативи інституційного догляду, потребує системного педагогічного супроводу, для якого потрібні підготовлені кадри, а також менторська та супервізійна підтримка.

Однією з форм такої підтримки та підсилення фахівців (асистентів, координаторів будинків, психологів, ерготерапевтів), які працюють в соціальній послугі підтриманого проживання дорослих осіб з інвалідністю, вже добре зарекомендували себе групи "рівний-рівному".

Така група проводиться за підтримки україно-швейцарського проекту "Психічне здоров'я для України" впродовж 2024 року, у форматі он-лайн, зустрічі проходять щомісяця, і об'єднує фахівців, які працюють в будинках підтриманого проживання для осіб з інвалідністю та на тренувальних квартирах, які почали працювати в 2023-2024 рр. та є партнерами проекту, а саме: ГО "Родина для осіб з інвалідністю" (м. Київ), ГО "Бачити серцем" (м. Київ), "Центр надання соціальних послуг та соціальної інтеграції" (м. Переяслав), "Карітас", (м. Стрий), "Майстерня Мрій" (м. Львів), "Лярш-Ковчег" (м. Львів), транзитна квартира при психіатричній лікарні Кальпарковій (м. Львів).

В роботі групи взяли участь такі фахівці як асистенти підтриманого проживання, психологи, координатор будинку підтриманого проживання, адміністратор, ерготерапевт, голова ГО, директор та заступник директора Центру надання соціальних послуг та соціальної інтеграції. Зустрічі організовувала та модерувала експертка проекту "Психічне здоров'я для України".

Під час роботи групи: відбулись презентації кожної організації, розповідь про роботу, знайомство з мешканцями та співробітниками, демонстрація відеоматеріалів про життя, щоденні рутини, хобі тощо.

Протягом періоду роботи груп обговорювались питання взаємодії фахівців з мешканцями (резидентами) підтриманого проживання, такі як обов'язки резидентів, мотивація до діяльності резидентів будинку, розробка і

realistic goals – before starting the residence, we conduct a needs assessment, determine the current level of a person's development and set goals that can be achieved during the training program;

motivational approach – we help a person understand what they want and how to achieve it; we follow the person's desires and interests;

stimulating independence – support is gradually reduced, the assistants are set the goal of maximally facilitating the residents' independent performance of their daily routine and special tasks;

dignified treatment of an adult (residents in homes currently supported by the Mental Health for Ukraine project; their age is 18-43 years) – appropriate address, naming of a person, without familiarity and paternalism; in accordance with the age of expectation, treatment of a person – respect and adequate requirements; promotion of development and training of residents (there are examples of admission to a professional college).

Conclusions and research perspectives. Thus, the activities of the peer-to-peer group for specialists of supported living homes and training apartments are characterized by positive dynamics. Since working with people with disabilities is associated, first of all, with a high level of stress and emotional discomfort, the group participants have an improvement in their psycho-emotional state due to mutual support and a sense of belonging to a community of like-minded people. In their feedback on the group's work, participants indicated that the most valuable thing was the opportunity to communicate and hear the experience of other teams – it is important here that employees of state and non-state providers of supported living services have significantly different experiences and views on some issues, so there was room for discussion at the group meetings. According to the group participants, the experience of each organization on the issues that were considered during the work of the groups was valuable; the opportunity to ask problematic questions and get a different

впровадження індивідуальних планів. Кожна організація готувала коротку інформацію, як це робиться в них, та ставила проблемні питання, які усі інші могли обговорити, поділитися власними міркуваннями та досвідом.

Також, група визначила принципи, якими слід керуватися при роботі з резидентами проживання з підтримкою:

- *комплексний підхід* – ми організовуємо роботу так, щоб все, що відбувається в квартирі слугувало основній меті – набуттю резидентами максимально можливої для них самостійності;

- *індивідуальний підхід* – немає одного-єдиного для всіх шаблону, кожен резидент особливий, адже те що добре для одного, може не підійти іншому;

- *реалістичні цілі* – перед початком проживання проводимо оцінювання потреб, визначаємо наявний рівень розвитку людини та ставимо цілі, які можуть бути досягнуті за період тренінгової програми;

- *мотиваційний підхід* – ми допомагаємо людині зрозуміти чого вона хоче, і як того досягнути; йдемо за бажаннями та інтересами людини;

- *стимулювання самостійності* – підтримка поступово зменшується, перед асистентами ставиться мета максимально сприяти самостійному виконанню резидентами щоденної рутини та особливих завдань;

- *гідне ставлення до дорослої людини* (резиденти в будинках, які наразі підтримуються проектом "Психічне здоров'я для України"; їх вік 18-43 роки) – відповідне звернення, називання людини, без фамільярності та патерналізму; відповідно віку очікування, ставлення до людини – повага та адекватні вимоги; сприяння розвитку та навчанню резидентів (є приклади вступу до професійного коледжу).

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок. Таким чином, діяльність групи "рівний-рівному" для фахівців будинків підтриманого проживання та тренувальних квартир характеризується позитивною динамікою. Оскільки, робота з людьми з інвалідністю пов'язана, в першу чергу, з високим рівнем стресу та емоційним навантаженням, в учасників групи, спостерігається поліпшення

perspective on the situation was also extremely important. 100% of the surveyed participants (6 people) supported this format, indicating that they found it useful, because they need "such meetings from time to time to understand how supported living is developing in other organizations". During the work of the peer-to-peer group, experts discussed the issues of selection, training and supervision, what are the current opportunities for improving the skills of specialists working in supported living, what are the opportunities for studying foreign practices; work on team building, achievements, challenges, effective practices; issues of working with problem behavior of residents; residents' sports activities: organization, support, monitoring of achievements.

The main challenges in the work outlined by experts were such issues as: teaching residents to make their own decisions; promoting adequate self-esteem of residents; establishing productive cooperation with parents and the closest environment of residents, which would contribute to the consolidation of independent living skills and made overprotection impossible; resident aggression and how to deal with it; residents testing the limits of what is permitted, learning responsibility, awareness, self-control; independence of choice and formation of resident identity (they learn to choose: appearance, food preferences, religiosity, sports, hobbies); reducing the dependence of residents of supported living on a high level of support, on the control and care of assistants and parents; the issue of creating motivation for activity in people with intellectual and mental disorders, how to distinguish the real difficulties and pain of a resident from manipulation.

The direction of further scientific exploration is the development of a methodology for comprehensive structured research, which should cover the following issues:

- further improvement of the assessment of independent living skills and

психоемоційного стану, за рахунок взємопідтримки та почуття приналежності до спільноти однодумців. У своїх відгуках щодо роботи групи учасники вказали, що найбільш цінним була можливість поспілкуватися та почути досвід інших команд – тут важливо те, що у працівників державних та недержавних надавачів послуги підтриманого проживання досвід і погляди на деякі питання можуть суттєво відрізнятися, тому на зустрічах групи був простір для дискусій. На думку учасників групи, цінним був досвід кожної організації щодо питань, які розглядалися в процесі роботи груп; надзвичайно важливою була й можливість задати проблемні питання та отримати різний погляд на ситуацію. 100% опитаних учасників (6 осіб) підтримали даний формат, вказали, що вважають його корисним, адже вони потребують "час від часу таких зустрічей, аби розуміти, як розвивається підтримане проживання в інших організаціях".

Під час роботи групи "рівний-рівному" фахівці обговорювали питання підбору, навчання та супервізій, які наразі є можливості для підвищення кваліфікації фахівців, що працюють в підтриманому проживанні, які є можливості для вивчення закордонних практик; робота з командоутворення, досягнення, виклики, ефективні практики; питання роботи з проблемною поведінкою резидентів; заняття спортом резидентів: організація, супровід, моніторинг досягнень.

Головними викликами у роботі, які окреслюють фахівці, були такі питання як: навчання резидентів прийняттю власних рішень; сприяння адекватній самооцінці резидентів; налагодження продуктивної співпраці з батьками та найближчим оточенням резидентів, яка б сприяла закріпленню навичок самостійного життя та унеможливила гіперопіку; агресія резидентів і як з нею працювати; випробування резидентами меж дозволеного, навчання відповідальності, усвідомленості, самоконтролю; самостійність вибору та формування ідентичності резидента (вони вчаться обирати: зовнішність, вподобання у харчуванні, релігійність, заняття спортом, хобі); зменшення залежності резидентів

the need for support of people with psychosocial disabilities (disabilities due to intellectual and mental disorders), and people with mental illnesses: those living in the community and those living in institutional care facilities;

- development of a toolkit for assessing different models of psychosocial support for people with disabilities due to intellectual and mental disorders from the point of view of their impact on the psychological well-being and self-sufficiency of residents;

- assessment of the effectiveness of the duration and content of training apartment training programs;

- study of methods of psychological correction of residents of residential institutions during the period of preparation for the transition to supported living services and during the period of adaptation to new conditions;

- development of methods for assessing the work skills of people with disabilities living in the community;

- psychological and andragogical support in supported employment;

- psychological aspects of supported decision-making by people with psychosocial disabilities;

- algorithm of cooperation between a psychologist and a lawyer during decision-making support;

- development of a methodology for conducting individual and group supervisions for supported living workers;

- study of methods of psychological support for workers;

- study of the dynamics of the psychological state and professional competence of supported living workers who participate in peer-to-peer groups.

підтриманого проживання від високого рівня підтримки, від контролю та опіки асистентів та батьків; питання створення мотивації до діяльності в людей з інтелектуальними та психічними порушеннями, як відрізнити справжні труднощі та біль резидента від маніпуляцій.

Напрямом подальших наукових розвідок є розробка методології комплексних структурованих досліджень, які мають охопити такі питання:

- подальше вдосконалення оцінки навичок самостійного життя та потреби у супроводі людей з психосоціальною інвалідністю (інвалідністю внаслідок інтелектуальних та психічних порушень), та людей, які мають психічні захворювання: тих, які проживають в громаді та тих, хто проживають в установах інституційного догляду;

- розробка інструментарію оцінювання різних моделей психосоціальної підтримки людей з інвалідністю внаслідок інтелектуальних та психічних порушень з точки зору їх впливу психологічних добробут та самозарадність резидентів;

- оцінка ефективності тривалості та змісту навчальних програм тренувальних квартир;

- вивчення методів психокорекції резидентів інтернатних закладів в період підготовки до переходу до послуги підтриманого проживання та в період адаптації до нових умов;

- розробка методів оцінки трудових навичок людей з інвалідністю, які проживають в громаді;

- психолого-андрагогічний супровід при підтриманому працевлаштуванні;

- психологічні аспекти підтриманого прийняття рішень людьми з психосоціальною інвалідністю;

- алгоритм співпраці психолога та юриста під час підтримки прийняття рішень;

- розробка методики проведення індивідуальних та групових супервізій для працівників підтриманого проживання;

- вивчення методів психологічної підтримки працівників;

- вивчення динаміки психологічного стану та професійної компетенції працівників підтриманого проживання, які беруть участь в групах "рівний-рівному".

REFERENCES (TRANSLATED & TRANSLITERATED)

1. Zakon Ukrainy "Pro sotsialni posluhy" [Law of Ukraine "On Social Services"]. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2671-19#> [in Ukrainian].
2. Nakaz Ministerstva sotsialnoi polityky Ukrainy vid 07.06.2017 r. № 4956 "Pro zatverdzhennia Derzhavnoho standartu sotsialnoi posluhy pidtrymanoho prozhyvannia osib pokhyloho viku ta osib z invalidnistiu" [Order of the Ministry of Social Policy of Ukraine dated 07.06.2017 No. 4956 "On approval of the State Standard of Social Services for the Supported Living of Persons with Disabilities and Persons with Disabilities"]. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0806-17#Text> [in Ukrainian].
3. Nakaz Ministerstva sotsialnoi polityky Ukrainy vid 23.06.2020 r. № 429 "Pro zatverdzhennia Klasifikatora sotsialnykh posluh" [Order of the Ministry of Social Policy of Ukraine dated 23.06.2020 No. 429 "On approval of the Classifier of Social Services"]. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0643-20#n15> [in Ukrainian].
4. Temchenko, O. Mizhnarodni ta natsionalni standarty orhanizatsii pidtrymanoho prozhyvannia [International and national standards for the organization of supported living]. Retrieved from: <https://www.mh4u.in.ua/files/> [in Ukrainian].
5. Khvorova, H., Onufryk, M., Reshetnyk, A., & Temchenko, O. Poradnyk: Yak nadavaty sotsialni posluhy prozhyvannia z pidtrymkoiu. Dosvid proiektu "Psykhichne zdorovia dlia Ukrainy" [Guide: How to provide social services for living with a disability. Experience of the project "Mental health for Ukraine"]. Retrieved from: <https://www.mh4u.in.ua/files/> [in Ukrainian].
6. Barnes, S., Carson, J., & Gournay, K. (2022). Enhanced supported living for people with severe and persistent mental health problems: A qualitative investigation. *Health Soc Care Community*, nov., 30(6), 4293-4302. DOI: <https://doi.org/10.1111/hsc.13822> [in English].
7. Gournay, K., Winstanley, K., Mancey-Johnson, A., & Tracey, N. (2019). The northern healthcare model of enhanced supported living. *British Journal of Mental Health Nursing*, 8(4), 162-168. DOI: <https://doi.org/10.12968/bjmh.2019.0034> [in English].
8. Gray, B. (2019). Peer support in mental health hospital – A shared experience and journey. *Psychosis*, 11(3), 282-283. DOI: <https://doi.org/10.1080/17522439.2019.1575897> [in English].
9. Harrison, M., Singh Roy, A., Hultqvist, J., Pan, A.-W., McCartney, D., McGuire, N., Fitzpatrick, L.I., & Forsyth, K. (2020). Quality of life outcomes for people with serious mental illness living in supported accommodation: Systematic review and meta-analysis. *Social Psychiatry and Psychiatric Epidemiology*, 55, 977-988. DOI: <https://doi.org/10.1007/s00127-020-01885-x> [in English].
10. McPherson, P., Krotofil, J. & Killaspy, H. (2018). Mental health supported accommodation services: a systematic review of mental health and psychosocial outcomes. *BMC Psychiatry*, 18, 128. DOI: <https://doi.org/10.1186/s12888-018-1725-8> [in English].

Received: February 02, 2025

Accepted: February 28, 2025

INCLUSIVE PEDAGOGY ІНКЛЮЗИВНА ПЕДАГОГІКА

UDC 37.091.33:376-056.26-053.4

DOI 10.35433/pedagogy.1(120).2025.14

SUPPORT IN TEACHING PRESCHOOLERS WITH MANIFESTATIONS OF MOTOR DYSPRAXIA

V. A. Hladush*, B. Kovačova**, O. V. Havrilov***

The article highlights the problem of successful socialization of preschool children with dyspraxia. It is emphasized that children with dyspraxia have impaired coordination of movement with normal muscle tone, absence of paralysis and others. It is recognized that such disorders affect academic performance. In an inclusive educational environment, children with dyspraxia experience discomfort because of their disabilities. They are unable to achieve the same results as their peers. Since such children have limited health capabilities, they are classified as children with special educational needs and need help. It is clarified that dyspraxia is not sufficiently studied as a scientific problem. In Ukraine, this developmental disorder is associated primarily with articulatory dyspraxia. Speech and language therapists are engaged in the elimination of this disorder. In the United Kingdom, dyspraxia is associated primarily with impaired movement coordination. Occupational therapists and rehabilitation specialists are engaged in the elimination of this disability. The generalization of scientific and practical achievements in the organization of the educational process of the DSP made it possible to conclude that children with dyspraxia need team support from qualified specialists in medicine, psychology and pedagogy and comprehensive support from peers and parents. The authors propose a pilot model of support for children with dyspraxia. The model substantiates the goal and objectives, provides for the main types of activities (diagnostic, correctional, supportive), and the composition of specialists from various fields capable of providing qualified assistance. Effective forms and methods of correctional work are also presented. The model proposed by the authors does not claim to be complete and needs to be tested in practice.

---

* Doctor of Sciences (Pedagogy), Professor
(Zhytomyr Ivan Franko State University)
viktor.gladush2@gmail.com
ORCID: 0000-0001-5700-211X

** Doctor of Philosophy (Special Pedagogy), Docent
(Catholic University in Ruzomberk, Slovakia)
barb.kovacova@gmail.com
ORCID: 0000-0002-6728-4904

*** Candidate of Psychological Sciences (PhD in Psychology), Professor
(Kamianets-Podilsky Ivan Ohienko National University)
alex.gavrilov1967@gmail.com
ORCID: 0000-0002-8591-9483

Keywords: psychological, medical and pedagogical support, dyspraxia, motor skills, preschoolers, children with special educational needs, clumsiness syndrome, pedagogical therapy.

СУПРОВІД НАВЧАННЯ ДОШКІЛЬНИКІВ З ПРОЯВАМИ МОТОРНОЇ ДИСПРАКСІЇ

В. А. Гладуш, В. Ковачова, О. В. Гаврилов

У статті актуалізовано проблему успішної соціалізації дітей дошкільного віку з проявами диспраксії. Наголошено, що діти з диспраксією мають порушення координації руху при нормальному м'язовому тонусі, відсутності паралічів. Визнано, що такі порушення впливають на поведінку, успішність навчання, емоційний стан. Діти з диспраксією в інклюзивному освітньому середовищі відчують дискомфорт через свої вади. Їм не вдається досягти результатів властивих одноліткам. Оскільки такі діти мають обмежені можливості здоров'я, вони відносяться до категорії дітей з особливими освітніми потребами і потребують допомоги. З'ясовано, що як наукова проблема диспраксія вивчена недостатньо глибоко. В Україні це порушення розвитку асоціюється перш за все з артикуляційною диспраксією. Усуненням цього порушення займаються вчителі-логопеди. У Великій Британії диспраксію асоціюють перш за все з порушенням координації руху. Усуненням цієї вади займаються ерготерапевти, реабілітологи. Узагальнення наукових і практичних досягнень в організації освітнього процесу ДЗО дала можливість дійти висновку, що діти з проявами диспраксії потребують командного супроводу кваліфікованих фахівців медицини, психології і педагогіки та всебічної підтримки з боку однолітків й батьків. Авторами запропоновано пілотажну модель супроводу дітей з диспраксією. В моделі обґрунтовано, мету та завдання, передбачено основні види діяльності (діагностичний, корекційний, підтримуючий), склад фахівців з різних наукових галузей, спроможних надати кваліфіковану допомогу. Також наведено ефективні форми і методи корекційної роботи. Запропонована авторами модель не претендує на завершеність і потребує апробації на практиці.

Ключові слова: психолого-медико-педагогічний супровід, диспраксія, моторика, дошкільники, діти з особливими освітніми потребами, синдром незграбності, педагогічна терапія.

Introduction of the issue. The Law of Ukraine "On Preschool Education" (2024) recognizes the preschool education system as a mandatory primary component of lifelong learning. It should be noted that the number of children with special educational needs is increasing every year. "A person with special educational needs is a child who needs additional permanent or temporary support in the educational process in order to ensure his or her right to education". This is how the Law of Ukraine "On Education" (2017) defines this term. These include children with sensory development (hearing, vision), intellectual development, musculoskeletal disorders, severe speech disorders, autism spectrum disorders, hyperactivity and attention deficit disorders, and Down syndrome. But, in addition to the above, there are groups of children who are recognized as persons with disabilities according to the International Classification of Diseases,

Постановка проблеми. Законом України "Про дошкільну освіту" (2024) дошкільна система освіти визнана обов'язковою первинною складовою освіти впродовж життя. Зауважимо, що з кожним роком у ній збільшується кількість дітей з особливими освітніми потребами. "До особи з особливими освітніми потребами відноситься дитина, яка потребує додаткової постійної чи тимчасової підтримки в освітньому процесі з метою забезпечення її права на освіту". Саме так трактується цей термін Законом України "Про освіту" (2017). До них належать діти з порушеннями сенсорного розвитку (слуху, зору), інтелектуального розвитку, опорно-рухового апарату, тяжкими порушеннями мовлення, з розладами аутичного спектра, з гіперактивністю та порушеннями уваги, з синдромом Дауна. Але, окрім вищезазначених, є групи дітей, які відповідно з Міжнародною класифікацією

No. 10. In particular, at the beginning of the twenty-first century, a category of children with dyspraxia appeared. The essence, characteristic symptoms, causes, diagnostic signs of manifestations were described in our previous article [2]. All available scientific and practical information sources state that children with dyspraxia have a lag in the development of motor function of small muscles of the fingers, which significantly reduces the development of thinking and speech. O. Lytvynenko notes that "dyspraxia" is a violation of the formation of children's ability to build purposeful motor acts with normal muscle tone, absence of paralysis and other abnormalities [5]. According to the research of medical scientists (I. Sechenov, I. Pavlov, M. Bernstein), gross and fine motor skills lie in the plane of neurological development disorder, characterized by impaired coordination of physical movements due to inaccurate transmission of brain messages to the body. All known studies claim that manifestations of dyspraxia or the so-called "clumsiness syndrome" can be seen in children from the age of 2-3 years. The earlier this condition is detected, the earlier help will be provided. Thus, the scientific problem of dyspraxia in medicine, psychology, and special education remains quite relevant.

Current state of the issue. The problem of coordination of movements and the development of gross and fine motor skills, their connection with the central nervous system, has been addressed for a long time. For example, as early as the second century BC, China knew about the impact of manual or manual actions on brain development. Ancient scientists claimed that games involving hands and fingers contribute to the harmonious development of the body, mind, and thinking and keep the brain systems in good condition. E. Kant wrote: "The hand is the visible part of the brain". Later, physiologists confirmed the connection between hand motor skills and brain development. P. Anokhin, O. Luria, and O. Ukhtomskyi experimentally tested the role of movements in the development of speech and thinking and proved that the

хвороб № 10 визнані особами з обмеженими можливостями здоров'я. Зокрема, на початку ХХІ століття з'явилася категорія дітей з диспраксією. Сутність, характерні симптоми, причини, діагностичні ознаки проявів висвітлено нами в попередній статті [2]. Усі наявні інформаційні джерела науково-практичного спрямування стверджують, що у дітей з проявами диспраксії існує відставання у розвитку моторної функції дрібних м'язів пальців рук, яке суттєво знижує розвиток мислення й мовлення. О. Литвиненко зазначає, що "диспраксія" – це порушення формування у дітей можливості побудови цілеспрямованих рухових актів при нормальному м'язовому тонусі, відсутності паралічів та інших відхилень [5]. За дослідженнями вчених-медиків (І. Сеченов, І. Павлов, М. Бернштейн) загальна та дрібна моторика лежить в площині розладу неврологічного розвитку, що характеризується порушенням координації фізичних рухів через неточності передачі повідомлень мозку до тіла. Всі відомі дослідження стверджують, що прояви диспраксії або так званого синдрому "незграбності" можна помітити у дітей починаючи з 2-3 років. Чим раніше цей стан буде виявлено, тим раніше буде надаватися допомога. Отже, наукова проблема "диспраксія" в медицині, психології та спеціальній педагогіці залишається досить актуальною.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. На проблему координації рухів та розвитку загальної і дрібної моторики, їх зв'язок з центральною нервовою системою звертали увагу з давніх пір. Так, ще в II столітті до нашої ери в Китаї було відомо про вплив мануальних або ручних дій на розвиток мозку. Стародавні вчені стверджували, що ігри за участю рук і пальців сприяють гармонійному розвитку тіла, розуму, мислення та підтримують у належному стані мозкові системи. Е. Кант писав – "Рука – це видима частина мозку". Пізніше фізіологи підтвердили зв'язок моторики рук із розвитком мозку. П. Анохін, О. Лурія, О. Ухтомський експериментально перевірили роль рухів у розвитку мовлення, мислення і довели, що

first dominant innate form of activity is motor. According to I. Pavlov: "Speech is, first of all, muscle sensations that go from the speech organs to the cerebral cortex". Physiologists emphasize that the brain has Broca's area, which includes structures (motor and primordial) responsible for activity control, motor activity, speech coordination, and attribution [11]. These brain structures actively interact with each other. So, by revitalizing our hands, we revitalize Broca's area. And it, in turn, sends an impulse to the articulation organs. Then they move better, and speech improves.

V. Sukhomlynsky wrote in the 70s of the twentieth century: "The origins of children's abilities and talents are at their fingertips. From them, figuratively speaking, come the thinnest streams that feed the source of creative thought. The more confidence and ingenuity in the movement of a child's hand with an instrument, the more complex the movements required for this interaction, the brighter the creative element of the child's mind". This confirms that the development of the hand is closely related to the development of the child's thinking and speech.

M. Montessori pointed out the need to teach children to take care of themselves and their belongings and suggested special exercises that promote the development of fine motor skills. Among such elementary exercises she included "...children's ability to properly fasten buttons, sew them on, lace shoes, etc." [12]. M. Montessori's methodology has many games that contribute to the development of fine motor skills ("Good Day", "Snowball, Flowers", "Drum", "Like an Adult", "Grandmother", "Castle", "Drawing on Flour", and others).

V. Shaitor and V. Emelianov in their works consider the issue of dyspraxia in preschool children, in particular, the diagnosis of motor disorders, unsatisfactory fine motor skills and static-motor failure in children with cerebral dysfunction of various origins. This contradicts the essence of the generally accepted definition of dyspraxia, namely, a violation of coordination of movements in

першою домінуючою вродженою формою діяльності є рухова. На думку І. Павлова: "Мовлення – це перш за все, м'язові відчуття, що йдуть від мовленнєвих органів в кору головного мозку". Фізіологи наголошують, що в головному мозку є зона Брока, яка включає структури (моторні та примоторні), що відповідають за контроль діяльності, рухову активність, координацію мовлення, атрикуляцію [11]. Ці структури мозку активно взаємодіють між собою. Так, пожвавляючи руки, ми пожвавляємо зону Брока. А вона, зі свого боку, надсилає імпульс в органи артикуляції. Тоді вони краще рухаються – і мовлення покращується.

В. Сухомлинський у 70-х рр. ХХ ст. писав: "Витоки здібностей і обдарувань дітей знаходяться на кінчиках пальців. Від них, образно кажучи, йдуть найтонші струмочки, які живлять джерело творчої думки. Чим більше впевненості і винахідливості в русі дитячої руки із знаряддям праці, тим складніші рухи, необхідні для цієї взаємодії, тим яскравіше творча стихія дитячого розуму". Це підтверджує, що розвиток руки знаходиться в тісному зв'язку з розвитком мислення і мовлення дитини.

М. Монтесорі вказувала на необхідність вчити дітей стежити за собою і своїми речами та запропонувала спеціальні вправи, які сприяють розвитку дрібної моторики. До таких елементарних вправ вона відносила "...уміння дітей правильно застібати гудзики, пришивати їх, шнурувати черевики тощо" [12]. У методиці М. Монтесорі є безліч ігор, які сприяють розвитку дрібної моторики ("Добрий день", "Сніжок", "Квіти", "Барабан", "Як дорослий", "Бабуся", "Замок", "Малювання на борошні" та інші).

В. Шайтор, В. Емельянов у своїх працях розглядають питання проявів диспраксії у дітей дошкільного віку, зокрема, діагностики рухових розладів, незадовільної дрібної моторики та статико-моторної недостатності у дітей із церебральною дисфункцією різного походження. Це суперечить сутності загальноприйнятого визначення диспраксії, а саме порушення координації рухів за відсутності патології м'язового тону, паралічів та інших відхилень.

the absence of muscle tone pathology, paralysis, and other abnormalities.

Y. Sadovska approaches the problem of dyspraxia in preschool children from a different perspective, namely, from the perspective of sensory information processing. She sees it as "...a way and process of detecting, transmitting, recognizing and analyzing sensations in the central nervous system, as well as integration, which combines the final processing of sensory stimuli and their awareness". The dysfunction leads to the fact that children misinterpret everyday sensory information, including tactile, auditory, visual, olfactory, gustatory and motor information, which has a significant impact on personal behavior, learning, speech development, and coordination. However, it should be noted that today there is no scientifically based interpretation of this concept in medical theory and practice, nor is there a diagnosis of "sensory integration dysfunction" in ICD-10.

The manifestations of dyspraxia are considered from the standpoint of psychology and neuropsychology. In particular, T. Wiesel considers this problem from the standpoint of disorders of higher mental functions. She provides diagnostic and correctional methods, which are quite valuable tools for practitioners working with preschoolers: psychologists, defectologists, speech therapists, and educators.

In our opinion, the observations of foreign scientists and practitioners are important. Lisa A. Kurtz [3], author of "Understanding Motor Skills in Children with Dyspraxia, ADHD, Autism, and Other Learning Disabilities: A Guide to Improving Coordination" (2022), notes that coordination problems often make everyday activities difficult for children in learning. The author explains in an accessible way how to recognize normal and abnormal motor development, when and how to seek help, and provides specific teaching strategies to help children with coordination problems succeed in the classroom, on the playground, and at home. It describes a wide range of

Ю. Садовська до проблеми проявів диспраксії у дітей дошкільного віку підходить з іншої позиції, а саме, з позиції обробки сенсорної інформації. Вона розглядає це як "...спосіб і процес виявлення, передавання, розпізнавання й аналізу відчуттів у ЦНС, а також інтеграції, що об'єднує кінцеве опрацювання сенсорних стимулів і їхнє усвідомлення". Дисфункція приводить до того, що діти неправильно інтерпретують повсякденну сенсорну інформацію, у тому числі тактильну, слухову, зорову, нюхову, смакову і рухову, що вагомо впливає на особистісну поведінку, навчання, розвиток мовлення, координацію. Проте, зауважимо, що на сьогодні науково обґрунтованої інтерпретації цього поняття в медичній теорії і практиці не існує, як не існує в МКХ-10 діагнозу "дисфункція сенсорної інтеграції".

Прояви диспраксії розглядаються з позицій психології та нейропсихології. Зокрема, Т. Візель розглядає цю проблему з позицій порушень вищих психічних функцій. Нею наводяться методики діагностичного та корекційного спрямування, що є досить цінним інструментарієм для практиків, що працюють з дошкільниками: психологів, дефектологів, логопедів, вихователів.

Важливими, на наш погляд, є спостереження закордонних науковців і практиків. Lisa A. Kurtz [3], автор книги "Розуміння рухових навичок у дітей з диспраксією, СДУГ, аутизмом та іншими порушеннями навчання: Посібник для покращення координації" (2022), зазначає, що проблеми з координацією часто ускладнюють повсякденну діяльність для дітей у навчанні. Авторка у доступній формі пояснює, як розпізнати нормальний і ненормальний моторний розвиток, коли і як шукати допомоги, а також містить конкретні навчальні стратегії, які допоможуть дітям з проблемами координації досягти успіху в навчальному закладі, на ігровому майданчику та вдома. Вона описує широкий спектр терапевтичних методів і надає повний перелік ресурсів.

Актуальною для батьків, які почали звертати увагу на порушення координації своїх дітей стала книга Morven F. Ball [1].

therapies and provides a comprehensive list of resources.

The book by Morven F. Ball [1]. With her experience as a pediatrician and occupational therapist, she wrote a scientific and practical work "Developmental Coordination Disorders: Hints and Tips for Everyday Life" (2002). The book contains a lot of useful information. It describes the peculiarities of the child's psychophysical condition – coordination, perceptual, organizational, speech and behavioral difficulties. The author answers frequently asked questions about dyspraxia and provides all the necessary information to help parents, guardians and professionals choose the best options for their child. According to Morven F. Ball, sometimes fixing the little things can lead to big results, so the problem requires early intervention by qualified professionals.

In the approaches of Ukrainian scientists and practitioners (O. Lytvynenko, Z. Leniv, V. Nesin, S. Prytkovska, L. Chernichenko) to dyspraxia, preference is given to the etiology of the disease, and correctional work is aimed at developing fine motor skills and eliminating speech disorders, in particular, articulatory dyspraxia. In our opinion, this is a rational approach because the signals coming from the central nervous system have a complex effect, including on speech processes. This work involves mainly speech therapists.

Foreign works (L. Kurtz, M. Ball, V. Biggs, L. Graham, A. Kirby, K. Hoopmann, P. Deponio, C. Macintyre), aimed at creating practical methods for the development of child coordination, elimination of disorders of both general and fine motor skills. This work involves mainly occupational therapists, physiotherapists, rehabilitation therapists, and arteriologists. A significant number of works are of a recommendatory nature for educators and parents of children with dyspraxia in organizing phased correction and assistance.

An analysis of recent scientific publications on the problems of teaching preschool children with dyspraxia shows that today there is no clear strategy for

Маючи досвід практичної роботи педіатра та ерготерапевта вона написала науково-практичну працю "Порушення координації розвитку: Підказки та поради для повсякденного життя" (2002). Книга містить багато корисної інформації. Описуються особливості психофізичного стану дитини – координація, перцептивні, організаційні, мовленнєві та поведінкові труднощі. Авторка відповідає на поширені запитання про диспраксію і дає всю необхідну інформацію, щоб допомогти батькам, опікунам і фахівцям у виборі найкращих варіантів для їхньої дитини. На думку Morven F. Ball, іноді виправлення дрібниць може призвести до великих результатів, тому проблема потребує раннього втручання кваліфікованих фахівців.

У підходах українських науковців і практиків (О. Литвиненко, З. Ленів, В. Несін, С. Притиковська, Л. Черніченко) до диспраксії перевага віддається питанням етіології захворювання, а корекційна робота спрямовується на розвиток дрібної моторики та усунення мовленнєвих порушень, зокрема, артикуляційної диспраксії. На наш погляд, це раціональний підхід адже сигнали, що йдуть від ЦНС впливають комплексно, в тому числі на мовленнєві процеси. До цієї роботи залучаються переважно логопеди.

Закордонні праці (L. Kurtz, M. Ball, V. Biggs, L. Graham, A. Kirby, K. Hoopmann, P. Deponio, C. Macintyre), спрямовані на створення практичних методик розвитку координації дитини, усунення порушень як загальної так і дрібної моторики. В таку роботу залучаються переважно ерготерапевти, фізіотерапевти, реабілітологи, арт терапевти. Значна кількість праць носить рекомендаційний характер для вихователів, батьків дітей з проявами диспраксії в організації поетапної корекції та надання допомоги.

Аналіз останніх наукових публікацій з проблем навчання дітей дошкільного віку з диспраксією свідчить, що на сьогодні відсутня чітка стратегія напрямів щодо наукових досліджень та практичної роботи з такою категорією дітей.

research and practical work with this category of children.

Outline of unresolved issues brought up in the article. Given the fact that children with dyspraxia are in society and are brought up in preschool educational institutions (hereinafter referred to as PEI) with inclusive education, they need qualified assistance from not only doctors, speech and language therapists, and speech therapists, but also other specialists. A team approach to solving this problem is the main condition for the socialization of children with dyspraxia.

Aim of the research is to substantiate and highlight the pilot project of a team approach model for providing practical assistance from medical, psychological, and pedagogical workers in teaching preschoolers with dyspraxia in an inclusive educational environment.

Results and discussion. Currently, many children with special educational needs of preschool age receive educational services in regular preschool education institutions. According to official statistics of the Ministry of Education and Science, as of January 1, 2025, the number of inclusive groups of preschool education institutions is 7658, with 15297 pupils with special educational needs; the number of special groups of preschool education institutions is 3 027, with 34 531 pupils with special educational needs [9]. During the period of implementation of the reform on inclusive education in educational institutions, preschool pedagogical practice has gained considerable experience in the forms, methods, and technologies of pedagogical correction among children with special educational needs. Recent studies show that children with special educational needs develop better and integrate into society, while normative children get used to the diversity and tolerance of their peers with disabilities. A survey of teachers of preschools and general secondary education institutions conducted in four regions of Ukraine (Kyiv, Dnipro, Zhytomyr, and Khmelnytskyi regions) from September 2022 to June 2024 shows a rather positive attitude of teachers to the education reform regarding the

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми, яким присвячується стаття. Враховуючи факт того, що діти із проявами диспраксії перебувають у соціумі, виховуються в дошкільних закладах освіти (далі ДЗО) з інклюзивною формою навчання, вони потребують кваліфікованої допомоги з боку не лише лікарів, терапевтів мови і мовлення, логопедів, а й інших фахівців. Командний підхід до вирішення цієї проблеми є головною умовою соціалізації дітей з проявами диспраксії.

Мета статті – обґрунтування та висвітлення пілотажного проекту моделі командного підходу з надання практичної допомоги з боку медичних, психологічних, педагогічних працівників у навчанні дошкільників з проявами диспраксії в інклюзивному освітньому середовищі.

Виклад основного матеріалу. Наразі багато дітей з особливими освітніми потребами дошкільного віку отримують освітні послуги у звичайних закладах дошкільної освіти. За офіційними статистичними даними МОНУ на 1.01.2025 р. кількість інклюзивних груп закладів дошкільної освіти – 7658, в них вихованців з особливими освітніми потребами – 15297; кількість спеціальних груп закладів дошкільної освіти – 3 027, в них вихованців з особливими освітніми потребами – 34 531 [9]. За період впровадження реформи щодо інклюзивного навчання в закладах освіти у педагогічній практиці дошкільця накопичений значний досвід щодо форм, методів, технологій педагогічної корекції серед дітей з особливими освітніми потребами. Останні дослідження свідчать, що діти з особливими освітніми потребами краще розвиваються та інтегруються у суспільство, а нормотипові діти краще звикають до різноманіття й толерантного ставлення до однолітків з обмеженими можливостями здоров'я. Опитування педагогічних працівників дошкільних закладів освіти та закладів загальної середньої освіти проведене в чотирьох регіонах України (Київщина, Дніпропетровщина, Житомирщина, Хмельниччина) в період з вересня 2022 по червень 2024 рр. демонструє досить позитивне ставлення педагогів до

introduction of inclusive education. The author's results are presented in Tab. 1.

реформи освіти щодо впровадження інклюзивної форми навчання. Авторські результати висвітлено в таблиці 1.

Table 1

Teachers' attitudes towards inclusive education

№	Questions	Answers to the questions, %							
		special schools	special classes	inclusive learning	individual form	can't answer	agree	disagree	can't answer
1	In your opinion, which educational institutions should children with special educational needs attend?	15,3	36,7	34,7	5,5	7,8	-	-	-
2	Are you ready to accept peculiarities and differences in children's development?	-	-	-	-	-	92,9	1,2	5,9
3	Does inclusive education give children with special educational needs the opportunity to fulfill their learning potential?	-	-	-	-	-	87,8	6,2	6
4	Does the inclusion of a child with special educational needs in an inclusive educational institution contribute to the development of the child's communication skills?	-	-	-	-	-	88,8	5,2	6
5	Does joint education and upbringing with peers with special educational needs form compassion, social responsibility, and positive experience in healthy students?	-	-	-	-	-	82,7	7,1	10,2
6	Can children with special educational needs achieve better results if they study with their peers in an inclusive classroom?	-	-	-	-	-	69,4	11,2	19,4

The educational process of inclusive education is carried out in accordance with programs approved by the Ministry of Education and Science of Ukraine. Currently, there are a number of existing comprehensive programs of development, education and upbringing recommended for preschool.

The programs most commonly used in the preschool education system include Sure Start (by T. Pirozhenko et al.), Child (by H. Belenka et al.), Education and Care (by V. Voronov et al.), "The World of Childhood" (by O. Bayer), "Sunflower" (by L. Kaluska), "Paths to the Universe or STREAM

Освітній процес ЗДО з інклюзивною формою навчання здійснюється відповідно до програм, затверджених Міністерством освіти і науки України. Наразі функціонує низка чинних комплексних програм розвитку, навчання і виховання, рекомендованих для дошкільця.

До програм, найбільш уживаних в системі дошкільньої освіти належать "Впевнений старт" (авт. Т. Піроженко та ін.), "Дитина" (авт. Г. Беленька та ін.), "Освіта і піклування" (автори В. Воронов та ін.), "Світ дитинства" (авт. О. Байер), "Соняшник" (авт. Л. Калуська), "Стежинки

Education" (by K. Krutii), "Ukrainian Preschool" (by O. Bilan), "I am in the World" (by O. Kononenko) [10].

In addition, teachers implement a number of other comprehensive and partial programs in the educational process: "Teaching Ukrainian to children in preschool educational institutions of national communities", "Spiritual and moral education of preschool children on Christian values", "Development of Deaf Preschool Children", "Development of Preschool Children with Disorders of the Musculoskeletal System", "Correctional Work on Speech Development", "Development of social skills of effective interaction of children from 4 to 6-7 years old", "Learning to live together", "Fundamentals of health and safety of preschool children "You need to know about yourself, We must take care of ourselves", "Development of preschool children with autism "Roskvit", "Development of blind and visually impaired children from birth to 6 years", etc.

The administrations of subsidiaries and affiliates are authorized to independently determine which programs can be chosen for the quality implementation of the basic content of preschool education. The choice can be made not only by the administration, but also by the teaching staff or each teacher personally. An important point is that several comprehensive educational programs can be implemented in the educational process of preschool education.

A detailed analysis of the content of preschool educational programs shows that all programs fulfill the triple task of preschool pedagogy: development, upbringing, and education. Leading experts in pedagogy and psychology from the departments of preschool pedagogy of higher education institutions in all regions of Ukraine are involved in the development of the content of the programs. The content of the programs corresponds to the Basic Component of Preschool Education and ensures the principle of continuity between preschool and primary education. The requirements for the formation of basic competencies of preschoolers for primary school education are taken into account. For example, the content of all educational

у Всесвіт або STREAM-освіта" (авт. К. Крутій), "Українське дошкілля" (авт. О. Білан), "Я у світі" (авт. О. Кононенко) [10].

Окрім цього, педагогічні працівники в освітній процес впроваджують низку інших комплексних і парціальних програм: "Навчання дітей української мови в дошкільних навчальних закладах національних спільнот", "Духовно-моральне виховання дітей дошкільного віку на християнських цінностях", "Розвиток глухих дітей дошкільного віку", "Розвиток дітей дошкільного віку з порушеннями опорно-рухового апарату", "Корекційна робота з розвитку мовлення", "Розвиток соціальних навичок ефективної взаємодії дітей від 4 до 6-7 років "Вчимося жити разом", "Основи здоров'я та безпеки життєдіяльності дітей дошкільного віку "Про себе треба знати, про себе треба дбати", "Розвиток дітей дошкільного віку з аутизмом "Розквіт", "Розвиток дітей сліпих та зі зниженим зором від народження до 6 років" тощо.

Адміністрації ДЗО повноважні самостійно визначати, які з програм можна обрати для якісної реалізації базового змісту дошкільної освіти. Вибір може робити не лише адміністрація, а й педагогічний колектив або особисто кожен педагог. Важливим моментом є те, що в освітньому процесі закладу дошкільної освіти може бути впроваджено декілька комплексних освітніх програм.

Детальний аналіз змісту освітніх програм для дошкілля свідчить, що всі програми виконують триєдине завдання педагогіки щодо дітей дошкільного віку "розвиток-виховання-навчання". До формування змісту програм залучені провідні фахівці педагогіки і психології кафедр дошкільної педагогіки закладів вищої освіти всіх регіонів України. Зміст програм відповідає Базовому компоненту дошкільної освіти та забезпечує принцип наступності між дошкільною та початковою освітою. Враховуються вимоги щодо формування базових компетентностей дошкільників для навчання в початковій школі. Наприклад, зміст усіх освітніх програм передбачає планові заняття з фізичного розвитку дошкільнят, які є обов'язковою складовою

programs includes scheduled classes on physical development of preschoolers, which is a mandatory component of health competence for all age groups of preschool children.

Some programs are designed for children with special educational needs exclusively in special educational institutions. All of the proposed programs have a clear and understandable structure, so they are easily perceived by teachers, and their components create space for the creative use of various pedagogical technologies and flexibility in approaching each child.

In the methodological recommendations for teachers on the use of educational programs, the key condition for the successful implementation of the content is to take into account the individual characteristics of each child's development. Thus, the above-mentioned educational programs are usually designed to provide for a diverse educational environment, including the inclusion of children with special educational needs.

Pedagogical practice shows that among preschoolers with special educational needs there are children with disabilities, i.e. with coordination disorders (manifestations of dyspraxia). Developmental coordination disorder (DCD) is a neurological developmental disorder characterized by impaired coordination of physical movements due to inaccurate transmission of brain-to-body messages [13].

Children diagnosed with a developmental disorder of coordination or motor skills mostly have normal intellectual development, and accordingly, their socialization takes place in an inclusive educational environment. Since such children need organized psychological and pedagogical support, the question arises: what kind of assistance should be provided to children with dyspraxia in the course of implementing individual educational programs?

In our opinion, individual assistance to a child in overcoming or partially correcting dyspraxic manifestations should be carried out according to the following algorithm: first, it is necessary to make a qualified diagnosis using methods that provide objective indicators of the main criteria of the

формування здоров'язбережувальної компетентності для всіх вікових категорій дітей дошкільного віку.

Частина програм призначена для дітей з особливими освітніми потребами виключно у спеціальних закладах освіти. Всі запропоновані програми мають чітку і зрозумілу структуру, тому, легко сприймаються педагогічними працівниками, а складові створюють простір для творчого використання різних педагогічних технологій, прояву гнучкості у підході до кожної дитини.

У методичних рекомендаціях педагогічним працівникам до використання освітніх програм провідною умовою успішної реалізації змісту є врахування індивідуальних особливостей розвитку кожної дитини. Отже, вищезгадані освітні програми, як правило, розраховані на різноманіття освітнього середовища, зокрема, включення дітей з особливими освітніми потребами.

Педагогічна практика свідчить, що серед дошкільників з особливими освітніми потребами є діти з обмеженими можливостями здоров'я, тобто з розладами координації (проявами диспраксії). Розлад розвитку координації (англ. *Developmental coordination disorder, DCD*) є розладом неврологічного розвитку, що характеризується порушенням координації фізичних рухів через неточності передачі повідомлень мозку до тіла [13].

Діти з діагнозом порушення розвитку координації або рухової моторики у переважній більшості мають інтелектуальний розвиток в межах норми, відповідно їхня соціалізація відбувається в інклюзивному освітньому середовищі. Оскільки такі діти потребують організованого психолого-педагогічного супроводу, виникає питання – якою має бути допомога дітям з проявами диспраксії в ході реалізації індивідуальних освітніх програм?

За нашими переконаннями, індивідуальна допомога дитині у подоланні або частковому виправленні диспраксічних проявів повинна здійснюватися за таким алгоритмом: по-перше, треба зробити кваліфіковану

disease, second, it is necessary to select and apply a set of differentiated methods of correction by representatives of medicine, psychology and pedagogy, third, the child should be accompanied by a multidisciplinary rehabilitation team, and fourth,

Comprehensive care should be provided systematically, consistently, and over a long period of time. Only a team consisting of medical, psychological, and pedagogical workers can provide qualified assistance. In our opinion, the model of such a team may look like this (see Figure 1)

The goal should be aimed at achieving a specific result, and the result should correspond to the goal. As for the first component – diagnosis – there are no special or targeted methods for detecting dyspraxia today. The primary diagnosis of the disease is made by a pediatric neurologist based on the results of his or her own neurological examination, observations of parents and relatives. In addition, on the recommendation of doctors and with the consent of parents, a child may undergo a comprehensive psychological and pedagogical developmental assessment before enrollment in a preschool educational institution. These are the powers of the specialists of the Inclusive Resource Center (hereinafter – IRC) of the territorial community.

Methodological recommendations for IRCs [7] formulate an algorithm for conducting a comprehensive psychological and pedagogical assessment of a child's development, which includes: 1. The initial reception of the applicant before conducting a comprehensive assessment is conducted by the head (director) of the IRC or his/her authorized employees. 2. Assessment of the physical development of the person. 3. Assessment of speech development. 4. Assessment of cognitive development. 5. Assessment of the emotional and volitional sphere. 6. If necessary and upon written request of the parents, additional observation of the child outside the IRC is carried out. These recommendations also define a list of possible features of the development of a child with special educational needs and existing educational difficulties that may be inherent in them; provide methodological

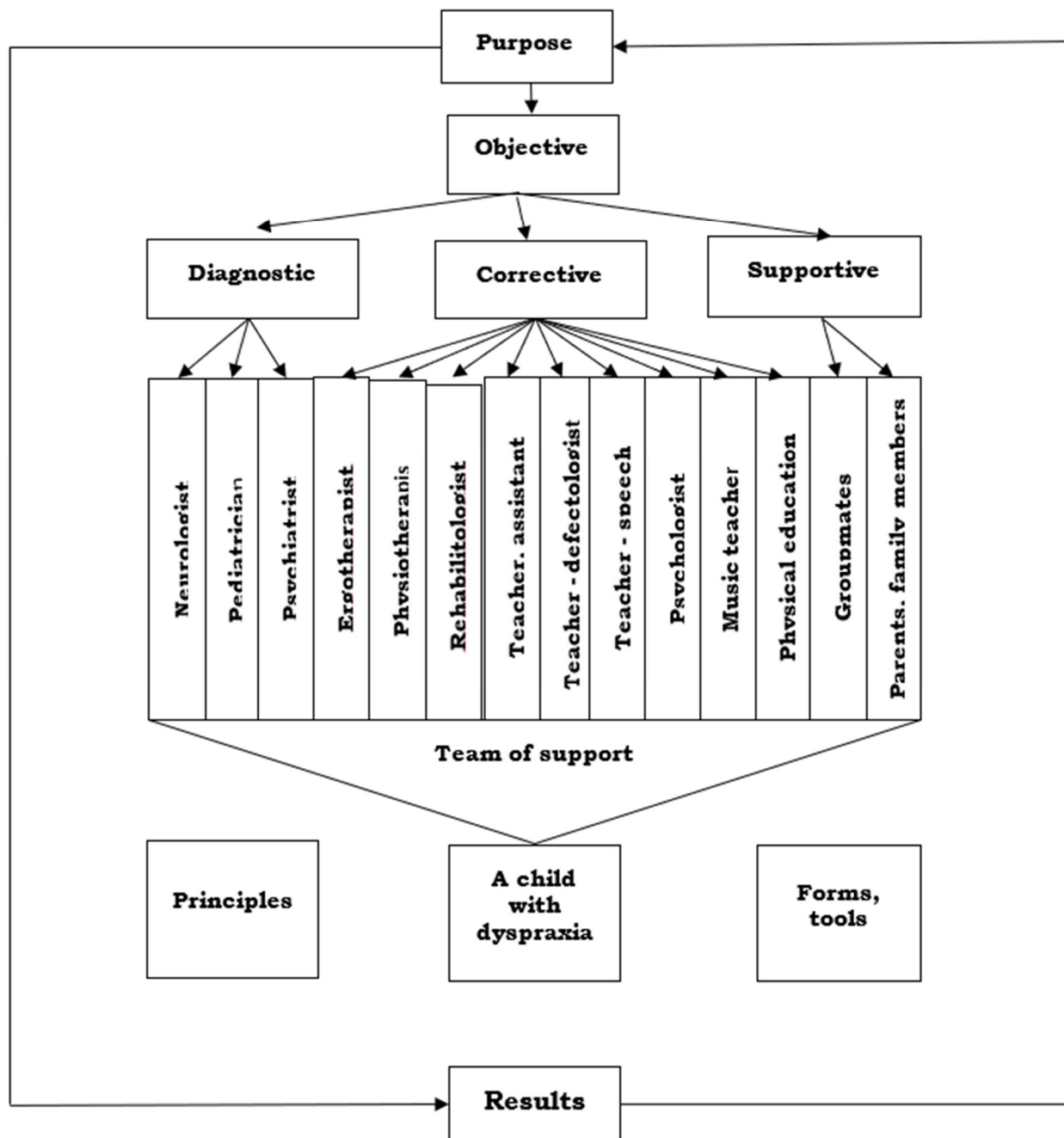
діагностику методиками, які дають об'єктивні показники по основним критеріям хвороби, по-друге, треба підібрати та застосувати комплекс диференційованих методів корекції з боку представників медицини, психології та педагогіки, в-третє, супровід дитини має здійснювати мультидисциплінарна реабілітаційна команда, в-четверте, комплексна допомога повинна проводитися системно, послідовно, довготривало.

Кваліфіковану допомогу зможе надавати лише команда у складі медичних, психологічних та педагогічних працівників. На наш погляд, модель такої команди може виглядати так (див. рис. 1)

Мета повинна спрямовуватися на досягнення конкретного результату, а результат відповідати меті. Що стосується першої складової – діагностики, то спеціальних або цільових методик щодо виявлення диспраксії на сьогодні не існує. Первинний діагноз хвороби ставить дитячий невролог за результатами власного неврологічного обстеження, спостережень батьків, рідних. Окрім того, за рекомендацією лікарів та згодою батьків перед влаштуванням у дошкільний заклад освіти дитині може надаватися комплексна психолого-педагогічна оцінка розвитку. Це повноваження фахівців Інклюзивно-ресурсного центру (далі – ІРЦ) територіальної громади. Методичними рекомендаціями для ІРЦ [7] сформульовано алгоритм проведення комплексної психолого-педагогічної оцінки розвитку дитини, який включає: 1. Первинний прийом заявника перед проведенням комплексної оцінки проводить керівник (директор) ІРЦ або уповноважені ним працівники. 2. Оцінка фізичного розвитку особи. 3. Оцінка мовленнєвого розвитку. 4. Оцінка когнітивної сфери. 5. Оцінка емоційно-вольової сфери. 6. За потреби і за письмовою заявою батьків проводиться додаткове спостереження за дитиною за межами ІРЦ. Також цими рекомендаціями визначено перелік можливих особливостей розвитку дитини з особливими освітніми потребами та наявних освітніх труднощів, що можуть

tools for measuring the degree of their manifestation, identifying barriers, special educational needs and strategies for further support.

бути їй притаманні; наведено методичний інструментарій вимірювання ступеня їх прояву, визначення бар'єрів, особливих освітніх потреб і стратегії подальшої підтримки.

Fig. 1. Model of a learning support team for children with motor dyspraxia

At the workplace, i.e. in preschool education institutions, psychological and pedagogical workers can also examine the level of fine and gross motor skills. The level of fine motor skills of the fingers or hands can be easily determined during individual work with the help of, for example, games (puzzles; Lego construction; quilling; Rubik's

На робочих місцях, тобто в закладах дошкільної освіти, психолого-педагогічні працівники теж можуть обстежити рівень дрібної та загальної моторики. Рівень дрібної моторики пальців чи кистей рук легко визначити під час індивідуальної роботи за допомогою, наприклад, гри (складання

cube) or performing elementary exercises (finger exercises; sorting cereals, stringing beads; braiding dolls' braids or weaving them from threads; winding and unwinding balls of thread, spools; getting a felt-tip pen into a lid; squeezing rubber toys in water, etc.) The level of general motor skills is usually determined using the Lincoln-Ozeretsky Motor Development Test and its modifications. This battery of tests is aimed at studying the level of development of motor skills and individual components of motor skills in children. The methodology consists of 5 groups of tests that diagnose static coordination, dynamic coordination and correspondence of actions, speed of movements, strength of movements, and synkinesis [16]. It is possible to notice problems with the preschooler's general motor skills with the help of the modern sensory game "Jump", which is now quite popular in the sensory rooms of preschool educational institutions.

The selection of methods of correctional and developmental work depends on the individual characteristics of the preschooler's development. It should be noted that the results of the efforts of preschool pedagogy should not only be the formation of the leading competencies necessary for life in a child with special educational needs, provided for by the basic component of preschool education, but above all, should contribute to the comprehensive development of the child, including the elimination of mental and physical disabilities that interfere with full development. Every year, under the influence of scientific and technological progress, the content of education is becoming more complex, with attention focused on the development of children's creative and intellectual abilities, and correction of motor, emotional and volitional spheres. Today, interactive methods of teaching and upbringing, which involve the activation of a child's cognitive development, are replacing traditional methods in preschool education. Innovative approaches are also important and valuable in teaching children with special educational needs. It is not a question of radical changes in the content of educational programs, but only of targeted additions to the content and methods of work in order to provide corrective assistance based on the child's individual developmental characteristics.

пазлів; лего-конструктор; квілінг; кубик-рубик) або виконання елементарних вправ (пальчикові вправи; сортування круп, нанизування бісеру; заплітання косичок лялькам або плетіння їх із ниток; намотування-розмотування клубків ниток, катушок; потрапити фломастером у кришечку; стискання у воді гумових іграшок тощо). Рівень загальної моторики визначають, як правило, за допомогою тесту моторного розвитку Лінкольна-Озерецького та його модифікацій. Ця батарея тестів спрямована на дослідження рівня розвитку рухових умінь, окремих компонентів моторики у дітей. Методика складається з 5 груп тестів, які діагностують статичну координацію, динамічну координацію та відповідність дій, швидкість рухів, силу рухів, синкінезію [16]. Помітити проблеми із загальної моторики дошкільника можна за допомогою сучасної сенсорної гри "Стрибок", яка зараз досить популярна в сенсорних кімнатах дошкільних закладів освіти.

Підбір методів корекційно-розвиткової роботи залежать від індивідуальних особливостей розвитку дошкільника. Зазначимо, що результати зусиль дошкільної педагогіки мають заключатися не лише у формуванні у дитини з особливими освітніми потребами необхідних для життя провідних компетентностей, передбачених базовим компонентом дошкільної освіти, а перш за все, сприяти всебічному розвитку дитини, у тому числі усуненню психічних та фізичних вад, що заважають повноцінному розвитку. З кожним роком під впливом науково-технічного прогресу зміст освіти ускладнюється, увага акцентується на розвитку творчих та інтелектуальних здібностей дітей, корекції рухової та емоційно-вольової сфер. Сьогодні в ЗДО на заміну традиційним приходять інтерактивні методи навчання й виховання, що передбачають активізацію пізнавального розвитку дитини. Інноваційні підходи є

Correctional and developmental exercises that are currently available only to narrow specialists can be included in the program. For example, there are technologies such as neurodynamics, neurorehabilitation, and neurokinesiology. Educators and other specialists of preschool educational institutions can use these technologies in the educational process with preschoolers, and parents of children with dyspraxia can use them in their daily interaction at home. According to O. Lytvynenko, exercises can be imitative or imitative [5]. Imitation exercises involve imitation of twisting, winding, playing a salesman, doing manicures, knocking, eating, cutting with scissors, playing musical instruments. Imitative - when the child actually knocks with a hammer, puts together puzzles, builds a house from Lego parts, cuts with scissors, sculpts figures, etc. Exercises involving the child's manipulation of small objects, such as sorting, matching, constructing, snapping, puzzles, etc. are aimed at forming purposeful movements with fingers, hands, feet, and torso.

This and similar correctional and developmental work should be included in every lesson of an educator or a specialized professional (occupational therapist, rehabilitation therapist, speech therapist, defectologist) and performed systematically: from simple to complex. It is not advisable to conduct a whole developmental class; it should be integrated into scheduled classes. Pedagogical practice recommends conducting motor correction exercises for 10 minutes. To do this, you need to think about combining several exercises in each lesson. For example, there can be 2 exercises of 5 minutes each, or 5 exercises of 2 minutes each at the teacher's choice. These exercises can be included in the organizational moment, during the main part of the lesson, to relax, or in the final part. During the performance of motor exercises, you can also introduce elements of the development of sound pronunciation, the lexical side of speech, or lexico-grammatical, for the development of coherent speech, which in combination will help to overcome the manifestations of dyspraxia. Otherwise, during long-term motor skills training, correctional assistance based on the child's individual developmental characteristics.

Correctional and developmental exercises that are currently available only to narrow

важливими і цінними також у педагогічній роботі з дітьми з особливими освітніми потребами. Питання не стоїть щодо кардинальної зміни змісту освітніх програм, а лише цільового доповнення змісту та методів роботи з метою надання корекційної допомоги, виходячи з індивідуальних особливостей розвитку дитини.

Такими вкрапленнями в програму можуть бути корекційно-розвиткові вправи, які до сьогодні доступні лише вузьким спеціалістам. Наприклад, є такі технології як от нейродинаміка, нейрореабілітація, нейрокінезіологія. Вихователі й інші фахівці дошкільних закладів освіти, можуть додавати ці технології в освітньому процесі з дошкільниками, а батьки дітей з проявами диспраксії у повсякденній взаємодії домашніх умов. На думку О. Литвиненко вправи можуть бути імітаційними або наслідувальними [5]. Імітаційні передбачають імітацію закручування, намотування, гру в продавця, робимо манікюр, стукаємо, їмо, ріжемо ножицями, граємо на музичних інструментах. Наслідувальні – коли дитина справді стукає молотком, складає пазли, конструює будинок із лего-деталей, ріже ножицями, ліпить фігурки тощо. Вправи щодо маніпуляції дитиною дрібними предметами з сортування, співставлення, конструювання, заціпання, складання пазлів тощо спрямовані на формування цілеспрямованих рухів пальцями, кистями рук, ногами, тулубом.

Таку та подібну корекційно-розвиткову роботу треба включати в кожне заняття вихователя чи вузького спеціаліста (єрготерапевта, реабілітолога, логопеда, дефектолога) і виконувати систематично: від простого до складного. Ціле заняття з розвитку проводити недоцільно, його треба інтегрувати у планові заняття. Педагогічна практика рекомендує проводити рухові корекційні вправи упродовж 10 хвилин. Для цього треба продумати поєднання декількох вправ на кожному занятті. Наприклад, може

specialists can be included in the program. For example, there are technologies such as neurodynamics, neurorehabilitation, and neurokinesiology. Teachers and other specialists of preschool educational institutions can use these technologies in the educational process with preschoolers, and parents of children with dyspraxia can use them in their daily interaction at home. According to O. Lytvynenko, exercises can be imitative or imitative [5]. Imitation exercises involve imitation of twisting, winding, playing a salesman, doing a manicure, knocking, eating, cutting with scissors, playing musical instruments. Imitative – when the child actually knocks with a hammer, puts together puzzles, builds a house from Lego parts, cuts with scissors, sculpts figures, etc. Exercises for manipulating small objects by a child, such as sorting, matching, constructing, snapping, puzzles, etc. are aimed at forming purposeful movements with fingers, hands, feet, and torso.

This and similar correctional and developmental work should be included in every lesson of an educator or a specialized professional (occupational therapist, rehabilitation therapist, speech therapist, defectologist) and should be performed systematically: from simple to complex. It is not advisable to conduct a whole developmental class; it should be integrated into scheduled classes. Pedagogical practice recommends conducting motor correction exercises for 10 minutes. To do this, you need to think about combining several exercises in each lesson. For example, there can be 2 exercises of 5 minutes each, or 5 exercises of 2 minutes each at the teacher's choice. These exercises can be included in the organizational moment, during the main part of the lesson, to relax, or in the final part. During the performance of motor exercises, you can also introduce elements of the development of sound pronunciation, the lexical side of speech or lexico-grammatical, the development of coherent speech, which in combination will help to overcome the manifestations of dyspraxia. Otherwise, during long-term motor development classes, correctional work will not be effective, as children will get bored with it.

The scientific achievements of child and age psychology, theory and practice of organizing the educational process in preschool education establish that the leading activity of preschool children is play.

бути 2 вправи по 5 хвилин, або 5 вправ по 2 хвилини на вибір педагога. Ці вправи можна включити в організаційний момент, в період основної частини заняття, щоб відпочити чи у підсумковій частині. Під час виконання моторних вправ можна також вкраплювати елементи розвитку звуковимови, лексичної сторони мовлення або лексико-граматичні, з розвитку зв'язного мовлення, що в комплексі сприятиме подоланню проявів диспраксії. В іншому випадку, тобто під час довготривалих занять з розвитку моторики, корекційна робота буде не ефективною, оскільки дітям займатися цим набридне.

Наукові доробки дитячої та вікової психології, теорія і практика організації освітнього процесу в ДЗО стверджують, що провідним видом діяльності дітей дошкільного віку є гра. Переважна більшість дітей обох ґрунтів граються з ранку до вечора, при тому деяким без різниці чи з дорослими, чи з ровесниками, чи з меншими за віком. Тому, питання їхнього психофізичного розвитку, виховання і навчання лежать переважно в площині ігрової діяльності. Навіть переходячи до більш активного виду діяльності – навчального (в початковій школі) діти проходять так званий адаптаційно-ігровий етап. Тому, важливо, щоб під час планових занять та у часи дозвілля заходи з дітьми проводилися з елементами організованої гри.

У педагогічній практиці існує широкий спектр вправ та ігор з розвитку дрібної та загальної моторики. Наведемо лише ті, що знайшли практичне визнання в колективах ДЗО. Досить поширеними є кінезо вправи. Кінезотерапія – одна із форм лікувальної фізкультури (ЛФК), у якій за допомогою виконання активних, пасивних рухів, певних вправ лікувальної гімнастики досягається конкретний терапевтичний результат [14].

Українська логопедія З. Ленів у практиці використовує низку кінезо

The scientific achievements of child and age psychology, theory and practice of organizing the educational process in preschool education establish that the leading activity of preschool children is play. The vast majority of children love to play from morning to evening, and some of them do not care whether it is with adults, peers, or younger children. Therefore, the issues of their psychophysical development, upbringing and education lie mainly in the plane of play. Even when children move to a more active type of activity - educational (in elementary school), they go through the so-called adaptation and play stage. Therefore, it is important that during scheduled classes and leisure time activities with children are conducted with elements of organized play.

In pedagogical practice, there is a wide range of exercises and games for the development of fine and gross motor skills. Here are only those that have found practical recognition in the teams of subsidiary and affiliated organizations. Kinesio exercises are quite common. Kinesiotherapy is a form of physical therapy in which a specific therapeutic result is achieved by performing active, passive movements and certain exercises of therapeutic gymnastics [14]. In her practice, Ukrainian speech therapist Z. Leniv uses a number of kinesio exercises that develop the brain through movement. "...1. You can modify the *Ozeretski test*. For example, when teaching animals, ask the child to show the beak (putting all fingers to the thumb as if it were a beak), ears (index and middle fingers straight) and trunk (hand folded into a tube). This exercise can be performed to music. 2. *Ear-nose*. The child should cross his/her arms and touch the nose with one hand and the ear with the other. Then he/she should open his/her arms and repeat the same. Touch the ear and nose at the same time. This can be done at different paces. In fact, finding the body part, finding and switching movements is very important for children with SEN. 3. *Simultaneous drawing with both hands*. For example, you can draw the middle of a flower and offer the child to draw the petals. The child should take the pens in both hands and simultaneously draw the petals with both hands around the flower. You can also use both hands to simultaneously draw two parts of a heart. 4. *Finishing the halves of different patterns and shapes*. The child

вправ, які завдяки рухам найбільше розвивають мозок. "...1. Можна модифікувати *пробу Озерецького*. Наприклад, коли вчите тварин, попросить дитину показати дзьобик (прикладуючи всі пальці до великого, ніби дзьоб), вушка (вказівний і середній прямо) і хобот (рука, складена в трубочку). Таку вправу можна виконувати під музику. 2. *Вухо-ніс*. Дитині треба схрестити руки й однією торкатися носа, а іншою – вуха. Потім – розхрестити руки й повторити те саме. Торкатися до вуха й носа треба одночасно. Це можна виконувати в різному темпі. Власне, пошук частини тіла, знаходження й переключання рухів – це дуже важливо для дітей з ООП. 3. *Одночасне малювання двома руками*. Наприклад, можна намалювати серединку квіточки й запропонувати дитині намалювати пелюстки. Дитина має взяти ручки у дві руки й одночасно малювати пелюстки обома руками навколо квіточки. Також можна синхронно малювати дві частини серця обома руками. 4. *Домальовування половинки різних узорів, фігур*. Дитина має намалювати другу частину за аналогією до першої. 5. *Малювання під музику*. Починати можна з того, щоби просто слухати музику Моцарта, потім – диригувати пальцями, потім – малювати каракулі в повітрі пальцями [6]. При цьому авторка наголошує, що "не варто вимагати від дитини потрапляти в ритм і виконувати все чітко. Усі діти різні..."

За особистими спостереженнями Б. Ковачової, важливу роль в розвитку загальної та дрібної моторики дошкільнят з диспраксією відіграє експресивна терапія. Більшість практичних підходів терапії базуються на припущенні, що люди можуть зцілюватися за допомогою різних форм творчого вираження. Актуальність терапевтичного впливу полягає в тому, що його "...сутність полягає не в навчанні малюванню, ліпленню чи аплікації, а в тому, щоб діти через різні техніки, використовуючи спеціально

should draw the second part similarly to the first. 5. *Drawing to music*. You can start by simply listening to Mozart's music, then conducting with your fingers, then drawing scribbles in the air with your fingers [6]. At the same time, the author emphasizes that "you should not demand that the child get into the rhythm and do everything clearly. All children are different...".

According to B. Kovachova's personal observations, expressive therapy plays an important role in the development of gross and fine motor skills of preschoolers with dyspraxia. Most practical approaches to therapy are based on the assumption that people can heal through various forms of creative expression. The relevance of therapeutic influence lies in the fact that its "...essence is not to teach drawing, modeling or applique, but to give children the opportunity to express themselves through various techniques, using specially selected materials, to release their emotions, share their experiences, and in the future, if children like these methods, they will be able to use them in their future life, will be able to choose a profession" [4]. Expressive therapy is an innovative pedagogical technology because it goes beyond traditional talk therapy. Forms of expressive therapy that can provide significant assistance in the development of a child's motor skills include: dance therapy, music therapy, modeling therapy (clay, plasticine, dough, etc.), art therapy, drip therapy, sand therapy, Easter egg therapy, animal therapy (canister therapy, hippotherapy, dolphin therapy), lego therapy, etc. A positive example of the use of various forms of expressive therapy can be found in the works of Slovak, Czech, Polish, and Ukrainian scholars [17]. Thus, the forms, methods and technologies of providing assistance to preschool children with dyspraxia (diagnostic, correctional, supportive) can be different. There are no standards and ready-made recipes, as each child is an individual who needs his or her own developmental trajectory.

Conclusions and research perspectives.

The education of children with special educational needs in preschool educational establishments, in particular, children with dyspraxia, is a complex process. It is difficult due to the lack of practical experience in diagnosing and correcting this type of disorder among psychological and pedagogical workers. Ukrainian scientists

підібрані матеріали, отримували можливість виразити себе, виплеснути накопичені емоції, поділитися своїми переживаннями та в подальшому, якщо ці методи до душі, дуже сподобалися дітям, вони змогли використати в майбутньому житті, змогли вибрати собі професію" [4]. Експресивна терапія виступає як інноваційна педагогічна технологія, оскільки вона виходить за межі традиційної розмовної терапії. До форм експресивної терапії, які можуть надати вагому допомогу в розвитку моторики дитини належать: танцювальна терапія, музикотерапія, терапія ліпленням (глина, пластилін, тісто тощо), арттерапія, краплетерапія, піскотерапія, писанкотерапія, анімалотерапія (каністерапія, іпотерапія, дельфінотерапія), леготерапія тощо. З позитивним прикладом використання різних форм експресивної терапії можна познайомитися в працях словацьких, чеських, польських та українських науковців [17]. Отже, форми, методи та технології надання допомоги дітям дошкільного віку з диспраксією (діагностична, корекційна, підтримуюча) можуть бути різними. Стандартів та готових рецептів не існує, оскільки кожна дитина індивідуальність, яка потребує власної траєкторії розвитку.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок.

Навчання дітей з особливими освітніми потребами у ЗДО, зокрема, дітей з диспраксією процес складний. Складність його полягає через відсутність практичного досвіду діагностики та корекції такого виду порушень у психолого-педагогічних працівників. Українські науковці та практики раніш зосереджувалися на питаннях артикуляційної диспраксії, англійські – на питання моторної диспраксії. Безумовно між такими підходами існує природний зв'язок, оскільки все замикається на діяльність мозку. Поєднання різних підходів до полегшення, а можливо й усунення

and practitioners have previously focused on articulation dyspraxia, while English scientists and practitioners have focused on motor dyspraxia. Of course, there is a natural connection between these approaches, since everything is based on brain activity. The combination of different approaches to alleviating and possibly eliminating dyspraxia will only bring the efforts of doctors, psychologists and teachers closer to the main task of minimizing obstacles to preschoolers' learning. It is possible to achieve effectiveness in the work only through a team approach of specialists in the humanities. The model proposed by the authors does not claim to be complete and needs to be tested in practice. The prospect of further work is the introduction of diagnostic criteria and specific forms and methods for the development of general and fine motor skills of children, their comparison and generalization of experience into the practice of pedagogical workers.

The article was prepared in accordance with the international research project KEGA 007KU-4/2024 "Team approach to teaching a child with dyspraxia in preschool education: from identifying difficulties to successful inclusion".

проявів диспраксії лише наблизить зусилля медиків, психологів і педагогів у вирішенні головного завдання – мінімізувати перешкоди у навчанні дошкільників. Добитися результативності в роботі можливо тільки завдяки командному підходу фахівців галузей гуманітарного спрямування. Запропонована авторами модель не претендує на завершеність і потребує апробації на практиці.

Перспективою подальшої роботи є впровадження в практику роботи педагогічних працівників діагностичних критеріїв та конкретних форм і методів з розвитку загальної та дрібної моторики дітей, їх порівняння та узагальнення досвіду.

Стаття підготовлена відповідно до міжнародного науково-дослідницького проекту KEGA 007KU-4/2024 "Командний підхід до навчання дитини з диспраксією в дошкільному закладі освіти: від виявлення труднощів до успішної інклюзії".

REFERENCES (TRANSLATED & TRANSLITERATED).

1. Ball, M. (2002). *Developmental Coordination Disorder: Hints and Tips for the Activities of Daily Living*. Jessica Kingsley Publishers, 58 [in English].
2. Hladush, V., Kovachova, B., & Dudek, M. (2024). Navchannia ditei doshkilnoho viku z proiavamy dyspraksii yak aktualna naukovo-pedahohichna problema [Teaching preschool children with manifested dyspraxia as a current scientific and pedagogical problem]. *Aktualni pytannia korektsiinoi osvity (pedahohichni nauky) – Current issues of corrective education (pedagogical science): zb. nauk. prats. Kamianets-Podilskyi: Vydavets Kovalchuk O.V., vyp. 23, 100-116. DOI: 10.32626/2413-2578.2024-23.100-115* [in Ukrainian].
3. Kurtz, L. (2014). *Simple Low-Cost Games and Activities for Sensorimotor Learning: A Sourcebook of Ideas for Young Children Including Those with Autism, ADHD, Sensory Processing Disorder, and Other Learning Differences*. Jessica Kingsley Publishers, 280 [in English].
4. Kováčová, B. (2022). Dieťa s dyspraxiou a jeho fungovanie v materskej škole. *Nepublikovaný materiál z prednáškovej činnosti pre študentov špeciálnej pedagogiky a pedagogiky mentálne postihnutých* [In Slovak].
5. Lytvynenko, O.V. (2022). *Dyspraxiia. Diahnostychni oznaky dyspraksii [Dyspraxia. Diagnostic signs of dyspraxia]*. Retrieved from: <https://vsimosvita.com/dyspraksiya-diahnostychni-oznaky-dyspraksiyi/> [in Ukrainian].
6. Leniv, Z.P. (2024). *Vpravy: dribna ta artykuliatsiina motoryka v rozvytku ditei z OOP. Chastyna 2. Nova ukraïnska shkola [Exercises: fine motor skills in the development of a child with SEN. Part 2. New Ukrainian School]*. Retrieved from: <https://nus.org.ua/2020/11/20/vpravy-dribna-ta-artykulyatsijna-motoryka-v-rozvytku-ditej-z-oop-chastyna-2/> [in Ukrainian].
7. *Metodychni rekomendatsii dlia inkluzyvno-resursnykh tsentriv shchodo vyznachennia katehoriï (typolohii) osvïtnikh trudnoshchiv u osïb z OOP ta rïvniv pidtrymky v osvïtnomu protsesi*

[Methodological recommendations for inclusive resource centers aimed at identifying categories (typologies) of educational difficulties among persons with special educational needs and levels of support in the educational process]. (2021). Kyiv: Instytut SPP imeni Mykoly Yarmachenka, 10-17 [in Ukrainian].

8. Nesin, V.O. (2019). Rozvytok dribnoi motoryky ruky ta movlennia ditei rannoho viku zasobamy obrazotvorchoi diialnosti (liplennia iz solonoho tista) [The development of fine motor skills of the hand and movement of early childhood children with the help of creative activities (sculpting from salt dough)]. *Genezum – Henezum*. Retrieved from: <https://genezum.org/library/rozvytok-dribnoi-motoryky-ruky-ta-movlennya-ditey-rannogo-viku-zasobamy-obrazotvorchoi-diialnosti-liplennya-iz-solonogo-tista> [in Ukrainian].

9. *Operatyvni statystychni dani MONU stanom na 01.01.2025 [Operational statistical data of the MESU as of 01.01.2025]*. Retrieved from: <https://mon.gov.ua/osvita-2/inklyuzivne-navchannya/statistichni-dani> [in Ukrainian].

10. *Osvitni prohramy dlia doshkillia [Educational programs for preschoolers]*. Retrieved from: <https://mon.gov.ua/news/prezentovano-kompleksni-osvitni-programi-rozvitku-navchannya-ta-vikhovannya-dlya-doshkilnyat> [in Ukrainian].

11. Prytykovska, S.D. (2015). Vykorystannia kinezoterapii u lohopedychnii praktytsi [The use of kinesiotherapy in speech therapy practice]. *Aktualni pytannia korektsiinoi osvity (pedahohichni nauky) – Current issues of corrective education (pedagogical sciences): zb. nauk. prats. Kamianets-Podilskyi: Medobory-2006, vyp. 5, 238-251* [in Ukrainian].

12. Rahozina, V.V. (2015). Dytyna rannoho viku: osoblyvosti rozvytku [Early childhood: developmental features]. *Teoretyko-metodychni problemy vykhovannia ditei ta uchnivskoi molodi – Theoretical and methodological problems of educating children and schoolchildren*, vyp. 19(2), 174-183. Retrieved from: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/Tmpvd_2015_19\(2\)_18](http://nbuv.gov.ua/UJRN/Tmpvd_2015_19(2)_18) [in Ukrainian].

13. Rozlad rozvytku koordynatsii. Dyspraksiia [Coordination development disorder. Dyspraxia]. *Vikipediia – Wikipedia*. Retrieved from: https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%A0%D0%BE%D0%B7%D0%BB%D0%B0%D0%B4_%D1%80%D0%BE%D0%B7%D0%B2%D0%B8%D1%82%D0%BA%D1%83_%D0%BA%D0%BE%D0%BE%D1%80%D0%B4%D0%B8%D0%BD%D0%B0%D1%86%D1%96%D1%97 [in Ukrainian].

14. *Spetsyfichni rozlady rozvytku rukhovoï [motornoï] funktsii – Specific patterns of development of motor function*. Retrieved from: https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%9C%D0%9A%D0%A5-10:%D0%9A%D0%BB%D0%B0%D1%81_V_%D0%A0%D0%BE%D0%B7%D0%BB%D0%B0%D0%B4%D0%B8_%D0%BF%D1%81%D0%B8%D1%85%D1%96%D0%BA%D0%B8_%D1%82%D0%B0_%D0%BF%D0%BE%D0%B2%D0%B5%D0%B4%D1%96%D0%BD%D0%BA%D0%B8 [in Ukrainian].

15. Chernichenko, L. (2023). Osoblyvosti orhanizatsii spilnoi roboty lohopedu ta vykhovatelja v zakladi doshkilnoi osvity [Peculiarities of the organization of joint work of the teacher and educators in the preschool education institution]. *Veda a perspektivy – Science and perspectives*, № 6(25), 76-84. DOI: 10.52058/2695-1592-2023-6(25)-76-84 [in Ukrainian].

16. *Shkala otsiniuvannia motoryky M. Ozeretskoho [M. Ozeretskoho's motor training scale]*. Retrieved from: <https://studfile.net/preview/8881588/page:3/> [in Ukrainian].

17. *Ekspresivne terapie vo vedách o človeku*. (2024). Vydavateľstvo: VERBUM Katolickej univerzity v Ružomberku. Ružomberok, Slovenská republika, 2024. Retrieved from: <https://www.ku.sk/fakulty-katolickej-univerzity/pedagogicka-fakulta/katedry/katedra-specialnej-pedagogiky/publikacie/expressivne-terapie-vo-vedach-o-cloveku-2024.html> [In Slovak].

Received: February 07, 2025

Accepted: March 04, 2025

UDC 378.147:376-056.264-051
DOI 10.35433/pedagogy.1(120).2025.15

PROFESSIONAL COMPETENCE OF FUTURE SPEECH THERAPISTS: THEORETICAL ASPECT

N. V. Khomenko*

The article analyzes the essence of the concepts of "competence", "professional competence", based on the scientific achievements of modern domestic scientists. Analyzing different approaches to defining the concept of "competence" in modern scientific and educational discourse, we observe a wide range of its interpretations. It was found that some scientists consider competence through the prism of professional activity, which includes: knowledge: theoretical basis in a certain field, skills: practical skills; skills: the ability to apply knowledge in practice. Other scientists hold the opposite opinion: they emphasize that this definition includes not only professional aspects, but also personal characteristics: ways of thinking: critical, analytical, systemic, etc.; views: worldview positions and beliefs, values, personal qualities. An analysis of modern research by domestic scientists on the formation of professional competence of future speech therapist teachers has been carried out. The content and structure of the concept of professional competence of a future speech therapist teacher have been theoretically investigated. Attention has been paid to the distinction between the professions of "speech therapist teacher" and "speech therapist". The emphasis has been placed on the definition of various professional competencies that these specialists should possess, depending on the type of institution in which they carry out their professional activities and the relevant areas of work. Modern models of professional competence of a future speech therapist teacher have been analyzed, the structural elements that fill its content. Attention has been paid to the features of the formation of professional competencies of speech therapist teachers of institutions of various types. Special attention has been paid to the study of professional competencies of a speech therapist teacher of an inclusive resource center, within the framework of which the content of the concept of inclusive competence of a speech therapist teacher is revealed, which confirms the interest in this topic of some modern scientists.

Keywords: competence; competency-based approach; professional competence; professional training, speech therapist.

---

* Postgraduate Student, Assistant
(Zhytomyr Ivan Franko State University)
nhomko13@gmail.com
ORCID: 0009-0007-8225-124X

ПРОФЕСІЙНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ МАЙБУТНІХ ВЧИТЕЛІВ-ЛОГОПЕДІВ: ТЕОРЕТИЧНИЙ АСПЕКТ

Н. В. Хоменко

У статті проаналізовано сутність понять "компетентність", "професійна компетентність", спираючись на наукові доробки сучасних вітчизняних науковців. Аналізуючи різні підходи щодо визначення поняття «компетентність» у сучасному науково-освітньому дискурсі, спостерігаємо широкий спектр його трактувань. З'ясовано, що деякі науковці розглядають компетентність через призму професійної діяльності, яка містить: знання: теоретичну базу в певній галузі, навички: практичні вміння; уміння: здатність застосовувати знання на практиці. Протилежної думки дотримуються інші науковці: наголошують, що дана дефініція включає не лише професійні аспекти, але й особистісні характеристики: способи мислення: критичне, аналітичне, системне тощо; погляди: світоглядні позиції та переконання, цінності, особисті якості. Здійснено аналіз сучасних досліджень вітчизняних науковців щодо формування професійної компетентності майбутніх вчителів-логопедів. Теоретично досліджено зміст та структуру поняття професійної компетентності майбутнього вчителя-логопеда. Акцентовано увагу на розмежуванні професій "вчитель-логопед" та "логопед". Наголошується на визначенні різних фахових компетентностей, якими мають володіти дані фахівці, залежно від типу закладу, в якому здійснює свою професійну діяльність та відповідних напрямів роботи. Проаналізовано сучасні моделі професійної компетентності майбутнього вчителя-логопеда, структурні елементи, що наповнюють її зміст. Акцентовано увагу на особливостях формуванні професійної компетентності вчителів-логопедів закладів різного типу. Особлива увага приділена вивченню професійної компетентності вчителя-логопеда інклюзивно-ресурсного центру, в рамках якого розкривається зміст поняття інклюзивної компетентності вчителя-логопеда, що підтверджує зацікавлення даною темою деяких сучасних науковців.

Ключові слова: компетентність; компетентнісний підхід; професійна компетентність; професійна підготовка, вчитель-логопед, логопед.

Introduction of the issue. The concept of 'competence' has a long history in scientific discourse and has been associated to a greater extent with the professional sphere of a person. Researchers have interpreted it as a deep understanding of one's business and the highest level of professionalism. Over time, scholars have expanded the application of this concept to various aspects of human life. Today, "competence" is an important term in psychology, pedagogy, sociology and philosophy, which emphasises its interdisciplinary nature and comprehensive nature. Competence encompasses not only knowledge, skills and experience, but also independence, level of education, life and professional values, as well as the ability to effectively solve non-standard tasks. For decades, Ukrainian higher education institutions have been reforming higher education and

Постановка проблеми. Поняття "компетентність" має тривалу історію в науковому дискурсі та була пов'язана більшою мірою з професійною сферою людини. Дослідники тлумачили його як глибоке розуміння своєї справи та найвищий рівень професіоналізму. Згодом науковці розширили застосування цього поняття на різні аспекти людського життя. Сьогодні "компетентність" є важливим терміном у психології, педагогіці, соціології та філософії, що підкреслює його міждисциплінарну природу та всеосяжний характер. Компетентність охоплює не лише знання, вміння та досвід, але й самостійність, рівень освіченості, життєві та професійні цінності, а також здатність ефективно вирішувати нестандартні завдання. Українські заклади вищої освіти вже десятки років продовжують займатися

developing educational programmes based on the formation and development of existing professional competences of students.

Scientists in different pedagogical fields develop different models of professional competence of teachers, create professional standards in order to improve the professional training of future teachers. The development of professional competence of future speech and language therapists is no exception.

The profession of a speech therapist does not lose its relevance and demand in the educational environment of our country. This is especially true at the present time, when specialists providing educational services to children with SEN have faced new challenges related to the military invasion of our country. This has led to prolonged stressful conditions in children, which significantly affects the development of speech. Higher education institutions engaged in the professional training of future specialists, including speech and language therapists, are guided by the principles of a competence-based approach. Accordingly, they must take into account the current demands and challenges of today and develop professional competencies in students that will allow specialists to provide quality care within the scope of their work. Therefore, today it is important to study the professional competence of future speech therapists in order to develop progressive directions for improving professional training.

Current state of the issue. Many scholars have studied the problem of professional competence. In particular, the content and structure of the concept of "competence" have been defined: Bibik N., Beznosiuk O., Derstuganov M., Holovan M., Morozova O., Volikova A., Ruchka V., Tancher O., Yalovskyi N. The substantiation of the concept of professional competence was proposed by: Lozovetska V., Savchenko O., Skvortsova S. Stages of professional competence formation were determined: Doktorovych M. Substantiation of the competence approach to the professional training of specialists in special education,

реформуванням вищої школи, розробкою освітніх програм, які базуються на формуванні та розвитку вже наявних фахових компетентностей у здобувачів освіти. Науковці різних педагогічних галузей розробляють різні моделі професійної компетентності педагогів, створюють професійні стандарти з метою вдосконалення професійної підготовки майбутніх педагогічних фахівців. Не є виключенням розвиток професійної компетентності у майбутніх вчителів-логопедів.

Професія вчителя-логопеда не втрачає своєї актуальності та затребуваності у освітянському середовищі нашої держави. Особливо, це стало актуальним у теперішній час, коли перед фахівцями, які надають освітні послуги дітям з ООП з'явилися нові виклики, пов'язані із військовим вторгненням в нашу країну. Це стало причиною тривалих стресових станів у дітей, що значною мірою відображається на розвитку мовлення. Заклади вищої освіти, які займаються професійною підготовкою майбутніх фахівців, в тому числі і вчителів-логопедів, керуються засадами компетентнісного підходу. Відповідно, мають враховувати сучасні запити та виклики сьогодення і формувати у здобувачів професійні компетентності, які дозволять фахівцям надавати якісну допомогу в межах своїх трудових обов'язків. Тому, сьогодні важливим є вивчення професійної компетентності майбутніх учителів-логопедів, з метою розробки прогресивних напрямів удосконалення фахової підготовки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженням проблеми професійної компетентності займалось багато науковців. Зокрема, зміст та структуру поняття "компетентність" визначили: Бібік Н., Безносьок О., Волюкова А., Головань М., Дерстуганов М., Морозова О., Ручка В., Танчер О., Яловський Н. Обґрунтування поняття професійна компетентність пропонували: Лозовецька В., Савченко О., Скворцова С. Етапи формування професійної компетентності визначали:

to professional activity in an inclusive educational environment in the works of Martynchuk O. The study of professional competence of a speech therapist was carried out by: Pinchuk Y.; preschool education institutions: Stakhova L. The characteristics of the professional competence of a speech therapist in an inclusive resource centre were determined by: Hrynko N., Lisova L. Opaliuk O. The professional competence of the future speech therapist of the inclusive resource centre was studied by: Chupakhina S., Potapchuk T. The problem of professional competence of graduates of higher education institutions in Ukraine in the speciality "Special Education" was studied by: Hladush V., Martynchuk I.

Aim of the research is to carry out a theoretical analysis of the concept of "competence" in the scientific literature, to systematise and generalise the problem of professional competence of future speech therapists by scientists.

Results and discussion. Since the 80s of the last century, research has been carried out in most countries of the world to reform the educational paradigm so that the educational system can quickly meet the needs of modern society. Gradually, thanks to numerous scientific developments, preference was given to competence-based education, which led to the question of forming an appropriate terminological apparatus capable of adequately conveying the essence of new concepts in an accessible and unambiguous form. Scientists from many countries have presented studies on the definition of the basic categories of the competence approach [6].

It should be noted that the concept of "Competency-Based Education" emerged in the United States in the late 80s and early 90s of the twentieth century, based on the requirements of business and entrepreneurship for graduates of higher education institutions regarding their uncertainty and lack of experience in integrating and applying knowledge in the decision-making process in specific situations. However, it was not in the USA but in the UK that the concept of competence-based education was taken as

Докторович М. Обґрунтування компетентісного підходу до фахової підготовки фахівців зі спеціальної освіти, до професійної діяльності в інклюзивному освітньому середовищі в працях Мартинчук О. Дослідженням професійної компетентності учителя-логопеда займалась: Пінчук Ю.; закладу дошкільної освіти: Стахова Л. Характеристику професійної компетентності вчителя-логопеда інклюзивно-ресурсного центру визначила: Гринькова Н., Лісова Л., Опалюк О. Дослідженням професійної компетентності майбутнього вчителя-логопеда інклюзивно-ресурсного центру займалися: Потапчук Т., Чупахіна С. Проблему професійної компетентності випускників закладів вищої освіти в Україні зі спеціальності "Спеціальна освіта" досліджували: Гладуш В., Мартинчук І.

Мета статті: здійснити теоретичний аналіз поняття "компетентність" в науковій літературі, систематизувати та узагальнити проблему професійної компетентності майбутніх вчителів-логопедів науковцями.

Виклад основного матеріалу. Починаючи з 80-х років минулого сторіччя, в більшості країн світу проводилися дослідження щодо реформування освітньої парадигми для того, щоб освітня система могла оперативно відповідати запитам сучасного суспільства. Поступово, завдяки численним науковим напрацюванням, перевагу було надано компетентісно орієнтованій освіті, внаслідок чого постало питання про формування відповідного термінологічного апарату, здатного адекватно передавати сутність нових понять у доступній і недвозначній формі. Науковцями багатьох країн були представлені дослідження щодо визначення базових категорій компетентісного підходу [6].

Зазначимо, що поняття "компетентісна освіта" (Competency – Based Education) виникло у США наприкінці 80-х – початку 90-х років ХХ століття, підґрунтям якого стали вимоги бізнесу і підприємництва щодо

the basis for the national system of qualification standards development, primarily in the field of education, and received official support from the government in 1986. Thus, in 1997, the Swiss Federal Statistical Office and the National Centre for Education Statistics of the United States and Canada launched the programme "Defining and Selecting Competencies: Theoretical and Conceptual Framework" (DeSeCo). The very concept of "competency-based education" emerged in the United States in the process of studying the experience of outstanding teachers. It is based on the best practices and was the result of numerous attempts to analyse them, developing a certain theoretical and conceptual framework. The researcher of this problem, J. Raven, writes on this issue: "What was unusual about this approach was the focus of the teacher's care and efforts. Unlike most of her colleagues, the teacher who worked with the class was not overly concerned with the implementation of the programme (both in terms of content and timing). Instead, her focus was on the competences that her students could acquire by doing the work. These competences included the standard school skills of reading, writing, spelling and numeracy. However, they also included the search for information necessary to achieve a goal (such information was often sought through direct observation or communication with people rather than by reading books), ingenuity, persuasion, management (leadership), etc." [1].

A sufficient number of scholarly works are devoted to discussions on the meaning of the concept of "competence", which has become widely used in the modern educational space, and is currently the subject of study by many scholars in various professional fields.

Thus, the results of N. Derstuganov's research, which are presented in the article "Genesis of the Content of the Concept of "Competence" in Ukrainian and Foreign Educational Discourse", demonstrate the achievements of domestic, European, English, Thai and Malaysian scholars in defining the essence of the concept of 'competence', and show that the existing

випускників вищих навчальних закладів стосовно їх невпевненості і браку досвіду при інтеграції та застосуванні знань у процесі прийняття рішень у конкретних ситуаціях. Проте не у США, а у Великій Британії концепція компетентнісно-орієнтованої освіти з 1986 року була взята за основу національної системи розвитку кваліфікаційних стандартів, насамперед у педагогічній галузі, і отримала офіційну підтримку керівництва. Відтак, вже у 1997 році в рамках Федерального статистичного департаменту Швейцарії та Національного центру освітньої статистики США й Канади було започатковано програму "Визначення та відбір компетентностей: теоретичні й концептуальні засади" (DeSeCo). Саме поняття "компетентнісна освіта" виникло в США у процесі вивчення досвіду роботи видатних учителів. Воно ґрунтується на практично кращому досвіді і стало результатом численних спроб проаналізувати його, розробивши певну теоретичну, концептуальну основу. Дослідник цієї проблеми Дж. Равен з цього приводу пише: "Незвичайною в цьому підході була спрямованість турботи та зусиль викладача. На відміну від більшості своїх колег вчителька, яка працювала з класом, не переймалася занадто виконанням програми (і за змістом, і за термінами). Замість цього її увага була зосередженою на компетентностях, що їх учні могли набути, виконуючи ту чи іншу роботу. Ці компетентності містили стандартні шкільні навички: читання, письмо, орфографію та лічбу. Проте, вони передбачали також пошук інформації, необхідної для досягнення мети (таку інформацію частіше треба було шукати в процесі безпосереднього спостереження чи спілкування з людьми, а не читаючи книжки), винахідливість, уміння переконувати, керувати (лідерство) тощо" [1].

Достатня кількість праць науковців присвячена дискусіям щодо змістовного значення поняття "компетентність", яке набуло широкого вжитку у сучасному освітньому просторі, і наразі залишається предметом вивчення

interpretations of this term can be divided into three groups: the first group – definitions according to which competence is understood as a set of knowledge, skills and abilities necessary for the implementation of effective professional activity; the second group – definitions according to which competence is presented not only as a set of knowledge, skills, abilities necessary for effective professional activity, but also as a combination of ways of thinking, views, values, other personal qualities; the third group – definitions according to which, in addition to the above characteristics, competence is also presented as an evaluative category that has a quantitative. Based on the analysis of dictionary and reference sources, domestic and foreign scientific and pedagogical literature, the researcher offers her own definition of the concept under study: "competence is a set of systematised knowledge, practical skills, abilities, formed value and semantic orientations and personal qualities that allow a person to be successfully realised in further educational or professional activities and personal self-development" [6].

Thus, analysing the scientific literature on the problem of defining the concept of "competence", we see that most scholars associate competence with professional training of a person, knowledge, skills and abilities acquired by a person that allow him/her to realise his/her labour potential in professional activities.

Professional competence is the readiness to perform professionally oriented activities and the ability of the subject of activity to perform daily professional duties [22].

V. Lozovetska understands this concept as the formation of the ability to reason and evaluate professional situations and problems; creative thinking, initiative in performing production tasks; awareness of personal responsibility for the results of work [11].

According to S. Skvortsova, professional competence of a teacher is defined as "...a personality trait that manifests itself in the ability to teach; unity of theoretical and practical readiness of a teacher to carry out

багатьох вчених різних професійних галузей.

Так, результати дослідження Н. Дерстуганова, які представлені у статті "Генеза змісту поняття "компетентність" в українському та зарубіжному освітньому дискурсі" демонструють напрацювання вітчизняних, європейських, англійських, тайландських та малайзійських науковців щодо визначення сутності поняття "компетентність", демонструють, що існуючі трактування означеного терміну можна поділити на три групи: перша група – визначення, за якими компетентність розуміється як комплекс знань, навичок та умінь, необхідних для здійснення ефективної професійної діяльності; друга група – визначення, за якими компетентність представлена не тільки як сукупність знань, навичок, умінь, необхідних для здійснення ефективної професійної діяльності, а і поєднання способів мислення, поглядів, цінностей, інших особистих якостей; третя група – визначення, за якими окрім названих вище характеристик, компетентність представлена ще і як оцінна категорія, що має кількісний вимір. На підставі здійсненого аналізу словниково-довідникових джерел, вітчизняної та зарубіжної науково-педагогічної літератури, науковиця пропонує власне визначення досліджуваного поняття: "компетентність – це сукупність систематизованих знань, практичних навичок, умінь, сформованих ціннісно-сміслових орієнтирів та особистих якостей, що дозволяють особі успішно реалізуватися в подальшій навчальній або професійній діяльності та особистому саморозвитку" [6].

Таким чином, аналізуючи наукову літературу щодо проблеми визначення поняття "компетентність", бачимо, що більшість науковців пов'язують компетентність з професійною підготовкою людини, набуті людиною знання, уміння, навички, які дозволяють реалізовувати свій трудовий потенціал у професійній діяльності.

Професійна компетентність – це готовність до виконання фахово

pedagogical activities; ability to act effectively, to solve standard and problematic situations that arise in pedagogical activity" [22: 93].

In the scientific work of M. Doktorovych, it is noted that in its formation, professional competence goes through several stages: professional adaptation, professional identification, professional individualisation and professional personification. Therefore, the development of professional competence is an active process that lasts throughout a person's working life; it unfolds sequentially, in accordance with the professional formation of the individual, acquiring new forms at each stage of professional development of a specialist [7].

The Law of Ukraine "On Higher Education" (2014), Article 1 (clause 13) states: "competence is the ability of a person to successfully socialise, learn, and carry out professional activities, which arises on the basis of a dynamic combination of knowledge, skills, ways of thinking, views, values, and other personal qualities" [18].

The standards of higher education in Ukraine distinguish the following competences of future graduates: integral, general and special (professional, subject) competences.

"Competence is a dynamic combination of knowledge, skills, abilities, ways of thinking, attitudes, values, and other personal qualities that determines a person's ability to successfully socialise, conduct professional and/or further educational activities. Integral competence is a generalised description of a qualification level that expresses the main competence characteristics of the level in relation to learning and/or professional activity. General competences are universal competences that do not depend on the subject area, but are important for the successful further professional and social activities of the applicant in various fields and for his personal development. Special (professional, subject) competences are competencies that depend on the subject area and are important for successful professional activity in a particular speciality" [12].

спрямованої діяльності та спроможність суб'єкта діяльності до виконання повсякденних фахових обов'язків [22].

В. Лозовецька під цим поняттям розуміє сформованість умінь міркувати й оцінювати професійні ситуації і проблеми; творчий характер мислення, прояви ініціативи у виконанні виробничих завдань; усвідомлення розуміння особистої відповідальності за результати праці [11].

Професійна компетентність педагога за С. Скворцовою визначається як "...властивість особистості, що виявляється в здатності до педагогічної діяльності; єдність теоретичної й практичної готовності педагога до здійснення педагогічної діяльності; спроможність результативно діяти, ефективно розв'язувати стандартні та проблемні ситуації, що виникають у педагогічній діяльності" [22: 93].

У науковій праці М. Докторовича, зазначається, що у своєму формуванні професійна компетентність проходить кілька етапів: професійна адаптація, професійна ідентифікація, професійна індивідуалізація та професійна персоніфікація. Тому, розвиток професійної компетентності є активним процесом, що триває протягом трудового життя людини; розгортається послідовно, відповідно до професійного становлення особистості, набуваючи нових форм на кожному етапі професійного розвитку фахівця [7].

У Законі України "Про вищу освіту" (2014 р.), стаття 1 (п. 13) вказується: "компетентність – здатність особи успішно соціалізуватися, навчатися, провадити професійну діяльність, яка виникає на основі динамічної комбінації знань, умінь, навичок, способів мислення, поглядів, цінностей, інших особистих якостей" [18].

В стандартах вищої освіти України виділяють такі компетентності майбутніх випускників: інтегральна, загальні та спеціальні (фахові, предметні) компетентності.

"Компетентність – динамічна комбінація знань, вмінь, навичок, способів мислення, поглядів, цінностей, інших особистих якостей, яка визначає

The professional competence of pedagogical workers (teachers, educators, lecturers of higher education institutions) in various fields are the subject of study by many modern scholars. Our attention is paid to the analysis of scientific developments in the content and structure of professional competences of future speech therapists.

Today, higher education institutions that have educational programmes in the specialty 016 Special Education with a specialisation in Speech Therapy with a record of the awarded professional qualification are engaged in the training of future speech therapists at the bachelor's and master's level.

According to the National Classifier of Ukraine DK:009:2010 "Classification of Economic Activities", the profession of speech therapist belongs to section P – education, group 85.5 – other types of education Q – health care and social assistance. Group 88.9 – provision of other social assistance, assistance without accommodation. The main purpose of professional activity is to assess, prevent, overcome disorders of perception (assimilation), understanding and use of language, speech and communication skills in children, adolescents and adults [16].

In the scientific and pedagogical literature, we can find works devoted to the problem of developing professional competences of speech and language therapists in the framework of professional development.

Thus, L. Stakhova defines the professional competence of a speech therapist teacher as an integral characteristic of professional and personal qualities of a teacher, a harmonious combination of knowledge in the field of speech therapy and related disciplines, methods of implementing areas of professional activity, as well as skills and abilities of pedagogical communication, development and self-development of a personality in a constantly and dynamically developing system of special education. The structure of the professional competence of a speech therapist in a preschool education

здатність особи успішно соціалізуватися, провадити професійну та/або подальшу навчальну діяльність. Інтегральна компетентність – узагальнений опис кваліфікаційного рівня, який виражає основні компетентнісні характеристики рівня щодо навчання та/або професійної діяльності. Загальні компетентності – універсальні компетентності, що не залежать від предметної області, але важливі для успішної подальшої професійної та соціальної діяльності здобувача в різних галузях та для його особистісного розвитку. Спеціальні (фахові, предметні) компетентності – компетентності, що залежать від предметної області, та є важливими для успішної професійної діяльності за певною спеціальністю" [12].

Професійна компетентність педагогічних працівників (вчителів, вихователів, викладачів закладів вищої освіти) різних галузей є предметом вивчення багатьох сучасних науковців. Наша увага, приділена, саме аналізу наукових напрацювань змісту та структури професійних компетентностей майбутніх вчителів-логопедів.

На сьогоднішній день підготовкою майбутніх вчителів-логопедів за рівнем бакалавр та магістр займаються заклади вищої освіти, які мають освітні програми за спеціальністю 016 Спеціальна освіта зі спеціалізацією "Логопедія" із записом про присвоєну професійну кваліфікацію.

Згідно з Національним класифікатором України ДК:009:2010 "Класифікація видів економічної діяльності" професія вчитель-логопед відноситься до секції Р – освіта, групи 85.5 – інші види освіти Q – охорона здоров'я та надання соціальної допомоги. Групи 88.9 – надання іншої соціальної допомоги, допомоги без забезпечення проживання. Основною метою професійної діяльності є оцінювання, запобігання, подолання порушень сприймання (засвоєння), розуміння і використання мови, мовлення та комунікативних умінь у дітей, підлітків та дорослих [16].

У науково-педагогічній літературі зустрічаємо праці, присвячені проблемі

institution consists of two groups of indicators of pedagogical activity: personal qualities that reveal the system of moral and value orientations, the style of activity of a speech therapist, professional qualities consisting of two components: a content component (theoretical readiness, defined as the correlation of the ideal model of knowledge necessary for the implementation of pedagogical activity and its real state) and procedural readiness (general skills (gnostic, didactic, organisational, organisational and methodological, communicative, prognostic, reflective, production and operational skills (skills in related professions, specific skills), speech therapist's skills to implement the functions of organising the learning process and experience) [20].

In the research of O. Martynchuk, the professional competence of a speech therapist in the field of inclusive education of children with systemic speech disorders is defined as an integral quality of a personality, which is manifested in the general ability and readiness to perform high-level professional activities in the field of inclusive education of children with special needs, the ability to bear professional responsibility for the results of these activities, and to constantly improve the level of their professional activity [21].

The researcher Y. Pinchuk defines the professional competence of a speech therapist as "an integrative quality of a specialist who is ready to carry out diagnostics, correctional and preventive education and personal development of people with speech disorders as efficiently as possible". The scientist identifies the following structural components of a speech therapist's professional competence: motivational and value, cognitive, and operational and activity. The developed model of professional competence of a speech therapist teacher includes such substructures as socio-personal competence (formation of professional motives and interest in activities, professionally significant personality traits, professional self-awareness, pedagogical abilities); theoretical competence (formation of

розвитку професійних компетентностей вчителів-логопедів в межах підвищення кваліфікації.

Так, А. Стахова визначає професійну компетентність учителя-логопеда як інтегральну характеристику професійних та особистісних якостей педагога, гармонійне поєднання знань у галузі логопедії та суміжних дисциплін, методик реалізації напрямів професійної діяльності, а також умінь та навичок педагогічного спілкування, розвитку та саморозвитку особистості в системі спеціальної освіти, що постійно та динамічно розвивається. Структура професійної компетентності учителя-логопеда закладу дошкільної освіти складає дві групи показників педагогічної діяльності: особистісні якості, що розкривають систему морально-ціннісних орієнтирів, стиль діяльності учителя-логопеда, професійні якості, що складаються з двох компонентів: змістовний компонент (теоретична готовність, що визначається як співвіднесення ідеальної моделі необхідних для здійснення педагогічної діяльності знань та їх реального стану) та процесуальна готовність (загальні уміння (гностичні, дидактичні, організаційно-методичні, комунікативні, прогностичні, рефлексивні, виробничо-операційні – уміння за суміжними професіями, специфічні), навички учителя-логопеда реалізовувати функції організації процесу навчання та досвід.) [20].

У дослідженнях О. Мартинчук професійна компетентність вчителя-логопеда у сфері інклюзивного навчання дітей з системними порушеннями мовлення визначається як інтегральна якість особистості, що проявляється у загальній здатності і готовності до виконання на високому рівні професійної діяльності у сфері інклюзивного навчання дітей з особливими потребами, здатності нести професійну відповідальність за результати цієї діяльності, постійно підвищувати рівень своєї професійної діяльності [21].

Дослідниця Ю. Пінчук визначає професійну компетентність учителя-логопеда як "інтегративну якість

psychological and pedagogical, special, interdisciplinary knowledge and scientific outlook); practical and methodological competence (formation of professional skills: gnostic, orientation, prognostic, projective, correctional, organisational, informational, communicative, perceptual, reflective) [17].

Particular attention is paid by modern scholars to the study of professional competences of a future speech and language therapist of an inclusive resource centre.

Analysing scientific sources, we come across a relatively new concept of 'inclusive competence' of future teachers, which is directly related to the professional activities of future teachers, including speech therapists. Inclusive competence includes the following criteria: motivational: future teachers' awareness of the importance of integration of people with disabilities into society, tolerance to the choice of education; cognitive: ability to think pedagogically in inclusive education; reflective: ability to reflect in cognitive and quasi-professional activities in preparation for inclusive education; operational [24].

The studies of S. Chupakhina and T. Potapchuk emphasise the importance of developing 'inclusive competence' as one of the professional competences of a future speech and language therapist. It is defined as "the ability to communicate with different categories of children, recognising their dignity, understanding and accepting them. The ability to design and create situations and events that develop the emotional and value sphere of the child (culture of experiences and value orientations of the child). The ability to build educational activities taking into account the cultural differences of children, gender and individual characteristics, to maintain a businesslike, friendly atmosphere in a team of children" [23].

Valuable are the results of the study by N. Hrynkova, who proposes a model of professional competence that provides for a system of requirements for a speech and language therapist as a specialist (consultant) of the IRC, as well as the necessary knowledge, skills, structure and

фахівця, який виявляє готовність максимально ефективно здійснювати діагностику, корекційно-превентивне навчання та особистісний розвиток осіб з порушеннями мовлення". Вчена виділяє такі структурні компоненти професійної компетентності вчителя-логопеда: мотиваційно-ціннісний, когнітивний та операційно-діяльнісний. Розроблена модель професійної компетентності вчителя-логопеда включає такі підструктури, як соціально-особистісна компетентність (сформованість професійних мотивів та інтересу до діяльності, професійно значущих рис особистості, професійної самосвідомості, педагогічних здібностей); теоретична компетентність (сформованість психолого-педагогічних, спеціальних, міждисциплінарних знань та наукового світогляду); практично-методична компетентність (сформованість професійних умінь: гностичних, орієнтаційних, прогностичних, проєктивних, корекційних, організаційних, інформаційних, комунікативних, перцептивних, рефлексивних) [17].

Особлива увага приділена сучасними науковцями дослідженню професійних компетентностей майбутнього вчителя-логопеда інклюзивно-ресурсного центру.

Аналізуючи наукові джерела зустрічаємо відносно нове поняття "інклюзивна компетентність", майбутніх педагогів/викладачів, яка безпосередньо стосується професійної діяльності майбутніх педагогів, в тому числі вчителів-логопедів. Інклюзивна компетентність включає такі критерії: мотиваційний: усвідомлення майбутнім педагогом значимості інтеграції з обмеженими можливостями у соціум, є толерантним до вибору способу освіти; когнітивний: здатність педагогічно мислити в умовах інклюзивного навчання; рефлексивний: здатність до рефлексії у пізнавальній і квазіпрофесійній діяльності в умовах підготовки до інклюзивного навчання; операційний [24].

У дослідженнях С. Чупахіної, Т. Потапчук наголошується важливість сформованості "інклюзивної компетентності", як однієї із фахових

results of diagnostic and correctional and developmental activities. The content includes requirements for the personality of an educational institution teacher, his/her knowledge and skills. The IRC model of professional competence of a speech and language therapist teacher includes three components: motivational and stimulating: sustainable motivation for speech and language therapy, interest, beliefs, needs for diagnostic, correctional and developmental, consultative and educational, scientific, methodological, constructive, creative activities that enable systematic and effective organisation of their work; functional and technological: formation of a system of necessary knowledge, skills and abilities in a speech and language therapist (consultant (specialist) of the IRC); reflective and reproductive [10].

Analysing the presented models of professional competence of a preschool teacher-speech and language therapist, a teacher-speech and language therapist in the field of inclusive education, a teacher-speech and language therapist of an IRC, and a future teacher-speech and language therapist of an inclusive resource centre, we can see the similarity of their structural components. Thus, the motivational component is common to most of them. We share the authors' opinion, because motivation is the key to any activity. The motivational attitude of a specialist to professional activity is one of the structural elements of professional competence (V. Yagupov). The authors also distinguish cognitive or substantive and reflective components of professional competence.

It is known that professional standards are used in the field of education – these are requirements for the competences of employees approved in accordance with the established procedure, which serve as the basis for the formation of professional qualifications [12]. Currently, a sufficient number of professional standards for teaching positions have been approved: "Preschool educator" (Order of the Ministry of Economy of 19.10.2021), "Practical psychologist of an educational institution" (Order of the Ministry of Economy of 24.11.2020 No. 2425),

компетентностей майбутнього вчителя-логопеда, визначається як "вміння спілкуватися з різним категоріями дітей, визнаючи їхню гідність, розуміючи та приймаючи їх; вміння проектувати та створювати ситуації та події, що розвивають емоційно-ціннісну сферу дитини (культуру переживань та ціннісні орієнтації дитини); вміння будувати освітню діяльність з урахуванням культурних відмінностей дітей, статевих та індивідуальних особливостей, підтримувати в колективі дітей ділову, дружню атмосферу" [23].

Цінними є результати дослідження Н. Гринькової, яка пропонує модель професійної компетентності, яка передбачає наявність системи вимог до учителя-логопеда фахівця (консультанта) ІРЦ, а також необхідних знань, умінь, структури та результатів діагностичної та корекційно-розвиткової діяльності. В зміст вкладаються вимоги щодо особистості педагога освітнього закладу, його знань, умінь. Модель професійної компетентності вчителя-логопеда ІРЦ включає три компонента: мотиваційно-стимулюючий: стійка мотивація до логопедичної діяльності, інтерес, переконання, потреби в діагностичній, корекційно-розвиваючій, консультативно-просвітницькій, науковій, методичній, конструктивній, творчій діяльності, які дають можливість системно та результативно організувати свою роботу; функціонально-технологічний: сформованість у вчителя-логопеда (консультанта (фахівця) ІРЦ) системи необхідних знань, умінь і навичок; рефлексивно-відтворюючий [10].

Аналізуючи представлені моделі професійної компетентності вчителя-логопеда дошкільного закладу, вчителя-логопеда у сфері інклюзивного навчання, вчителя-логопеда ІРЦ, майбутнього вчителя-логопеда інклюзивно-ресурсного центру, прослідковуємо схожість їх структурних компонентів. Так, для більшості спільним є мотиваційний компонент. Поділяємо думку авторів, адже мотивація є запорукою будь-якої діяльності. Мотиваційне ставлення фахівця до професійної діяльності є одним із структурних елементів професійної компетентності фахівця (В. Ягупов).

"Teacher of a general secondary education institution" (Order of the Ministry of Education and Science of Ukraine No. 12 of 29.08.2024), etc.

A significant event for all higher education institutions of Ukraine that train future speech therapists was the approval of the Professional Standard for the group of professions "Teacher-Speech Therapist" and "Speech Therapist" (September 2024). In this document, we can see a clear distinction between the professions of 'speech and language teacher' and 'speech therapist', although until now there was no specific division of labour functions of these pedagogical positions. Accordingly, the competencies that these specialists should possess are somewhat different and are clearly outlined in the Standard for the respective job functions.

Thus, according to the professional standard for the group of professions "speech therapist" (clause V. Description of labour functions), a master's degree speech therapist, in accordance with his/her labour functions, must master a number of competences: "...Ability to plan and organise professional activities, taking into account the structure of the disorder, the current state and peculiarities of speech development of persons with PMR, as well as their potential capabilities; Ability to speak Ukrainian literary language, culture of speech, use communication models and speech patterns in professional activities in accordance with the requirements of the state language standards. Ability to study and evaluate the features, causes and mechanisms of disorders of speech development and communication of children, adolescents and adults. Ensure documentation of the results of the assessment of written and oral language, cognitive and communication components in children, adolescents and adults. Ability to advise persons with PMR and specialists of the support team, PA. Ability to determine the strategy, content and educational and methodological support for the process of overcoming PMD in children, adolescents and adults. Ability to organise a

Також автори виділяють когнітивний або ж змістовний та рефлексивний компоненти професійної компетентності.

Відомо, що у сфері освіти використовуються Професійні стандарти – це затверджені в установленому порядку вимоги до компетентностей працівників, що слугують основою для формування професійних кваліфікацій [12]. Наразі затверджена достатня кількість професійних стандартів щодо педагогічних посад: "Вихователь закладу дошкільної освіти" (Наказ Мінекономіки від 19.10.2021 р.), "Практичний психолог закладу освіти" (Наказ Мінекономіки від 24.11.2020 року № 2425), "Вчитель закладу загальної середньої освіти" (Наказ МОН України № 12 від 29.08.2024) та ін.

Визначною подією для всіх закладів вищої освіти України, які готують майбутніх логопедів стало затвердження Професійного стандарту на групу професій «вчитель-логопед» та «логопед» (вересень 2024 р.). У даному документі прослідковуємо чітке розмежування професії "вчитель-логопед" та "логопед", хоча до цього моменту не було конкретного поділу трудових функцій цих педагогічних посад. Відповідно, компетентності, якими мають володіти дані фахівці, дещо відрізняються та чітко окреслені в Стандарті відповідно визначених трудових функцій.

Так, згідно професійного стандарту на групу професій "вчитель-логопед" (пункт V. Опис трудових функцій) вчитель-логопед магістр відповідно до своїх трудових функцій повинен оволодіти рядом компетентностей: "...Здатність планувати та організовувати професійну діяльність з урахуванням структури порушення, актуального стану та особливостей мовленнєвого розвитку осіб з ПМР, а також їхніх потенційних можливостей; Здатність володіти українською літературною мовою, культурою мовлення, використовувати комунікативні моделі та мовленнєві зразки під час професійної діяльності відповідно до вимог стандартів державної мови. Здатність вивчати та оцінювати особливості, причини виникнення та механізми порушень мовленнєвого розвитку та комунікації дітей, підлітків і дорослих. Забезпечувати ведення

children's team during speech therapy work. Ability to provide speech therapy support for people with PMR as part of a team of psychological and pedagogical support in different conditions and forms of education in different types of educational institutions. Ability to interact with organisations in the field of education, healthcare, law enforcement, representatives of the territorial community, NGOs, media. Ability to create public awareness of the peculiarities of speech development; causes, prerequisites, manifestations of PMP; voice and/or communication disorders; prevention of their occurrence. Ability to organise personal and professional self-development. Ability to develop and implement professional projects. Ability to search for and store professional data, information and digital content" [19].

We believe that the adopted professional standard will contribute to improving the quality of professional training of future speech therapists by improving educational and professional programmes in Special Education (Speech Therapy). It will expand the possibilities for creating new disciplines or contribute to updating the content of existing ones, help to develop or specify tasks for all types of practices, practical and laboratory classes in accordance with the defined professional competencies.

Conclusions and research perspectives. The analysis of scientific developments on the problem of professional competence of a speech and language therapist teacher gives grounds to indicate that the problem of forming professional competences in future speech and language therapists is important, taking into account the type of educational institution in which the future specialist will carry out his/her professional activity and the relevant areas of work.

Taking into account the newly created professional standard for the group of professions "speech and language therapist" and "speech therapist", special attention should be paid to the formation of specific competences of future speech and language therapists, such as

документації за результатами оцінювання стану писемних та усно мовленнєвих, когнітивних і комунікативних компонентів у дітей, підлітків та дорослих. Здатність консультивати осіб з ПМР та фахівців команди супроводу, ПО. Здатність визначати стратегію, зміст і навчально методичне забезпечення процесу подолання ПМР у дітей, підлітків і дорослих. Здатність організовувати дитячий колектив під час логопедичної роботи. Здатність забезпечувати логопедичний супровід осіб з ПМР у складі команди психолого-педагогічного супроводу в різних умовах і формах навчання у різних типах закладу освіти. Здатність взаємодіяти з організаціями у сфері освіти, ОЗ, СП, охорони правопорядку, представниками територіальної громади, ГО, ЗМІ. Здатність до формування обізнаності населення щодо особливостей розвитку мовлення; причин, передумов виникнення, проявів ПММ; порушень голосу та/чи, комунікації; профілактику їх виникнення. Здатність до організації особистісного та професійного саморозвитку. Здатність розробляти і реалізовувати проекти професійного спрямування. Здатність здійснювати пошук і зберігати професійні дані, інформацію та цифровий контент" тощо [19].

Вважаємо, що прийнятий професійний стандарт посприє підвищенню якості фахової підготовки майбутніх фахівців з логопедії за рахунок удосконалення освітньо-професійних програми зі Спеціальної освіти (логопедія). Розширить можливості для створення нових дисциплін або ж посприє оновленню змісту наявних, допоможе розробити або ж конкретизувати завдання до всіх видів практик, практичних та лабораторних занять відповідно до визначених фахових компетентностей.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок. Здійснений аналіз наукових напрацювань щодо проблеми професійної компетентності учителя-логопеда дає підстави свідчити про те, що важливою є проблема формування професійних компетентностей у майбутніх вчителів-логопедів, враховуючи тип закладу освіти, в якому буде здійснювати свою професійну діяльність майбутній фахівець та відповідних напрямків роботи.

diagnostic and prognostic, in order to improve the professional training of future specialists in this field, which may be the prospect of our further research.

Беручи до уваги новостворений професійний стандарт на групу професій "вчитель-логопед" та "логопед", особливу увагу слід приділити формуванню конкретних компетентностей у майбутніх вчителів-логопедів, таких як діагностична та прогностична, з метою удосконалення професійної підготовки майбутніх фахівців даної сфери діяльності, що може стати перспективою подальших наших досліджень.

REFERENCES (TRANSLATED AND TRANSLITERATED)

1. Avsheniuk, N.M., Desiatov, T.M., Diachenko, L.M., Postryhach, N.O., Pukhovska, L.P., & Sulyma O.V. (2014). *Kompetentnisnyi pidkhid do pidhotovky pedahohiv u zarubizhnykh krainakh: teoriia ta praktyka [A competent approach to the training of teachers in foreign countries: theory and practice]: monohrafiia*. Kirovohrad: Imeks-LTD [in Ukrainian].
2. Beznosiuk, O.O., & Yalovskyi, P.M. (2019). Suchasna kharakterystyka poniat "kompetentsiia", "kompetentnist", profesiina kompetentnist uchytelia muzychnoho mystetstva [Modern characteristics of the concepts of "competence", "competence", professional competence of a teacher of musical art]. *Teoriia i metodyka profesiinoi osvity – Theory and methodology of professional education*, № 11, t. 3, 170-174 [in Ukrainian].
3. Bibik, N.M. (2015). Perevahy i ryzyky zaprovadzhennia kompetentnisnoho pidkhodu v shkilni osviti [Advantages and risks of introducing a competency-based approach in school education]. *Ukrainskyi pedahohichnyi zhurnal – Ukrainian Pedagogical Journal*, № 1, 47-58 [in Ukrainian].
4. Busel, V.T. (2005). *Velykyi tlumachnyi slovnyk suchasnoi ukrainskoi movy [The large explanatory dictionary of the modern Ukrainian language]*. Kyiv: VTF "Perun" [in Ukrainian].
5. Chupakhina, S.V., Potapchuk, T.V., & Liakisheva, A.V. (2022). Pidhotovka maibutnikh uchyteliv-lohopediv do pedahohichnoi diialnosti v umovakh inkluzyvnoho osvitnoho seredovyscha [Preparing future speech therapist teachers for pedagogical activity in an inclusive educational environment]. *Akademichni studii. Seriiia "pedahohika" – Academic studies. Series "pedagogy"*, № 1, 159-167 [in Ukrainian].
6. Derstuhanova, V. (2022). Geneza zmistu poniattia "kompetentnist" v ukrainskomu ta zarubizhnomu osvitnomu dyskursi [The genesis of the concept of "competence" in Ukrainian and foreign educational discourse]. *Pedahohika formuvannia tvorchoi osobystosti u vyshchii i zahalnoosvitnii shkoli – Pedagogy of the formation of a creative personality in higher and secondary schools*, № 82, 169-173 [in Ukrainian].
7. Doktorovych, M.O. (2010). Profesiina kompetentnist sotsialnoho pedahoha [Professional competence of a social educator]. *Visnyk Hlukhivskoho DPU – Bulletin of the Glukhiv SPU*, № 15, 64-69 [in Ukrainian].
8. Holovan, M.S. (2008). Kompetentsiia i kompetentnist: dosvid teorii, teoriia dosvidu [Competence and competence: experience of theory, theory of experience]. *Vyshcha osvita Ukrainy – Higher education of Ukraine*, № 3, 23-30 [in Ukrainian].
9. Hladush, V., Krška, P., & Hloba, A. (2022). Pedagogical conditions for the development of diagnostic competence of future special education teacher. *AIP Conference Proceedings* 2647, 040056. Retrieved from: <https://doi.org/10.1063/5.0104567> [in English].
10. Hrynkova, N., Liudmyla, L., & Opaliuk, O. (2024). Kharakterystyka profesiinoi kompetentnosti vchytelia-lohopeda inkluzyvno-resursnoho tsentru [Characteristics of the professional competence of a speech therapist teacher of an inclusive resource center].

Aktualni pytannia korektsiinoi osvity (pedahohichni nauky) – Current issues of remedial education (pedagogical sciences), № 22, 85-98 [in Ukrainian].

11. Lozovetska, V.T. (2008). *Entsyklopediia osvity [Encyclopedia of Education]*. Kyiv: Yurinkom Inter [in Ukrainian].

12. *Metodychni rekomendatsii shchodo rozroblennia standartiv vyshchoi osvity [Methodological recommendations for the development of higher education standards]*. Retrieved from: <https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/vishcha-osvita/rekomendatsii-1648.pdf> [in Ukrainian].

13. Martynchuk, O.V. (2014). *Sutnist poniattia i zmist profesiinoi kompetentnosti fakhivtsiv u sferi inkluzyvnoho navchannia ditei z tiazhkymy porushenniamy movlennia [The essence of the concept and content of professional competence of specialists in the field of inclusive education of children with severe speech disorders]*. *Naukovyi chasopys Natsionalnoho pedahohichnoho universytetu imeni M.P. Drahomanova, Seriia 19 Korektsiina pedahohika ta spetsialna psykholohiia – Scientific journal of the National Pedagogical University named after M.P. Dragomanov, Series 19 Correctional pedagogy and special psychology, № 28, 130-136 [in Ukrainian]*.

14. Morozova, M. (2020). *Henezys poniat "kompetentsiia" ta "kompetentnist" u vitchyznianskykh i zarubizhnykh psykholoho-pedahohichnykh doslidzhenniakh [The Genesis of the Concepts of "Competence" and "Competence" in Domestic and Foreign Psychological and Pedagogical Research]*. *Visnyk Luhanskoho natsionalnoho universytetutu im. Tarasa Shevchenka: Pedahohichni nauky – Bulletin of the Taras Shevchenko National University of Luhansk: Pedagogical Sciences, № 5, 51-60 [in Ukrainian]*.

15. Morozova, O. (2019). *Vyznachennia poniattia "kompetentnist": zarubizhnyi ta vitchyzniansky pidkhid [Defining the concept of "competence": foreign and domestic approaches]*. *Molod i rynek – Youth and the market, № 8, 145-149 [in Ukrainian]*.

16. *Natsionalnyi klasyfikatoro Ukrainy DK:009:2010 "Klasyfikatsiia vydiv ekonomichnoi diialnosti" [National Classification of Ukraine DK:009:2010 "Classification of Economic Activities"]*. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/vb457609-10#Text> [in Ukrainian].

17. Pinchuk, Yu.V. (2012). *Systema profesiynykh znan ta umin vchytelia-lohopeda [System of professional knowledge and skills of a speech therapist teacher]*. *Zbirnyk naukovykh prats Kamianets-Podilskoho natsionalnoho universytetu imeni Ivana Ohienka. Seriia: Sotsialno-pedahohichna – Collection of scientific works of Ivan Ohienko Kamianets-Podilskyi National University. Series: Socio-pedagogical, № 21 (1), 122-129 [in Ukrainian]*.

18. *Pro vyshchu osvitu: Zakon Ukrainy [On higher education: Law of Ukraine]*, (2014). Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text> [in Ukrainian].

19. *Profesiyni standart na hrupu profesii "Vchytel-lohoped" [Professional standard for the group of professions "Speech therapy teacher"]*. Retrieved from: https://register.nqa.gov.ua/uploads/0/658-profesijnij_standart.pdf [in Ukrainian].

20. Ruchka, A.O., & Tanchert, V.V. (2019). *Kompetentnist yak chynnyk mizhkulturnoi komunikatsii v hlobalizovanomu sviti [Competence as a factor of intercultural communication in a globalized world]*. *Mizhnarodni vidnosyny: teoretyko-praktychni aspekty – International relations: theoretical and practical aspects, № 3, 247-256 [in Ukrainian]*.

21. Savchenko, O.P. (2010). *Kompetentnisnyi pidkhid u suchasni vyshchii shkoli [Competency-based approach in modern higher education]*. *Pedahohichna nauka: istoriia, teoriia, praktyka, tendentsii rozvytku – Pedagogical science: history, theory, practice, development trends, № 3 [in Ukrainian]*.

22. Skvortsova, S.O. (2009). *Profesiina kompetentnist vchytelia: zmist poniattia [Professional competence of a teacher: the meaning of the concept]*. *Nauka i osvita – Science and education, № 4, 93-94 [in Ukrainian]*.

23. Stakhova, L.L. (2017). *Rozvytok profesiinoi kompetentnosti uchytelia-lohopeda zakladu doshkilnoi osvity yak umova efektyvnoi orhanizatsii korektsiino-rozvyvalnoho*

protsestu [Development of professional competence of a speech therapist teacher in a preschool educational institution as a condition for effective organization of the correctional and developmental process.]. *Aktualni pytannia korektsiinoi osvity. Pedagogichni nauky – Current issues of correctional education. Pedagogical sciences*, № 10, 341-351 [in Ukrainian].

24. Tymoshko, H.M., & Hladush, V.A. (2023). *Rozvytok komunikatyvnoi kompetentnosti pedahohiv v umovakh inkluzyvnogo osvitnoho seredovyscha* [Development of communicative competence of teachers in an inclusive educational environment]: monohrafiia. Nizhyn: Vydavets Lysenko M.M., 92-97 [in Ukrainian].

25. Volikova, M.M. (2019). Sutnist poniat "kompetentsiia" ta "kompetentnist" v naukovomu dyskursi [The essence of the concepts of "competence" and "competence" in scientific discourse]. *Visnyk Natsionalnoho universytetu "Chernihivskyi kolehium" imeni T.H. Shevchenka. Serii: Pedagogichni nauky – Bulletin of the National University "Chernihiv Collegium" named after T.G. Shevchenko. Series: Pedagogical Sciences*, № 5 (161), 37-43 [in Ukrainian].

Received: January 30, 2025
Accepted: February 19, 2025

UDC 159.98

DOI 10.35433/pedagogy.1(120).2025.16

APPLICATION OF PSYCHOCORRECTIONAL RESOURCES OF ART THERAPY IN THE SPACE OF INCLUSIVE EDUCATION: PSYCHOCORRECTING "THE RAIN CHILDREN" AND "THE CHILDREN OF THE SUN"

O. V. Voznyuk*, O. A. Miroshnychenko**

The article is devoted to the current problems of inclusive pedagogy. The system of psychocorrection of children with Down syndrome and autistic children is outlined. The system is based on the concept of functional asymmetry of the cerebral hemispheres, the functions of which realize the spatio-temporal organization of the brain, associated with the special differentiation of matter, when the formation of the brain became possible on the basis of the evolution of space and time, and the hemispheres, accordingly, can be considered to be a certain psychophysiological focus of human organism.

It is shown that the psychological correction of "the children of the sun", characterized by the predominant activity of the functions of the right hemisphere of the brain, presupposes the activation of the left-hemispheric mechanisms of the human psyche; and "the rain children", characterized by the predominant activity of the functions of the left hemisphere, are corrected due to the development of their right-hemispheric functions. The process of psychological correction is implemented through the use of some methods/techniques of art therapy, such as finger painting, color therapy, music therapy, dance therapy, drama therapy, sand therapy, etc.

The article, which is of interdisciplinary character, has presupposed using, in addition to the method of theoretical analysis of the problem field of the study, the concept of functional asymmetry of the human brain, as well as the results of the research in the fields of psychocorrectional pedagogy, art pedagogy, psychotherapy, and psychiatry, thus allowing to create an integral psychofractal structure of a person. This structure demonstrates the coherence of such functional axes of a person as the axis of hemispheric interactions (revealing two polar states characteristic of the left and right hemispheres of human brain), the constitutional axis (which reveals two polar constitutional types – schizothymic and cyclothymic), the axis of phase states of the psyche (which demonstrates the space of phase states of the psyche between polar phases – paradoxical and normal ones), the psychopathological axis (extending between schizophrenia and cyclic psychoses), the homeostatic axis (demonstrating two polar homeostases – adaptive and energy ones).

---

* Doctor of Sciences (Pedagogy), Professor
(Zhytomyr Ivan Franko State University)
alexvoz@ukr.net

ORCID: 0000-0002-4458-2386

** Doctor of Sciences (Psychology), Professor
(Zhytomyr Ivan Franko State University)
perspektiva-z@ukr.net

ORCID: 0000-0002-5712-3752

Keywords: maniac-depressive psychosis, schizophrenia, constitutional axis, psychopathological axis, health, inclusive education/pedagogy, correctional and developmental methods, art therapy.

ВИКОРИСТАННЯ ПСИХОКОРЕКЦІЙНИХ РЕСУРСІВ АРТ-ТЕРАПІЇ У ПРОСТОРІ ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВІТИ: ПСИХОКОРЕКЦІЯ "ДІТЕЙ ДОЩУ" ТА "ДІТЕЙ СОНЦЯ"

О. В. Вознюк, О. А. Мірошниченко

Стаття присвячена актуальним проблемам інклюзивної педагогіки. Окреслюється система психокорекції дітей з синдромом Дауна та дітей-аутистів, що базується на концепції функціональної асиметрії півкуль головного мозку, функції яких реалізують просторово-часову організацію мозку, пов'язану з особливою диференційованістю матерії, коли формування мозку стало можливим на основі еволюції простору та часу, а самі півкулі, відповідно, можна розглядати певним психофізіологічним фокусом людського організму.

Показано, що психологічна корекція "дітей сонця", що характеризуються переважною активністю функцій правої півкулі головного мозку, передбачає активізацію лівопівкульових механізмів психіки людини, а "діти дощу", що характеризуються переважною активністю функцій лівої півкулі, корегується завдяки розвитку у них правопівкульових функцій. Процес психологічної корекції реалізується через використання деяких методів/технік арт-терапії, таких, як пальчикове малювання, кольоротерапія, музикотерапія, танцювальна терапія, драматерапія, пісочна терапія тощо.

У статті, яке має міждисциплінарний характер, використовувалися крім методу теоретичного аналізу проблемного поля дослідження, концепція функціональної асиметрії головного мозку людини, а також результати дослідження у сферах психокорекційної педагогіки, арт-педагогіки, психотерапії, психіатрії, що дозволило побудувати інтегральну психофрактальну структуру людини, яка демонструє узгодженість таких функціональних осей людини, як вісь півкульових взаємодій (що виявляє два полярних стани, характерні для лівої і правої півкуль головного мозку людини), конституційна вісь (виявляє два полярних конституційних типи – шизотимний та циклотимний), вісь фазових станів психіки (демонструє простір фазових станів психіки між полярними фазами – парадоксальний та нормальний), психопатологічна вісь (простирається між шизофренією та циклічними психозами) гомеостазна вісь (демонструє два полярних гомеостазу – адаптаційний та енергетичний).

Ключові слова: маніакально-депресивний психоз, шизофренія, конституціональна вісь, психопатологічна вісь, здоров'я, інклюзивна освіта/педагогіка, корекційно-розвивальні методи, арт-терапія.

Introduction of the issue. Analysis of data from the Ministry of Health of Ukraine suggests that more than 50% of schoolchildren currently have functional abnormalities in the functioning of various body systems; data from the Institute of Pediatrics, Obstetrics and Gynecology has shown that only 7-10% of babies are born healthy; and the Ministry of Education and Science of Ukraine has identified various physical abnormalities in school-age children in approximately 60% of children; abnormalities in the cardiovascular system has been revealed in 30-40%, and neuroses – in 30% of children of school age. The results of sample studies by the mentioned ministry

have shown that 36% of students of the establishments of secondary education in Ukraine have a low level of physical health, 34% – below average, 23% – average, 7% – above average, and only 1% of students have the highest level of physical health.

At the same time, the number of children with special educational needs is increasing. 18.5% of American children under age 18 are special needs children. That doesn't mean that they aren't smart, talented or capable since they have specific challenges that a "normal" student would not face [18].

Current state of the issue. Therefore, the relevance of correctional and

developmental work with various categories of children is significantly increasing, various aspects of which are presented in the studies of Ukrainian scientists: B.V. Zasenکو, I.G. Eremenko, N.L. Kolomyisky, O.V. Romanenko, V.M. Synev, T.V. Skrypnyk, E.F. Sobotovich, V.V. Tarasun, V.V. Tyshchenko, M.K. Sheremet and others.

The works of foreign researchers, which contain data on the peculiarities of correctional and psychotherapeutic practice [5; 6; 11], concerning the children with special needs [21], are very important.

In this regard, attempts are being made to build a system of correctional pedagogy that would integrate a set of psychocorrectional techniques in a holistic form [2; 3].

In this context, the conceptualization of the psychocorrection system for children with *Down syndrome* and *autistic children*, which is based on the author's *integral psychofractal structure of a person*, which, in turn, implements the concept of functional asymmetry of the human brain (FAHB) and involves the use of art therapy resources, becomes relevant [1; 4].

Aim of the research. The purpose of the study is to conceptualize the system of psychocorrection for children with special needs, in particular "children of the sun" and "the rain children", which is based on the author's integral psychofractal structure of a person and involves the use of art therapy resources.

Research methods. The article, which is of an interdisciplinary character, presupposed using, in addition to the method of theoretical analysis of the problem field of the study, the concept of functional asymmetry of the human brain, as well as some research results in the fields of psychocorrectional pedagogy, art pedagogy, psychotherapy, psychiatry, and post-nonclassical psychology enabling to build an integral psychofractal model of a person being the basis for creating the system of psychocorrection of children with special needs, in particular "the children of the sun" and "the rain children".

Results and discussion. The main aspects of the FAHB can be presented in some cornerstone provisions.

It has been experimentally confirmed that the hemispheres, on the one hand, being antagonistic entities, functionally inhibit, and on the other hand, – complement each other, revealing partial independence, when parallel functioning of the hemispheres at intermediate stages of information processing is possible.

As relevant studies have shown, the hemispheres (revealing the fact that the spatio-temporal organization of human brain is associated with the special differentiation of the matter, when the formation of the brain became possible due to the evolution of space and time) can be considered the psychophysiological focus of human organism, since their functions are directly or indirectly related to such major aspects of the human being, as: 1) the mechanisms of goal-setting and searching the ways of their achieving, 2) the energy and information regulation of human behavior, 3) empathy (the ability to sympathize with other people) and reflection (the ability to distance oneself from other people and life circumstances), 4) extroversion and introversion, 5) voluntary and involuntary mechanisms of mental activity, 6) the first and second signaling systems, 7) the strength and weakness of nervous processes, 8) their lability and inertia, 9) excitation and inhibition of nervous processes, 10) "I" and not-"I" aspects of organization of human personality, 11) organism's trophotropic and ergotropic functions, 12) the sympathetic and parasympathetic branches of autonomic nervous system, 13) the conscious and subconscious aspects of higher mental functions, 14) passive and volitional lifestyles, 15) past and future life perspectives, 16) perception of cold or hot colors, 17) giving preference to rhythm or melody, 18) giving preference to direct or reverse visual perspective, thus nearing or distancing the objects to the observer, 19) verbal and imaginative aspects of information, etc. [19; 20].

Automatic involuntary actions are included in the right-hemispheric domain of psychic activity, and non-automatic, voluntary actions are included in the left-hemisphere sphere of psychic functioning.

In general, the right-hemispheric strategy of perception, thinking and mastering the world presupposes an emotional-figurative, concrete-expressive, holistic-syncretic worldview molding a polysemantic linguistic and motivational-semantic context of reflecting reality. The left-hemispheric strategy, on the contrary, is an abstract-logical, conceptual-verbal, discrete worldview revealing an unambiguous linguistic and motivational-semantic context of reflecting the surrounding world.

It should be noted that in the onto- and phylogenesis of human beings, a gradual increase in hemispheric asymmetry is observed, the greatest expression of which is achieved in adulthood. Then the hemispheric asymmetry is gradually leveled – a state of functional synthesis of the hemispheres is revealed, when an elderly person as a personality, enriched by various life experiences, turns into a child with its plastic psyche and immediacy of perception of the world. In the chronological plan an elderly person gradually starts to turn to the past time, when the asymmetry of the past and the future, acquired in the initial ontogenesis, reaches its maximum in adulthood and is leveled up in the late age of a person.

We can note one more important fact: the right hemisphere functions in the present tense with an orientation toward *the past*, and the left – in the present tense with an orientation toward *the future*. Taking into account this fact we can come to a conclusion that human development naturally goes from the past to the future, and from it to the synthesis of the past and the future, when the spatio-temporal dichotomy of human life is leveled and human being is freed from the eternally dominating "*curse of Kronos*". *This evolutionary paradigm is universal*, because it expresses the general principle of movement as a form of existence of matter, which is realized as a process of

interchanging the states of discreteness and continuity in the development of objects and phenomena of the Universe. **So, the hemispheric asymmetry expresses the general asymmetry of space and time in our Universe.**

In general, it can be stated that human development goes from the right-hemispheric aspect of the psyche to the left-hemispheric aspect, and from it – to the hemispheric synthesis. As evidenced by encephalographic studies, **the hemispheres are functionally synchronized in a meditative and creative state** being the highest level/stage of the development of the human psyche [17].

In the sciences about human being, the hemispheric dualism is reflected in a phenomenon called the "*constitutional axis*", the poles of which are the opposites of E. Kretschmer's *constitutional types* – schizothymic and cyclothymic (asthenic and hypersthenic). It is interesting that the very name "cyclothymic" implies the belonging of this type of person to the sphere of cyclic determinism (compare with cyclic psychoses), while the concept of "schizothymic" revealing "split states" gives us a hint at the connection of this type of people to the sphere of classical linear (discrete) causality.

These correlations in psychiatry are embodied in the concept of "*psychopathological axis*" [10; 13], which coordinates the relationship between two polar types of mental pathologies – *schizophrenia* and *cyclic psychoses* (bipolar disorders), related to the functions of the hemispheres [18].

Schizophrenia, as L.S. Vygotsky believed, can be characterized by emotional dullness and coldness of affective life of a person, when the schizophrenic way of thinking is often called symbolic, meaning that it does not take anything literally, but everything is perceived in an allegorical sense [12]. In this regard, we can talk about the autism of schizoids, which stems from their lack of "affective resonance" concerning other people's experiences and feelings.

We can say that a schizophrenic is characterized by a multiple, split, left-

hemispheric abstract-logical worldview in its extreme pathological expression, which is manifested in the desire of such a person to classify, schematize, and atomize everything.

The second type of pathology is characterized by an extreme expression of a holistic, objective-figurative, sensory-expressive right-hemispheric worldview, which manifests itself in the tendency to "totalize" everything, to crystallize it in the form of an overvalued total representation or idea.

Thus, we have 1) a split discrete-multiple ("material", linear-causal) left-hemispheric and 2) holistic continuous-synthetic ("field", cyclo-causal, that is, holistic-causal) right-hemispheric reflection of the world in their extreme, pathological expression.

At the same time, as L.S. Vygotsky wrote, the splitting can be considered as a function that is equally inherent in morbid and normal consciousness, therefore being a function psychological in nature, a function that turns out to be just as necessary in abstraction, in voluntary attention, in the formation of

concepts, as in the emergence of a clinical picture of the schizophrenic process [12].

Similarly, for the right-hemispheric, holistic-continuous, empathic reflection of the world, various mental "levels" (norm, accentuation, pathology) are characteristic, which in their essence have a common psychophysiological basis. Thus, P.B. Gannushkin, characterizing the features of constitutionally depressive individuals, wrote that behind their "gloomy shell" usually glimmers great kindness, responsiveness and the ability to understand the emotional movements of other persons; in a close circle of loved ones, surrounded by an atmosphere of sympathy and love, they become light, cheerful, friendly, talkative, even jesters and humorists; but having barely seen off their guests or having left the cheerful company, they again begin to painfully dig into their emotional wounds [10; 13].

The conducted analysis enables to present a psychofractal coherence of the axes reflecting different aspects of human being, revealing major elements of its integral psychofractal structure (Table 1).

Table 1

Psychofractal coherence of axes reflecting different aspects of human being

Axis of hemispheric interactions		
Left hemisphere	Hemispheric synthesis	Right hemisphere
Constitutional axis (Ernst Kretschmer)		
Schizothymic type	Viscose type	Cyclothymic type
Axis of phase states of the psyche		
Paradoxical phase	Equalization phase	Normal phase
Psychopathological axis (N.B. Gannushkin)		
Schizophrenia	Mental norm	Cyclic psychoses
Homeostasis axis (V.M. Dilman)		
Adaptive homeostasis	Regulatory homeostasis	Energy homeostasis

The considered phenomena of functional asymmetry of the hemispheres, as well as the psychopathological and constitutional axes are an important methodological basis for understanding the relationship between *autistic disorders* (left-hemispheric phenomenon) and *Down syndrome* (right-hemispheric phenomenon), as well as the ways of their compensatory correction and even therapy, since current research indicates

that in ontogenesis the development of various functions of the organism is realized not only in "bottom-up", but also in "top-down" way, when the development of higher functions of human organism stimulates the restructuring (and harmonization) of the basal functions.

Accordingly, *Down syndrome*, which can be considered a right-hemispheric disorder, is corrected and cured due to the development of opposite left-hemispheric forms of mental activity of the child: there are rare cases of such

correction when some persons with Down syndrome (being a genetic disorder) can win the highest strata of intellectual activities, for example working as professors in the Institutes of higher learning.

Thus, the psychocorrection of "children of the sun" must involve activating the left-hemispheric mechanisms of mental activity (through forms of sensory activity characterized to the left hemisphere – rhythm, cold color gamut, etc.), including the development of their personality principle due to the creation of such socio-pedagogical and training-therapeutic environment that allows the "children of the sun" to be aware of themselves through the development of reflection, goal-setting mechanisms (with focusing on the future: compare with the method of "tomorrow's joy" by A.S. Makarenko), enriching their social-role repertoire, etc.

Children with *autistic forms of life activity* represent the state of pathological rooting in the left-hemispheric activity which leads to many mental and behavioral problems. Accordingly, these problems are corrected due to the activation of the right-hemispheric activity in such children with all the therapeutic-training consequences stemming from this activation.

In addition, let us note that in order to understand the cause and essence of autism, it is necessary to analyze the peculiarities of its generation.

It is known that autism is being analyzed in the context of the phase states of the psyche, which can be connected with the *paradoxical phase*, when human organisms react to weak signals in a more active way than to strong ones. This circumstance should be taken into account in the process of diagnosing autism in infancy, when attention should be paid to such symptoms of children as a distortion of the reaction to discomfort, to violent reactions of fear, to crying in response to weak stimuli of the external environment, while such children have weak reactions to strong stimuli. For the same reason, a weakening of the reaction to the feeding

position is noted, and the expression of pleasure after feeding is also insignificant.

Thus, contact can be established with an autistic person (whose psyche functions at the level of the paradoxical phase: this conclusion is gained from research experiences of I.P. Pavlov who **connected the nature of schizophrenia with the paradoxical phase of psychic activity**) at the level of weak signals/stimuli. In this regard, an example can be given of a doctor abiding near such a patient for several hours before he could manage to establish contact with this patient.

Due to the autistic-left-hemispheric deficiency of energy-emotional reactivity in autists (who, due to physical clamps and distress are characterized by metabolism problems – insufficient processes of digestion and assimilation of food), they can be cured by communicating with animals, which are characterized by high motor-emotional lability and by a lack of conscious (left-hemispheric) activity.

It should be noted that schizophrenia (characterized by the deficiency of right-hemispheric functions) was treated in the 19th century by Katsuzō Nishi (西 勝造, にし・かつぞう), the founder of the Japanese "*Nishi System of Health Engineering*", with diet, enemas and physical exercise. K. Nishi associated all mental illnesses with the state of the intestines when a polluted large intestine may lead to a disruption in blood circulation, endocrine balance, metabolism, and changes in blood pressure.

Yu.S. Nikolaev treated schizophrenics with fasting and enemas. He defended his doctoral dissertation on the treatment of schizophrenia with fasting; in 1963, a corresponding monograph was published, which summarized the long-term results of fasting treatment of schizophrenic patients.

In this context, a special role belongs to the **methods of art therapy** [1; 4].

It should be noted that art therapy became popular in the mid-20th century, both in the United States and Europe. The term "art therapy" was coined in 1942 by the British artist Adrian Keith Graham

Hill, who discovered the beneficial properties of drawing/painting during recovery from tuberculosis. In the 1940s, several researchers in the field of mental health began to describe their work with people undergoing treatment as "art therapy." Since there were no formal art therapy courses or training programs at the time, health professionals often received training in other disciplines while consulted with psychiatrists, psychologists, or other mental health professionals [7; 8; 9; 15; 16].

Art therapy is a powerful direction of psychological assistance being a non-verbal form of work that has no restrictions in use. Non-verbal means are often the only possible means for expressing and clarifying a traumatic emotional state. And the therapeutic and corrective effects of art therapy can manifest themselves through visual activity even in the absence of further verbalization of experiences, which is associated with the action of a number of therapeutic factors and mechanisms (relaxation, catharsis, development of self-organization and decision-making skills, experiencing insight, etc.) [14; 16].

Let's consider some methods/techniques of art therapy used for psychocorrection of unproductive psychophysiological states inherent in "the rain children".

The simplest art technology method that can be used to correct autistic conditions is *finger painting*. Tactile sensations affect the human nervous system [9]. In addition, finger painting exercises provide a high-quality reflex massage. There are certain points on the palms that are associated with the organs of the body; by massaging them, one can have a positive effect on the state of the body as a whole. The child can draw itself, and adults may accompany this creative process.

Another well-known art technology technique is the *collage technique*. It consists in gluing or attaching in many ways (for example, using tape, paper clips, a stapler, plasticine, etc.) various clippings on a chosen topic to a paper or other dense texture. These can be parts of

postcards, photographs, newspapers or magazines. Collage contributes to the development of predictive thinking, fantasy, and daydreaming. Visualization of desires contributes to the development of imagination, connecting various contents of the subconscious.

Another technique is *drawing mandalas* or *drawing in a circle*. Mandalas have a deep spiritual meaning in Hinduism and Buddhism, representing the Universe since the soul of each person is a separate universe that one wants to know. In art therapy, mandalas are used for coloring, there are albums for adults and children or templates from the Internet.

In this context, *color therapy* is important, since color undoubtedly affects a person, as it accompanies them from birth. Using color analysis one can learn a lot of information, including patients' mood, experiences, fears and difficulties. Color therapy is used in different ways: creating blots, staying in a room completely painted in a certain color, selecting clothes or household items, using colored glasses or other accessories, and also creating a color picture or collage. An interesting combination is fairy tale therapy and color therapy: creating a story in the same color as the illustration.

Music therapy can also be useful and productive, since music affects the brain in two hemispheres at the same time, is able to affect neurons, excite the nervous system or relax it. Music therapy is used in education, upbringing, rehabilitation, prevention of disorders and diseases. Music (its melodious aspect) produces a positive effect on children with deviations, with autism, depression, fears, stress, anxieties. Music can treat not only mental illnesses, but also physical ones, such as insomnia, epilepsy.

Puppet therapy also becomes an important tool for psychocorrection of the "the rain children" in the context of their integration into the socio-pedagogical environment. Each child has its own favorite toy, the doll becomes a faithful friend for the child, with its help the child creates its own comfort. When the doll

comes to life, the child transfers all its feelings, needs, values and emotions to the doll.

Let's consider some psychocorrectional techniques for working with the "children of the sun".

Dance therapy helps expressing one's emotions, feelings, dreams, fantasies, fears, experiences through movements, relieving tension thus rejecting negative emotions, restoring harmony and recovering creatively. This technique is especially relevant for "children of the sun", who find it difficult to verbally describe their emotions, since they experience a significant deficit in the left hemisphere's reflection/verbal mechanisms. Dance becomes a way of transmitting information, knowledge, establishing contact, self-expression, and releasing experiences. The main task is to restore one's "I". Dance therapy connects the conscious and subconscious aspects of the human psyche, and also helps even a withdrawn person opening up.

Drama therapy, which actualizes the processes of left hemisphere's mechanism of reflection through the enrichment of the role repertoire in the "children of the sun", will be useful in this process, since through role-playing and different scenes, the child is freed from negative feelings, fears, anxieties, and also learns to communicate better with others. Also, with the help of scenes, the fantasies and dreams can be revived. This therapy is extremely effective when used together with fairy tale therapy. Thanks to this combination, one can revive fairy tale characters with their fears and overcome them, destroying them or transmute/sublime them into something else. Often, self-made masks, costumes, and props are used as auxiliary materials.

Sand therapy is an integral method of psychocorrection, which can be used for all categories of children with special needs. This therapy helps to create contact with the outside world and to look at the situation from the outside. A fairy tale, a real story, a current situation or dreams can come to life in the sandbox. This therapy is relevant in working with different age categories, and

especially with children, since they are not always able to verbally describe their feelings and emotions as they really are. The advantage of the sandbox lies in the person's awareness of problems due to using symbolic images and in the ability to change characters, to develop different scenarios. By this one can change his/her attitude towards events, towards oneself, towards others and find the right solution. This is a small model of the external and internal worlds, where all positive and negative events occur and intertwine.

The sandbox helps the child feel like the creator of its world, who is able to change it. The plot, idea and description of the sand picture are important, as well as what characters are used with their size, being positive or negative. No less important is the symbolic meaning of each element, as well as the dismantling of the sandbox. The element that the child takes away first is important – this is the most negative element that carries a negative impact, fear, anxiety. During the game in the sandbox, person's inner world and experiences are revealed. Sand therapy provides an opportunity to work through traumatic situations, to realize one's past and present, the causes of difficulties, fears and negative phenomena in life. There is no right or wrong way to play in the sand.

A sand picture is created without any preparation, and therefore reflects the inner world in the best possible way and makes problems visible. The sandbox is an effective method not only of identifying fears, but also of overcoming them. This method can be both individual and group, and also combines well with other types of art therapy.

In this regard, we can also mention such a therapeutic method of Arminian scientist G.M. Nazloyan as *psychotherapeutic sculpting*: a mentally ill person, in the presence of a doctor, molds himself/herself from clay or other available materials (often life-size) over the course of several days. Completion of the work is often accompanied by relief of symptoms. In this case, the therapeutic effect is achieved due to the formation of

a *reflexive position* in the patient in the process of distancing himself/herself through contemplating his/her copy. It should be said that the mechanism of reflection is the basis for forming human self-awareness – the highest goal of a person's development. Therefore, reflection/self-awareness can be considered both the main tool used to explain many phenomena of anthropogenic reality (as V. Frankl noted, self-understanding, being the main explanatory principle of human behavior, implies self-detachment and reflection), and a fairly universal tool for the treatment of all diseases, including mental ones. At large, the method of G.A. Nazloyan can be considered a radical method of curing alcoholism, allowing the patients to change their alcoholic lifestyle, that was used by Ukrainian scientist G.A. Shichko, who suggested that patients keep a diary, in which they expressed the impressions and reflections of the day spent.

Conclusions and research perspectives. The article is devoted to the current problems of inclusive pedagogy. The system of psychocorrection of children with Down syndrome and autistic children is outlined.

The use of psychocorrectional resources of art therapy in the space of inclusive education in the context of the procedure of psychocorrection of "the rain children" and "children of the sun" presupposes the use of interdisciplinary resources of scientific research: The concept of functional asymmetry of the human brain, as well as the results of research in the fields of psychocorrectional pedagogy, art pedagogy, psychotherapy, psychiatry, post-nonclassical psychology, which reveals the fractal nature of the human psyche.

The concept of functional asymmetry of the cerebral hemispheres is considered to be an important means of our research, since the functions of the hemispheres reflexing the spatio-temporal organization of the brain thus expressing the general asymmetry of space and time in the Universe being associated with the spatial

differentiation of the matter, when the formation of the brain became possible on the basis of the evolution of space and time, and the hemispheres, accordingly, can be considered a certain psychophysiological focus of human organism, since many key aspects of a person stems from their functions.

An integral psychofractal structure/model of a person has been constructed, which demonstrates the coherence of such functional axes of a person as the axis of hemispheric interactions (revealing two polar states characteristic of the left and right hemispheres of the human brain), the constitutional axis, the axis of phase states of the psyche, the psychopathological axis, and the homeostatic axis.

It has been found that the psychological correction of the "children of the sun", characterized by the predominant activity of the functions of the right hemisphere, presupposes the activation of the left-hemispheric mechanisms of the human psyche; and "the rain children", characterized by the predominant activity of the functions of the left hemisphere (and certain deficiency of right hemispheric mechanisms), are corrected due to the development of children's right-hemispheric functions.

The process of psychological correction is implemented through the use of some methods/techniques of art therapy, such as finger painting, color therapy, music therapy, dance therapy, drama therapy, sand therapy, etc.

The article does not exhaust all aspects of the problem field of the research and presupposes the development of specific procedures for psychocorrection of children with special needs in the context of the developed complex system of psychological correction of the problems of such children.

In this regard a very important psychological phenomenon is to be taken into consideration while interacting with "the rain children" and "the children of the sun" since this process is of *fundamentally resonant character* when

its participants reveal resonant relationships with each other. At the level of neuron organization of the human brain, the principle of resonance is realized in the phenomenon of "**mirror neurons**", investigated by G. Rizzolatti and his colleagues (1998). According to the mentioned phenomenon, the functioning schemes of neuron cells in the human brain of a person are mirrored

by the neuron cells of another person when these persons are in the process of close interaction. That is, the actions of a person, accompanied by the activation of the corresponding structure of the neurons of his/her brain, cause the activation of the same structure of the neurons in the brain of another person, who observes these actions and participates in these actions.

REFERENCES (TRANSLATED & TRANSLITERATED)

1. Art-tekhnologii [Art Technologies]: navch.-metod. posibnyk / uklad.: O.A. Miroshnychenko. (2024). Zhytomyr: TOV "Vydavnychi dim Buk-Druk", 180 [in Ukrainian].
2. Dehtiarenko, T.M. (2008). *Korektsiino-reabilitatsiina robota v spetsialnykh doshkilnykh zakladakh dlia ditei z osoblyvymy potrebamy [Correctional and rehabilitation work in special preschool institutions for children with special needs]*: navch. posib. Sumy: Universytetska knyha, 302 [in Ukrainian].
3. Skrypnyk, T.V. (2012). Systemna psykhotekhnika ditei z rozladamy autychnoho spektra [Systemic psychocorrection of children with autism spectrum disorders]. *Pedahohichna i psykholohichna nauka v Ukraini. T. 2: Psykholohiia, vikova fiziologiia ta defektologiia – Pedagogical and psychological science in Ukraine. T. 2: Psychology, age physiology and defectology: zb. nauk. prats.* Kyiv: Pedahohichna dumka, 388-398 [in Ukrainian].
4. Terletska, L.H. (2016). *Psykholohiia zdorovia: art-terapevtychni tekhnologii [Health Psychology: Art Therapy Technologies]*: navch. posibnyk. Kyiv: Vydavnychii Dim "Slovo", 128 [in Ukrainian].
5. Asgharzadeh Salmasi, F., & Poursharifi, H. (2011). The effect of narrative therapy on improving social compatibility in children with conduct disorder. *Journal of Educational Sciences*, 4 (14), 13-24 [in English].
6. Bandura, A. (1991). Social cognitive theory of self-regulation. *Organizational Behavior and Human Decision Processes*, 50, 248-287 [in English].
7. Buchalter, Susan I. (2009). *Art Therapy Techniques and Applications*. Jessica Kingsley Publishers, 222 [in English].
8. Christopher, G. (2024). Healing trauma and building empathy through art therapy. *International Journal of Art Therapy*, 29(4), 182-183. Retrieved from: <https://doi.org/10.1080/17454832.2024.2418226> [in English].
9. Durana, C. (1998). The use of touch in psychotherapy: Ethical and clinical guidelines. *Psychotherapy: Theory, Research, Practice, Training*, 35(2), 269-280. Retrieved from: <https://doi.org/10.1037/h0087817> [in English].
10. Edelstein, A. (1933). In memoriam Peter Gannuschkin. *Archiv für Psychiatrie und Nervenkrankheiten*, 100, 424-426 [in German].
11. Eysenk, M.W., & Keane, M.T. (1993). *Cognitive psychology: a student's handbook*. Hillsdale: Erlbaum, 557 [in English].
12. Fodor, J. (1972). Some reflections on L.S. Vygotsky's. Thought and Language. *Cognition*, 1(1), 83-95. Retrieved from: [https://doi.org/10.1016/0010-0277\(72\)90046-7](https://doi.org/10.1016/0010-0277(72)90046-7) [in English].
13. Gannouchkine, P.B. (1901). La volupté, la cruauté et la religion. *Annales médico-psychologiques*, 14, 353-375 [in French].
14. Hill, A. (1945). *Art Versus Illness*. London: George Allen and Unwin, 88 [in English].
15. Lyddon, W.J., Clay, A.L., & Sparks, C.L. (2001). Metaphor and change in counseling. *Journal of Counseling and Development*, 79(3), 269-274. Retrieved from:

<https://doi.org/10.1002/j.1556-6676.2001.tb01971.x> [in English].

16. Meyers, L. (2024). Walk a Mile in My Shoes: stories of recovery in art therapy. *International Journal of Art Therapy*, 29(4), 221-229. Retrieved from: <https://doi.org/10.1080/17454832.2024.2347903> [in English].

17. Murphy, Michael, Donovan, Steven, & Taylor, Eugene. (1997). *The Physical and Psychological Effects of Meditation: A Review of Contemporary Research With a Comprehensive Bibliography, 1931-1996*. Inst of Noetic Sciences, 33 [in English].

18. *Special Needs Children – Know the Types and Know Your Rights*. Retrieved from: <https://pbwslaw.com/special-needs-children-rights/> [in English].

19. Springer, S. & Deutsch, G. (2000). Left Brain, Right Brain: Perspectives from Cognitive Neuroscience. *Journal of Psychophysiology*, 14, 50-52. Retrieved from: <https://doi.org/10.1027//0269-8803.14.1.50> [in English].

20. Voznyuk, A., & al. (2021). Interdisciplinary Educational Technology based on the Concept of Human Brain Functional Asymmetry. *Postmodern Openings*, 12(2), 433-449. Retrieved from: <https://doi.org/10.18662/po/12.2/316> [in English].

21. Yuan, H. (2023). A Study of Special Needs Children Entering Regular Classroom Learning. *Journal of Education, Humanities and Social Sciences*, 10, 133-138. Retrieved from: <https://doi.org/10.54097/ehss.v10i.6903> [in English].

Received: January 24, 2025

Accepted: February 07, 2025

MODERN TEACHING TECHNOLOGIES СУЧАСНІ ПЕДАГОГІЧНІ ТЕХНОЛОГІЇ

UDC 37:004

DOI 10.35433/pedagogy.1(120).2025.17

EXPLORING DIGITAL TOOLS: TEACHERS' AND LEARNERS' EXPERIENCE

O. A. Chukhno*, O. A. Chekhratova**

The rapid development of technology has reevaluated traditional teaching methods in education. The COVID-19 pandemic, the full-scale invasion in Ukraine, and the rise of artificial intelligence (AI) have all hastened the evolution of the educational context. This transformation has seen teachers increasingly incorporating digital tools into their pedagogical practices, leading to more engaged and motivated learners in a technology-driven educational context. Developing teachers' digital competence and ability to evaluate online tools critically is vital for effective communication; understanding students' attitudes to embrace new technologies is imperative. AI tools present unprecedented opportunities but must be approached with caution. Ensuring ethical and appropriate use of emerging technologies requires proper training and issuing of sufficient policies. The authors used a quantitative online survey method to study teachers' and learners' perspectives on digital tools in education. The survey involved 683 English language instructors and senior school and university students in Kyivska, Mykolaivska, Rivnenska, Sumska, and Kharkivska oblasts in Ukraine. The survey comprised anonymous questions to increase response rates and reliability. The study proved that the integration of digital tools in education possesses the potential to enhance the learning environment. Most respondents use digital tools in their professional or personal settings, with school and university students being the most devoted users. However, academic integrity concerns are evident, as most learners use digital tools for home assignments. In language learning/teaching, most respondents use AI tools to practise grammar and vocabulary and improve reading skills but feel sceptical about the benefits of implementing online resources for developing speaking and pronunciation skills. The authors emphasise the importance of raising awareness among teachers and learners about the effectiveness of integrating online tools and developing specific standards and rules of AI tools utilisation within educational institutions.

Keywords: digital tools, artificial intelligence (AI), language learning, educational process, digitalization, learning outcomes, distance learning

* Candidate of Pedagogical Sciences (PhD in Pedagogy), Associate Professor
(H.S. Skovoroda Kharkiv National Pedagogical University)
chukhno.oa@hnpu.edu.ua
ORCID: 0000-0001-9601-3321

** PhD in Educational, Pedagogical Sciences, Associate Professor
(H.S. Skovoroda Kharkiv National Pedagogical University)
o.chekhratova@hnpu.edu.ua
ORCID: 0000-0002-7022-2042

ДОСЛІДЖЕННЯ ЦИФРОВИХ ІНСТРУМЕНТІВ: ДОСВІД УЧИТЕЛІВ ТА УЧНІВ

О. А. Чухно, О. А. Чехратова

Стрімкий розвиток технологій призвів до переоцінки традиційних методів навчання. Пандемія COVID-19, повномасштабне вторгнення в Україну та розвиток штучного інтелекту (ШІ) прискорили еволюцію освітнього контексту. Ця трансформація призвела до того, що вчителі більше впроваджують цифрові інструменти у свою педагогічну практику, що сприяє підвищенню зацікавленості та вмотивованості учнів в цифровому освітньому контексті. Розвиток цифрової компетентності вчителів та їхньої здатності критично оцінювати онлайн-інструменти є важливим для ефективної комунікації; розуміння ставлення учнів до нових технологій є обов'язковим. Інструменти ШІ відкривають майже необмежені можливості, але до них слід підходити з обережністю і забезпечити етичне та належне використання нових технологій. Автори використовували онлайн-опитування для вивчення ставлення педагогів та учнів до цифрових інструментів в освіті. В опитуванні взяли участь 683 викладачі англійської мови, учні старших класів і студенти з Київської, Миколаївської, Рівненської, Сумської та Харківської областей України. Опитування складалося з анонімних питань для підвищення ефективності і надійності. Дослідження довело, що інтеграція цифрових інструментів в освіту має потенціал для покращення освітнього середовища. Більшість респондентів використовують цифрові інструменти у своїй професійній та особистій діяльності, а найбільш відданими користувачами є школярі та студенти. Однак проблеми академічної доброчесності є очевидними, оскільки більшість учнів використовують цифрові інструменти для виконання домашніх завдань. У вивченні/викладанні мов більшість респондентів використовують інструменти ШІ з метою вивчення граматики і лексики та покращення навичок читання, але скептично ставляться до переваг впровадження онлайн-ресурсів для розвитку навичок говоріння і вимови. Автори наголошують на важливості підвищення обізнаності педагогів та учнів/студентів щодо ефективності інтеграції онлайн-інструментів та розробки стандартів і правил використання інструментів штучного інтелекту в закладах освіти.

Ключові слова: цифрові інструменти, штучний інтелект (ШІ), вивчення мови, освітній процес, діджиталізація, результати навчання, дистанційне навчання

Introduction of the issue. In the rapidly changing landscape of education, the use of traditional teaching forms and methods is being questioned due to the rise of technology. Ranging from online resources and virtual classrooms to interactive software and learning management systems, digital tools are designed and utilised to enhance the teaching and learning experience. In the times of digitalisation, it is crucial for both learners and educators to be aware of the technologies, their benefits and drawbacks and be acquainted with the safety rules of their application in professional settings [8], integrating digital tools in the interaction between students, instructors, and institutions [19].

Without a doubt, the incentive for the phenomenal pace of adopting information and communication technologies (ICT) was the COVID-2019 pandemic and the pressing need to search for new ways and

ideas in education [3; 4; 6; 14]. The virus outbreak encouraged educators to adapt to the changes quickly, search for new tools and methods urgently and learn how to implement them on the go. In Ukraine, with the full-scale invasion [8], educators face even more challenges, proving that all the participants of the educational process need to be ready for transformation, no matter how hard and unexpected they may appear.

Digital and virtual technologies have already ensured major changes within the traditional pedagogic environment [19], and with the advent of artificial intelligence (AI), the scale and speed of changes can hardly be measured; the emerged technology constantly develops and competes with technological improvements in the teaching and learning context [18].

As the primary facilitators of learning, educators have a pivotal role in incorporating digital tools into their

pedagogical practices. Their attitudes, proficiency, and willingness to adapt to new technologies significantly influence the effectiveness of these tools in the classroom. Thus, developing teachers' digital competence and ability to critically evaluate all the tools and methods available is vital for effective communication in the educational context [11]. Understanding teachers' perspectives on the benefits and challenges of digital tools is crucial for developing strategies that support their professional growth and enhance their teaching experience.

Equally, learners' attitudes and willingness to test new technologies for training, revising, checking and assessing their skills is imperative and must be considered. Understanding students' perspectives and perceptions of digital tools designs and shapes the educational process and influences the predicted outcomes. The shift towards a digital learning environment demands re-evaluating how students engage with content, collaborate with peers, and receive feedback.

Despite the growing number of digital tools and resources that can be applied in education and the concerns their implementation raises, teachers and learners understand the need to explore the perspectives and the opportunities for their integration. Ensuring teachers' and learners' ethical, appropriate and efficient use of emerging technologies presupposes proper training and issuing of sufficient policies. It is evident that education cannot refrain from using AI tools [15]; thus, it is time to embrace the changes and make them work for the benefit of the educational process.

Current state of the issue. In the modern educational environment, which provides prospects for innovating the teaching and learning process [9], and where most students possess considerable technical knowledge and do not perceive technological changes as hardship [10], it is essential that teachers are equipped with significant digital skills and competencies [3] and gain relevant experience in applying ICT in distance and blended education [16]. This is also proved by the results of the

research on SMART Society [23], which determines digital skills (the aptitude for applying knowledge and abilities to the analysis, interpretation, and selection of data) as the key to using ICT effectively and efficiently within academic interaction.

Surprisingly, the issue is pressing in higher education institutions, which possess the resources to develop digital competencies but still have a long way to go [3]. This thought is confirmed by the research on university professors displaying insufficient technological competencies and the problems related to this discrepancy [4]. Çetin [7] argues that the teachers of the future are to be trained in technological pedagogical content as digital competencies are vital for them. The acquired technological skills will help educators make planning and designing educational materials less time-consuming, ensure individualisation and differentiation of education, expand the materials given and generate tasks and activities [17]. Teachers' digital competence guides successful student learning [12].

Scholars also investigate the issues and challenges educators face while integrating various online platforms into the teaching and learning process [1; 2; 13; 20; 27], whereas the question of AI implementation in education promises room for improving the personalisation of training, its design and assessment, as well as creating opportunities for students engagement and ensuring the quality of education [11; 15; 17]. In times when great emphasis is put on ensuring life-long learning and developing individual educational trajectories [6; 25], AI tools provide almost unlimited opportunities while testing the institutions' policies and principles. Still, both students and teachers are expected to realise the benefits and limitations of using emerging technologies. Hence, they need to undergo specific training to ensure that they meet their educational goals [18].

According to the research results in Romania [19], using AI resources presents almost no challenges for the students who emphasise that such tools benefit their academic performance though the skill of substantiating trustworthy and accurate information from outdated or erroneous one

is still to be developed. Händel et al. [10] conducted comprehensive research and proved that German higher education students' digital readiness is satisfactory, and they are willing to continue its development. Without a doubt, learners (school children and University students [8]) require thorough training on the acceptable application of digital tools [16; 18].

Overall, scholars do agree that AI tools present unprecedented opportunities but have to be approached with cautiousness [22]. Thus, what we encounter in the educational system now concerns mostly the interest in using digital tools and the fear of misusing them. The abundance of AI resources makes it possible to cater to almost every learner's and teacher's needs, but where the line is between being creative and innovative versus biased and inappropriate is yet to be discovered.

Aim of the research is to explore the perspectives of teachers and learners on the use of digital tools in education. By examining these perspectives, the study aims to identify the key factors that contribute to the successful integration of digital tools in teaching and learning processes, assess the level of readiness of using digital resources for teaching and learning, investigate the correlation between the age of the participants of the educational process and their ability to use the technology, and identify the barriers in the successful implementation of innovative technologies.

Research methods. To explore teachers' and learners' perspectives on the use of digital tools in education, the authors applied a quantitative online survey method. This method was chosen for several reasons. Firstly, it simplifies the acquisition of extensive datasets from the study population through predefined questionnaires. Secondly, it can be considered practical due to the minimisation of the temporal and financial investments required for its implementation. Furthermore, it enables researchers to engage all participants simultaneously while ensuring the automated organisation of the collected data. Finally, this method mitigates potential subjective influences while

collecting, analysing and interpreting the findings.

The survey involved 683 English language instructors as well as senior school (Grades 10 and 11) and university students. They all work or study in different educational institutions in Kyivska, Mykolaivska, Rivnenska, Sum'ska, and Kharkiv'ska oblasts in Ukraine. The rationale for selecting this particular age category of students lies in their exhibiting a notable degree of autonomy, rendering them adept at using online tools with efficacy compared to younger learners. The maturity of senior school students and their developed cognitive abilities enable them to navigate digital platforms and applications on their own in order to enhance their language proficiency. Moreover, their advanced critical thinking skills empower them to reflect on their own learning experience and assess the effectiveness of different learning tools and strategies.

The investigators devised and distributed an online survey via Google Forms. The survey comprised eleven closed-ended questions. To optimize response rates and increase data reliability, the researchers refrained from soliciting students' email addresses or names, thereby making the survey anonymous. Each user was restricted to providing only one response. Basic statistical tools were employed to analyse the received data.

Results and discussion. The implementation of digital tools in education is considered to be innovative, and most educational institutions encourage instructors to implement technology in the teaching and learning process. Moreover, it is not limited to one or several subjects but to almost every discipline available.

For instance, in teaching chemistry, online resources make the classes more visual, interactive, and memorable, ensuring a constant exchange of information between students and a teacher; digital exercises contribute to the qualitative acquisition of competencies in the subject, as well as to self-education and self-improvement, increasing learners' study motivation; applications for creating virtual laboratory works assist in understanding the essence of

all chemical processes, the connection between chemistry and life, and develop practical skills in performing a chemical experiment [24].

Exploring various types of digital tools in teaching mathematics and physics, researchers proved that intelligent systems are likely to have a more powerful effect on learners' outcomes than drilling and practising with the traditional approach [12]. Using online resources during such classes also increases students' study motivation and promotes self-learning and collaboration [9].

In Ukraine, special attention is drawn to implementing the standards of STEM education and a pressing need to educate teachers of these disciplines to use digital tools and resources [14]. The research results prove that properly selected digital and virtual reality tools support the educational ecosystem and make the STEM learning process more motivating and effective; without these technologies, classes may become monotonous, disengaging, and lead to wasted resources (effort, energy, and time) for all participants in the educational process [14].

In China, practical research has proved the far-reaching impact of using digital resources on developing creative thinking and logical skills in STEM education [26]. Moreover, while making the educational process more interactive, online tools also vary the design and features of teaching and learning materials and instructions [12].

In engineering studies, the use of digital tools establishes flexibility in education and

almost unlimited access to information, shifting the value of the traditional teaching approach with the help of technological means [9] and confirming students' willingness to proceed with the emerging technology implementation [5]. On the other hand, when getting some help with generating software code or researching answers, students sometimes miss the opportunity to find the core of the problems and all possible solutions [18].

Digital tools in language learning are a vast terrain full of opportunities and issues. In the context of mastering foreign languages, implementing AI tools in the educational process ensures personalisation and engagement, as well as provides almost instant feedback and academic statistics [17]. The use of online resources can assist instructors in introducing vocabulary, designing and unfolding communicative situations; AI can help break psychological speech barriers or eliminate common grammar issues [21].

Despite all the benefits of using AI in language learning, the instructors should give learners adapted materials and specific instructions for accessing digital tools; moreover, the resources are to be embedded in the curriculum for providing ongoing monitoring [17].

Given these facts, we delve into the teachers' and learners' perspectives on the use of digital tools in education in general and in language learning and teaching. The results of the survey are presented in the tables and figures below.

Table 1

Respondents' Occupation and Age

Question 1		Question 2	
<i>I am ...</i>	<i>Number of respondents</i>	<i>My age is...</i>	<i>Number of respondents</i>
a) a school student	385 (56.4%)	15-17 y.o.	445 (65.2%)
b) a university student	202 (29.6%)	18-22 y.o.	128 (18.7%)
c) a school teacher	48 (7%)	23-30 y.o.	21 (3.1%)
d) a university teacher	58 (8.5%)	31-45 y.o.	47 (6.9%)
		46-60 y.o.	35 (5.1%)
		61 y.o.-older	7 (1%)

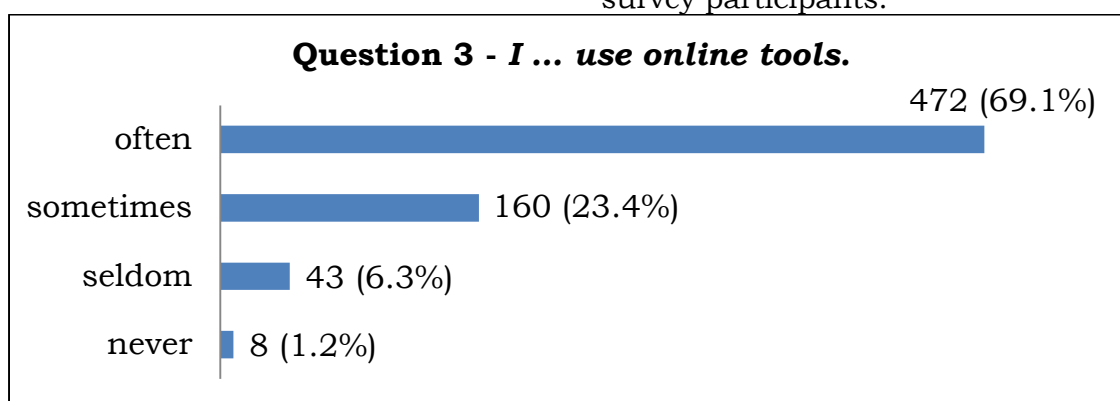
As it can be seen from Table 1, the questionnaire encompassed 385 (56.4%) senior school students, followed by 202

(29.6%) participants representing university students, 48 (7%) school teachers of English, and 58 (8.5%)

university-level educators. Notably, 6 (0.9%) respondents identified themselves as concurrently performing the roles of both university students and school teachers, presumably engaged in pursuing academic degrees and undertaking teaching responsibilities. Additionally, a smaller proportion of participants, totalling 3 (0.4%) individuals, indicated a dual role involving employment both at school and university, while 1 (0.2%) respondent assumed a dual position of a university educator and a student.

The majority of participants, comprising 445 individuals (equivalent to 65.2% of the total sample), fall within the age bracket of 15-17 years, characteristic of senior school students and first-year university attendees. Furthermore, 128 respondents (18.7%) are university students aged between 18 and 22 years. The other 110 participants (16.1%) are aged 23 years or above, fulfilling roles as practitioners within the realm of the English language.

Figure 1 presents the data on the frequency of using online tools by the survey participants.

Fig. 1. Frequency of Using Online Tools

The findings show that the overwhelming majority of the respondents (92.5%) use online tools frequently or occasionally with a minority subset of 7.5% demonstrating infrequent or no usage. Such results imply the recognition of the effectiveness and convenience offered by online tools in various contexts, e.g. education, communication, and information access. The relatively low percentage of respondents reporting infrequent or no use (6.3% and 1.2% correspondingly) may indicate their

preference for conventional methods and approaches or their reluctance to deal with potential obstacles which a person may encounter while navigating online tools. Overall, these findings are another proof of the increasing reliance on digital resources in the contemporary education which necessitates carrying out in-depth research into the patterns educators and learners use online tools.

Table 2 demonstrates the reasons for infrequent use of online tools by the participants of the survey.

Table 2

Reasons for Rare Online Tools Usage

Question 4	
<i>I do not use/seldom use online tools because... .</i>	<i>Number of respondents</i>
a) Most of them are not free	19 (37.3%)
b) I find it hard to understand the interface	12 (23.5%)
c) My internet connection is not reliable	8 (15.7%)
d) I consider traditional materials (e.g. textbooks) more useful	22 (43.1%)
e) Other reason(s)	5 (9.8%)

The primary factors contributing to the reluctance in adopting online tools for English language teaching and learning include financial constraints (37.3%) and scepticism regarding their efficacy compared to conventional instructional materials (43.1%). This is followed by navigation difficulties (23.5%) and unreliable internet connection (15.7%). Among other reasons stated by the participants are laziness, lack of

opportunity provided by the teacher, and ignorance about online tools efficacy.

Therefore, English language instructors and learners should be introduced to the realm of high quality free online tools which may facilitate their learning and teaching and, consequently, change their attitude to digital resources.

The correlation between the age of the respondents and their reluctance to use online tools is presented in Table 3.

Table 3

Correlation between Respondents' Age and Their Infrequent Use of Online Tools

Age	Number of respondents	Seldom/never use online tools	Occupation
15-17 y.o.	445	1 (0.2%)	university student
		35 (7.9%)	senior school student
18-22 y.o.	128	4 (3.1%)	university student
23-30 y.o.	21	1 (4.8%)	school teacher
31-45 y.o.	47	3 (6.4)	university teacher
46-60 y.o.	35	6 (17.1%)	university teacher
61 y.o.-older	7	1 (14.3%)	university teacher

As indicated in Table 3, among the participants who are 46 or older, the number of those who never or rarely use online tools doubles compared to the youngest age set. The main reasons for reluctant use of online tools stated by this category of the respondents are challenging interface (71.4%) and a preference of traditional materials (57.1%).

Surprisingly enough, 14 out of 36 youngest respondents (38.9%) who never/seldom use online tools also opt for higher effectiveness of traditional textbooks as the main reason behind this practice. We assume that they may be biased due to lack of exposure to high quality platforms and applications. Another reason may be that some students belong to the formal learner type favouring more structured traditional

instruction. Furthermore, these learners might have had a negative experience of using online tools which resulted in avoiding them in their learning. 7 learners (19%) opted for difficulty with interface, and 11 students (30.6%) stated that such tools are not free of charge.

Hence, it is imperative to raise teachers' and learners' awareness, especially among senior school students and older generations of educators, regarding the effectiveness of integrating online tools alongside traditional pedagogical resources to enhance language acquisition.

The purposes for which English language instructors and learners often/sometimes use online tools are provided in Table 4.

Table 4

Purposes for Online Tools Usage

Question 5	
I use online tools for ...	Number of respondents
a) learning English on my own	362 (57.3%)
b) developing teaching and learning materials	149 (23.6%)
c) doing home assignments	457 (72.3%)
d) writing articles	173 (27.4%)
e) other reason(s)	20 (3.2%)

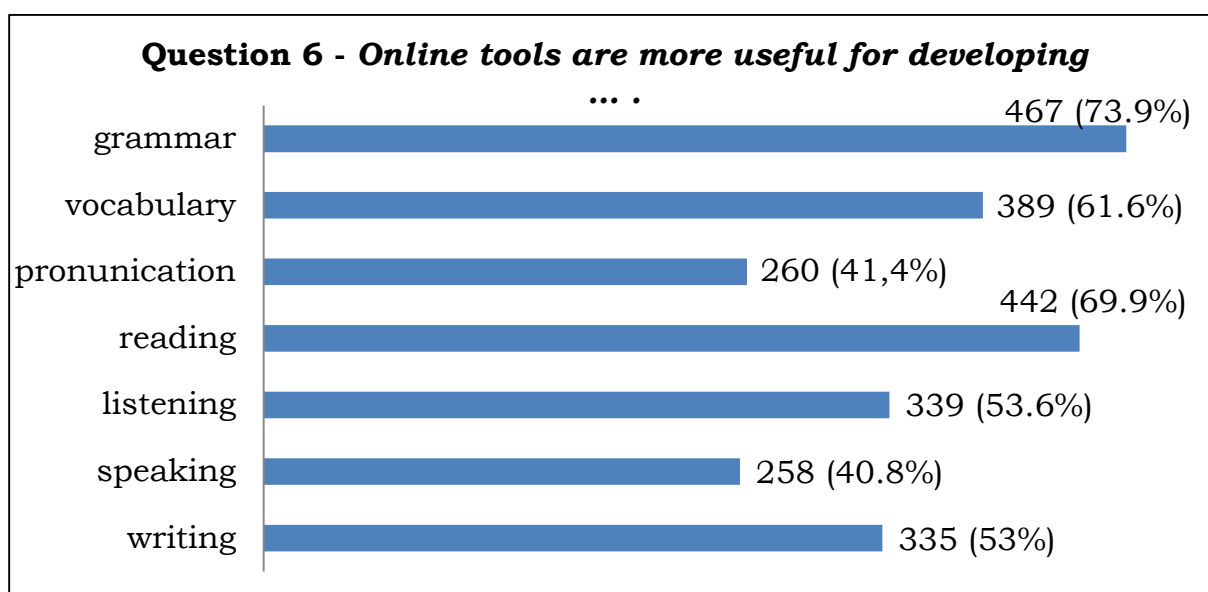
As evidenced in Table 4, the predominant use of online tools primarily revolves around doing home assignments. This option was selected by 457 English learners, constituting 72.3% of the sample. Self-directed learning emerges as another significant purpose, which is indicated by 362 (57.3%) respondents. Remarkably, the data reveals that 37 English language instructors, comprising 34.9% of the 106 surveyed, engage in ongoing language learning through online tools. Among these educators, 13 are university teachers, 23 work at school, and one individual holds a dual role. This substantiates the efficacy of online tools in fostering continuous professional development and lifelong learning.

A total of 149 respondents, representing 23.6% of the sample, use online resources for the development of English teaching and learning materials. Among these participants, 77 individuals are educators, comprising 72.6% of this category. This observation suggests that a vast majority of teachers either replace or supplement conventional ELT materials with resources they create themselves or select from those already available online. However, approximately a quarter (27.4%) of educators opted against this avenue, possibly indicating a preference for traditional materials or facing

impediments such as financial constraints, technological limitations, or inadequate digital proficiency.

The remaining 72 respondents, who leverage online tools for material creation, are university and senior school students, constituting 12.3% of the total. It is plausible that these individuals engage in tutoring activities or generate materials for personal use, which needs further investigation. Noteworthy is the emergence of contemporary AI-driven educational tools, which offer diverse avenues for content generation tailored to specific educational contexts. Consequently, initiatives such as specialised workshops could be implemented to acquaint learners with the affordances of generative technologies, thereby fostering learner autonomy in English language acquisition and increasing their exposure to the language.

A notable contingent of 173 participants, representing 27.4% of the sample, indicated employing online tools for writing articles. They are both educators and university students. Further investigation needs to be done into how exactly online tools are used for this purpose and whether users adhere to principles of academic integrity in their writing endeavours.

Fig. 2. Efficacy of online tools for developing communicative skills

Additionally, a minor subset of 20 respondents, constituting 3.2% of those who frequently or occasionally utilise online tools, stated that they do it for gaming, self-assessment, retrieving information, entertainment, blogging, reading, and project completion. The diversity of purposes online tools can be used for underscores their multifaceted utility, which educators and learners alike should harness to their advantage.

Question 6 sought to explore the perspectives of participants regarding the efficacy of online tools in developing different communicative skills (see Fig. 2).

The overwhelming majority of the participants consider that online tools are most useful for learning/teaching grammar (73.9%) and improving reading comprehension skills (69.9%). Moreover, 61.6% of respondents acknowledged the effectiveness of online resources in bolstering vocabulary acquisition. Approximately half of the respondents perceived online platforms and applications as beneficial for refining competences in listening (53.6%) and writing (53%). Furthermore, nearly 40% of participants considered that online tools are conducive to the development of pronunciation and speaking skills.

These findings lead to several assumptions. The evolution of online

educational technology has first witnessed the emergence of digital resources comprising textual and graphical elements alongside drilling activities equipped with automated feedback mechanisms. Consequently, educators and learners may exhibit a higher degree of familiarity with these resources compared to audiovisual materials, hence hailing grammar, vocabulary, and reading as areas where online tools exhibit superior efficacy. Secondly, mastery of pronunciation and speaking necessitates the utilisation of voice recognition and AI tools capable of providing immediate feedback. Likewise, the acquisition of proficient writing skills is contingent upon feedback provision. Given the relative novelty of such technologies, participants might be unaware of their benefits or apprehensive of the potential obstacles they might encounter while dealing with new tools. Thus, educators and learners should be introduced to high-quality voice recognition and AI educational tools which can be effective for developing oral communication skills, namely pronunciation and speaking.

Table 5 presents the findings regarding the participants' attitudes towards AI tools.

Table 5

English Language Instructors' and Learners' Attitudes to AI Tools

Question 7							
My attitude to AI tools is	Age and number of respondents						
	Total	15-17 y.o.	18-22 y.o.	23-30 y.o.	31-45 y.o.	46-60 y.o.	61 y.o.-older
a) positive	301 (44.1%)	209 (47%)	56 (43.8%)	6 (28.6%)	17 (36.2%)	10 (28.6%)	3 (42.9%)
b) more positive than negative	263 (38.5%)	172 (38.7%)	51 (39.8%)	10 (47.6%)	17 (36.2%)	11 (31.4%)	2 (28.6%)
c) more negative than positive	43 (6.3%)	20 (4.5%)	7 (5.5%)	3 (14.3%)	6 (12.8%)	6 (17.1%)	1 (14.3%)
d) negative	14 (2%)	5 (1.1%)	5 (3.9%)	1 (4.8%)	1 (2.1%)	2 (5.7%)	-
e) hard to answer (no experience of using AI)	62 (9.1%)	39 (8.8%)	9 (7%)	1 (4.8%)	6 (12.8%)	6 (17.1%)	1 (14.3%)

As indicated in Table 5, a notable majority of respondents (82.6%) exhibit either a positive or predominantly positive attitude towards AI technology. However, an age-related trend is discernible, with older participants displaying less favourable attitudes: 85.7% of individuals aged 15-17 express preferences for variants "a" or "b", whereas only 60% of those aged 46-60 selected these options. Furthermore, among educators aged 46-60, there are four times as many individuals who exhibit a negative or predominantly negative attitude towards AI compared to their younger counterparts. This observation may be attributed to the relatively lower adaptability of older generations to technological innovations, thus fostering apprehension about AI adoption.

Another contributing factor could be the dishonest use of AI generative tools by students, who often resort to copying generated responses. Given that such practices do not foster cognitive development among learners, some educators may perceive AI generative technology as detrimental rather than beneficial. Consequently, there emerges a necessity for educators to adopt a

comprehensive approach in designing assignments that are less amenable to AI manipulation, such as collaborative projects and personalised tasks. Nonetheless, to harness the potential of modern technology in engaging learners, AI tools can be employed to augment certain aspects of the learning process, such as brainstorming ideas. At the same time, it is imperative to develop awareness among learners regarding the consequences of unethical use of generative tools, including cognitive stagnation, compromised academic performance, and potential disciplinary measures such as expulsion.

Approximately 9% of the total sample have never used AI technology, with the lowest incidence observed among university students (aged 18-22) and young English teachers (aged 23-30), and the highest among older educators (aged 46-60). Hence, it is necessary to facilitate familiarity among these categories with novel generative technologies and to create guidelines for their appropriate implementation.

The reasons underlying participants, favourable or unfavourable attitudes towards AI are provided in Table 6.

Table 6

Reasons Behind Negative and Positive Attitudes Towards AI Tools

Question 8 <i>I feel negative about AI tools because... .</i>	<i>Number of respondents</i>	Question 9 <i>I feel positive about AI tools because they allow me to ... .</i>	<i>Number of respondents</i>
a) they do not enhance thinking skills	30 (52.6%)	a) generate educational materials quickly	349 (61.9%)
b) AI-generated information is not reliable	31 (54.4%)	b) find answers to any questions instantly	387 (68.6%)
c) their use leads to violating academic integrity	19 (33.3%)	c) generate new ideas at once	242 (42.9%)
d) other reason(s)	4 (7%)	e) other reason(s)	6 (1.1%)
Total	57 (100%)	Total	564 (100%)

The data reveals that more than 60% of respondents who hold a positive view of AI appreciate its ability to quickly create educational materials and provide answers to queries. Approximately 43% of

these individuals express a preference for AI due to its capacity for swiftly generating novel ideas. Among other reasons stated by 6% of the sample are opportunities to edit, translate,

paraphrase texts, do home assignments, explore the topics not covered by instructors, as well as generate visual and auditory content such as images and music.

Among the respondents who hold negative attitudes towards AI, the prevailing sentiment is scepticism regarding the reliability of generated information, a perspective embraced by 54.4% of this category. One participant further explains that verifying AI-generated content entails significant time investment, coupled with the risk of unintentional errors. Individuals may place undue trust in AI-generated information, particularly when lacking proficiency in a given subject matter.

A comparable proportion of respondents (52.6%) expressed reservations that AI tools do not enhance cognitive skills, while approximately one-fifth consider that using AI tools may lead to academic integrity violation. This correlates with our conjectures drawn

from the analysis of responses to Question 7. 7% of participants expressing general negativity towards AI offer personalised comments, such as "AI can leave teachers without work", "I don't want to be like my students", and "People stop thinking by themselves".

As AI technology increasingly permeates various facets of contemporary life, it is necessary to harness its potential. Therefore, special guidelines should be developed to help educators and learners of English to use AI in their studies and work appropriately, thereby maximising their efficacy while mitigating potential risks. These guidelines should serve as a roadmap for navigating the integration of AI into educational settings without compromising academic integrity or student cognitive development.

Question 10 focused on the means which teachers and learners consider effective for developing the skills of using online tools.

Table 7

Effective Ways of Learning how to Use Online Tools

Question 10	
<i>The most effective means of developing the skills of using online tools in teaching/learning English is ...</i>	<i>Number of respondents</i>
a) exploring online tools on one's own	324 (47.4%)
b) taking part in various events (webinars, workshops, etc.)	150 (22%)
c) exchanging experience with other learners/colleagues	188 (27.5%)
d) other	21 (3.1%)

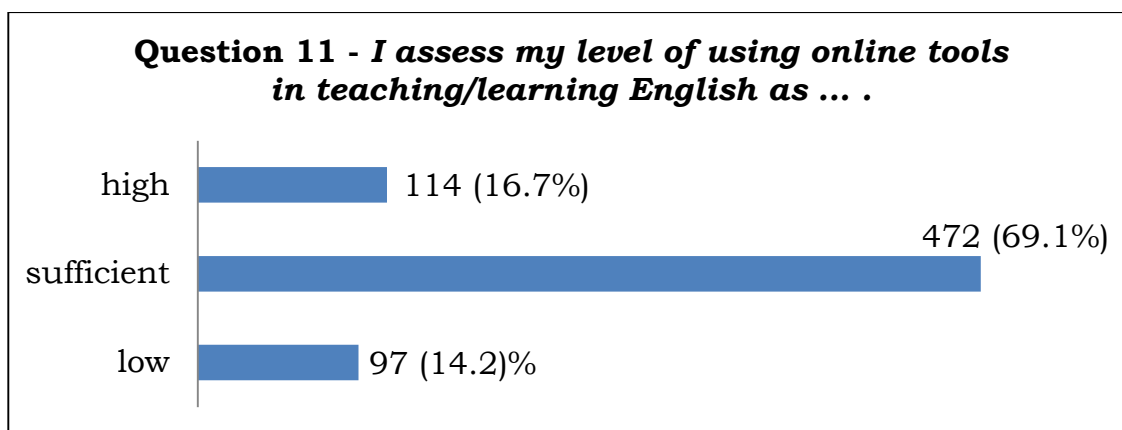
47.4% of the respondents prefer to explore online tools by themselves which might suggest that they value self-directed learning. 22% of the respondents opted for participating in different events. This indicates that a considerable number of participants recognise the benefits of more formal training opportunities. 27.5% of the participants stated the effectiveness of knowledge sharing which indicates their preference for collaborative learning. 5 (0.7%) participants recommend combining all the aforementioned means.

Overall, the results suggest that there is a diverse range of preferences among

teachers and students when it comes to developing skills of using online tools for teaching and learning English. While self-exploration is favoured by a notable percentage, structured learning opportunities and peer collaboration are also valued. This highlights the importance of offering a variety of learning and professional development opportunities to cater to the diverse needs and preferences of educators and students.

Finally, to respond to Question 11, the participants had to assess their skills of using online tools (see Fig. 3).

Fig. 3. Respondents' level of the skills of using online tools

A vast majority of the participants (69.1%) perceive their level as sufficient which suggests that they feel competent enough in using online tools for teaching and learning English, although they may not consider themselves experts. There is a much smaller proportion of individuals (16.7%) who feel extremely confident and proficient in utilising digital tools effectively. Approximately the same number of the respondents may struggle with using online tools effectively since they assessed the level of their skills as low.

The correlation between the perceived level of the abovementioned skills and the age of the participants is as follows. Among the youngest participants, who are senior school students, 17.3% assess their level as low. Among teachers aged 46 or above this index is higher, constituting 24%. In the age group of 18-22 years old, only 5.5% of the respondents think that they manifest incompetence in online tools use. Interestingly, no participants aged 23-30 selected this option. These findings align with the results of the participants' responses to Question 4, where the predominant demographic displaying infrequent use of online tools comprises senior school students and educators aged 46 and above.

This data could inform educational institutions and stakeholders about potential areas for targeted training and support, especially for older teachers and 15-17 year-old learners who may feel less confident with online tools. It also highlights the need for further

investigation into why certain age groups perceive their skills differently, which could inform strategies for improving skill levels across different demographics.

Conclusions and research perspectives. Integrating digital tools into education has shown considerable potential in enhancing the learning environment. The research has proved the suggested idea that the majority of the respondents frequently implement digital tools in their professional or personal settings. But despite the availability of various AI tools, it's crucial for teachers and learners to critically evaluate AI and adapt the resources to fit modern educational standards and personal goals.

The survey results confirm the hypothesis that the most devoted users of digital tools are school and university students, and there is a clear correlation between instructors' age and the frequency of executing AI resources in the educational process.

The authors also draw attention to academic integrity concerns, which is hardly surprising, as most learners confess to the repeated use of digital tools for completing home assignments. That means educational institutions need to raise awareness and train instructors and students on how to ethically and effectively use digital tools and alter traditional resources and materials to fit the challenges of the modern world.

Remarkably, more than a quarter of younger responders never or seldom utilise AI tools and advocate the efficiency

of only conventional teaching methods and materials. We speculate it can be explained by the fact that they have certain negative experiences (app pricing, erroneous information or negative results of tool implementation) that may have caused their prejudiced or biased opinion.

The majority of the survey participants believe that AI tools are helpful in learning/teaching grammar and vocabulary and developing reading comprehension skills. However, the respondents are quite sceptical about using digital resources to improve speaking and pronunciation skills. The authors suppose that due to the relative novelty of these technologies, the participants may not be aware of their advantages or may be concerned about possible challenges while using new tools.

More significant concerns on the implementation of AI tools are expressed by senior educators who emphasise the issues of dishonest application of the tools. Most respondents tend to proceed with investigating the benefits of online tools and consider themselves competent

enough to use online tools for teaching and learning English.

Hence, it is imperative to raise teachers' and learners' awareness, especially among senior school students and the older generation of educators, regarding the effectiveness of integrating online tools alongside traditional pedagogical resources to enhance language acquisition. The authors believe that innovative technologies can help make the educational environment more engaging, motivating and autonomous, simplifying routine tasks and providing new opportunities for academic achievements.

We consider it vital to continue the research on AI tools in the educational context, particularly in developing and adhering to institutions' standards and policies on AI implementation, investigating the effectiveness of specific training programmes for educators and measuring the long-term effects of digital tools on student academic performance and engagement.

REFERENCES (TRANSLATED & TRANSLITERATED)

1. Aljawarneh, S.A. (2020). Reviewing and exploring innovative ubiquitous learning tools in higher education. *Journal of Computing in Higher Education*, 32(1), 57-73. DOI: <https://doi.org/10.1007/s12528-019-09207-0> [in English].
2. Anderson, T., & Rivera-Vargas, P. (2020). A Critical Look at Educational Technology from a Distance Education Perspective. *Digital Education Review*, 37, 208-229. DOI: <https://doi.org/10.1344/der.2020.37.208-229> [in English].
3. Basilotta-Gómez-Pablos, V., Matarranz, M., Casado-Aranda, L.-A., & Otto, A. (2022). Teachers' digital competencies in higher education: A systematic literature review. *International Journal of Educational Technology in Higher Education*, 19(1), 8, 1-16. DOI: <https://doi.org/10.1186/s41239-021-00312-8> [in English].
4. Bilbao Aiastui, E., Arruti Gómez, A., & Carballedo Morillo, R. (2021). A systematic literature review about the level of digital competences defined by DigCompEdu in higher education. *Aula Abierta*. DOI: <https://doi.org/10.17811/rifie.50.4.2021.841-850> [in English].
5. Bogdandy, B., Tamas, J., & Toth, Z. (2020). Digital Transformation in Education during COVID-19: A Case Study. *11th IEEE International Conference on Cognitive Infocommunications (CogInfoCom)*, 173-178. DOI: <https://doi.org/10.1109/CogInfoCom50765.2020.9237840> [in English].
6. Borova, T., Chekhratova, O., Marchuk, A., Pohorielova, T., & Zakharova, A. (2021). Fostering Students' Responsibility and Learner Autonomy by Using Google Educational Tools. *Revista Romaneasca Pentru Educatie Multidimensionala*, 13(3), 73-94. DOI: <https://doi.org/10.18662/rrem/13.3/441> [in English].

7. Çetin, E. (2021). Digital storytelling in teacher education and its effect on the digital literacy of pre-service teachers. *Thinking Skills and Creativity*, 39. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.tsc.2020.100760> [in English].
8. Chugai, O., & Havrylenko, K. (2024). ChatGPT: Attitudes and Experiences of Technical University Students in Ukraine. *Information Technologies and Learning Tools*, 101(3), 15-27. DOI: <https://doi.org/10.33407/itlt.v101i3.5559> [in English].
9. Díaz, J.E.M., Saldaña, C.A.D., & Ávila, C.A.R. (2020). Virtual World as a Resource for Hybrid Education. *International Journal of Emerging Technologies in Learning (iJET)*, 15(15), 94-109. DOI: <https://doi.org/10.3991/ijet.v15i15.13025> [in English].
10. Händel, M., Stephan, M., Gläser-Zikuda, M., Kopp, B., Bedenlier, S., & Ziegler, A. (2020). Digital readiness and its effects on higher education students' socio-emotional perceptions in the context of the COVID-19 pandemic. *Journal of Research on Technology in Education*, 54(2), 267-280. DOI: <https://doi.org/10.1080/15391523.2020.1846147> [in English].
11. Gurevych, R., Kobysia, V., Kobysia, A., Kizim, S., Kutsak, L., & Opushko, N. (2022). Vykorystannia tsyfrovyykh servisiv ta instrumentiv u profesiinii pidhotovtsi maibutnikh uchyteliv [Use of Digital Services and Tools in Professional Training of Future Teachers]. *Modern Information Technologies and Innovation Methodologies of Education in Professional Training Methodology Theory Experience Problems*, 64, 5-22. DOI: <https://doi.org/10.31652/2412-1142-2022-64-5-22> [in Ukrainian].
12. Hillmayr, D., Ziernwald, L., Reinhold, F., Hofer, S.I., & Reiss, K.M. (2020). The potential of digital tools to enhance mathematics and science learning in secondary schools: A context-specific meta-analysis. *Computers & Education*, 153. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.compedu.2020.103897> [in English].
13. Hontarenko, I. (2021). Peculiarities in Distance Learning of Foreign Language Using Moodle Platform. *Educational Challenges*, 26(2), 52-62. DOI: <https://doi.org/10.34142/2709-7986.2021.26.2.05> [in English].
14. Hrynevych, L., Morze, N., Vember, V., & Boiko, M. (2021). Rol tsyfrovyykh tekhnolohii u rozvytku ekosystemy STEM-osvity. [The Role of Digital Technologies in the Development of the Stem Education Ecosystem]. *Information Technologies and Learning Tools*, 83(3), 1-25. DOI: <https://doi.org/10.33407/itlt.v83i3.4461> [in Ukrainian].
15. Ivaniuk, I., & Ovcharuk, O. (2020). The Response of Ukrainian Teachers to Covid-19: Challenges and Needs in the Use of Digital Tools for Distance Learning. *Information Technologies and Learning Tools*, 77(3), 282-291. DOI: <https://doi.org/10.33407/itlt.v77i3.3952> [in English].
16. Kniaz, H., & Chukhno, O. (2021). English Trainee Teachers' Perspective on Soft Skills Development in Ukraine. *Arab World English Journal*, 7(1), 299-313. DOI: <https://doi.org/10.24093/awej/call7.21> [in English].
17. Kyrpa, A., Stepanenko, O., Zinchenko, V., Datsiuk, T., Karpan, I., & Tilniak, N. (2024). Artificial Intelligence Tools in Teaching Social and Humanitarian Disciplines. *Information Technologies and Learning Tools*, 100(2), 162-179. DOI: <https://doi.org/10.33407/itlt.v100i2.5563> [in English].
18. Lancaster, T. (2023). Artificial intelligence, text generation tools and ChatGPT – does digital watermarking offer a solution? *International Journal for Educational Integrity*, 19(1). DOI: <https://doi.org/10.1007/s40979-023-00131-6> [in English].
19. Măță, L., Cîrțiță-Buzoianu, C., Cojocariu, V.-M., Mareș, G., & Amălăncei, B.-M. (2024). Students' Perceptions on Online Teaching and Learning in Higher Education. *Revista Romaneasca Pentru Educatie Multidimensionala*, 16(1), 623-644. DOI: <https://doi.org/10.18662/rrem/16.1/841> [in English].
20. Pohorielova, T. (2022). Google Classroom as a Tool for Enhancing the Individual Responsibility of the Students under the Conditions of Distance Education. *Pedagogy of the Formation of a Creative Person in Higher and Secondary Schools*, 85, 155-160. DOI: <https://doi.org/10.32840/1992-5786.2022.85.26> [in English].

21. Poseletska, K., Kyrychenko, S., Vlasenko, O., Koval, I., Potiuk, I., & Shpenyk, S. (2023). Scenarios for the Use of Chatbots in Teaching a Foreign Language in the Higher Educational Institution (HEI). *Revista Romaneasca Pentru Educatie Multidimensionala*, 15(3), 347-359. DOI: <https://doi.org/10.18662/rrem/15.3/770> [in English].
22. Rawas, S. (2024). ChatGPT: Empowering lifelong learning in the digital age of higher education. *Education and Information Technologies*, 29(6), 6895-6908. DOI: <https://doi.org/10.1007/s10639-023-12114-8> [in English].
23. Semeniako, Y., Mardarova, I., Lystopad, O., Rybak, O., Samoilenko, V., & Hrechanovska, O. (2024). Strengthening Students' Proficiency in Digital Technologies and the SMART Society. *Revista Romaneasca Pentru Educatie Multidimensionala*, 16(1), 608-622. DOI: <https://doi.org/10.18662/rrem/16.1/840> [in English].
24. Sniala, Y. (2023). Zastosuvannia tsyfrovyykh instrumentiv u navchanni khimii [Digital Tools Application in Chemistry Teaching]. *Osvita. Innovatyka. Praktyka – Education. Innovation. Practice*, 11(4), 55-64. DOI: <https://doi.org/10.31110/2616-650X-vol11i4-008> [in Ukrainian].
25. Tuchina, N., Borysov, V., Podhurska, I., Kupina, I., & Borysenko, N. (2020). Developing Learner Autonomy via Choosing a Person's Educational Pathway. *Revista Romaneasca Pentru Educatie Multidimensionala*, 12(1), 209-225. <https://doi.org/10.18662/rrem/210> [in English].
26. Wang, B., & Li, P. (n.d.). Digital creativity in STEM education: The impact of digital tools and pedagogical learning models on the students' creative thinking skills development. *Interactive Learning Environments*, 1-14. DOI: <https://doi.org/10.1080/10494820.2022.2155839> [in English].
27. Yanenko, Y. (2024). Zastosuvannia Microsoft Teams v onlain-navchanni studentiv: metodychnyi aspekt [Using Microsoft Teams in Online Learning of Students: Methodical Aspect]. *Information Technologies and Learning Tools*, 100(2), 72-91. DOI: <https://doi.org/10.33407/itlt.v100i2.5508> [in Ukrainian].

Received: February 07, 2025

Accepted: March 04, 2025

UDC 372.881.1:81'243

DOI 10.35433/pedagogy.1(120).2025.18

INTEGRATING STORYTELLING IN ENGLISH LANGUAGE TEACHING: ENHANCING YOUNG LEARNERS' ENGAGEMENT AND COMPREHENSION

K. V. Harashchuk*

The article examines the theoretical and practical aspects of integrating storytelling into English Language Teaching (ELT) for young learners, focusing on its ability to enhance engagement, comprehension, and linguistic development. The theoretical foundations of storytelling as a pedagogical tool are analyzed, with an emphasis on the principles of Krashen's Input Hypothesis, Vygotsky's Sociocultural Theory, and Gardner's Theory of Multiple Intelligences. Particular attention is given to the evolution of storytelling into digital formats, which incorporate multimedia and interactive elements, addressing the diverse needs of modern learners.

The role of storytelling in meeting the developmental and linguistic needs of young learners is explored. Traditional storytelling is discussed as a method of fostering active listening, participation, and empathy through oral narratives, dramatization, and role-playing. The article also highlights the potential of digital storytelling to create immersive and multimodal learning experiences, which engage learners through the integration of text, audio, images, and video.

Innovative strategies for integrating storytelling into ELT lesson plans are analyzed, focusing on pre-, during-, and post-storytelling activities that promote active participation and reinforce language skills. The transformative potential of student-created digital stories, which combine creativity with collaborative learning, is also discussed. These methods are shown to improve vocabulary acquisition, fluency, and digital literacy while fostering cultural awareness and critical thinking.

The article identifies and addresses key challenges in implementing storytelling in EFL classrooms, including the selection of appropriate materials, teacher preparedness, and access to technological resources. It emphasizes the importance of professional development for educators and the provision of accessible storytelling platforms to overcome these barriers.

The study concludes that integrating storytelling into ELT is a powerful approach to improving language acquisition and learner engagement. The findings highlight the importance of combining traditional and digital storytelling to create inclusive and dynamic learning environments. Recommendations are provided for educators, policymakers, and institutions to optimize the use of storytelling in modern language education.

Keywords: *Storytelling in English Language Teaching, Digital Storytelling, Young Learners, Language Acquisition, Innovative Pedagogical Strategies, Narrative Learning, Multimodal Education*

---

* Candidate of Pedagogical Sciences (PhD in Pedagogy), Associate Professor
(Zhytomyr Ivan Franko State University)
kirilhar@gmail.com
ORCID: 0000-0003-4518-3114

ІНТЕГРАЦІЯ СТОРІТЕЛІНГУ У ВИКЛАДАННЯ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ: ПІДВИЩЕННЯ ЗАЦІКАВЛЕНOSTІ ТА РОЗУМІННЯ УЧНІВ МОЛОДШИХ КЛАСІВ

К. В. Гаращук

У статті розглядаються теоретичні та практичні аспекти інтеграції сторітелінгу в навчання англійської мови для учнів молодших класів, зосереджуючи увагу на його здатності підвищувати залученість, розуміння та мовний розвиток. Аналізуються теоретичні основи сторітелінгу як педагогічного інструменту, особливо принципи гіпотези вхідних даних Крашена, соціокультурної теорії Виготського та теорії множинних інтелектів Гарднера. Особливу увагу приділено еволюції сторітелінгу в цифрових форматах, які включають мультимедіа та інтерактивні елементи, відповідаючи на різноманітні потреби сучасних учнів.

Досліджено роль сторітелінгу у задоволенні потреб молодших учнів у розвитку та вивченні мови. Традиційний сторітелінг описується як метод, що сприяє активному слуханню, участі та емпатії через усні оповіді, драматизацію та рольові ігри. Також підкреслено потенціал цифрового сторітелінгу для створення занурювальних і мультимодальних навчальних досвідів, що залучають учнів через інтеграцію тексту, аудіо, зображень і відео.

Аналізуються інноваційні стратегії інтеграції сторітелінгу в навчальні плани, зосереджені на діяльності до, під час та після сторітелінгу, які сприяють активній участі та зміцнюють мовні навички. Також розглянуто трансформаційний потенціал цифрових історій, створених учнями, які поєднують творчість із спільним навчанням. Ці методи демонструють покращення засвоєння лексики, мовленнєвої плавності та цифрової грамотності, одночасно сприяючи культурній обізнаності та критичному мисленню.

У статті визначено та розглянуто основні виклики інтеграції сторітелінгу у навчання англійської мови, включаючи вибір відповідних матеріалів, підготовку вчителів і доступ до технологічних ресурсів. Наголошується на важливості професійного розвитку педагогів та забезпеченні доступних платформ для сторітелінгу для подолання цих бар'єрів.

У висновках зроблено акцент на тому, що інтеграція сторітелінгу у навчання англійської мови є потужним підходом до покращення засвоєння мови та залучення учнів. Отримані результати підкреслюють важливість поєднання традиційного та цифрового сторітелінгу для створення інклюзивного й динамічного навчального середовища. Подано рекомендації для педагогів, відповідальних за розробку програм та інституцій щодо оптимізації використання сторітелінгу в сучасній мовній освіті.

Ключові слова: сторітелінг у викладанні англійської мови, цифровий сторітелінг, учні молодших класів, мовна компетенція, інноваційні педагогічні стратегії, навчання через наратив, мультимодальна освіта

Introduction of the issue. Storytelling has long been recognized as a fundamental aspect of human communication and cultural preservation. In the context of education, it serves as a powerful tool for engaging students, fostering comprehension, and enhancing linguistic abilities. Over the past decades, its role in English Language Teaching (ELT) has gained increasing attention, particularly for young learners. Traditional storytelling offers an immersive and interactive way to expose learners to vocabulary, grammar, and phonetics, while digital storytelling, with its multimedia components, adapts these narratives to the preferences and learning

styles of the digital generation. Despite its recognized potential, the integration of storytelling into ELT remains uneven, with challenges such as insufficient teacher training, resource constraints, and diverse learner needs limiting its widespread application.

Current state of the issue. The integration of storytelling into education and language teaching is grounded in foundational theories that highlight its transformative potential. Jerome Bruner emphasized narrative as a fundamental mode of thought, central to how learners construct meaning. In language education, Stephen Krashen's Input Hypothesis aligns storytelling with

effective acquisition, as it provides rich, contextualized, and comprehensible input that supports natural language learning [9].

Lev Vygotsky's Sociocultural Theory underscores the interactive and collaborative aspects of storytelling, where learners engage socially and benefit from scaffolding provided by peers and teachers [15]. Similarly, Howard Gardner's Theory of Multiple Intelligences positions storytelling as a multimodal teaching method that caters to diverse learner strengths, engaging linguistic, visual, and interpersonal intelligences [13]. Donald Polkinghorne's exploration of narrative adds another dimension, emphasizing storytelling's role in personal and cultural expression, crucial for language use [12].

Building on these theoretical foundations, contemporary studies have expanded storytelling's application. Scholars such as Clare Ong, Vahid Aryadoust [11], and Lailatul Maya [10] highlight the rise of digital storytelling, demonstrating its ability to integrate multimedia elements and foster collaborative, multimodal learning. Digital storytelling, in particular, addresses the preferences of modern, digitally native learners, enhancing engagement and language proficiency.

Outline of unresolved issues brought up in the article. Although existing research highlights the benefits of storytelling in ELT, several issues remain unresolved. These include the lack of systematic teacher training programs that focus on both traditional and digital storytelling methods, the uneven availability of resources in underfunded schools, and the need for culturally and linguistically appropriate story materials. Additionally, the process of integrating storytelling into lesson plans often lacks consistency and scalability, particularly when addressing diverse learner needs. The full potential of digital storytelling, which incorporates collaborative and multimodal learning, is yet to be fully explored in many educational settings.

Aim of the research. This study aims to investigate the theoretical and practical

aspects of integrating storytelling into ELT for young learners, addressing both traditional and digital storytelling approaches. The research employs a mixed-method approach, combining a review of existing literature, analysis of case studies, and synthesis of empirical findings to identify best practices, challenges, and solutions. By examining the linguistic, cognitive, and emotional benefits of storytelling, as well as its practical applications and challenges, the study seeks to provide actionable insights for educators and policymakers.

Results and discussion. The analysis confirms that storytelling significantly enhances language acquisition by providing learners with authentic, contextualized, and engaging input. Traditional storytelling fosters listening and speaking skills, while also building empathy and cultural awareness. Digital storytelling, by incorporating multimedia elements, addresses the preferences of modern learners and promotes collaboration, creativity, and digital literacy. Grygorieva et al. [6] emphasize that the integration of video materials significantly enhances learners' motivation and facilitates the development of linguosociocultural competence, an essential element of language acquisition. However, challenges such as insufficient teacher training and limited resources hinder the broader adoption of storytelling in classrooms. The findings highlight the need for comprehensive teacher training programs, increased investment in educational resources, and the adoption of inclusive and culturally relevant storytelling practices. Addressing these challenges will enable storytelling to fulfill its potential as a transformative tool in language education.

Conceptual Foundations of Storytelling in ELT. Storytelling has long been recognized as an essential pedagogical tool, deeply rooted in human culture and learning practices. In the field of English language teaching (ELT), storytelling serves as a bridge between abstract linguistic concepts and meaningful communication, enabling

learners to internalize language structures naturally. Traditional storytelling methods, which rely on oral narration, have been praised for their ability to captivate audiences and foster emotional engagement. With the advent of digital technologies, storytelling has evolved into a multimodal approach, incorporating multimedia elements such as images, audio, and video. This progression has opened new opportunities for engaging young learners in meaningful language learning experiences [11].

The theoretical foundations of storytelling in education are supported by several prominent frameworks. Krashen's Input Hypothesis, for instance, emphasizes the role of comprehensible input in language acquisition, asserting that learners acquire language most effectively when exposed to material slightly beyond their current proficiency level [1]. Storytelling, with its contextualized and accessible narratives, aligns closely with this principle, offering learners an engaging way to encounter new linguistic structures. Similarly, Vygotsky's Sociocultural Theory underscores the importance of social interaction and scaffolding in the learning process. Through storytelling, learners interact with their peers and instructors, constructing meaning collaboratively while being guided by more knowledgeable others [11].

In addition to these foundational theories, Gardner's concept of multiple intelligences provides further justification for incorporating storytelling into language education. By engaging multiple modalities, such as verbal, visual, and auditory channels, storytelling accommodates diverse learning styles and enhances learners' ability to process and retain information [4]. Furthermore, the narrative transportation theory highlights the immersive quality of stories, suggesting that learners who are emotionally and cognitively absorbed in a narrative are more likely to internalize its content [2].

For young learners, storytelling offers unique advantages that align with their

developmental needs. Cognitively, stories stimulate critical thinking, problem-solving, and memory by presenting relatable scenarios and challenges. Emotionally, narratives foster empathy and a sense of connection, creating a supportive and motivating learning environment. Linguistically, storytelling introduces new vocabulary and syntactic structures within meaningful contexts, facilitating natural language acquisition. Moreover, the cultural diversity embedded in stories helps learners develop a broader worldview, promoting cultural awareness and inclusivity [8].

Digital storytelling, as a modern pedagogical tool, represents a significant advancement in the application of narratives to language education. By integrating multimedia elements, digital storytelling enhances the traditional storytelling experience, making it more dynamic and interactive. Research demonstrates that when students actively participate in creating digital stories, they develop not only their language skills but also their digital literacy and collaborative abilities [10]. Despite these benefits, the implementation of digital storytelling requires careful consideration of potential challenges, such as limited access to technology and the need for teacher training. By combining the strengths of traditional and digital storytelling, educators can create engaging, inclusive, and effective learning environments that cater to the diverse needs of their students.

Practical Applications of Storytelling in EFL Classrooms.

Storytelling is one of the most versatile and adaptable teaching methods in English Language Teaching (ELT), offering a dynamic means of fostering language skills while engaging learners in meaningful and memorable ways. In the context of young learners, storytelling serves not only as a linguistic tool but also as a medium for cognitive, emotional, and social development. This chapter explores the practical dimensions of storytelling in EFL classrooms, focusing on traditional and digital methods, classroom

strategies, and the implications for teaching practices.

Traditional storytelling has a rich history in education and remains a cornerstone of many language classrooms. At its core, traditional storytelling relies on the teacher's narration, which is often enhanced through the use of voice modulation, facial expressions, and gestures. This method creates an immersive environment, enabling learners to focus on the narrative while absorbing linguistic patterns, vocabulary, and syntax [4]. Teachers often choose culturally relevant or universally appealing tales, such as fables, folk stories, and fairy tales, which offer moral lessons alongside language input. Repetition and rhythm, characteristic of such stories, aid in reinforcing linguistic structures in young learners' minds.

In practice, traditional storytelling sessions are often interactive. Teachers might pause at key moments to ask predictive questions, encourage learners to repeat phrases, or elicit their opinions on the characters' actions. These techniques ensure active participation and keep learners engaged. For instance, a teacher narrating "The Tortoise and the Hare" could invite students to mimic the characters' movements or guess the outcome of the race. Such activities bridge the gap between passive listening and active involvement, creating a more holistic learning experience [11].

Role-playing and dramatization further extend the benefits of traditional storytelling. When students assume roles from a story, they engage in embodied learning, using physical actions and verbal interactions to internalize the narrative. Research has shown that dramatization not only improves language retention but also enhances learners' confidence in speaking [2]. Additionally, the collaborative nature of such activities fosters teamwork and social skills, essential components of early education.

The integration of technology into education has transformed storytelling from a purely oral tradition into a multimedia experience. Digital

storytelling combines text, visuals, audio, and interactive elements, creating an enriched narrative environment that appeals to the digital-native generation. Tools such as Storybird, Adobe Spark, and Canva enable teachers to design engaging digital stories tailored to specific language objectives [10].

One significant advantage of digital storytelling is its ability to incorporate multimodal learning. By engaging multiple senses, digital stories enhance comprehension and retention, particularly for young learners who benefit from visual and auditory stimuli. For example, a digital story about a day at the zoo might include colorful illustrations, animal sound effects, and interactive quizzes. These elements not only make learning enjoyable but also support language acquisition through contextualized input [5].

Digital storytelling also empowers students to become content creators. In project-based activities, learners collaborate to develop their own digital narratives, drawing on personal experiences or imaginative scenarios. This process involves brainstorming, scripting, editing, and presenting, all of which require active use of English. Such activities have been shown to improve vocabulary, writing skills, and oral fluency while fostering creativity and critical thinking [10]. Moreover, the collaborative nature of digital storytelling projects helps build a sense of community in the classroom, promoting peer learning and mutual support.

To effectively integrate storytelling into EFL lessons, teachers must carefully plan and execute activities that align with their learning objectives. A typical storytelling lesson can be divided into three stages: pre-storytelling, during storytelling, and post-storytelling.

1. *Pre-Storytelling Activities.* Before introducing a story, teachers prepare learners by activating their prior knowledge and pre-teaching key vocabulary. For instance, before narrating "The Three Little Pigs", a teacher might show pictures of pigs and wolves, ask students to describe them, and introduce

words like "straw", "brick", and "blow". This stage sets the context and ensures that learners can follow the narrative without unnecessary confusion [2].

2. *During Storytelling Activities.* While narrating the story, teachers can engage learners through interactive techniques such as predicting outcomes, answering comprehension questions, or mimicking characters' actions. For digital stories, interactive elements like clickable objects or branching paths can further enhance engagement [11]. Teachers should also encourage active listening by asking students to identify specific words or phrases used in the story.

3. *Post-Storytelling Activities.* After the story, learners reflect on its themes and language. Activities such as retelling the story, writing an alternative ending, or dramatizing key scenes reinforce comprehension and allow for creative expression. For digital storytelling, students can create short presentations or digital posters summarizing the story's message.

While storytelling offers numerous benefits, its implementation in EFL classrooms is not without challenges. One common issue is the lack of suitable story materials, particularly for digital storytelling. Teachers may struggle to find age-appropriate, culturally relevant, and linguistically accessible stories that align with their curriculum [7]. Additionally, digital storytelling requires access to technology and teacher training, which may not be readily available in all educational contexts.

To address these challenges, schools and educational institutions should invest in professional development programs that equip teachers with the skills needed to integrate storytelling into their teaching practices. Teachers can also utilize open-access resources and adapt existing stories to suit their learners' needs. Furthermore, fostering partnerships with parents and communities can provide additional storytelling resources and support.

Storytelling, whether traditional or digital, represents a transformative approach to teaching English as a foreign

language. Its adaptability to different contexts, ability to engage multiple intelligences, and potential for fostering creativity and collaboration make it a powerful tool for educators. By thoughtfully integrating storytelling into their lessons, teachers can create an enriching learning environment that not only enhances language skills but also nurtures young learners' overall development.

Benefits of Storytelling in EFL.

Storytelling, as a pedagogical tool, offers numerous advantages in English Language Teaching (ELT), particularly for young learners. These benefits span linguistic, cognitive, emotional, and social domains, making storytelling a holistic approach to language education. Research consistently highlights the transformative potential of storytelling in fostering language acquisition, enhancing critical thinking, and cultivating empathy and cultural awareness.

Linguistic Benefits. One of the primary advantages of storytelling is its ability to support linguistic development. Stories provide a rich linguistic environment where learners are exposed to authentic and contextualized language input. This aligns with Krashen's Input Hypothesis, which emphasizes the importance of comprehensible input in language acquisition [1]. Through storytelling, learners encounter new vocabulary, grammatical structures, and discourse markers in a meaningful context, facilitating natural language acquisition. For instance, repetitive patterns in stories such as "The Three Little Pigs" or "Goldilocks and the Three Bears" help young learners internalize common sentence structures and functional language. Research by Centeno Centeno et al. [3] highlights that storytelling significantly improves young learners' linguistic competence, particularly in vocabulary retention and narrative comprehension.

Listening to stories also enhances phonological awareness and pronunciation. By hearing the rhythm, intonation, and stress patterns of spoken English, learners develop their listening

skills and begin to mimic these features in their speech [4]. Additionally, storytelling activities such as retelling or role-playing encourage learners to use the language actively, reinforcing their speaking skills and building confidence in verbal communication. The psycholinguistic dimensions of storytelling play a significant role in shaping learner perceptions and responses. As highlighted by Truba et al. [14], the subtle interplay of suggestion and manipulation in educational contexts can guide cognitive and emotional engagement. Storytelling, particularly when incorporating multimodal elements like visuals and audio, taps into these mechanisms, fostering deeper connections and retention of linguistic content.

Cognitive Benefits. Storytelling engages learners' cognitive processes, promoting critical thinking, creativity, and problem-solving skills. When listening to a story, learners must follow the narrative structure, identify cause-and-effect relationships, and predict outcomes. This not only enhances comprehension but also develops higher-order thinking skills [2]. For example, stories with complex plots or moral dilemmas encourage learners to analyze characters' motivations and actions, fostering critical evaluation and decision-making abilities.

Moreover, storytelling aids in memory retention. The narrative format of stories, with its logical sequence of events and emotional appeal, makes information easier to remember compared to isolated vocabulary lists or grammar rules [5]. This is particularly beneficial for young learners, whose memory systems are still developing. Activities like sequencing story events or creating story maps further reinforce memory and organizational skills.

Emotional and Social Benefits. The emotional impact of storytelling is one of its most powerful features. Stories evoke emotions such as joy, sadness, excitement, or empathy, creating a strong connection between the learner and the narrative. This emotional engagement enhances motivation and makes the

learning experience more enjoyable [8]. Additionally, stories that depict relatable characters and situations allow learners to develop empathy, understanding the perspectives and emotions of others.

Storytelling also promotes social interaction and collaboration. In group storytelling activities, learners work together to create or enact stories, which helps build teamwork and communication skills. These collaborative experiences foster a sense of community in the classroom, creating a supportive environment where learners feel valued and motivated to participate [4].

Cultural Benefits. Another significant advantage of storytelling is its role in promoting cultural awareness. Stories often reflect the values, traditions, and perspectives of the cultures they originate from, offering learners a window into different ways of life. Exposure to diverse stories helps young learners appreciate cultural diversity and develop an inclusive mindset [11]. For example, reading or listening to folk tales from different countries can spark discussions about cultural similarities and differences, broadening learners' horizons.

In multilingual and multicultural classrooms, storytelling can also serve as a bridge for cross-cultural communication. Teachers can incorporate stories from learners' own cultural backgrounds, validating their identities and fostering mutual respect among peers. This approach aligns with global education goals, which emphasize the importance of cultural competence in today's interconnected world.

The Holistic Impact of Storytelling. The multifaceted benefits of storytelling make it a unique and invaluable tool in ELT. By simultaneously addressing linguistic, cognitive, emotional, social, and cultural aspects of learning, storytelling provides a comprehensive framework for language education. Its ability to engage learners on multiple levels ensures that they not only acquire language skills but also develop as empathetic, critical, and culturally aware individuals. As educational practices continue to evolve,

storytelling remains a timeless and versatile approach to fostering meaningful learning experiences.

Challenges and Solutions in Storytelling Integration. Despite its transformative potential, the integration of storytelling into English Language Teaching (ELT) is fraught with challenges that require careful consideration. These obstacles, while varied in nature, often stem from practical limitations, pedagogical complexities, and systemic barriers. Addressing these challenges is essential to ensure that storytelling fulfills its promise as a dynamic tool for language education.

One significant hurdle is the lack of adequate preparation and training for teachers. Many educators feel unprepared to employ storytelling techniques effectively, especially when it comes to using digital tools. Traditional storytelling demands skills such as expressive narration and the ability to engage an audience, which are not commonly emphasized in teacher training programs [7]. The shift to digital storytelling introduces further complexities, as it requires proficiency with multimedia platforms and familiarity with digital content creation [10]. Without sufficient support, teachers may lack the confidence to adopt storytelling in their classrooms, limiting its widespread implementation.

Resource limitations also pose a critical challenge, particularly in underfunded schools or regions with limited access to technology. Traditional storytelling relies on the availability of high-quality storybooks or culturally relevant narratives, which can be difficult to source. In the case of digital storytelling, the requirements extend to hardware, software, and internet connectivity, which are not uniformly available across educational contexts [11]. These disparities underscore the need for systemic investment in resources that support innovative teaching methods.

Moreover, the diverse needs and preferences of learners add complexity to the integration of storytelling. In classrooms with students of varying

language proficiencies, some may struggle to follow narratives due to limited vocabulary or comprehension skills. Others may find it challenging to relate to the content if it does not resonate with their cultural backgrounds or personal interests [2]. Teachers, therefore, face the dual challenge of selecting appropriate stories and ensuring that their delivery accommodates diverse learners.

For digital storytelling, the process of content creation presents additional obstacles. Teachers and students alike may find it intimidating to create digital stories, especially if they are unfamiliar with the tools required. The pressure to produce visually appealing and technically polished stories can detract from the pedagogical objectives of the activity, leading to frustration rather than engagement [10]. Digital storytelling often employs creolized texts (complex combinations of verbal and non-verbal elements) which require educators to navigate the psycholinguistic dynamics of suggestion and manipulation. Truba et al. [14] underscore the importance of understanding these dynamics to enhance the efficacy of storytelling while maintaining ethical communication practices.

Addressing these challenges requires a multifaceted approach. The professional development of teachers is paramount, with targeted training programs designed to enhance both traditional and digital storytelling skills. Workshops and online courses can provide practical guidance on creating and delivering stories effectively, while also familiarizing teachers with accessible digital tools [7]. Equipping educators with these skills not only enhances their confidence but also ensures that storytelling becomes a sustainable and impactful component of their teaching repertoire.

To mitigate resource constraints, schools and policymakers must prioritize access to storytelling materials and platforms. Open-access resources, such as free digital storytelling tools and public-domain story collections, offer a cost-effective solution. Collaborations with local libraries or cultural

organizations can further expand the availability of stories that reflect diverse traditions and experiences [8]. These initiatives help ensure that storytelling remains an inclusive practice, accessible to all learners regardless of their socioeconomic background.

Engaging learners of all abilities and interests requires a differentiated and inclusive approach. Teachers can adapt storytelling activities to suit varying levels of language proficiency, incorporating visual aids, gestures, or interactive elements to support comprehension. Selecting culturally relevant stories or encouraging students to contribute their own narratives fosters a sense of ownership and connection, making the learning experience more meaningful [2].

Simplifying the process of digital storytelling is another important step. Teachers and students can start with basic tools and templates, gradually building their skills and confidence. Collaborative projects, where learners work in groups to create digital stories, can distribute the workload and promote teamwork. This approach not only reduces the technical burden but also enhances the social and communicative aspects of storytelling [10].

Ultimately, the successful integration of storytelling in ELT depends on a supportive ecosystem that values and invests in innovative teaching methods. Schools, educators, and policymakers must work collaboratively to address the challenges of training, resources, and inclusivity. By fostering an environment that encourages the creative use of narratives, they can unlock the full potential of storytelling to transform language education for young learners.

Conclusions and research perspectives. Storytelling has proven to be a transformative tool in English Language Teaching (ELT), especially for young learners. Its unique capacity to integrate linguistic, cognitive, emotional, and social dimensions of learning elevates it beyond a simple teaching strategy to a comprehensive pedagogical approach. By providing authentic and contextualized language input, storytelling facilitates

natural language acquisition, enhances critical thinking, and fosters cultural awareness. The use of narratives not only engages learners emotionally but also creates a meaningful and enjoyable learning experience. With the advent of digital technologies, storytelling has evolved into a multimodal educational method that aligns with the preferences and learning styles of today's digitally native students.

However, the successful integration of storytelling into ELT classrooms is not without challenges. Teachers often feel unprepared to employ storytelling techniques effectively, particularly in digital formats, due to a lack of adequate training and resources. The availability of suitable materials, both traditional and digital, remains uneven, especially in underfunded educational contexts. Furthermore, addressing the diverse needs of learners within storytelling activities requires thoughtful adaptation and inclusivity. These challenges highlight the need for a concerted effort among educators, institutions, and policymakers to optimize the use of storytelling in language education.

To ensure that storytelling reaches its full potential, several critical measures must be taken. Teacher training programs should prioritize the development of storytelling skills, including the delivery of compelling narratives and the integration of digital tools. Practical workshops and online courses can provide educators with the necessary confidence and expertise to make storytelling a central part of their teaching repertoire. At the same time, schools and educational institutions must invest in resources to support storytelling initiatives. This includes providing access to high-quality story collections, technological tools, and internet connectivity in classrooms. Collaborations with libraries and cultural organizations can further enrich the pool of available materials, ensuring that stories reflect diverse cultural and linguistic backgrounds.

Incorporating storytelling into the curriculum also requires a commitment

to inclusivity. Teachers should select stories that resonate with their students' cultural contexts and encourage learners to contribute their own narratives. Differentiated instruction strategies can help accommodate varying levels of language proficiency, making storytelling accessible and engaging for all students. Simplifying the process of digital storytelling, particularly for beginners, can further enhance its integration into classrooms. Starting with basic tools and templates allows both teachers and students to build confidence before progressing to more complex projects. Collaborative storytelling activities can reduce the technical burden and simultaneously foster teamwork and social interaction.

Looking ahead, storytelling holds immense potential to continue evolving as an educational practice. Technological advancements, such as artificial intelligence and gamification, offer

exciting opportunities to expand the scope of storytelling in ELT.

The prospects for further research.

Future research should explore the long-term impacts of storytelling on language proficiency and learner development, as well as innovative methods to integrate narratives into hybrid and digital learning environments. By embracing the creativity and inclusivity inherent in storytelling, educators can inspire a generation of language learners who are not only proficient in English but also empathetic, critical thinkers equipped to navigate a globalized world.

Storytelling remains a timeless and adaptable tool that meets the evolving needs of modern education. With thoughtful implementation and support, it can transform language learning into a dynamic and enriching experience, leaving a lasting impact on young learners.

REFERENCES

1. Alimohammadirokni, M. (2015). Contributions of Grand Linguistic Theories to Second Language Acquisition Research and Pedagogy. *International Journal of English Linguistics*, 5(6), 95. DOI: <https://doi.org/10.5539/ijel.v5n6p95> [in English].
2. Backes, L., Felicetti, V.L., & Almeida, F.A.P.D. (2024). Storytelling: recontextualizing language in literacy for student learning. *Signo*, 49(96), 137-151. DOI: <https://doi.org/10.17058/signo.v49i96.19387> [in English].
3. Centeno Centeno, M.D.S., Rivera Rugama, M.D.C., Sierra Herrera, L.R., & Lagos Reyes, W.G. (2021). Storytelling as a Pedagogical Strategy to Teach English Language Vocabulary to Children. *Revista Multi-Ensayos*, 2-6. DOI: <https://doi.org/10.5377/multiensayos.v7i2.12151> [in English].
4. Cindrić, I., & Milković, I. (2023). Storytime in English Language Teaching – Teachers' Practices, Attitudes, and Challenges. *ELOPE: English Language Overseas Perspectives and Enquiries*, 20(2), 83-101. DOI: <https://doi.org/10.4312/elope.20.2.83-101> [in English].
5. Ghofur, E. H., & Nurhayati, S. (2023). Multimedia-Based Storytelling Learning Media Effectivity For Early Childhood's Expressive Language Skill Development. *Jurnal Obsesi: Jurnal Pendidikan Anak Usia Dini*, 7(6), 6677-6686. DOI: <https://doi.org/10.31004/obsesi.v7i6.4446> [in English].
6. Grygorieva, T., Mykhailova, O., & Harashchuk, K. (2023). The use of video materials in the formation of linguosociocultural competence of senior school learners. *Zhytomyr Ivan Franko state university journal. Pedagogical sciences*, № 3(114), 176-189. DOI: [https://doi.org/10.35433/pedagogy.3\(114\).2023.176-189](https://doi.org/10.35433/pedagogy.3(114).2023.176-189) [in English].
7. Hulu, M.W.K. (2024). Difficulties Encountered by English Teachers in Using Storytelling to Teach Young Learners. *EBONY: Journal of English Language Teaching, Linguistics, and Literature*, 4(1), 88-96. DOI: <https://doi.org/10.37304/ebony.v4i1.11918> [in English].

8. Khayati, N. (2024). The role of storytelling improving early childhood speaking skills. *Journal of Language, Literature, and Teaching*, 6(1), 12-23. DOI: <https://doi.org/10.35529/jllte.v6i1.12-23> [in English].
9. Krashen, S.D. (1985). *The Input Hypothesis: Issues and Implications*. Longman [in English].
10. Maya, L., Sumarni, S., & Suseno, M. (2022). Digital storytelling to support young learners' english vocabulary development. *Jurnal Bahasa Lingua Scientia*, 14(1), 145-163. DOI: <https://doi.org/10.21274/lis.2022.14.1.145-163> [in English].
11. Ong, C., & Aryadoust, V. (2022). A review of digital storytelling in language learning in children: methods, design and reliability. *Research and Practice in Technology Enhanced Learning*, 18, 011. DOI: <https://doi.org/10.58459/rptel.2023.18011> [in English].
12. Polkinghorne, D. (1988). *Narrative knowing and the human sciences* (Nachdr.). Albany, NY: State Univ. of New York Press [in English].
13. Tropman, J., & Gardner, H. (1985). Frames of the Mind: The Theory of Multiple Intelligences. *Journal of Policy Analysis and Management*, 4(3), 476. DOI: <https://doi.org/10.2307/3324261> [in English].
14. Truba, H., Khrapatyi, S., Harashchuk, K., Shvets, D., & Proskurnia, A. (2024). Psycholinguistic underpinnings of image formation: Suggestion and manipulation in the educational network discourse. *Thinking Skills and Creativity*, 52, 101496. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.tsc.2024.101496> [in English].
15. Vygotsky, L.S., & Cole, M. (1978). *Mind in Society: Development of Higher Psychological Processes*. Harvard University Press [in English].

Received: February 17 2025

Accepted: March 10, 2025

UDC 372.8

DOI 10.35433/pedagogy.1(120).2025.19

EDUCATIONAL ROBOTICS INTEGRATION INTO THE SCHOOL LEARNING PROCESS

O. M. Kryvonos*, M. P. Kryvonos**

The article deals with the relevance of introducing educational robotics into the modern educational process of general secondary education institutions. The authors substantiate that the development of the digital economy requires specialists with skills in programming, designing and working with robotic systems. In the article, the authors analyse the main areas of integration of robotics elements into the school curriculum, in particular through computer science courses and STEM education. It shows that robotics is an interdisciplinary field that combines knowledge of physics, mathematics, computer science, cybernetics and other sciences. The authors pay special attention to the role of educational robotics in shaping the digital competence of students, developing their critical and engineering thinking, as well as teamwork skills.

The article identifies the key platforms used to teach the basics of robotics, in particular Lego, Arduino and Raspberry Pi, and their relevance to the age groups of students. It describes examples of the use of robotics platforms for solving practical problems in out-of-school and school education.

The study highlights methods of integrating educational robotics, such as project activities, task-based approach, and participation in competitions. It emphasises the importance of preparing teachers to introduce robotics into the educational process.

The article also discusses the challenges associated with the introduction of educational robotics, in particular the need to update the material and technical base and develop appropriate curricula. The results of the study confirm that educational robotics helps to increase the motivation of students to learn, allows them to integrate modern technologies into the educational process, and prepares young people for professional activities in the field of technology. Perspectives for further research focus on studying the impact of educational robotics on the formation of students' key competencies and the effectiveness of various methodological approaches to its teaching.

Keywords: educational robotics, STEM education, digital competence, programming, robotic platforms, innovative learning.

---

* Candidate of Pedagogical Sciences (PhD in Pedagogy), Docent
(Zhytomyr Ivan Franko State University)
krypton@zu.edu.ua

ORCID: 0000-0002-4211-6541

** Assistant

(Zhytomyr Ivan Franko State University)
kryvonos-m@zu.edu.ua

ORCID: 0000-0001-7563-2692

ІНТЕГРАЦІЯ ОСВІТНЬОЇ РОБОТОТЕХНІКИ У ШКІЛЬНИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ПРОЦЕС

О. М. Кривонос, М. П. Кривонос

У статті розглядається актуальність впровадження освітньої робототехніки в сучасний навчальний процес закладів загальної середньої освіти. Обґрунтовано, що розвиток цифрової економіки потребує фахівців, які володіють навичками програмування, конструювання та роботи з робототехнічними системами. Автори статті аналізують основні напрями інтеграції елементів робототехніки у шкільну програму, зокрема через курси інформатики та STEM-освіту. Показано, що робототехніка є міждисциплінарною галуззю, яка об'єднує знання з фізики, математики, інформатики, кібернетики та інших наук. Особливу увагу приділено ролі освітньої робототехніки у формуванні цифрової компетентності здобувачів освіти, розвитку їхнього критичного та інженерного мислення, а також навичок командної роботи.

Визначено ключові платформи, що використовуються для навчання основам робототехніки, зокрема Lego, Arduino та Raspberry Pi, і їх відповідність віковим групам здобувачів освіти. Описано приклади використання робототехнічних платформ для вирішення практичних завдань у позашкільній та шкільній освіті.

У дослідженні висвітлюються методи інтеграції освітньої робототехніки, такі як проектна діяльність, задачний підхід та участь у змаганнях. Наголошено на важливості підготовки педагогів до впровадження робототехніки в навчальний процес.

У статті також розглянуто виклики, пов'язані з упровадженням освітньої робототехніки, зокрема необхідність оновлення матеріально-технічної бази та розробки відповідних навчальних програм. Результати роботи підтверджують, що освітня робототехніка сприяє підвищенню мотивації здобувачів освіти до навчання, дозволяє інтегрувати сучасні технології у навчальний процес і готує молодь до професійної діяльності у сфері технологій. Перспективи подальших досліджень спрямовані на вивчення впливу освітньої робототехніки на формування ключових компетентностей учнів та ефективності різних методичних підходів до її викладання.

Ключові слова: освітня робототехніка, STEM-освіта, цифрова компетентність, програмування, робототехнічні платформи, інноваційне навчання.

Introduction of the issue. The development of society depends on the ability of its citizens to effectively use the means of modern information and communication technologies, requires specialists who can develop rapidly, integrate their knowledge into other fields, adapt to constant change, use the acquired knowledge in real situations, take an active position as developers, not as passive recipients of knowledge or consumers of technology. Therefore, the training of the modern generation of young people who know how to design, program, and use robotic systems is linked to the requirements of today. The labour market is increasingly demanding specialists whose existence used to seem fantastic, such as drone operators, robot operators, robot service engineers, robotics programmers, designers of smart homes, roads, etc. As such, the introduction of robotics elements into the educational process is becoming a necessity.

Robotics is an applied science studying the design, development, construction, operation, and use of robots [37]. Nowadays, robotics is an applied science that deals with the development of automated systems and robots designed to replace humans in difficult and dangerous conditions [24].

The emergence of a public demand for training engineering personnel for the digital economy has defined a new direction in the content of schoolchildren's education – learning the basics of robotics. Robotics is currently considered in educational practice as a new direction in the content of education and as a new learning technology. A significant amount of robotics education is closely related to algorithmization and programming.

The introduction of the basics of robotics into the educational process has formed a new area in education – *educational robotics*. Educational robotics combines knowledge from various subjects and fields of knowledge

(physics, mathematics, biology, chemistry, technology, computer science, drawing, cybernetics, mechatronics), provides students with practical experience to understand the technological components of automated systems, allows students of all ages to engage in the process of innovative and scientific and technical creativity, and helps students develop skills in practical engineering problem solving. *The main idea behind educational robotics* is the idea of advanced learning, i.e., teaching technologies that will be needed in the future.

Current state of the issue. Ukrainian scientists and educators are also actively researching the development of robotics in education. In particular, the works of N. Morze [15], O. Strutynska [19], V. Hlazova [9], S. Baranova [5], I. Kabak [11], Y. Buta [7] and others consider aspects of robotics integration into the educational process. Today, Ukraine is actively searching for ways to introduce robotics into the educational process of educational institutions. Among the researchers and practitioners dealing with this topic, we can single out such specialists as N. Morze, R. Belzetskyi, D. Borovyk, A. Vasyliuk, M. Hladun, S. Dziuba, O. Zadorozhna, I. Kit, O. Kit, P. Klymenko, Yu. Kovalov, D. Kozhem'aka, T. Lysenko, V. Lutsenko, A. Luchkovskyi, O. Martyniuk, H. Michurina, K. Nifantiev, V. Nikolaichuk, I. Onishchuk, S. Pakhachuk, V. Sokolov, M. Umryk, S. Khachatrian, B. Shevel and others.

However, the analysis of existing experience and our own observations show that the development of robotics in the educational process in Ukraine is still not receiving enough attention.

Regrettably, despite the interest of students in robotics, most teachers are unable to introduce the basics of robotics into the educational process as they lack the necessary training. This problem is not unique to Ukraine. For example, the United States has introduced a national programme to train teachers who are ready to work in a unified system of science and technology. Something similar is being implemented in China, England, and Australia [11].

Aim of the research lies in analysing the role of educational robotics in modern

education, identifying key approaches to its implementation in the learning process, and justifying the need to integrate robotics elements into the school curriculum, in particular computer science, to develop students' technical thinking, creativity and digital competence.

The following **methods** were used in the study: analysis and synthesis (for reviewing literature, experience of introducing robotics into the educational process, and for structuring information about technological platforms); comparison (for assessing different robotics platforms (Lego, Arduino, Raspberry Pi) and their adaptability to different age groups); systematisation (for classifying educational robotics tools and methods by functional and age criteria); descriptive method (for formulating conclusions about the impact of educational robotics on solving problems).

Results and discussion. Nowadays, according to the state education standard, an individual educational field 'Robotics' does not exist. However, the Ministry of Education and Science has already taken some steps to combine related subjects into one integrated course.

In general, the study of robotics elements occurs sporadically at the subject level during the study of a school computer science course as a separate topic or module. Currently, the basics of robotics are taught mainly in the system of additional education of schoolchildren in clubs, electives, educational centres of scientific and technical creativity, modern innovation centres, and private educational institutions.

As a rule, the basics of robotics are taught to the youngest students, encouraging them to learn more complex topics in the future. The study of robotics elements in the school computer science course activates additional cognitive activities in students, increases their motivation to study complex theoretical material, and changes their attitude to complex disciplines of the natural and mathematical cycle.

Therefore, we note that *the purpose of educational robotics* is developing the abilities of children who are interested in robotics, implementing their creative ideas

in practice through design, modelling, programming using modern computer technologies and intelligent designers.

The main tasks of implementing the study of the basis of robotics in the educational process are as follows: acquaintance of students with the basic technologies used in the creation of robots; demonstration of the possibilities of robotics as one of the main areas of scientific and technological progress; disclosure of interdisciplinary links with physics, mathematics, computer science; formation of students' skills in working with technical devices and skills in practical solution of actual engineering and technical problems; formation of students' skills and abilities in designing, modelling and constructing; developing students' project skills, mastering the methods of conducting experiments; developing students' scientific outlook; increasing students' motivation to invent and create their own robotic systems; strengthening students' specialised training, their orientation towards engineering and technical professions; forming and developing students' sustainable motivation to learn; learning the rules of competitions in design, programming and robotics.

It is important to note that learning the basics of robotics is based on the "three pillars": design, modelling, and construction, which are based on programming.

A significant amount of robotics education is closely related to algorithmization and programming. Without mastering the concepts of algorithm, basic control algorithmic structures and their use in programming, it is impossible to master the control of a robotic structure, as well as to solve such problems as robot movement in space and obstacle avoidance using sensors, movement along a given trajectory, etc.

The main principle that should be followed in the process of teaching the basics of robotics: *from simple to complex*. It is also necessary to rationally *plan the time for studying*, because, in general, training takes place during extracurricular activities.

Robotics involves solving practice-oriented problems. And the teacher

should not give students ready-made solutions right away. It is important to teach students how to formulate questions, put forward hypotheses, look for ways to solve problems, and analyse the results of their work. The teacher should understand that different students may get different results. Students, in turn, must understand that to solve a problem, they must acquire new knowledge, conduct research, analyse the results, and draw conclusions.

In this regard, it is advisable to teach robotics using a task-based approach. By "task-based approach" we mean a special method of teaching using tasks; but "as a kind of a broader method – the method of appropriately selected tasks, which is based on learning through tasks, when in the educational process students acquire new theoretical knowledge in the course of solving an educational applied task, and the educational task itself is considered as a certain means of mastering new theoretical material".

Nevertheless, the most appropriate and easiest way to learn the basics of robotics is as part of a school computer science course. And, as we said, learning should start with the simplest things.

That's why the use of LEGO in the educational process can be considered a propaedeutic course in robotics. After all, LEGO has developed a number of construction sets, including robotic constructors that can be programmed.

The LEGO WeDo construction set can be used to teach the basics of robotics in primary school. In addition to the standard LEGO parts (slats, axles, wheels, gears), it consists of a set of sensors and actuators that can be connected to USB. It also includes software in the form of an intuitive programming environment based on Scratch. In addition, the kit comes with a set of 12 tasks that are separate projects with a step-by-step description of how to complete them. This allows students to assemble and program models on their own, and then use them to complete practical tasks.

In secondary school, the most popular construction set is LEGO Mindstorms NXT.

It also consists of standard parts, and it also has sensors, motors and the NXT programmable unit. It is the presence of a separate programmable unit in combination with a high-level programming environment that makes this set a serious tool that allows you to create robots that can perform quite complex tasks. At the same time, this constructor is simple and flexible in use, it makes it possible to select parts for almost any task, and the combination of several sets allows you to solve a rather complex task.

TETRIX, a robotics construction set designed specifically for robotics classes or lessons, can be used to teach robotics elements in high school. The workflow is designed so that students can assemble at least one robot during the lesson. The main building element in the kit is beams made of lightweight aluminium alloy, which is used in rocketry. They give the three available robot models the necessary rigidity and stability. It also contains a set of metal parts, sensors, servos, and an NXT programmable unit. Robots are programmed in the RobotC language. By the way, this particular constructor is the main one used in the international FIRST Tech Challenge competition.

Programming a working robot as an autonomous device or an entire robotic complex allows students to learn various methods of modelling objects and processes, as well as the principles of autonomous control of robotic objects. Robot control, while seemingly simple, is complex and involves solving complex engineering problems. Robotics includes the study of the basic principles of calculations of the simplest mechanical systems, algorithms for their automatic operation, programming methods and principles of operation of controllers. Designing and controlling robots develops not only engineering thinking, but also self-confidence, creativity, and the ability to make non-standard decisions.

Currently, a significant number of microcontrollers and platforms are available for controlling physical processes. The vast majority of them are united by the fact that individual programming modules are combined into

an easy-to-use design.

A *robotics platform* is a set of technical components (controller, motors, connection systems) and a software component for programming (control) [13].

As the manufacture of technical components for construction is a complex and time-consuming process, ready-made platforms with a large number of modular (off-the-shelf) components and software are used to facilitate their programming. Generally, all robotic platforms are supplied in special boxes (cases) for easy storage.

Robotics platforms can be classified according to the criteria of a set of components for creating robots:

1. Designers for creating and programming robots.

The kits include a basic set of components for mounting, motors (including servos), a microcontroller ready for programming from a computer or smartphone, instructions for assembling ready-made robot models, and a programming tool. All of these kits contain enough parts to build and program at least one robot with a repeating function. You can program a robot to perform certain actions using visual programming languages (Scratch, Blockly).

This group includes Lego, Lego Mindstorm, JIMU, MakeBlock, Robobloq, Ubtech Jimu Robot, Robotis dream.

It should be noted that Lego is the most commonly used construction set in Ukraine when studying robotics elements.

2. Programmable circuit kits.

The kits have an interface with additional add-ons, which simplifies the process of designing and connecting peripherals. Typically, the set includes a variety of sensors, different types of motors and other components, which does not limit students to creating only robots. The programming languages used here are already more complex, high-level programming languages such as C++, Python, etc.

The Arduino and Raspberry Pi platforms are widely used in the study of the basics of robotics.

The Raspberry Pi is a miniature and very lightweight single-board computer with a Linux (Raspbian) operating system developed by the British company

Raspberry Pi Foundation in 2012. It was originally intended as a low-cost option for learning programming, but quickly gained popularity in other areas, including robotics. Today, there are already eight versions of this computer, each with its own specifications and price. It consists mainly of a fully assembled four-layer printed circuit board, to which you also need to order a case, power supply and memory cards separately, and it is possible to connect a monitor, keyboard, mouse, camera, microphone with speakers, as well as special sensors and actuators. Due to its compact size, it is very convenient to use.

The official language used to program the Raspberry Pi is Python. You can learn Python from the 7th grade, when students already understand computer science. And using a Raspberry Pi-based robot in combination with computer science lessons will improve the learning of programming.

Arduino is a hardware computing platform whose main components are an I/O board and a development environment. Like Raspberry Pi, Arduino is a single-board computer.

Arduino is an open source platform for working with a variety of physical objects. It is a board with a microcontroller and a development environment for creating software. The platform was released in 2005 as a tool for students of the Interaction Design Institute Ivrea (IDII) in Italy [32].

There are many types of Arduino platforms. Each of them is characterised by its size, number and purpose of outputs, frequency, and microcontroller memory. But they have a common feature in that they are interchangeable. In addition, the presence of expansion boards (shields) also increases its functionality. Shields (except for small modules and the LilyPad board) are connected to the Arduino using the pin connectors on them. Thus, shields can provide an Internet connection, wireless communication for some Arduino devices, recording data on microSD cards, controlling DC motors, sending SMS messages, making calls, exchanging data via GPRS, overlaying text on analogue video, etc.

For a more in-depth study of the basics of robotics, the Arduino platform is best used in high school, as Arduino's

capabilities are broader than Raspberry Pi's due to the more powerful C++ programming language, which is now used in a large number of not only software projects but also devices. Thus, with Arduino, students will be able to create more projects, while also using their creative and technical knowledge.

Thus, thanks to its simple and intuitive programming environment, wide range of expansion boards, and affordable price, Arduino has a number of advantages over other similar platforms. It is ideal as a starting platform for developing robotics skills for beginners. Gradually, it allows you to program actions to control any mechanism, including complex constructors and robots.

However, the Arduino platform has a drawback. There are expansion boards that require soldering connectors or wires, which, in turn, can be dangerous for students. For this reason, it is better to look for analogues of these boards with built-in connectors so that you do not need to use a soldering iron.

3. Designers for physical experiments without programming.

A separate group includes construction sets that are not designed to create robots, but are well suited for learning the basics of automation and performing physical experiments without programming. These are, for example, Engino STEM, Fischertechnik, Lego Science and Technology, BitKit Hydraulics, etc. They are mainly used to teach younger children.

It should be noted that each of these robotic platforms is aimed at certain age groups and allows solving certain types of tasks.

However, experience shows that Lego and Arduino-based kits are mostly used to teach the basics of robotics. In our opinion, this is primarily due to the active advertising of these brands, a sufficient number of educational materials that are freely available and the use of these platforms exclusively in robotics competitions and contests.

Since most robotics kits can be programmed, all robotics constructors are also divided into groups depending on *the*

programming language:

- use of visual programming (Scratch by Massachusetts Institute of Technology and Blockly by Google);
- use of high-level programming languages (most often C++);
- no programming support.

Another criterion that can be used to classify robotics platforms is the *function of controlling* (programming) the robot via a smartphone and/or tablet:

- Windows, Mac OS, Linux (for programming robots from a computer);
- iOS, Android (for programming robots from mobile devices);
- no support.

As students of different age groups are engaged in the basics of robotics, all the designers can be *divided by age*:

- under 6 years old;
- 6-8 years old;
- 8-12 years old;
- 12 years and older.

However, despite all the obstacles that arise on the way to the development of robotics, the interest of students of all ages in the classroom is only growing. But learning will be more effective and productive if students use their knowledge in real-life situations. One of the best ways to showcase the results of their work is through group games, contests, competitions, championships, and olympiads. After all, participation in such events enables students to consolidate their knowledge, forms an adequate self-assessment of their capabilities, and motivates them to continue working.

Robotics has been included in the programmes of many championships and competitions, and the participation of Ukrainian teams in them contributes to the development of the study of the basics of robotics in our country. For example, the World Robot Olympiad, the All-Ukrainian STEM Festival ROBOTICA, the FIRST Tech Challenge tournament, the INFOMATRIX international computer project competition, WoldSkills Ukraine, and the Asimov Olympics robotics competition, the All-Ukrainian Online Robotics Competition, the Robotics and Intelligent Machines section of the Intel Techno Ukraine All-Ukrainian Science and Technology

Competition, the Sikorsky Challenge Science Festival, the Robotics section of the Junior Academy of Sciences, science picnics, hackathons, etc.

Therefore, it is worth noting that working with students in robotics clubs, electives, and additional classes makes it possible to train specialists with a new way of thinking, capable of solving problems using modern tools: computer-aided design systems, computer modelling environments, automatic control, and, as a result, capable of making a breakthrough in modern science and technology.

Considering the large number of robotics competitions involving more and more participants, it can be noted that sports (competitive) robotics is rapidly developing alongside educational robotics.

Learning based on sports robotics encourages students to explore ideas, control objects, test many different engineering solutions, ask questions, make observations, collect data, and form hypotheses about what they are working with. In addition, students see the result immediately: either everything is done correctly and the robot works, or there is a mistake somewhere and the robot does not work. That is, there is instant feedback in such activities. Also, robotics allows students to visualise their decisions that they make to solve a problem. It is also important that sports robotics encourages teamwork.

Although, as practice shows, children are both quickly carried away and quickly lose interest in solving a problem if the slightest difficulty arises on the way. The teacher should intervene here and help find different ways to win, motivate students in solving problems, and aim them at the result.

Conclusions and research perspectives. As a result of the study of the problem of educational robotics, the following conclusions can be drawn: the introduction of robotics in education creates new opportunities for the development of modern skills in students, such as technical thinking, skills in working with innovative technologies, creativity and teamwork (this meets modern educational needs and

contributes to the formation of digital competence, which is an important component for the successful self-realisation of young people in the digital economy; educational robotics is becoming a powerful tool for strengthening schools.

Therefore, the introduction of robotics in education, in particular in the school computer science course, promotes the integration of new technologies into the learning process, develops skills that meet the requirements of modern society, and creates the preconditions for preparing young people for successful professional activities in the field of technology.

Perspectives for further research in educational robotics include methodological aspects of its integration into the educational process, development of students' digital and technical competence, teacher training, improvement of educational platforms and technologies, and use of robotics as a career guidance tool. Significant directions include researching the effectiveness of different teaching approaches, the impact of robotics on students' critical thinking and creativity, developing professional development courses for teachers, introducing artificial intelligence and cloud technologies into education, and analyzing the role of robotics in choosing a future profession.

REFERENCES (TRANSLATED & TRANSLITERATED)

1. Correll, N., Hayes, B., Heckman, C., & Roncone, A. (2022). *Introduction to autonomous robots: mechanisms, sensors, actuators and algorithms*. MIT Press, ch. 1 [in English].
2. Pedersen, B.K.M.K., Lepuschitz, W., Merdan, M., Koppensteiner, G., Balogh, R., & Obdrzalek, D. (2022). Taxonomy for Educational Robotics at Schools. In W. Lepuschitz, M. Merdan, G. Koppensteiner, R. Balogh, & D. Obdrzalek (eds.). *Robotics in Education*. RiE 2022. Lecture Notes in Networks and Systems. Cham: Springer, vol. 515, 103-116. DOI: 10.1007/978-3-031-12848-6_9 [in English].
3. Joint Economic Committee. (2012). *STEM Education: Preparing for the Jobs of the Future* (Report). Washington, DC: United States Congress. Retrieved from: http://www.jec.senate.gov/public/_cache/files/6aaa7e1f-9586-47be-82e7-326f47658320/stem-education---preparing-for-the-jobs-of-the-future-.pdf [in English].
4. Baranov, S.S. (2021). Klasifikatsiya robototekhnichnykh platform ta hotovykh tekhnichnykh rishen' dlya navchannya uchniv osnov robototekhniki [Classification of robotic platforms and ready-to-use technical solutions for teaching students the basics of robotics]. *Open Educational E-Environment of Modern University*. Retrieved from: <https://openedu.kubg.edu.ua/journal/index.php/openedu/article/view/2414-0325.2021.111/380> [in Ukrainian].
5. Baranov, S.S. (2021). Robototekhnika yak komponent paradyhmy navchannya STREAM [Robotics as a component of the STREAM learning paradigm]. *Open Educational E-Environment of Modern University*. Retrieved from: <https://e-journals.udu.edu.ua/> [in Ukrainian].
6. Bezpoyasny, B.S. (2017). *Osoblyvosti vyvchennya robototekhniki z vykorystanniam Lego Mindstorms EV3 (spetsial'nyy kurs dlya vchyteliv, treneriv, nastavnykiy Lego-osvitnikh proham)* [Features of studying robotics using Lego Mindstorms EV3 (special course for teachers, trainers, mentors of Lego-education programs)]. Cherkasy, 75 [in Ukrainian].
7. But, Y. (2022). Sportyvna robototekhnika yak perspektyvnyy komponent systemy osvity na prykladi rukhu FIRST [Sports robotics as a promising component of the education system on the example of the FIRST movement]. V: *II Mizhnarodniy naukovopraktychniy internet-konferentsiyi "Resursno-orientovane navchannya v "3D": dostupnist', dialoh, dynamika"* – II International Scientific and Practical Internet Conference "Resource-Oriented Learning in "3D": Accessibility, Dialogue, Dynamics": zb. tez. Poltava: PUET, 90-95. Retrieved from: <https://puet.edu.ua> [in Ukrainian].
8. Glazova, V.V., & Poltoratskyi, O.V. (2020). Pidhotovka maybutnikh vchyteliv informatyky do orhanizatsiyi zanyat' z robototekhniki [Preparing future computer science teachers for organizing robotics classes]. *Zbirnyk naukovykh prats' fizyko-matematychnoho fakul'tetu DDPU – Collection of Scientific Papers of the Faculty of Physics and Mathematics of DSPU*. Sloviansk, vol. 10, 98-103 [in Ukrainian].
9. Glazova, V.V., & Surkov, M.I. (2020). *Vykorystannya robototekhniki na urokakh*

informatyky [Using robotics in computer science lessons]. Retrieved from: <https://ddpu.edu.ua> [in Ukrainian].

10. Hurzhii, A.M., Nelha, A.T., Spivak, V.M., & Itiakin, O. (2021). *Osnovy avtomatyzatsiyi ta robototekhniky* [Fundamentals of automation and robotics]. Dnipro: Garant SV, 243 [in Ukrainian].

11. Kabak, I.P. (2022). Robototekhnika yak perspektyvnyy komponent systemy osvity na prykladi rukhu WorldSkills [Robotics as a promising component of the education system on the example of the WorldSkills movement]. V: *II Mizhnarodniy naukovopraktychniy internet-konferentsiyi "Resursno-oriyentovane navchannya v "3D": dostupnist', dialoh, dynamika"* – II International Scientific and Practical Internet Conference "Resource-Oriented Learning in "3D": Accessibility, Dialogue, Dynamics": zb. tez. Poltava: PUET, 90-95. Retrieved from: <https://puet.edu.ua> [in Ukrainian].

12. Kramarenko, T.G., & Banada, O.S. (2018). Robototekhnika yak napryamok STEM-osvity ta yiyi zv'yazok z matematykoyu [Robotics as a direction of STEM education and its connection with mathematics]. *Visnyk Mizhnarodnoho doslidnyts'koho tsentru "Lyudyna: mova, kul'tura, piznannya"* – Bulletin of the International Research Center "Human: Language, Culture, Cognition". Kryvyi Rih. 99 [in Ukrainian].

13. Kryvonos, O.M., Kuzmenko, Y.V., & Kuzmenko, S.V. (2016). Review of the Arduino Nano 3.0 platform and prospects for use in the educational process [Ohlyad platformy Arduino Nano 3.0 ta perspektyvy vykorystannya v navchal'nomu protsesi]. *Information Technologies and Learning Tools*, vol. 56, no. 6, 79-80 [in Ukrainian].

14. Lutsenko, V.Y. (2015). *Vykorystannya zasobiv robototekhniky pry vyvchenni zmistovoyi liniyi "Osnovy alhorytmizatsiyi ta prohramuvannya"* [Using robotics tools in studying the content line "Fundamentals of Algorithmization and Programming"]: metod. posibnyk. Vinnytsia: MMK, 38 [in Ukrainian].

15. Morze, N., Strutynska, O., & Umryk, M. (2018). Osvitnya robototekhnika yak perspektyvnyy napryamok rozvytku STEM-osvity [Educational robotics as a promising direction for the development of STEM education]. *Elektronne naukovе spetsializovane vydannya "Vidkryte osvitnye elektronne seredovyshe suchasnoho universytetu"* – Electronic Scientific Specialized Edition "Open Educational E-Environment of the Modern University", 178-187 [in Ukrainian].

16. Morze, N.V., Trotsenko, L.O., & Hladun, M.A. (2016). *Osnovy robototekhniky* [Fundamentals of robotics]: pidruchnyk. Kamianets-Podilskyi: PP Buinytskyi O.A., 184 [in Ukrainian].

17. Skrypnyk, V.I., & Skrypnyk, O.O. (2019). Osvitnya robototekhnika yak napryamok suchasnoyi STEM-osvity [Educational robotics as a direction of modern STEM education]. *Upravlinnya shkolyu – School Management*, no. 13-15, 2-10 [in Ukrainian].

18. Strutynska, O.V. (2020). *Teoretychni ta metodolohichni osnovy pidhotovky maybutnikh uchyteliv informatyky do vykladannya navchal'noyi robototekhniky u serednikh navchal'nykh zakladakh* [Theoretical and methodological foundations of preparing future computer science teachers for teaching educational robotics in secondary education institutions]: monograph. Kyiv, 505 [in Ukrainian].

19. Strutynska, O.V. (2020). Aktual'nist' vprovadzhennya osvitn'oyi robototekhniky v ukrayins'ki shkoly [Relevance of introducing educational robotics into Ukrainian schools]. *Vidkryte osvitnye elektronne seredovyshe suchasnoho universytetu – Open Educational E-Environment of the Modern University*. Retrieved from: <http://openedu.kubg.edu.ua/journal/index.php/openedu/article/view/254> [in Ukrainian].

20. Yashan, B., & Skrypnychuk, N. (2021). Intehratsiya kursiv robototekhniky yak odnoho z napryamkiv STEM-osvity u vyvchennya shkil'noho kursu informatyky [Integration of robotics courses as one of the directions of STEM education in studying the school computer science course]. V: *Metodychniy systemi navchannya osnovam tekhniky ta robototekhniky yak skladovoyi STEM-osvity – Methodical system of teaching the basics of technology and robotics as a component of STEM education*: zb. tez za materialamy Vseukr. nauk.-prakt. konf. Chernivtsi, 141-144 [in Ukrainian].

Received: January 24, 2025
Accepted: February 14, 2025

UDC 37.091.33:004.9:81'243

DOI 10.35433/pedagogy.1(120).2025.20

THE USE OF COMPUTER PROGRAMS IN THE MODERN EDUCATIONAL PROCESS AND THEIR IMPORTANCE IN TEACHING FOREIGN LANGUAGES

V. I. Kulak*

This article examines the possibilities of using database management systems using Microsoft Access as an example and their role in the process of teaching foreign languages in educational institutions. The main advantages of using databases for organizing the educational process, their efficiency and ease of use for both teachers and students are highlighted.

Particular attention is paid to the analysis of the possibilities of creating and organizing educational materials, planning lessons, integrating multimedia elements and automating the learning process. Methods for creating educational and methodological resources using Microsoft Access are studied and analysed, in particular, the development of interactive dictionaries, test tasks and text materials that contribute to the study of lexical units within specific topics. Such databases can contain a large number of words and expressions with the possibility of their systematization by categories, level of complexity or topics, which greatly facilitates the process of memorizing new vocabulary. Separate attention is paid to the advantages of using Microsoft Access as a tool for organizing the educational process and its significance in the context of digitalization of education.

The possibilities of monitoring student performance, creating automated reports on learning outcomes and a personalized approach to knowledge assessment are analysed. Traditional methods of learning foreign languages are compared with modern approaches based on the use of databases. The issue of developing language practice and improving students' language competencies through the integration of digital technologies into the educational process is also considered. The use of tools such as Microsoft Access contributes to increased motivation for learning, the development of independent work skills and more effective assimilation of the material, which is an important factor in the training of specialists with a high level of proficiency in a foreign language.

Keywords: Microsoft Access, teaching foreign languages, learning foreign languages, interactive learning, databases, automation.

---

* Lecturer

(Zhytomyr Ivan Franko State University)
vladislavkulak8@gmail.com
ORCID: 0000-0003-2559-8435

ВИКОРИСТАННЯ КОМП'ЮТЕРНИХ ПРОГРАМ У СУЧАСНОМУ ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ ТА ЇХ ВАЖЛИВІСТЬ У НАВЧАННІ ІНОЗЕМНИХ МОВ

В. І. Кулак

У статті розглядаються можливості використання систем керування базами даних на прикладі Microsoft Access та їх роль у викладанні іноземних мов у навчальних закладах. Висвітлено основні переваги використання баз даних для організації навчального процесу, їх ефективність, зручність використання як для викладачів, так і для студентів.

Особливу увагу приділено аналізу можливостей створення та організації навчальних матеріалів, планування уроків, інтеграції мультимедійних елементів та автоматизації навчального процесу. Вивчаються та аналізуються методи створення навчально-методичних ресурсів з використанням Microsoft Access, зокрема розроблення інтерактивних словників, тестових завдань і текстових матеріалів, які сприяють вивченню лексичних одиниць у рамках окремих тем. Такі бази даних можуть містити багато слів і виразів з можливістю їх систематизації за категоріями, рівнями складності або темами, що значно полегшує процес запам'ятовування нової лексики. Окрему увагу приділено перевагам використання Microsoft Access як інструменту організації навчального процесу та його значенню в контексті цифровізації освіти.

Проаналізовано можливості моніторингу успішності студентів, формування автоматичних звітів про результати навчання, методи персоналізованого оцінювання знань. Порівняйте традиційні методи вивчення іноземної мови з сучасними методами, які базуються на використанні баз даних. Розглянуто також питання розвитку мовних практик та підвищення рівня володіння мовою студентів шляхом інтеграції цифрових технологій у навчальний процес. Використання таких інструментів, як Microsoft Access, допомагає підвищити мотивацію до навчання, розвинути навички самостійної роботи та ефективніше засвоювати матеріал, що є важливими факторами у підготовці фахівців із високим рівнем володіння іноземною мовою.

Ключові слова: *Microsoft Access, викладання іноземних мов, вивчення іноземних мов, інтерактивне навчання, бази даних, автоматизація.*

Introduction of the issue. The rapid development of information and communication technologies (ICT) has created new opportunities for learning foreign languages, especially for expanding students' vocabulary. However, not all educational institutions and teachers fully use the potential of ICT for the effective development of students' vocabulary. It is necessary to conduct a more detailed study of this aspect of ICT use practices and identify the most effective methods and tools. There are also traditional methods of learning a foreign language that make learning not interesting and boring enough for a modern student. Writing out words separately in a notebook, organizing words in such a way that they relate to a certain context of the corresponding paragraph and topic if the text is read by the student individually, using paper dictionaries was previously the only opportunity that allowed learning a foreign language and using it in practice, further improving

Постановка проблеми. Швидкий розвиток інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) створив нові можливості для вивчення іноземних мов, особливо для розширення словникового запасу учнів. Проте не всі навчальні заклади та вчителі повною мірою використовують потенціал ІКТ для ефективного розвитку словникового запасу учнів. Необхідно провести більш детальне дослідження цього аспекту практик використання ІКТ та визначити найбільш ефективні методи та інструменти. Існують також традиційні методи вивчення іноземної мови що робить навчання не досить цікавим і нудним для сучасного студента. Випишування слів окремо собі блокнот, організація слів таким чином щоб вони відносилися до певного контексту відповідного абзацу і теми якщо текст читається студентом індивідуально, використання паперових словників раніше було єдиною можливістю, що дозволяла вивчати іноземну мову і

oneself. Regarding the study of foreign languages, it should be noted that the method of studying a foreign language has become significantly simplified these days and a large amount of information that needs to be remembered can be grouped into one separate block, which can be related to a certain category or section or topic. The development of technological solutions in this context is a rather important stage, since it is the digitalization of modern education that allows you to reorganize the possibilities of studying language material. The use of the Microsoft Access database in this area allows you to use the opportunities to create large volumes of data that contain information related to the effective study of a foreign language. The data of such a database is stored securely in a file and the interaction between them is easily refuted, which in turn allows you to effectively work in the database and learn. Thus, the study of foreign languages with the use of ICT, namely the Microsoft Access database, is relevant and requires detailed analysis.

Current state of the issue. In the modern educational paradigm, the use of information and communication technologies (ICT) is gaining increasing importance in the process of learning foreign languages and forming students' vocabulary. Scientists focus on the implementation of digital tools in the educational process, analysing their role and impact on the effectiveness of students' educational materials.

Research in this area covers a wide range of issues, including the integration of ICT into educational systems and the use of their potential to optimize the process of learning a foreign language. In the scientific works of researchers investigating this issue, various methods of integrating information and communication technologies into modern educational activities are proposed.

In particular, researcher and scientist V. Krasnopolsky paid attention not only to the general impact of ICT on the educational process, but also to the peculiarities of using multimedia resources in teaching a foreign language, which contributes to the

використовувати її на практиці надалі вдосконалюючи себе. Щодо вивчення іноземних мов слід звернути увагу на те, що метод вивчення іноземної мови в наші дні суттєво спростився і велика кількість інформації, яку слід запам'ятати можна згрупувати в один окремий блок, який може відноситися до певної категорії чи розділу або теми. Розробка саме технологічних рішень в цьому контексті є досить важливим етапом, оскільки саме цифровізація сучасної освіти дозволяє реорганізувати можливості вивчення мовного матеріалу. Використання бази даних Microsoft Access у цій сфері дозволяє використовувати можливості для створення великих обсягів даних, що носять в собі інформацію яка пов'язана з ефективним вивченням іноземної мови. Дані такої бази даних зберігаються надійно в файлі і взаємодія між ними легко спростовується, що дозволяє в свою чергу ефективно працювати в базі і вчитися. Таким чином вивчення іноземних мов з застосуванням ІКТ, а саме бази даних Microsoft Access, є актуальним і потребує детального аналізу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У сучасній освітній парадигмі використання інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) набуває все більшого значення в процесі вивчення іноземних мов та формування словникового запасу учнів. Науковці зосереджуються на впровадженні цифрових інструментів у навчальний процес, аналізують їх роль і вплив на ефективність навчальних матеріалів студентів.

Дослідження в цій галузі охоплюють широке коло питань, включаючи інтеграцію ІКТ в освітні системи та використання їх потенціалу для оптимізації процесу вивчення іноземної мови. У наукових працях дослідників, які досліджують дану проблематику, пропонуються різноманітні методи інтеграції інформаційно-комунікаційних технологій у сучасну освітню діяльність.

Зокрема дослідник і науковець В. Краснопольський, приділяв увагу не лише загальному впливу ІКТ на навчальний процес, а й особливості використання мультимедійних ресурсів у навчанні

development of students' vocabulary and phonological skills.

L. Morska is a scientist, one of the leading methodologists of Ukraine. In her work, she analyses the mechanisms of adapting digital technologies to teaching foreign languages and their role in improving the level of students' mastery of language materials.

Among modern researchers dealing with this problem, it is also worth noting R. Gurevich. His scientific research is aimed not only at studying the general aspects of the use of ICT in the process of teaching foreign languages, but also at analysing their impact on the assimilation of vocabulary material by students who are just beginning to master the language. Therefore, these scientists and many other researchers emphasize the importance of preparation for the effective use of information and communication technologies in modern educational processes. In their work, they emphasize the need to develop methodological recommendations that can help optimize the educational process. Special attention is paid to multimedia resources and interaction with online platforms that contribute to a deeper assimilation of educational materials and the development of students' communicative skills. At the same time, the issue of the use of ICT in teaching foreign languages requires further research, since some aspects of this issue have not yet been fully covered.

Aim of the research is to analyze the possibilities of Microsoft Access database usage for teaching foreign languages, as well as the convenience of using tables with student and teacher data to automate the learning process.

Results and discussion. The modern educational space is filled with a large number of digital technologies that help improve the quality of learning and contribute to the convenience of using all the advantages of digitalization of education. Teaching foreign languages is quite important, since it is an opportunity for students not only to master a foreign language, but also to realize themselves in life using language as a tool of communication. Digital technologies today

іноземної мови, що сприяє розвитку словникового запасу та фонологічних навичок студентів.

Л. Морська – науковець, один із провідних методистів України, у своїй роботі аналізує механізми адаптації цифрових технологій до навчання іноземних мов та їх роль у покращенні рівня засвоєння студентами мовних матеріалів.

Серед сучасних дослідників, які займаються цією проблемою, слід також відзначити Р. Гуревича. Його наукові дослідження спрямовані не лише на вивчення загальних аспектів використання ІКТ у процесі навчання іноземних мов, а й на аналіз їх впливу на засвоєння словникового матеріалу учнями, які тільки починають оволодівати мовою. Тому ці вчені та багато інших дослідників наголошують на важливості підготовки до ефективного використання інформаційно-комунікаційних технологій у сучасних освітніх процесах. У своїй роботі вони наголошують на необхідності розробки методичних рекомендацій, які можуть сприяти оптимізації навчального процесу. Особлива увага приділяється мультимедійним ресурсам та взаємодії з онлайн-платформами, які сприяють глибшому засвоєнню навчальних матеріалів та розвитку комунікативних навичок студентів. Водночас питання використання ІКТ у викладанні іноземних мов потребує подальшого дослідження, оскільки окремі аспекти цієї проблематики ще не висвітлені в повному обсязі.

Мета статті аналіз використання баз даних Microsoft Access для викладання іноземних мов, а також зручність у використанні таблиць з даними учнями та викладачами для автоматизації навчального процесу.

Виклад основного матеріалу. Сучасний освітній простір наповнений великою кількістю цифрових технологій, які допомагають підвищенню якості навчання і сприяють зручності використання всіх переваг цифровізації освіти. Викладання іноземних мов носить досить важливий характер, оскільки це можливість для студентів не просто опанувати іноземну мову, учнями а ще й

significantly simplify access to the necessary materials and add motivation to students in learning a language, thereby disproving the possibility of standard learning.

Modern foreign language teaching relies heavily on digital platforms, including:

- LMS systems (Moodle, Google Classroom) – provide comprehensive management of the learning process, testing, and monitoring of student progress.
- Interactive apps (Quizlet, Anki) – help you memorize vocabulary using flashcards and repetition.
- Cloud services (Google Drive, OneDrive) – used to store and share educational materials.

Microsoft Access differs from the above platforms in its ability to create structured databases for storing educational content, automating testing processes, and maintaining student performance statistics.

Access databases are a fairly multifunctional and powerful tool for any type of work that involves creating databases and high-quality storage of information. The program allows you to create forms, queries, generate user reports, etc. Considering all the capabilities of the program, it should be noted that Access can be integrated into educational needs and become a fairly effective tool for conveniently storing information and processing data [5: 76].

The main advantages of using Access are its simplicity, since the program itself provides an interface with various capabilities, which are grouped into certain blocks of information so that the user can freely, without deep programming knowledge, create a database and enter all the necessary information into it. Considering the topic of education, it should be noted that the teacher can create databases of certain grammatical structures and topics in a foreign language for quick access by students, and in addition there is the possibility of creating a system for monitoring their knowledge for quality assessment. Microsoft Access provides the ability to analyse and create certain forms and tables for specific tasks,

реалізуватися в житті за допомогою мови, як інструмента комунікації. Цифрові технології на сьогоднішній день суттєво спрощують доступність до необхідних матеріалів і додають мотивації учням у вивченні мови, тим самим спростовуючи можливість стандартного навчання.

Сучасне навчання іноземних мов значною мірою спирається на цифрові платформи, серед яких:

- LMS-системи (Moodle, Google Classroom) – забезпечують комплексне управління навчальним процесом, тестуванням і моніторингом прогресу студентів.
- Інтерактивні застосунки (Quizlet, Anki) – допомагають запам'ятовувати лексику за допомогою карток і повторень.
- Хмарні сервіси (Google Drive, OneDrive) – використовуються для зберігання та обміну навчальними матеріалами.

Microsoft Access відрізняється від зазначених платформ можливістю створення структурованих баз даних для збереження навчального контенту, автоматизації процесів тестування та ведення статистики успішності студентів.

Бази даних Access є досить багатофункціональним і потужним засобом для будь-якого виду робіт, які передбачають створення баз даних і якісного збереження інформації. Програма дозволяє створювати форми, запити, формувати користувацькі звіти тощо. Враховуючи всі можливості програми, слід виокремити те, що Access може бути інтегрований в освітні потреби та стати досить ефективним інструментом для того, щоб зручно зберігати інформацію та оброблювати дані [5: 76].

Найголовнішими перевагами у використанні Access є його простота, оскільки сама програма передбачає інтерфейс за різноманітними можливостями, які згруповані в певні блоки інформації для того, щоб користувач вільно, без глибоких знань програмування міг створювати базу даних і вносити туди всю необхідну інформацію. Враховуючи тему освіти, слід зазначити, що викладач може створювати бази даних певних граматичних структур і тем з іноземної мови для швидкого доступу

that is, adapting to the user, which makes it possible to implement projects that were created earlier [4: 43]. Such projects can be various methods of teaching foreign languages, which allows students to easily access this database and view all possible components in order to choose the most interesting one, or to gradually complete each lesson provided for by the work program and placed in the database. Given these capabilities, Access easily integrates with Microsoft Excel, Word, and PowerPoint, which allows you to expand the possibilities of familiarizing yourself with the material. In order to visualize the lessons and give them a graphic colour, presentations are used that are easily integrated into the Microsoft Access database, and the student gets access to this presentation, which helps to ensure clarity and visual perception of the material.

Defining the term "Microsoft Office Access", it should be said that this is a Database Management System and a program as a component of the Microsoft Office suite. This program also has a fairly wide range of capabilities and functions, which may include querying or document integration, sorting tables and data by position, as well as connections to external tables and databases, inclusive.

The main components of "Microsoft Office Access":

- table designer;
- screen form designer;
- SQL query constructor (SQL language in MS Access does not comply with the ANSI standard);
- designer of reports that are printed [2: 86].

The table is the main component of this database, it contains a certain amount of information and is conveniently stored in each component. The query, in turn, allows you to select data from tables according to the filter of conditions specified by the user. The form is used when presenting information in a user-friendly visual form [1: 28]. Such a form can be closed like a regular window in the system. The report displays and forms data from tables or queries, also including the requirements that were described by the user. It is

студентів, і додатково є можливість створювати систему контролю їх знань для оцінювання якості. Microsoft Access передбачає можливість аналізу і створення певних форм і таблиць під конкретні завдання, тобто підлаштовуючись під користувача, що дає можливість реалізовувати проекти, які були створені раніше [4: 43]. Такими проектами можуть бути різноманітні методики викладання іноземних мов, що дозволяє учням легко отримати доступ до цієї бази даних і переглянути всі можливі компоненти для того, щоб обрати найцікавіший, або поетапно проходити кожне заняття, передбачене робочою програмою і розміщене в базі даних. Враховуючи такі можливості, Access легко інтегрується з Microsoft Excel, Word та PowerPoint, що дозволяє розширити можливість знайомства з матеріалом. Для того щоб візуалізувати заняття і надати графічну забарвленість, використовують презентації, які легко інтегруються в базу даних Microsoft Access, і студент отримує доступ до цієї презентації, що допомагає забезпечити наочність та візуальне сприйняття матеріалу.

Даючи визначення терміну "Microsoft Office Access", слід сказати про те, що це система управління Базами даних і програма, як компонент, що входить до складу пакету офісних програм Microsoft Office. Також ця програма має досить широкий вибір можливостей і функцій, які можуть включати запити або інтеграцію документів, сортування таблиць і даних по позиціях, а також зв'язки з зовнішніми таблицями і базами даних включно.

Основні компоненти "Microsoft Office Access":

- конструктор таблиць;
- конструктор екранних форм;
- конструктор SQL-запитів (мова SQL в MS Access не відповідає стандарту ANSI);
- конструктор звітів, що виводяться на друк [2: 86].

Таблиця є основним компонентом цієї бази даних, вона містить в собі деяку кількість інформації і зручно зберігається в кожному компоненті. Запит в свою чергу дає можливості обирати дані з таблиць згідно з фільтром умов, які

formed in a printed version, which cannot be changed and all information can be easily viewed so that it can be transmitted, interpreting the necessary text for reporting. That is, the DBMS (database management system) itself allows you to group all data into blocks and conveniently interact with them.

When working with a database, Access works with the hard disk in a slightly different way than other programs. If we consider a regular Microsoft Word, it opens from the hard disk and is fully loaded into RAM, the changes made can be saved for a certain period of time or immediately. In turn, Access opens and all processes that are reproduced in the database environment occur only in the database without saving. When you click the "save" button, all information is saved and it is possible to perform this or that operation repeatedly [4: 77]. Also, in Access, each new revision of the contents of a changed cell in the table is written to the hard disk, thereby it is saved during the change at the same moment as the keyboard cursor is moved to another cell in the table or a new section of the changed record is saved to disk at the moment when the keyboard cursor is moved to another record or row in the table. Thus, if unforeseen situations occur and the power suddenly turns off, only the change in the record that was not saved will be lost.

Data integrity in Access is maintained quite reliably, and every moment of actions and components in the database is saved. The "save" button in Access is also present and, as mentioned earlier, it performs the function of saving, however, in Access in data view mode it is needed only for saving the variable mode, that is, displaying a table or other object to save changes such as:

- changing column widths and row heights,
- rearranging columns in data view mode, "freezing" columns and unfreezing columns,
- change sorting,
- applying a new filter,
- changing the font; text, grid and background colours, etc. [3: 56].

задаються користувачем. Форма використовується під час подання інформації в зручному для користувача візуальному вигляді [1: 28]. Таку форму можна закрити, як звичайне вікно у системі. Звіт відображає і формує дані з таблиць або запитів також включаючи вимоги, які були описані користувачем. Він формується у друкованому варіанті, у який не можна вносити зміни і легко переглянути всю інформацію для того, щоб її можна було передати, інтерпретуючи необхідний текст для звітності. Тобто сама СУБД (система керування базами даних) дозволяє згрупувати всі дані по блоках і зручно взаємодіяти з ними.

Access при роботі з базою даних дещо інакше працює з жорстким диском, окрім інших програм. Якщо розглянути звичайний Microsoft Word, то він відкривається з жорсткого диску і повністю завантажується в оперативну пам'ять, уведені зміни можуть зберігатися впродовж певного періоду часу або одразу. У свою чергу Access відкривається і всі процеси, які відтворюються у середовищі бази даних, відбуваються лише у базі даних без збереження. При натисканні кнопки "зберегти" вся інформація зберігається і є можливість виконати ту чи іншу операцію повторно [4: 77]. Також в Access кожна нова редакція вмісту зміненої клітини в таблиці записується на жорсткий диск, тим самим вона зберігається під час виконання зміни в той самий момент, як курсор клавіатури буде переміщений в іншу клітину таблиці або новий розділ зміненого запису виконує збереження на диск в той момент коли щойно курсор клавіатури буде переміщений в інший запис або рядок таблиці. Таким чином, якщо трапляється непередбачувані ситуації і раптово відключається світло, то пропаде тільки зміна того запису, якого не встигли зберегти.

Цілісність даних в Access зберігається досить надійно, і зберігається кожен момент дій і компонентів у базі даних. Кнопка "зберегти" в Access теж присутня і, як зазначалося раніше, вона виконує функцію збереження, проте в Access у режимі перегляду даних вона потрібна лише для збереження змінного режиму,

An interesting feature of the Access database is that all files in the database, which is stored on the hard drive, have the ability to expand over time, to increase in size, especially in the "designer" mode. This peculiar feature is explained by the fact that when entering the database, the increase in files depends on the constant execution of sorts and filters, especially at times when several of them have been applied.

Microsoft Access capabilities for teaching foreign languages

Microsoft Access allows you to create databases containing:

- Dictionaries (word, translation, part of speech, usage examples, audio files with pronunciation).
- Grammatical structures (tables with rules, explanations and examples).
- Educational texts with the possibility of automated reading comprehension testing.

One of the key advantages of Microsoft Access is the ability to automatically generate reports on student performance. The database can contain test results, analyse common errors, and generate recommendations for further learning [14: 33].

By filtering and sorting data, teachers can tailor the material to each student's level of knowledge. For example, vocabulary words can be sorted by difficulty or topic, allowing students to individually work through the sections they need.

The role of an interactive dictionary allows students to enrich their vocabulary. Considering this possibility, it should be noted that all words from the corresponding topic are grouped in one specific table after each topic in order for the student to form a foreign language communicative competence. It is quite difficult to remember everything at once, so you should, of course, write down all unfamiliar words in a paper notebook in order to always have access to the words [7: 51]. However, regarding the database itself, it should be noted that this is a fairly convenient way to provide material, as well as to study it and test your knowledge.

тобто показу таблиці або іншого об'єкта для збереження таких змін як:

- зміна ширини стовпців і висоти рядків,
- перестановка стовпців в режимі перегляду даних, «закріплення» стовпців і звільнення закріплених стовпців,
- зміна сортування,
- застосування нового фільтра,
- зміна шрифту; кольору тексту, сітки і тла тощо [3: 56].

Цікавою особливістю бази даних Access є те, що всі файли в базі, яка зберігається на жорсткому диску, з часом мають здатність розширюватися, збільшуватися в розмірах саме в режимі «конструктор». Така своєрідна особливість пояснюється тим, що при входженні в базу даних збільшення файлів залежить від постійного виконання сортувань і фільтрів, особливо в ті моменти, коли їх було застосовано кілька.

Можливості Microsoft Access для викладання іноземних мов

Microsoft Access дозволяє створювати бази даних, що містять:

- Словники (слово, переклад, частина мови, приклади використання, аудіофайли з вимовою).
- Граматичні структури (таблиці з правилами, поясненнями та прикладами).
- Навчальні тексти з можливістю автоматизованого тестування розуміння прочитаного.

Однією з ключових переваг Microsoft Access є можливість автоматичного формування звітів про успішність студентів. База даних може містити результати тестів, аналізувати поширені помилки та генерувати рекомендації для подальшого навчання [14: 33].

За допомогою фільтрації та сортування даних викладачі можуть адаптувати матеріал до рівня знань кожного студента. Наприклад, слова у словнику можна сортувати за складністю або темою, що дозволяє студентам індивідуально опрацьовувати необхідні розділи.

Роль інтерактивного словника дозволяє студентам збагачуватися лексикою. Розглядаючи таку можливість, слід зазначити те, що всі слова з відповідної теми групуються в одній конкретній таблиці після кожної теми для того, щоб у студента формувалася іншомовна комунікативна компетентність. Досить

The Dictionary table can have the following components:

1. ID word identifier
2. The word itself in a foreign language and the translation in Ukrainian next to it.
3. Part of speech (namely noun, adjective, or verb).
4. Example of use (putting the word into context).
5. Audio file with the pronunciation of the word.

The advantages of such an interactive dictionary can be words that students can quickly find or find belonging to a certain part of the language and by level of complexity. The use of audio files allows you to identify the stress in words, and also allows students to learn how to read a word correctly and use it in pronunciation. Audio is a very important component, since it is through it that you can learn not only pronunciation, but also the nature of speech and even intonation. A few years ago, the methodology of teaching a foreign language required transcription for better memorization, but with the development of modern computer technologies, the use of transcription has been reduced to a minimum and is now practically not used [8: 66].

Microsoft Access allows you to create databases where you can store large volumes of texts or reference literature for reading. Texts can be quite simple, which contributes to the high-quality memorization of information by students and is an additional component of each lesson developed in electronic form. Considering the text component, it should be noted that the information that can be found there begins with a question and after the student clicks on this question, he is offered an answer or different answer options if the term is ambiguous [5: 21]. In the process of using the table with the text, the student passes a small test in the Access form, after which the system can automatically generate reports on correct and incorrect answers and provide them to the teacher or the student himself for revision.

The Access database also allows you to monitor student progress. After completing a course or a specific lesson, the database

складно запам'ятати все одразу, тому слід звісно занотовувати всі незнайомі слова в паперовий блокнот, щоб завжди мати доступ до слів [7: 51]. Однак щодо саме бази даних, слід зауважити, що це досить зручний спосіб надати матеріал, а також його вивчити і перевірити свої знання.

Таблиця "Словник" може мати такі компоненти:

1. ID ідентифікатор слова
2. Саме слово іноземною мовою і поруч переклад українською мовою.
3. Частину мови (а саме іменник, прикметник або дієслово).
4. Приклад використання (введення слова в контекст).
5. Аудіофайл із вимовою слова.

Перевагами такого інтерактивного словника можуть бути слова, які студенти мають можливість швидко знайти або знайти їхню належність до певної частини мови та за рівнем складності. Використання аудіофайлів дозволяє ідентифікувати наголос у словах, також дозволяє студентам вивчити, як правильно читається слово і використовується у вимові. Аудіо є досить важливим компонентом, оскільки саме через нього є можливість дізнатися не тільки вимову, а ще й характер мовлення і навіть інтонацію. Ще декілька років тому методика викладання іноземної мови вимагала транскрипцію для більш кращого запам'ятовування, проте з розвитком сучасних комп'ютерних технологій використання транскрипції звелось до мінімуму і зараз практично майже не використовується [8: 66].

Microsoft Access дозволяє створювати бази даних, де можуть зберігатися великі обсяги текстів або довідникової літератури для читання. Тексти можуть носити досить простий характер, що сприяє якісному запам'ятовуванню інформації студентами і є додатковим компонентом кожного заняття, розробленого в електронному варіанті. Розглядаючи саме компонент текстів, слід зазначити, що інформація, яка може там знаходитись, починається з питання і після того, як студент натискає на це питання, йому пропонується відповідь або різні варіанти відповідей, якщо термін носить багатозначний характер [5: 21]. У процесі використання таблиці з текстом студент проходить невеличкий тест у формі

uses the stored test results and student assessments over a period of time and provides the relevant information in reports. Such a report may include structural data such as:

1. Student ID;
2. Name and surname
3. Testing date
4. Topic
5. Result in percentage

This reporting capability allows the teacher to easily review each student's performance and identify topics that require additional work or refinement.

Access allows you to store all the information together with the students' data in a single database, which makes it quite easy and convenient to search for and use them. For example, when looking at the database of education seekers, you can find out information about their last name, first name, date of birth, perhaps even a biography, parents' contacts, etc. [9: 41]. In addition, in addition to all the information, we can find out information about the student's level of success. Today, a fairly large number of higher education institutions use various programs that allow you to control the level of quality of knowledge of each student. All this data is organized in a certain database table, where all the information is stored in order to keep reports and analyse all components. So at the end of the year, a report is generated for all the courses taken by each student and the information is provided in the form of a file.

The database allows you to store educational materials in a certain structure, which can serve as the primary name of the lesson topic, type of materials (i.e. it can be video, text or audio), level of difficulty, and a link to the file [6: 86].

Using all the capabilities of the Microsoft Access database, it should be noted that this database is digital, and the capabilities that function in full allow you to save time for each teacher in developing tasks and reorganizing the modern educational space. Of course, Access does not work on all devices, so in order to use its full functionality, quite significant computer resources are involved in the work. So, today it is no longer possible to use the

Access, після завершення якого система може автоматично згенерувати звіти про правильні та неправильні відповіді і надати їх викладачу або самому студентові для доопрацювання.

Також база даних Access дозволяє вести моніторинг успішності студентів. Після проходження курсу або певного заняття база даних використовує збережені результати тестів і оцінювання студентів протягом деякого періоду часу і надає відповідну інформацію в звітах. У такому звіті можуть бути доступні такі структурні дані як:

1. ID студента;
2. Ім'я та прізвище
3. Дата тестування
4. Тема
5. Результат у відсотках

Така можливість формування звітів дозволяє викладачу легко переглядати успішність кожного студента та виявити теми, які потребують додаткового опрацювання або доопрацювання.

Access дозволяє зберігати всю інформацію разом з даними студентів у єдиній базі даних, що досить легко і зручно спрощує їх пошук та використання. Наприклад, розглядаючи базу даних здобувачів освіти, можна дізнатися інформацію про їхнє прізвище, ім'я, дату народження, можливо, навіть біографію, контакти батьків тощо [9: 41]. Крім того, до всієї інформації ми можемо дізнатися інформацію про рівень успішності студента. На сьогоднішній день досить велика кількість закладів вищої освіти використовують різноманітні програми, які дозволяють контролювати рівень якості знань кожного студента. Всі ці дані організовані в певну таблицю бази даних, де зберігається вся інформація, щоб вести звітність і аналізувати всі компоненти. Так в кінці року формується звіт за всі пройдені курси кожного студента і надається інформація у вигляді файлу.

База даних дозволяє зберігати навчальні матеріали за певною структурою, що може слугувати першочерговою назвою теми заняття, типу матеріалів (тобто це може бути відео текст або аудіо), рівень складності, посилання на файл [6: 86].

Використовуючи всі можливості бази даних Microsoft Access, слід зазначити, що дана база даних є цифровою, і можливості, які функціонують, у повному обсязі

standard Microsoft 365 office suite on a weak computer, since modern needs and capabilities of the office involve quite powerful computer capabilities and this in turn makes it impossible to use this program on quite weak computers. As a result, to use this program in an educational institution, you need to take care of technical support. When discussing the topic of computer system requirements, it should be noted that the minimum system requirements today are those that were maximum 10 years ago, and such computers are usually not expensive enough to implement the possibility of using Microsoft Access in the functionality of each educational institution [13: 78].

The use of Microsoft Access in teaching foreign languages gives the opportunity to reveal greater potential for automation and personalization of the modern educational process. Due to the integration of all methodological materials provided by the program, the creation of Access databases can provide quite convenient and effective training for students of higher education institutions. Access is also a fairly convenient tool for teachers who seek to diversify training by using various opportunities and technologies in their classes [9: 48].

To expand the capabilities of Microsoft Access in teaching foreign languages, it is advisable to combine its use with LMS platforms that provide communication between participants in the educational process.

For more effective and high-quality memorization of words, Microsoft Access allows its users to create their own databases of words and phrases in a single database, which can be supplemented with audio recordings for correct pronunciation, as well as translations and examples of use [11: 46]. It should be noted that the word itself in a foreign language can have a wider context and it is quite important to understand that each unfamiliar word must be entered into context, so that the student can better remember when a particular word or construction is used. The very structure of such a table created by a student with words can include

дозволяють зекономити час кожного викладача у розробці завдань і реорганізувати сучасний освітній простір. Звісно Access працює не на всіх пристроях, тому для того щоб використовувати його повний функціонал, залучаються до роботи досить важливі комп'ютерні ресурси. Так, на сьогоднішній день уже не можна використовувати стандартний пакет офісних програм Microsoft 365 на слабкому комп'ютері, оскільки сучасні потреби і можливості офісу залучають досить потужні можливості комп'ютера і це в свою чергу унеможливає використання цієї програми на досить слабких комп'ютерах. У результаті для використання цієї програми в закладі освіти потрібно подбати про технічне забезпечення. Розкриваючи тему системних вимог комп'ютера, слід зазначити, що мінімальними системними вимогами на сьогоднішній день є ті, які ще 10 років тому були максимальними і такі комп'ютери як правило коштують не досить дорого, щоб реалізувати можливість використання Microsoft Access у функціоналі кожного закладу освіти [13: 78].

Використання Microsoft Access у викладанні іноземних мов дає можливість розкрити більший потенціал для автоматизації і персоналізації сучасного освітнього процесу. Завдяки інтеграції всіх методичних матеріалів, що передбачені програмою, створення баз даних Access може забезпечити досить зручне і ефективне навчання студентів закладів вищої освіти. Досить зручним інструментом Access постає і для викладачів, які прагнуть урізноманітнити навчання шляхом використання різноманітних можливостей і технологій на своїх заняттях [9: 48].

Для розширення можливостей Microsoft Access у викладанні іноземних мов доцільно комбінувати його використання з LMS-платформами, що забезпечують комунікацію між учасниками навчального процесу.

Для більш ефективного і якісного запам'ятовування слів Microsoft Access дозволяє своїм користувачам в єдиній базі даних створювати власні бази даних слів і фраз які можуть бути доповнені аудіозаписом для правильної вимови, а також перекладом і прикладами

information such as the level of complexity of the word: that is, what category of language level the word belongs to, as well as the thematic category and part of speech. Such filtering and sorting features can greatly facilitate the study of words and organize them according to educational needs.

Advantages of Microsoft Access:

- Flexibility in creating databases – you can develop your own structures for educational materials.
- Integration with other Microsoft products (Excel, Word, PowerPoint) simplifies data processing and presentation.
- Automation of assessment – rapid generation of reports on student performance.

Microsoft Access limitations:

- Unintuitive interface – for students without experience working with databases, the system may seem complicated.
- High resource requirements – requires appropriate software and hardware.
- Less interactivity compared to LMS – does not support direct interaction between teacher and students in real time [15: 46].

One of the very important features of Access is the ability to analyse errors that were made by students during testing or performing certain tasks after completing each lesson [10: 24]. This is a very important aspect because working on errors from a methodological point of view is quite important, as a student looking at his mistakes can identify the correct option and avoid such inaccuracies in the next task. Thus, saving the student's answers in the database can ultimately collect information about what are the most common difficulties in learning a foreign language and build a kind of analytics. The results obtained can be used to adapt educational materials or in the future develop new tasks that will be individual for each student [10: 25].

No less important is the visualization of pictures with words. The student's idea of the picture and the name of a certain object

використання [11: 46]. Слід зазначити, що саме слово іноземною мовою може мати більш ширший контекст і досить важливо розуміти те, що слід обов'язково вводити кожна незнайоме слово в контекст, для того, щоб студент міг краще запам'ятати коли вживаються те чи інше слово чи конструкція. Сама структура такої таблиці створеної студентом зі словами може включати таку інформацію, як рівень складності слова: тобто те, до якої категорії рівня мови відноситься саме слово, також тематична категорія і частина мови. Такі особливості фільтрації та сортування можуть значно полегшити вивчення слів і організувати їх відповідно до навчальних потреб.

Переваги Microsoft Access:

- Гнучкість у створенні баз даних – можна розробити власні структури для навчальних матеріалів.
- Інтеграція з іншими продуктами Microsoft (Excel, Word, PowerPoint) – спрощує обробку та представлення даних.
- Автоматизація оцінювання – швидке формування звітів про успішність студентів.

Обмеження Microsoft Access:

- Неінтуїтивний інтерфейс – для студентів без досвіду роботи з базами даних система може здатися складною.
- Високі вимоги до ресурсів – потребує відповідного програмного та апаратного забезпечення.
- Менша інтерактивність у порівнянні з LMS – не підтримує прямої взаємодії між викладачем і студентами в режимі реального часу [15: 46].

Однією з досить важливих можливостей Access є здатність до аналізу помилок які були допущені студентам під час тестування чи виконання певних завдань о після проходження кожного уроку [10: 24]. Це досить важливий аспект оскільки роботи над помилками з методичної точки зору є досить важливішою так, як студент дивлячись на свої помилки може ідентифікувати правильний варіант і в наступному завданні не допускати таких неточностей. Таким чином збереження відповідей студента в базі даних може у висновку зібрати інформацію про те, які є найпоширенішими труднощами у вивченні іноземної мови і побудувати аналітику свого роду. Результати які отримуються можна використати для адаптації навчальних матеріалів або в майбутньому розробки

that is displayed and its name in English contributes to more effective memorization of an unfamiliar word. A peculiar methodology for memorizing words is a readable font and, accordingly, a successful arrangement of objects on the card.

Microsoft Access allows you to store and process in its memory significantly large amounts of data, including information about students, teachers and all the material that can be loaded into the database. These capabilities are a very useful tool for learning complex languages, which contain a rich vocabulary and a much more complex grammatical structure than languages that are learned by students more easily. The relationships that can be created between different tables in the database provide convenient data organization and effective analysis, which allows you to create reports and this, in turn, shows the convenience of how you can get any information from the database or a specific table in a user-friendly format.

Microsoft Access, while a powerful database tool, can be challenging for students without prior database experience. Its interface includes a variety of features, such as creating tables, queries, forms, and reports, which can be overwhelming for users without prior database experience.

However, Access has built-in templates that make it easy to create databases without deep technical knowledge. The program also supports intuitive data entry through forms, which can make it easier for students to use. However, some training or initial guidance from an instructor may be required to work effectively with Access [7: 50].

Thus, for students without experience working with Access databases, it may be somewhat difficult at the initial stage, but after familiarizing themselves with the basic functions, the system becomes quite convenient for educational purposes.

Access provides the ability not only to store data, create forms and tables, but also helps to reorganize them into a learning platform that is adapted to the academic level of each student. Teachers,

novих завдань, які будуть індивідуальні для кожного студента [10: 25].

Не мало важливим моментом є візуалізація малюнків зі словами. Уявлення студента про картинку і назву певного об'єкта, що відображено та його назва англійською – сприяє ефективнішому запам'ятовуванню незнайомого слова. Своєрідною методологією запам'ятовування слів є читабельний шрифт і відповідно вдале розташування об'єктів на картці.

Microsoft Access дозволяє в своїй пам'яті зберігати і обробляти значно великі обсяги даних включно з інформацією про студентів викладачів і всім матеріалом, який можна завантажити в базу. Ці можливості є досить корисним інструментом для вивчення складних мов, які містять в собі багату лексику і значно складнішу граматичну структуру ніж мови, які вивчаються студентами легше. Зв'язки, які можна створити між різними таблицями в базі даних, забезпечують зручну організацію даних і ефективний аналіз, що дозволяє створювати звіти і це, в свою чергу, показує зручність того, як можна отримати будь-яку інформацію з бази даних чи конкретної таблиці у зручному для користувача форматі.

Microsoft Access, хоч і є потужним інструментом для роботи з базами даних, може мати певні виклики для студентів без спеціальних навичок у цій сфері. Його інтерфейс містить різноманітні функції, такі як створення таблиць, запитів, форм і звітів, що може бути складним для користувачів без попереднього досвіду роботи з базами даних.

Однак Access має вбудовані шаблони, які спрощують створення баз даних без глибоких технічних знань. Також програма підтримує інтуїтивно зрозуміле введення даних через форми, що може полегшити її використання студентами. Водночас для ефективної роботи з Access може знадобитися певне навчання або початкові інструкції від викладача [7: 50].

Таким чином, для студентів без досвіду роботи з базами даних Access може бути дещо складним на початковому етапі, проте після ознайомлення з основними функціями система стає досить зручною для навчальних потреб.

Access надає можливість не тільки зберігання даних створення форм і

in turn, have the opportunity to develop their lessons or interactive courses on this educational platform, which also allows them to take into account the difficulties of students who study and use this database and provide appropriate educational materials that will be adapted and gradually difficult for each student. Structured positions on topics allow you to clearly see the information and use it for your own needs and goals [10: 75]. Thanks to the electronic information storage system, it is quite easy to create reports on each item and export them to Microsoft Word or Excel format. Access is available for use in the standard Microsoft package, which includes programs that can interact with each other, namely: Microsoft Word, Microsoft Excel, PowerPoint and many others with Microsoft Access [12: 57]. In general, Access allows you to significantly simplify the type of innovative approach to managing the educational process. With a large number of different tools, Access allows you to create a reliable place to store data on your computer's hard drive. Access also allows multiple users to access the same database. Today, Microsoft Access is one of the most convenient tools for creating a database and implementing fairly complex projects in various fields.

Conclusions and research perspectives. The use of Microsoft Access in the study of foreign languages allows you to effectively organize and present educational material to the student. The database provides the opportunity to actively create and modernize materials in tables and folders, as well as develop dictionaries and generate electronic cards for studying vocabulary. In addition, the database provides the use of tools for error analysis, which allows you to structure grammar tasks taking into account the individual needs of each student.

One of the important advantages of Microsoft Access is the ability to integrate dynamic electronic cards, which can be changed by the teacher or independently configured by the student. This allows you to individualize the learning process,

таблиць, а ще й допомагає реорганізувати їх у навчальну платформу, що адаптована до академічного рівня кожного студента. Викладачі в свою чергу мають можливість розробляти свої уроки або інтерактивні курси на цей освітній платформі, яка дозволяє врахувати також труднощі студентів які навчаються і використовують цю базу даних і надавати відповідні навчальні матеріали, які будуть адаптованими і поетапно складними для кожного студента. Структуровані позиції по темам дозволяють чітко бачити інформацію і використовувати її у власних потребах і цілях [10: 75]. Завдяки електронній системі зберігання інформації досить легко створювати звіти по кожному пункту і експортувати їх у формат Microsoft Word або Excel. Для використання Access доступний в стандартному пакеті Microsoft, який включає в себе програми, які можуть між собою взаємодіяти, а саме: Microsoft Word, Microsoft Excel, PowerPoint і багато інших з Microsoft Access [12: 57]. Загалом Access дозволяє суттєво спростити тип інноваційного підходу до керуванням навчальним процесом. За допомогою великої кількості різноманітних інструментів Access дозволяє сформувати надійне місце зберігання даних на жорсткому диску комп'ютера. Також Access дозволяє отримати доступ декільком користувачам до однієї і тої самої бази даних. На сьогоднішній день Microsoft Access є однією з найзручніших інструментів для створення бази даних і реалізації досить складних проєктів у різних сферах.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок. Використання Microsoft Access у вивченні іноземних мов дозволяє ефективно організувати і подати навчальний матеріал студенту. База даних забезпечує можливість активно створювати та модернізувати матеріали в таблицях і папках, а також розробляти словники та генерувати електронні картки для вивчення лексики. Крім того, база даних передбачає використання інструментів для аналізу помилок, що дає змогу структурувати граматичні завдання з урахуванням індивідуальних потреб кожного студента.

Однією з важливих переваг Microsoft Access є можливість інтеграції динамічних електронних карток, які можуть

adapting the material to the student's level of knowledge. In turn, the student can move the learned words to the appropriate sections of the database, creating new blocks of information for further processing.

Due to its functionality, Microsoft Access is an effective and convenient tool for both teachers and students. The information entered by the teacher is stored in a database and presented in a format accessible to the student, which ensures the reliability and systematization of the materials. In addition, the capabilities of Microsoft Access allow you to automate many processes, including creating test tasks, maintaining student success statistics, monitoring the level of material mastery, and developing personalized recommendations for further learning.

The Access database management system is just one of many tools for organizing the educational process, but its functionality greatly simplifies work with large amounts of information and helps to increase the efficiency of the educational process. In the context of the rapid development of information technologies and the digitalization of education, the use of such databases is a relevant area of research, which opens up new opportunities for integrating technologies into foreign language teaching.

Prospects for further research in this area include the development and testing of methods for automated analysis of students' errors using Microsoft Access, as well as the creation of adaptive learning systems based on the principles of artificial intelligence and machine learning. Of particular interest is the integration of Microsoft Access with other distance learning platforms and digital environments to ensure continuous monitoring of students' academic achievements. Research in this area can contribute to improving the quality of the educational process and improving the methods of teaching foreign languages in the digital space.

змінюватися викладачем або самостійно налаштовуватися студентом. Це дає змогу індивідуалізувати процес навчання, адаптуючи матеріал відповідно до рівня знань студента. У свою чергу, студент може перемішувати вивчені слова до відповідних розділів бази даних, створюючи нові блоки інформації для подальшого опрацювання.

Завдяки своїм функціональним можливостям Microsoft Access є ефективним і зручним інструментом як для викладачів, так і для студентів. Інформація, що вноситься викладачем, зберігається у базі даних і подається в доступному для студента форматі, що забезпечує надійність та систематизованість матеріалів. Окрім цього, можливості Microsoft Access дозволяють автоматизувати багато процесів, зокрема створення тестових завдань, ведення статистики успішності студентів, моніторинг рівня засвоєння матеріалу та розробку персоналізованих рекомендацій щодо подальшого навчання.

Система управління базами даних Access є лише одним із численних інструментів для організації навчального процесу, проте її функціональні можливості значно спрощують роботу з великими обсягами інформації та сприяють підвищенню ефективності освітнього процесу. В умовах стрімкого розвитку інформаційних технологій та цифровізації освіти використання подібних баз даних є актуальним напрямом досліджень, який відкриває нові можливості для інтеграції технологій у навчання іноземних мов.

Перспективи подальших досліджень у цьому напрямі включають розробку та апробацію методик автоматизованого аналізу помилок студентів із використанням Microsoft Access, а також створення адаптивних навчальних систем, що базуються на принципах штучного інтелекту та машинного навчання. Особливий інтерес становить інтеграція Microsoft Access із іншими платформами дистанційного навчання та цифровими середовищами для забезпечення безперервного моніторингу навчальних досягнень студентів. Дослідження в цьому напрямку можуть сприяти підвищенню якості навчального процесу та вдосконаленню методик викладання іноземних мов у цифровому просторі.

REFERENCES (TRANSLATED & TRANSLITERATED)

1. Radchenko, O.M. (2020). *Vykorystannia informatsiinykh tekhnolohii u vykladanni inozemnykh mov* [The use of information technologies in teaching foreign languages]. Kyiv: Osvita, 28 [in Ukrainian].
2. Pometun, O.I., & Pyrozhenko, L.O. (2002). *Suchasnyi urok: interaktyvni tekhnolohii navchannia* [Modern lesson: interactive learning technologies]. Kyiv: Vydavnytstvo A.S.K., 86 [in Ukrainian].
3. Zabolotna, O.H. (2019). *Metodyka zastosuvannia elektronnoho navchalnogo seredovyscha dlia formuvannia inozemnoi komunikatyvnoi kompetentnosti studentiv* [Methodology of using an electronic learning environment for developing students' foreign language communicative competence]. Cherkasy: ChNU im. B. Khmelnytskoho, 56 [in Ukrainian].
4. Havryliuk, N.V. (2016). *Teoretychni i metodychni osnovy formuvannia informatsiino-komunikatsiinoi kompetentnosti studentiv filologichnykh spetsialnostei* [Theoretical and methodological foundations of forming information and communication competence of philology students]. Vinnytsia: VNTU, 43-77 [in Ukrainian].
5. Kuzminska, O.M. (2018). *Tsyfrovi tekhnolohii u vykladanni inozemnykh mov* [Digital technologies in teaching foreign languages]. Kyiv: TsUL, 21-76 [in Ukrainian].
6. Kroenke, D.M., & Auer, D.J. (2018). Database Concepts. *Pearson*, 86 [in English].
7. Codd, E.F. (1970). A Relational Model of Data for Large Shared Data Banks. *Communications of the ACM*, 13(6), 50-51 [in English].
8. Date, C.J. (2004). An Introduction to Database Systems. *Pearson Education*, 86 [in English].
9. Elmasri, R., & Navathe, S.B. (2016). Fundamentals of Database Systems. *Pearson*, 41-48 [in English].
10. Ullman, J.D. (1988). Principles of Database and Knowledge-Base Systems. *Computer Science Press*, 24-75 [in English].
11. Anderson, W., & Corbett, J. (2009). *Exploring English with Online Corpora*. London: Palgrave Macmillan, 46 [in English].
12. Reppen, R. (2010). *Using Corpora in the Classroom*. Cambridge: Cambridge University Press, 57 [in English].
13. Bennett, G. (2010). *Using Corpora in the Language Learning Classroom: Corpus Linguistics for Teachers*. Michigan: University of Michigan Press, 78 [in English].
14. Flowerdew, L. (2012). *Corpora and Language Education*. Basingstoke: Palgrave Macmillan, 33 [in English].
15. Friginal, E. (2018). *Corpus Linguistics for English Teachers: Tools, Online Resources, and Classroom Activities*. Abingdon/New York: Routledge, 46 [in English].

Received: February 16, 2025

Accepted: March 06, 2025

UDC 378:33.81'322.5

DOI 10.35433/pedagogy.1(120).2025.21

METHODOLOGICAL ASPECTS OF FRAME MODELLING AND STRUCTURAL FRAME ANALYSIS IN FOREIGN LANGUAGE TEACHING

O. E. Mozharovska*

The article analyses interdisciplinary research within the frame approach. The key points, the main concrete-scientific implication of the frame approach and its philosophical problems are considered. The author lays out the accents in terms of explication of the applied concept of "frame" and "frame-scheme", based on which, the results of philosophical reflections regarding social phenomenon are formed around the application of frame technology. In addition, the use of "frame formats" representation of educational material allows to more efficiently designing classes. The study focuses on the methodological aspects of frame modelling and structural frame analysis, as well as the application of frame modelling in foreign language teaching.

The article is devoted to the issues of intensive methods of teaching a foreign language through frame-based learning. The main properties of structuring educational and scientific information based on the frame approach are revealed. Attention is paid to the ways of grouping lexical material.

This work of the author focuses on finding a solution to the ways of constructing teaching and learning material with the help of the frame approach, which puts forward new principles of organizing training based on the use of frames. In order to integrate learning, the author proposes the developed methodological system of exercises. A model of teaching the construction of an outline in the form of a frame diagram of educational and scientific information is presented. The author offers and gives examples of using frame-schemes and frame-scenarios.

It is emphasized that frame-based learning involves the development of wide range skills needed to learn/teach both general and specialist vocabulary, as well as the skills needed to analyze linguistic structures and the cognitive frameworks they reveal.

Keywords: frame, frame-based approach, frame models, frame analysis, frame-scenario, frame-outlines, philosophy, cognitive science, vocabulary.

МЕТОДОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ФРЕЙМОВОГО МОДЕЛЮВАННЯ ТА СТРУКТУРНОГО ФРЕЙМ-АНАЛІЗУ У ВИКЛАДАННІ ІНОЗЕМНИХ МОВ

О. Е. Можаровська

У статті аналізуються міждисциплінарні дослідження в рамках фреймового підходу. Розглянуто ключові моменти, основні конкретно-наукові імплікації фрейм-підходу та його філософські проблеми. Автором розставлені акценти з точки зору експлікації застосовуваних

---

* Candidate of Pedagogical Sciences (PhD in Pedagogy), Senior Lecturer
(Vinnytsia National Agrarian University)
mozharovskaya1968@gmail.com
ORCID: 0000-0002-1095-3142

поняття "фрейм" і "фрейм-схема", виходячи з яких, результати філософських рефлексій щодо соціального феномену формуються навколо застосування технології фрейму. Крім того, використання "фреймових форматів" репрезентації навчального матеріалу дає змогу більш ефективно конструювати заняття. У фокусі дослідження – методологічні аспекти фреймового моделювання та структурного фрейм-аналізу, а також застосування фреймового моделювання під час викладання іноземної мови.

Стаття присвячена розгляду питань інтенсивних методів викладання іноземної мови за допомогою фреймового навчання. Розкриваються основні властивості структурування навчально-наукової інформації на основі фреймового підходу. Приділено увагу способам групування лексичного матеріалу.

Дана робота автора фокусується на пошуку вирішення способів конструювання навчально-методичного матеріалу за допомогою фреймового підходу, який висуває нові принципи організації навчання на основі використання фреймів. З метою інтегрування навчання, автор пропонує розроблену методичну систему вправ. Наводиться модель навчання побудови конспекту у вигляді фрейм-схеми навчально-наукової інформації. Автор пропонує та наводить приклади використання фрейм-схем та фрейм-сценаріїв.

Підкреслюється, що фреймове навчання передбачає розвиток широкого спектру навичок, необхідних для вивчення/викладання як загальної, так і спеціальної лексики, а також навичок, необхідних для аналізу лінгвістичних структур і когнітивних рамок, які вони розкривають.

Ключові слова: фрейм, фреймовий підхід, фреймові моделі, фреймовий аналіз, фрейм-сценарій, фреймові контури, філософія, когнітивна наука, лексика.

Introduction of the issue. Scientific knowledge of the social reality phenomenon prompts scientists to search for approaches, methods and research tools. Multidisciplinary integrative approaches deserve special attention. Such a phenomenon as education does not cease to draw attention to its study by scientists from different scientific schools and fields. A huge layer of scientific works is devoted to its comprehension, genesis and problems of explication of the concept of "education". Without delving into the details of this term definition, let us dwell on the search for an instrumental approach to the implementation of the procedure for applying theoretical knowledge and their combination with practice.

In our opinion, the "theoretical image of education" should be formed by applying such a technique that would allow integrating all the attributes of the procedure for studying a social phenomenon. If we proceed from the fact that the theoretical image of education is a representation of the theoretical reflections of the studied phenomenon, then we propose to use an element of frame theory as a format for this representation – frame.

In today's multicultural, multilingual open society, knowledge of a foreign

language becomes one of the necessary conditions and requirements for a specialist. In order to get a job, obtain a certain position, successfully realize and achieve professional success, a specialist is obliged to know at least one foreign language. In this aspect, the success of methods and approaches used by teachers in foreign language training is of great importance. Linguodidactics has a number of both traditional and experimental methods used in various types of work: in selecting the necessary lexical material, syntactic structures to fill a particular topic, selecting appropriate texts, etc. One of such approaches of knowledge modelling is the frame approach.

Current state of the issue. The research within the frame approach is carried out in different fields – cognitive psychology, computer science, sociology, linguistics, political theory, behavioral economics, communication theory, etc. Frame theory is one of the most interesting interdisciplinary approaches to the study of the world picture. It originates from the studies of American scientists Gregory Bateson [1], Erving Goffman [2], Marvin Lee Minsky [5], Norbert Wiener [12] and is not one complete theory, but is a set of concepts developed within the framework of

sociology, psychology, cognitive linguistics, cybernetics.

The concept of frames dates back to the work of one of the cybernetics founders, Norbert Wiener. However, it was originally embodied in the field of social communication, in the writings of Gregory Bateson. In his work "A theory of play and fantasy", he noted that different types of behavior establish a certain typical situation, which Bateson called "frame", literally meaning "frame" [1]. Any social situation in which a person finds himself has typical characteristics. In addition, these characteristics determine the ways in which people enter and participate in this situation. It is in this context that frame theory was developed in the works of Erving Goffman, who develops this idea in detail. In his work "Frame analysis: An essay on the organization of experience", the frame is interpreted as the structural context of everyday interaction [2].

Gregory Bateson's work has spawned several lines of research development and applications of frame analysis in the social sciences (psychology, political science, international relations, sociology). Parallel to this research, frame theory has been developed in the field of artificial intelligence. American programmer Marvin Lee Minsky in his article "A Framework for Representing Knowledge" proposed the term frame [5].

The development of frame theory and frame modelling was carried out by famous foreign scientists Charles J. Fillmore, Dietram Scheufele, Gerhard Schutz, Kirk Hallahan, Robert Paul Abelson, Roger C. Schank [9], Stephan Kornmesser [3; 4], Teun Adrianus van Dijk, Wallace Chafe.

The scientific novelty of the study is due to the author's approach to the issues of using frame learning in teaching a foreign language at agrarian universities.

Aim of the research is to review and analyze in detail all aspects of frame modelling and its use in foreign languages teaching at agrarian universities.

Results and discussion. The concept of "frame" entered the scientific community in the last quarter of the twentieth century and quickly enough

took a strong position in various fields of scientific and pedagogical activity. Marvin Minsky (an American scientist, researcher of artificial intelligence, who worked at the Massachusetts Institute of Technology) was the founder of the theory of frames. According to Marvin Minsky, "a frame is a data structure for representing a stereotypical situation" [5: 1]. Each frame has different types of information associated with it. One part of it indicates how the frame should be used, another part indicates what it is expected to entail, and a third part indicates what should be done if these expectations are not confirmed. A frame can be imagined as a network of nodes and the links between them. Revealing the essence of the concept, Minsky proceeded from the fact that a man, trying to learn a new situation for yourself or take a fresh look at already familiar things, selects some data structure from his memory (image), which we call a frame. Marvin Minsky's approach to frame theory is closest to linguistic research [5].

The upper levels of the frame are clearly defined, because they are formed by such concepts, which are always valid in relation to the intended situation. At the lower levels there are many special cells to be filled with characteristic examples or data. Frame theory has found extensive application in various spheres of human thought – from computer programming to political science concepts and philosophy. It also has great prospects in the field of education. We can note that "the frame turns out to be a maximally generalized and therefore universal representation system of the most diverse information and assumes that the researcher himself sets its specific structure and content filling of superordinate nodes" [7: 168].

We will try to analyze and figure out what exactly the concept of a frame is for us: a method, a model, an approach or a technology. It should be mentioned "a frame is a cognitive structure with hierarchical organization, usually of pyramidal shape" [7: 168]. "Model" is an image of a system (a mentally represented or materially realized system that depicts

or reproduces an object). "Technology" is a system of conditions, forms, methods, means and criteria for solving a task". Based on the above, frame technology is understood as the study of educational material structured in a certain way in a specially organized sequence. The main feature of the technology is to increase the amount of knowledge learnt without increasing the teaching time. Usually a frame consists of several cells (slots), each of which has its own purpose. Thus, a frame is a model – an abstract image of standard stereotypical situations in symbols, a rigid construction containing as elements empty windows – slots, which are repeatedly recharged with information. With the help of the frame model, it is possible to compress structure and systematize information in the form of tables, matrices. Thus, in the practice of adapting frame theory to the educational sphere, a frame can be considered as a model, as a way/method and as a technology. The universal features of the frame from the standpoint of various scientific schools include: stereotyping; visualization capability; graphic form; availability of key characters, images, words; fixing analogies and generalizations. Stephan Kornmesser notes that "In the philosophy of science, the frame model is used in order to represent and analyze scientific concepts and conceptual change. However, the potential of the frame model is far from being fully exploited" [3: 228].

The frame approach has a long history, but it is difficult to speak about its unity. The phrases "frame theory" and "frame approach" can be found in the works of linguists, researchers of artificial intelligence, sociologists, psychologists (both cognitive and humanistic), political scientists, etc. Moreover, different researchers put different meanings into the word "frame" itself. In the light of the above, in our work the expressions "frame theory" and "frame approach" are different in meaning and are used accordingly. Frame theory is an expression of the frame approach in a particular science (linguistics, computer science, sociology, etc.). Developments

within the frame approach found one of their first applications in the field of Artificial Intelligence (AI). To date, there have been many criticisms of these theories, also predominantly in the field of artificial intelligence. However, an interesting circumstance turns out: the criticism of the frame approach in AI turns out to be also a criticism of the AI project itself in general, including at the philosophical and methodological level. This allows us to rethink the general principles of the frame approach, to clarify the methodological aspects of modelling.

In general, the frame approach reflects the stereotyping of something: perceptions, events, phenomena, behavior, etc. A frame is a framework, frame model of generalized knowledge, which has a universal, typical character. Graphically, a frame can be represented as a network, the nonterminal (intermediate) nodes (slots) of which represent general information typical for the category of objects under consideration, and the terminal nodes are filled with specific information inherent to a given object. Several types of information are associated with each frame: about the state of the object, its use, what to expect, behavior in the context of a given situation.

The main properties of structuring educational and scientific information on the basis of the frame approach of knowledge representation are: visibility (information is presented in the form of frame diagrams); compactness (educational material is compressed, presented without duplicating information); logical clarity (frame diagram design in the form of block modules or slots taking into account the logical construction of information). Frame diagram contains as elements key words and word combinations, as well as empty slots, which are repeatedly filled with new information (lexical units, syntactic constructions, formulas, etc.). A frame diagram is dynamic, it is used repeatedly as new learning material is learnt and serves as a model for the learner throughout the process of

acquiring new information and it is carried over unchanged from topic to topic, being filled in with the same type of new information.

The frame approach, which essentially puts forward new principles of organizing educational and methodological material based on structuring, arose under the influence of the rapid development of information technology. Frames, as cognitive structures, contain the most essential, typical and potentially possible information that is associated with a particular concept [6: 766]. Some scholars define a frame as a means of cognition, memory organization and organization of all information about the phenomenon under study [10]. The principle of frame structure implies its complex hierarchical nature with subframes, superframes, slots and terminal nodes. In frame-based learning, students find solutions by moving through the tree-like structure of the frame. By their type, frames can be sensory, auditory, visual, and audio-visual. Semantic information, for example, can be represented in the form of a frame network consisting of image frames used in different situations that set goals for scenario frames. The frames methodology is in many ways similar to the domestic methodology of reference schemes.

When teaching sociocultural competence, situational and classification frames are used as a way of representing stereotypical situations and certain cognitive structures. When studying frames and their interrelationship in a particular linguistic culture, one can identify universal frames that are significant only for that culture. They are reflected in frame-type dictionaries, where foreign language realities are presented with explanations designed to remove potential obstacles in the process of intercultural communication. It seems that the implementation of the frame approach based on the national tradition of analytical approach to foreign language teaching will significantly improve the quality and speed of learning in a non-language educational institution. Such

advantages of the frame approach to the presentation of material as compactness, structure and logical interaction will be especially effective at the technical and economic faculties of educational institutions, where, due to the specifics of the subjects studied, students have developed logical thinking. In addition, this method is naturally integrated into the computer environment.

The memory and perceptual time-saving properties can obviously also manifest themselves in the representation of non-visual knowledge about the world [9: 21]. Indeed, systems of non-visual frames, such as the scenario frames described below, can be represented as one possible understanding of the subject matter; for example, an electric generator can be represented as both a mechanical and an electrical system. Any knowledge about the world can be represented in the form of some general universal fragments, to which correspond their own frame systems and from which new frame systems can be formed corresponding to some new understandings. Representation of knowledge about the world by means of frames turns out to be very fruitful. In this case, Marvin Lee Minsky's work suggests building knowledge about the world in the form of frames-scenarios [5]. According to Marvin Lee Minsky, a frame-scenario is a typical structure for some action, concept, event, etc., including characteristic elements of this action, concept and event. For example, a frame-scenario for an event consisting in celebrating a child's birthday includes the following elements, which can be interpreted as frame nodes filled with tasks:

Clothes: Sunday best;

Gift: must like.

To explain a person's quick understanding of the situation represented by a scenario, the work we suggest identifying the frame-scenario terminals with the most characteristic questions usually associated with this situation. The answers to these questions are useful for understanding the given situation. In essence, a frame-scenario in this case is a collection of questions to be

asked about some hypothetical situation and ways of answering them. For a frame scenario a child's birthday party, these questions would include the following: "What should the guests wear?", "Has a gift been chosen?", "Will the child like the gift?", "Where to buy the gift?".

In order to understand the action being narrated or observed, a person often has to ask questions such as:

"Who is performing the action (agent)?",

"What is the purpose of the action (intention)?",

"What are the consequences (effect)?",

"Who is affected by the action (the recipient)?",

"How is it produced (instrument)?".

Slightly different questions are asked about understanding things that differ from actions, and these questions may be much less localized than in the case of understanding actions, for example: "Why are they saying this to me?," "How can I find out more about this?," "How will it help in solving the problem?" etc. According to the story, they ask what the topic is, what is the author's attitude, what is the main event, who is the main character, etc. As each question is tentatively answered, new frames may be called from memory corresponding to the situations that result from answering the questions.

It should be noted that the number of questions associated with a frame is indeterminate, and at first glance, it would seem that there might be many questions to understand the situation. In practice, however, it may be sufficient to ask very few questions to understand it. Different people may ask different numbers of questions about the same situation. The number and nature of these questions depends largely on the individual's knowledge base about the subject under discussion. It may be that full understanding will not be achieved because the individual lacks the necessary frame system that integrates knowledge about the subject under discussion. However, when the necessary knowledge base exists, and with respect to everyday concepts, actions, reasoning, any individual has it, a small number of

questions are usually sufficient to understand the situation. This is a very fundamental circumstance, due to which at the intuitive level we come to a very encouraging position for practice, which is that a large number of real situations arising in the understanding of language, reasoning, actions can be understood by getting answers to a limited number of questions. This indirectly confirms the possibility of building relatively simple models of the world, in this case with the help of frames, sufficient to make decisions in these situations.

In the case of scenario frames, the markers of frame terminals become more complex than in the case of visual image frames and define recommendations on how to answer questions, i.e., to fill the terminal with a task. Each terminal should contain recommendations on how to find the answer to the question. The tasks of the list of possible answers to questions are the simplest special cases of such recommendations. Full and comprehensive representation of each situation type event, action, reasoning, etc. is carried out with the help of not one, but a system of frames. Each frame corresponds to one possible view of the situation represented by the frame system, just as one of the system's visual frames represents a visual image from some single viewpoint. Different frames of the system represent different ways of using the same information held at common terminals. As in a "visual situation", a person "chooses" one of the frames when understanding or communicating a thought. This choice is "essentially" a choice of questions to ask about the situation at hand.

Each scenario has role-players. It has different interpretations reflecting the viewpoints of the different actors. Thus, it can be considered as a system of frames. The number of scenarios reflecting possible situations encountered in real life is enormous. This includes the child's birthday mentioned above and playing football, school, etc. Here and further, we offer frame scripts that we use while teaching foreign language at Vinnytsia National Agrarian University. The

following is a restaurant visit scenario from the visitor's point of view:

Roles: customer, waiter, chef, cashier

Purpose: to get food to satisfy hunger

Scene I. Entrance

Enter the restaurant

Eyes directed to where there are empty tables

Choose where to sit

Head to a table

Sit down

Scene II. Ordering

Receive menu

Read the menu

Decide what you want to order

Make an order to the waiter

Scene III. Food

Receive food

Eat the food

Scene IV. Leaving

Ask for a bill

Get a check

Go to the cashier

Pay the money

Leave the restaurant

In each scenario, the means of doing things may vary according to the circumstances. For example, in scene II, an order can be made in writing, orally, or even (in a foreign country if you do not know the language) with gestures. In scene IV, the payment of money may be made to a cashier, a waiter, or by saying "Put it on my bill". It is also possible that the usual sequence of actions will be broken. There are at least three characteristic cases of such a violation. The first is the deviation, which is the interruption of the subsequent activity of the script by another scenario. The other two cases are called obstacle and error. An obstacle occurs when someone or something interferes with a normal action or some condition necessary for the action to be performed is missing. An error occurs when an action is not completed as required. In principle, obstacles and errors can occur after each elementary action of the scenario, so the scenario introduces various sets of questions such as "what if...", the answer to which should be received after each elementary action. If one of them is answered in the affirmative, the scenario provides new

actions that remove obstacles and errors. For example, in scene II of the "restaurant" scenario, if the waiter does not notice the visitor, he will try to meet her gaze or call out to her. Thus, a scenario is not just a chain of events but also a connected causal chain of actions. It can branch into many possible paths, which converge at points particularly characteristic of the scenario - elementary actions. For a scenario in a restaurant, these actions are "eating" and "paying money". In order to know when to use a script, you need headers. These headings define the circumstances under which the scenario is invoked. Scenarios describe stereotypical, commonly encountered situations. They may cover several narrower situations. Scenarios are associated with a certain range of questions, the answers to which determine the choice of tools that determine the actions of the scenario. Since, in accordance with the position stated earlier, the process of human understanding of a real situation is the selection from memory and adaptation to this situation of an appropriate frame, the question arises about the possible mechanism of this act.

The use of the frame approach in teaching a foreign language facilitates the procedure of selecting lexical material on a particular topic. When studying a lexical topic, students are presented with a stereotypical situation that includes frames. For example, the situation "Getting a job" is presented in frames: "Writing a CV", "Job search", "Interview" and slots: participants and their actions. Each of the participants in the process: the employer and the applicant are assigned actions for the employment situation, which are divided into actions performed before, during and after employment.

The use of the frame approach in presenting new vocabulary material contributes to the thematic grouping of vocabulary, which preserves the semantic connections between the components. A student learns these groupings together with the main meaning of the lexical items

and can easily restore them by creating a mini-text according to the topic.

The frame approach is an effective method of teaching productive speech activities and organizing speech practice. The activation of speech skills is carried out by students performing the following tasks based on the frame: answering the teacher's questions, turning a dialogue into a monologue, and composing a story on the topic.

Results. The results of the presented practical case study on the use of the frame methodology for teaching/learning financial terminology allow us to draw the following conclusions:

1. Frame semantics opens up new possibilities for developing methods of teaching/learning vocabulary that allow linking lexical units into cognitive structures and thus facilitate their understanding, as well as memorization and recall.

2. The frame methodology is particularly relevant for learning/teaching specialized vocabulary (terminology), as it helps to identify the conceptual structure and substructures of a specialized field, the categorization of concepts and their interrelationships. The perception of these interconnected structures allows for a much better understanding of the subject area, minimizes the time spent on memorizing terms, reduces the memory load and thus facilitates the acquisition of terminology and its accurate use.

3. The frame methodology is based on corpus analysis, so students have the opportunity to work with terminology used in texts created by experts in specialized fields and used in specialized communication. Corpus material allows you to identify dominant terminology and study its frequency and distribution in the subject area. It also allows us to identify the actual usage of terms, i.e. their word combinations, syntactic structures in which they are used, and the most frequent grammatical forms.

Thus, frame-based learning involves the development of a wide range of skills necessary for learning/teaching both general and specialized vocabulary, as

well as the skills necessary for analyzing linguistic structures and the cognitive frameworks they reveal.

In the course of practical classes, we developed, proposed and tested methodological system exercises aimed at teaching the construction of frame-schemes of educational and scientific information. Working with educational and scientific information in its written and oral implementation requires from students the formation of special skills related not only to the analysis of the external structure and content of a scientific text, but also to the analysis of its compositional and speech forms. These skills are formed as a result of performing specially designed exercises aimed at:

1. Overcoming phonetic difficulties (language exercises). This module consists of two blocks, which include exercises aimed at: - improving the mechanisms of listening: anticipation, increasing the volume of working memory, internal pronunciation, short-term memory; - developing and improving the skills of phonetic recognition and distinction of the word semantic content, automated lettering, speed recording of letters and words, automated written reproduction of the graphic appearance of a word according to its sound image, automated recording of lexical units into schemes, formulas, symbols; - seeing the limit of words and terms abbreviation; - identifying the sound correspondence of international lexical units and guessing their meaning.

2. Overcoming lexico-grammatical difficulties (language exercises). This module consists of four blocks of exercises aimed at: - development of skills for recognizing the grammatical appearance of a word, correlation of the lexical unit graphic appearance with its semantics; - transformation of lexical units and syntactic constructions, reproduction and written fixation of key lexical units and syntactic constructions of scientific speech style, grammatical and semantic combination of lexical units representing a term; - recognition of terminological vocabulary and word

combinations representing a terminological unit; - correlation of key lexical units with their meaning; - combination of words in order to obtain a terminological unit, high degree of linguistic guesswork; - automated orientation and search for synonymic elements, general understanding of lexical units and stable syntactic constructions of scientific speech style, equivalent substitutions, associative links, automated replacement of words by symbols, signs, formulas; - grammatical correctness of written speech, information recovery, prediction of lexical units meaning and utterance as a whole, speed recording of information, borrowing of word-blocks, vision of word combinations and sentences, syntactic skills of linear sentence construction, unconscious recognition of grammatical positions for words, simplification of sentence structure.

3. Overcoming difficulties in understanding the logical development of thought within a scientific text (conditional-communicative exercises). This module consists of a block of exercises aimed at: - development of the following skills and abilities: selection of significant information of the whole message, orientation in the general structure of the educational-scientific text; assessment of the information novelty and its significance for writing; prediction of the general orientation of the message; selection of the main and duplicate information of the message; complex understanding of the text.

4. Making frame diagrams of educational and scientific information (natural-communicative exercises). This module consists of a block of exercises aimed at: development of the text understanding skills, recognizing its logical structure, highlighting themes, micro-themes, key lexical units, building a frame-scheme. The formation process of information written fixation skills in the form of frame-schemes was divided by us into two stages: 1) composing frame-schemes on the basis of written educational and scientific text on the profile of the future specialty;

2) composing frame-schemes on the basis of sound text. Due to the fact that reading as a type of speech activity has a number of advantages (perception of information through the visual analyzer, and, consequently, greater bandwidth of the received information, the efficiency of visual memory, the possibility of multiple references to the original source of information), the texts for reading were presented somewhat more complex than for listening. Texts for reading and listening were selected taking into account the general thematic orientation (from textbooks on the specialty and texts of lectures by leading teachers of the faculty, published on the Internet), which ensured repetition and memorization of lexical and grammatical materials. The texts for reading had a larger set of various methodological difficulties than those intended for listening comprehension. Such obstacles were understood as the complexity of grammatical constructions (the presence of participial and de-partial turns, compound sentences), lexical difficulties (new terminological vocabulary), peculiarities of the text semantic blocks arrangement (the semantic information located at the very beginning of the text with a system of arguments and conclusions was best perceived).

Composition of lecture notes and theoretical material in the form of frame-charts by students has a number of advantages, namely: it stimulates the consolidation of knowledge obtained simultaneously with the assimilation of new educational material, which is especially important in cases when the understanding of each subsequent topic is built on the basis of the previous one; brevity of presentation and capacity of the received theoretical information in the content of the frame-scheme allows to refer to it repeatedly during the whole period of training; fast building up of terminological conceptual apparatus in the process of teaching and frame-charting allows to raise the level of professional communication between teacher and student in the shortest possible time; a system of exercises aimed

at reading and listening, framing diagrams allows to use four types of memory: visual, auditory, graphic and visual. It activates the subconscious mind to memorize the material; visually shows the main sections and topics.

In the process of interaction between teacher and students, certain knowledge, skills and abilities are transmitted on the one hand, and their assimilation on the other. Since a frame is a certain form of knowledge representation, a certain generalized model, a scenario of a stereotypical situation, a teacher can model knowledge and learning situations with the help of frames. Learning such models helps learners to master the vocabulary and grammar of the target language.

Since the final product in the developed methodological model was the construction of frame-schemes of sounding educational and scientific information, we will give examples of tasks aimed at the construction of this information during their oral perception.

Task 1: Listen to parts of the text. Highlight and write down the key words.

Semiconductors are of two types: n-type and p-type. In n-type semiconductors, electrons are the main charge carriers. In p-type semiconductors, the main charge carriers are holes. Depending on the carriers, the conductivity of semiconductors can be intrinsic and impurity. Impurity conduction comes in electronic and hole conductivity. Impurities can be added to a semiconductor. Impurities come in the form of donor and acceptor impurities. Donor impurities give up electrons, yielding a p-type semiconductor. Acceptor impurities take electrons away, resulting in a p-type semiconductor.

Task 2: Listen to the text, answer the questions, fill in the blank slots.

1. What types of semiconductors are there?

--	--

2. What are the main charge carriers in n-type semiconductors?

--	--

3. What can the conductivity be?

--	--

4. What can be added to a semiconductor?

--

5. What are some impurities?

--	--

Task 3: Listen to the text, identify the micro-themes, fill in the blank slots.

1. Impurities:

- donor
- basic
- acceptor

--	--

2. Semiconductors:

- b-type
- n-type
- p-type

--	--

3. Carriers:

- electrons
- protons
- holes

--	--

4. Conductivity:

- intrinsic
- impurity
- hole

--	--

Task 4: Listen to the text; identify the theme of the text.

- Semiconductors;
- Conductivity of semiconductors;
- Donor and acceptor impurities.

It is reasonable to distinguish two main types of frames: linguistic (aimed at teaching purely linguistic skills) and special, specific (oriented to the formation of skills in the use of special vocabulary). We divide the work with the frame into main stages, presenting it to the students in the form of presentations, tables and other handouts. Then the students are involved in working with the frame through a game or discussion. Here it is supposed to be not classical consolidation

by examples, i.e. not traditional presentation of material, but on the contrary – demonstration of a situation taken from a living language, or work with some similar examples. In the same way, the learning of the material is monitored and the effectiveness of the frame approach to learning is evaluated.

Let us demonstrate an example of using frame-technology, which is successfully used in the pedagogy teaching methodology classes. It is used in the following way: students are given the text of the lecture, after familiarizing themselves with it they are offered a certain frame scheme. The scheme consists of slots, which are already filled with certain content and painted with certain colours. Through and with the help of colour, the student's attention is drawn to a certain slot through visual perception. An example of colour differentiation is given: justifications, hypotheses, conclusions, patterns – in one colour; task (problem) – in another colour; didactic objectives – in a third colour; problem solution – in a fourth colour; test task – in a fifth colour.

All the advantages of frame modeling are also valid in relation to the procedure for creating and perceiving texts in a foreign language. Texts of a certain theme and genre are built according to the appropriate rules, schemes and models. Such texts contain semantic blocks, mandatory and variables. For example, the story "About yourself" can provide information about a person's occupation in a given period of time, his hobbies, a description of appearance, character, etc. A description of a tourist object will certainly indicate his location and time of creation or the age of the object, some facts of its history can be mentioned, the appearance is described and its historical and cultural significance is characterized. Such semantic blocks form the frame substructures of the story "About yourself" and the description of the tourist site, respectively.

A frame can be represented as a graph consisting of some elements, namely terminal vertices or cells, their various associations, substructures, and

relations between them, that is, the conditions established by each terminal that must satisfy the corresponding tasks. Such a generalized description of the main content of the discourse, or macrostructure, has several levels of generalization, that is, it is formed in accordance with various degrees of generalization. Discourse is understood as a set of thematically related texts: texts combined into discourse are addressed, one way or another, to one common topic. Moreover, regardless of the level of generalization, it represents some semblance of an abstract plan of this discourse. With regard to modeling a discourse in terms of its attribution to a certain type or genre, without taking into account the specific content of this discourse, a superstructure is used, which is some standard scheme according to which the type of discourse in question is built.

Having studied the frame structure of a certain discourse, we will thus identify the main semantic blocks that correspond to the substructures of the frame, as well as the connections between them due to the conditions and tasks of the terminals. It means we will compile a list of the necessary semantic parts of the text and determine the semantic relationships of various levels. By constructing the text in accordance with such frame structures and the semantic connections between them, students will fully reveal the problem by including the necessary information on the selected topic. The text will be structured, logically organized, divided into semantic blocks, and therefore understandable from the point of view of the interlocutor's perception. In addition, the macrostructure is built according to certain rules: in accordance with the procedures for reducing insignificant information, combination and generalization. This means that such a macrostructure of a single text or discourse corresponds to the structures of a person's long-term memory and will be fully assimilated by students. The frame structure also takes into account the presence of optional but possible information. For example, in the

description text of a tourist object, these are additional facts of its history or a detailed description of one of the object structural parts, which, according to the author, are important, worthy of attention, or distinguish this object from a number of similar ones.

Thus, the frame is not a rigid, absolutely fixed structure, such a model implies variability and the possibility of including necessary and interesting information from the addressee's point of view, and therefore does not exclude the creativity of students. In addition, by performing the tasks of determining the mandatory and variable structures of the text frame, students will develop the skills of highlighting the main and secondary in the text in a foreign language. Knowledge of the general structure of a certain discourse and the ability to identify such a structure in an interlocutor's oral message or a written text will greatly facilitate students' perception of a text in a foreign language. Students can be offered both simple tasks (to correlate a text with its structural model, frame, to select a frame for a text from a number of proposed ones, etc.) and more complex tasks (to independently form a structural model of a particular foreign-language text, to identify substructures or upper levels of a frame, etc.). The ability to systematize the presented information, to divide it into semantic blocks, highlighting the central slots containing the main system-forming concepts, will allow students to correctly build semantic links and correctly perceive the text in a foreign language.

Since the final product in the developed methodological model was the construction of frame-schemes of sounding educational and scientific information, we will give examples of tasks aimed at the construction of this information during their oral perception.

Task: *Listen to parts of the text. Highlight and write down the key words.*

The use of the frame approach will facilitate the procedure of selecting lexical material of a certain topic. Thus, the active vocabulary of students necessarily includes lexical units, central concepts

located at the upper levels of the frame. The vocabulary list, obligatory for learning, for the selected topic also includes the glossary that fills the main top terminals of the frame. For the text describing a tourist object, such as a castle, such lexical units are "castle"; "building"; "complex"; "residence"; "palace"; "renovation", "modernization", "rebuilding", etc. Knowledge of the basic vocabulary is necessary for students to understand any foreign-language text of a certain discourse, in this case tourist. Proficiency in such vocabulary determines the success of communication within a given topic. Lexical units that fill the cells of the frame lower levels and, accordingly, demonstrate low frequency of use, should be included in the student's passive or potential vocabulary.

A frame reflects a stereotypical representation of an object or situation for a certain cultural community. Therefore, in addition to free, unrelated lexical units, it contains a set of stable word combinations, phraseological phrases and clichés peculiar to a certain discourse in a given socio-cultural context. Thus, the frame approach allows taking into account the national-cultural component in the selection and presentation of foreign language vocabulary, the specificity of the culture of the native speakers of the target language. The frame structure also reflects the use of vocabulary certain categories, the frequency use of the certain lexical-semantic groups units. For example, when describing the castle, the texts are characterized by the use of various adjectives characterizing the location of individual elements in relation to each other, the sides of the world, etc. These are, for example, such words as "central"; "northern"; "southern"; "western"; "surrounding" and others. This group of adjectives fills the description substructure of the castle's external and internal views. These adjectives characterize the main elements of the construction, peculiar to the castle and distinguishing it from other architectural objects. Such elements of the structure, for example, are tower; wall; facade;

bastion; moat and others. These lexical units and corresponding groups fill the main slots of the considered substructure. Consequently, they should be included in the active vocabulary of the given subject, and therefore, they are necessary for study. At the same time, the vocabulary analysis filling the considered substructure of the external and internal views of the castle description revealed an unexpectedly low use frequency of adjectives of colour.

The frame approach favours the thematic order of lexical grouping: lexical units can be introduced in mini-groups united according to the substructures of the frame. Using this method of grouping lexical material preserves the semantic links between the components that the learner assimilates with the basic value of lexical units, thus it can be easily recovered by creating mini-text limited, in accordance with this framework substructure, themes. For example, the adjectives "unique" and "exceptional" characterize the cultural and historical value of a certain tourist object, for example, a castle, and are included in the corresponding frame substructure together with such lexical units as "world heritage list", "treasure", "worldwide", etc. By mastering this group of vocabulary, students not only learn the peculiarities of its combinability, but also get an opportunity to independently build a mini-text on the problem of cultural and historical significance of an object.

Conclusions and research perspectives. Frame modelling recreates stereotypical representations of objects and phenomena of a certain cultural community by means of some structural models. Reflecting the common conceptual structures of this society, this

approach has a number of advantages when using a foreign language in the learning process. Such models, both in their structural characteristic and in the vocabulary content, reflect the specificity of the representations of a certain society, the national and cultural component, which is important for learning a foreign language. Frame structure and its peculiarities correspond to semantic blocks and interrelations of discourse semantics elements, knowledge of which is necessary when creating a text in a foreign language or for its adequate perception. The attribution of information to mandatory or variable substructures of the frame indicates the necessity of mentioning relevant facts. Finally, the filling of different nodes-terminals and cells of the frame reflects the composition and peculiarities of the corresponding discourse vocabulary, which facilitates the procedure of selection and presentation of the necessary lexical material.

Frame-based learning thus involves the development of a wide range of skills needed to learn/teach both general and specialist vocabulary, as well as the skills needed to analyze linguistic structures and the cognitive frameworks they reveal.

In general, a frame is a clearly structured structure, a model of knowledge representation. In philosophy and psychology, the concept "abstract image", which is close in semantics, is used more often. Researchers interpret it within the framework of their own mentality; endow it with peculiarities and characteristics in the prism of their scientific potential. This is undoubtedly the case, and this approach leads many discourses to new practices.

REFERENCES (TRANSLATED AND TRANSLITERATED)

1. Bateson, Gregory. (2006). A Theory of Play and Fantasy. *The Game Design Reader*. The MIT Press. Cambridge, Massachusetts. London, England [in English].
2. Goffman, Erving. (1974/1986). *Frame analysis: An Essay on the Organization of Experience*. Northern University Press. Boston [in English].
3. Kornmesser, Stephan. (2018). Frames and concepts in the philosophy of science. *Euro Jnl Phil Sci*, 8 (2), 225-251. Retrieved from: <https://doi.org/10.1007/s13194-017-0183-3> [in English].

4. Kornmesser, S., & Schurz, G. (2020). Analyzing Theories in the Frame Model. *Erkenn*, vol. 85, 1313-1346. Retrieved from: <https://doi.org/10.1007/s10670-018-0078-5> [in English].
5. Minsky, M. (1975). *A Framework for Representing Knowledge*. Reprinted in *The Psychology of Computer Vision*, P. Winston (ed.), McGraw-Hill, 1975. Shorter versions in J. Haugeland, ed., *Mind Design*, MIT Press, 1981, and in *Cognitive Science*, Collins, Allan and Edward E. Smith (eds.) Morgan-Kaufmann, 1992 ISBN 55860-013-2. Retrieved from: <http://surl.li/xpgmwz> [in English].
6. Moskiene, L., & Rackeviciene, S. (2021). Frame semantics methodology for teaching terminology of specialized domains. *Journal of Teaching English for Specific and Academic Purposes*, vol. 9, № 4, special is., 765-773. DOI: <https://doi.org/10.22190/JTESAP2104765S> [in English].
7. Mozharovska, Olena. (2024). Frame hypothesis and its implementation in the methodology of teaching foreign languages. *Zhytomyr Ivan Franko State University Journal. Pedagogical Sciences*, vol. 3 (118), 165-178. DOI: 10.35433/pedagogy.3(118).2024.11 [in English].
8. Olijnik, I.V. (2018). Viktoristannya frejmovoyi tehnologiyi u procesi formuvannya doslidnickoyi kompetentnosti u majbutnih doktoriv filosofiyi v umovah aspiranturi [The use of framework technology in the process of forming research competence in future doctors of philosophy in the conditions of postgraduate studies]. *Visnik universitetu imeni Alfreda Nobelya. Seriya "Pedagogika i psihologiya". Pedagogichni nauki – Bulletin of the Alfred Nobel University. Series "Pedagogy and Psychology"*. Pedagogical Sciences, № 1 (15), 175-179 [in Ukrainian].
9. Schank, Roger C. (1999). *Dynamic Memory Revisited*. Cambridge University Press. 302. ISBN 05211633982 [in English].
10. Tan, Yi & Römer, Ute. (2022). Using Phrase-frames to trace the language development of L1 Chinese learners of English. *System. An International Journal of Educational Technology and Applied Linguistics*, vol. 108 (8). DOI: 10.1016/j.system.2022.102844 [in English].
11. When Teaching Writing Gets Tough: Challenges and Possibilities in Secondary Writing Instruction. (*Language and Literacy Series*). (2024). (ed. by: Annamary Consalvo, Ann D. David), 160 [in English].
12. Wiener, Norbet. God & Golem, Inc. (1969). *A Comment on Certain Points where Cybernetics Impinges on Religion*. THE M.I.T. PRESS. Massachusetts Institute of Technology. 95 [in English].
13. Xia, Detong. Sulzer, Mark A. & Pae, Hye K. (2023). Phrase-frames in business email: a contrast between learners of business English and working professionals. *Text & Talk. An Interdisciplinary Journal of Language, Discourse & Communication Studies*. DOI: doi.org/10.1515/text-2022-0027 [in English].

Received: February 08, 2025

Accepted: March 01, 2025

UDC 378.091.2:001.891:57

DOI 10.35433/pedagogy.1(120).2025.22

THE ROLE OF STEM EDUCATION IN THE DEVELOPMENT OF RESEARCH SKILLS OF FUTURE BIOLOGY TEACHERS

L. A. Nikitchenko*

The article is devoted to the actual problem of introducing STEM education in the training of future biology teachers. The article analyzes the role of STEM technologies in the development of research skills of future teachers. It is emphasized that traditional methods of training often do not provide a sufficient level of development of research competencies necessary for work in the modern educational system.

The article discusses the basic concepts of STEM education and STEM technologies, as well as provides an overview of scientific research on this issue. The necessity of integrating STEM components into the curriculum for future biology teachers is substantiated and specific methods and techniques for implementing this approach are proposed.

The main conclusion of the article is that STEM education is an effective tool for developing the research skills of future biology teachers. The introduction of STEM technologies contributes to the development of such competencies as critical thinking, creativity, ability to work with data, use modern technologies and organize students' research activities.

Specific examples of the use of modern STEM technologies, such as biological simulators, 3D printers, online collaboration platforms, virtual and augmented reality, simulation modeling of biological processes, for the development of research skills in future biology teachers are presented. It is emphasized that the use of STEM technologies in the process of training future biology teachers contributes to the development of critical thinking, the formation of research skills, the development of creativity and the training of teachers who are able to use modern technologies in the educational process.

For the effective development of future biology teachers' research skills, it is necessary to provide access to modern technologies and individualize the learning process. The use of specialized equipment and software allows students to acquire the practical skills necessary to conduct research. An individual approach helps to develop the creative abilities of each student and encourages them to work independently. Creating an atmosphere that supports curiosity and the desire to explore is a key factor in developing the research skills of future biology teachers.

Keywords: future biology teachers, higher education institutions, STEM education, research, teacher training, educational process.

---

* Candidate of Pedagogical Sciences (PhD in Pedagogy), Associate Professor
(Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University)
Lileekk1504@gmail.com
ORCID: 0000-0002-4647-9454

РОЛЬ STEM-ОСВІТИ У РОЗВИТКУ ДОСЛІДНИЦЬКИХ НАВИЧОК МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ БІОЛОГІЇ

А. О. Нікітченко

Стаття присвячена актуальній проблемі впровадження STEM-освіти в підготовку майбутніх учителів біології. У статті проаналізовано роль STEM-технологій у розвитку дослідницьких навичок у майбутніх педагогів. Підкреслюється, що традиційні методи підготовки часто не забезпечують достатнього рівня розвитку дослідницьких компетентностей, необхідних для роботи в сучасній освітній системі.

У статті розглядаються основні поняття STEM-освіти та STEM-технологій, а також наводиться огляд наукових досліджень, присвячених цій проблематиці. Обґрунтована необхідність інтеграції STEM-компонентів у навчальні програми для майбутніх учителів біології та запропоновано конкретні методи та прийоми для реалізації такого підходу.

Основний висновок статті полягає в тому, що STEM-освіта є ефективним інструментом для розвитку дослідницьких навичок майбутніх учителів біології. Впровадження STEM-технологій сприяє формуванню в майбутніх педагогів таких компетентностей, як критичне мислення, креативність, вміння працювати з даними, використовувати сучасні технології та організовувати дослідницьку діяльність учнів.

Наведено конкретні приклади використання сучасних STEM-технологій, таких як біологічні симулятори, 3D-принтери, онлайн-платформи для співпраці, віртуальна та доповнена реальність, симуляційне моделювання біологічних процесів, для розвитку дослідницьких навичок у майбутніх вчителів біології. Підкреслюється, що використання STEM-технологій в процесі підготовки майбутніх учителів біології сприяє розвитку критичного мислення, формуванню дослідницьких навичок, розвитку творчих здібностей та підготовці вчителів, здатних використовувати сучасні технології в освітньому процесі.

Для ефективного розвитку дослідницьких навичок майбутніх учителів біології необхідно забезпечити доступ до сучасних технологій та індивідуалізувати навчальний процес. Використання спеціалізованого обладнання та програмного забезпечення дозволяє здобувачам освіти набути практичних навичок, необхідних для проведення наукових досліджень. Індивідуальний підхід сприяє розвитку творчих здібностей кожного здобувача освіти та стимулює його до самостійної роботи. Створення атмосфери, що підтримує допитливість і бажання досліджувати, є ключовим фактором розвитку дослідницьких умінь майбутніх учителів біології.

Ключові слова: майбутні вчителі біології, заклади вищої освіти, STEM-освіта, дослідницька діяльність, підготовка вчителів, освітній процес.

Introduction of the issue. Modern education is undergoing dramatic changes, requiring future teachers not only to have in-depth knowledge of their subject area, but also to be able to apply this knowledge in practice, stimulate students' curiosity and develop their research skills. This is where STEM education, which combines science, technology, engineering, and mathematics, comes to the fore [9; 10; 11]. Biology, as one of the basic sciences, is an ideal environment for implementing the STEM approach. However, in order to effectively implement STEM education in biology classes, teachers need to have not only knowledge of biology, but also developed research skills and modern teaching and research methods.

Постановка проблеми. Сучасна освіта зазнає кардинальних змін, вимагаючи від майбутніх учителів не лише глибоких знань у своїй предметній галузі, а й умінь застосовувати ці знання на практиці, стимулювати допитливість учнів та розвивати їхні дослідницькі навички. Саме тут на перший план виходить STEM-освіта, яка об'єднують науку, технології, інженерію та математику [9; 10; 11]. Біологія, як одна з фундаментальних наук, є ідеальним середовищем для впровадження STEM-підходу. Однак, щоб ефективно впроваджувати STEM-освіту на уроках біології, вчителі повинні володіти не лише знаннями з біології, а й мати розвинені дослідницькі навички, володіти сучасними методами навчання та дослідження.

According to the results of observation and analysis of literature, traditional methods of training future biology teachers often do not provide a sufficient level of research skills development [1; 4; 8]. Future teachers often have insufficient experience in conducting experiments, analyzing data, and using modern information technologies in the educational process. Therefore, an urgent task arises: how STEM education can effectively develop the research skills of future biology teachers so that they can prepare students for life in the modern world, where science and technology play an increasingly important role.

Current state of the issue. The introduction of STEM education into biology teacher education is a necessary step to modernize the educational system and improve the quality of education. This approach will allow us to prepare teachers who will not only be transmitters of knowledge, but also facilitators of learning, capable of creating an educational environment that stimulates curiosity and critical thinking.

The terms "STEM education" and "STEM technologies" are often used interchangeably, especially in the context of modern education. However, they represent different, though closely related, concepts.

STEM education is a pedagogical approach that integrates science, technology, engineering, and mathematics into a single educational process. This approach is aimed at developing students' knowledge not only in individual disciplines, but also in critical thinking, creativity, problem solving and collaboration skills necessary for successful functioning in the modern world [2; 4; 6; 8].

STEM technologies are a set of tools and means used to implement STEM education. These can be: computers and software: for modeling, simulation, data analysis, creating presentations; laboratory equipment: for conducting experiments and research; 3D printers: for creating prototypes and models; online platforms: for collaboration,

Як показують результати спостереження, та аналіз літературних джерел традиційні методи підготовки майбутніх учителів біології часто не забезпечують достатнього рівня розвитку дослідницьких навичок [1; 4; 8]. Майбутні педагоги часто мають недостатній досвід проведення експериментів, аналізу даних, використання сучасних інформаційних технологій у навчальному процесі. Тому постає актуальне завдання: як за допомогою STEM-освіти можна ефективно розвивати дослідницькі навички майбутніх учителів біології, щоб вони могли готувати учнів до життя в сучасному світі, де наука і технології відіграють все більшу роль.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Впровадження STEM-освіти в процес підготовки вчителів біології є необхідним кроком для модернізації освітньої системи та підвищення якості навчання. Такий підхід дозволить підготувати вчителів, які будуть не лише передавачами знань, а й фасилітаторами навчання, здатними створювати освітнє середовище, що стимулює допитливість та критичне мислення.

Терміни "STEM-освіта" та "STEM-технології" часто використовуються взаємозаміно, особливо в контексті сучасної освіти. Однак, вони представляють різні, хоча й тісно пов'язані, концепції.

STEM-освіта (від англ. Science, Technology, Engineering, Mathematics) – це педагогічний підхід, який інтегрує природничі науки, технології, інженерію та математику в єдиний навчальний процес. Цей підхід спрямований на розвиток у студентів не лише знань з окремих дисциплін, але й навичок критичного мислення, творчості, вирішення проблем та співпраці, необхідних для успішного функціонування в сучасному світі [2; 4; 6; 8].

STEM-технології – це сукупність інструментів та засобів, які використовуються для реалізації STEM-освіти. Це можуть бути: комп'ютери та програмне забезпечення: для моделювання, симуляції, аналізу даних, створення презентацій; лабораторне обладнання: для проведення експериментів та досліджень; 3D-

knowledge sharing and access to educational materials [2; 4; 6; 8].

According to D. Frolov, STEM education provides future teachers with the necessary tools to organize effective group work of students, stimulate their curiosity and develop their skills of independent information search. This approach also helps teachers to constantly update their methodological knowledge, develop new approaches to teaching biology, and prepare for lessons more actively [8]. M. Sydorovych identifies interdisciplinarity and "obtaining objectively new" in the learning process that has direct practical relevance to life as two of the leading features of STEM education. According to the author, STEM education is not just the sum of individual disciplines, but a synthesis of knowledge that allows future teachers not only to acquire theoretical knowledge but also to develop skills in solving real problems [5].

Ukrainian researchers, such as S. Bilyavsky and N. Posternak, focus on how STEM methods can be integrated into the training of future biology teachers. They suggest using interactive STEM elements in laboratory classes on biology teaching methods. The goal of this approach is to develop critical thinking in future teachers. The authors of the study argue that the use of the quest format during the classroom is particularly effective [1].

Scientists argue that conducting classes using STEM elements allows future biology teachers not only to get acquainted with the principles of STEM education in theory, but also to experience how these principles work in practice. This allows them to better understand how to implement STEM elements in their future teaching activities [1; 4; 7].

O. Mekhed, N. Tyupina note that in the context of the New Ukrainian School reform, the training of science teachers is undergoing significant changes. Emphasis is placed on developing their ability to apply an integrated approach to teaching, use digital technologies and develop students' critical thinking skills. Particular attention is paid to the development of practical skills through

принтери: для створення прототипів та моделей; онлайн-платформи: для співпраці, обміну знаннями та доступу до навчальних матеріалів [2; 4; 6; 8].

На думку Д. Фролова завдяки STEM-освіті майбутні вчителі отримують необхідні інструменти для організації ефективної групової роботи школярів, стимулювання їхньої допитливості та розвитку навичок самостійного пошуку інформації. Цей підхід також сприяє тому, що вчителі постійно оновлюють свої методичні знання, розробляють нові підходи до викладання біології та більш активно готуються до уроків [8]. М. Сидорович виокремлює двома провідними рисами STEM – освіти міждисциплінарність і "одержання об'єктивно нового" у процесі навчання, що має безпосередню практичну значущість для життя. На думку авторки STEM – освіта це не просто сума окремих дисциплін, а синтез знань, який дозволяє майбутнім учителям не тільки здобувати теоретичні знання, але й розвивати навички розв'язання реальних проблем [5].

Українські дослідники, зокрема С. Білявський та Н. Постернак, зосереджують свою увагу на тому, як методичні прийоми STEM можна інтегрувати в підготовку майбутніх учителів біології. Вони пропонують використовувати інтерактивні елементи STEM, на лабораторних заняттях з методики викладання біології. Мета такого підходу – розвинути критичне мислення у майбутніх педагогів. Автори дослідження стверджують, що особливо ефективним є використання квест-формату під час навчального заняття [1].

Науковці стверджують, що проведення навчальних занять з використанням елементів STEM дає можливість майбутнім учителям біології не лише теоретично ознайомитися з принципами STEM-освіти, але й на власному досвіді відчувати, як ці принципи працюють на практиці. Це дозволяє їм краще зрозуміти, як впроваджувати STEM-елементи у свою майбутню педагогічну діяльність [1; 4; 7].

О. Мехед, Н. Тюпіна зазначають, що у контексті реформи Нової української школи, підготовка вчителів природничих наук зазнає суттєвих змін. Акцент робиться на розвитку в них здатності застосовувати

laboratory classes and field research. STEM education has become an integral part of the training of future science teachers. It involves the development of not only subject knowledge but also the ability to integrate different disciplines, use modern technologies, and develop students' research skills [3].

The New Ukrainian School reform sets ambitious goals for education, including the development of students as researchers and creators. In order to achieve these goals, it is crucial that future biology teachers are ready to implement the STEM approach in their teaching [2]. However, a number of problems arise on this way: insufficient integration of STEM components into the curriculum: often STEM education is considered as an additional element, not as the basis of the educational process. This leads to fragmentation of knowledge and makes it difficult for future teachers to form a holistic view of the STEM approach; Lack of clear methodological recommendations: there are no uniform standards and recommendations for implementing STEM education in biology teacher training; Limited research opportunities: many future teachers do not have sufficient research experience, which makes it difficult for them to further stimulate students' research activities; Insufficient attention to the development of project-based learning skills: Although project-based activities are a key component of STEM education, there are often no clear methodologies and tools for organizing them in teacher education; Insufficient integration of research into the educational process: the training of future teachers is limited to mastering theoretical material, while practical research remains in the background.

In this regard, a key task of professional education is to identify the main strategies for training future biology teachers, which involves creating an innovative educational environment that promotes critical thinking, creativity, research skills, and teamwork. This involves the integration of STEM components into the curriculum, the use of modern technologies, the

інтегрований підхід до навчання, використовувати цифрові технології та формувати у учнів навички критичного мислення. Особлива увага приділяється розвитку практичних навичок через проведення лабораторних занять та польових досліджень. STEM-освіта стала невід'ємною частиною підготовки майбутніх вчителів природничих дисциплін. Вона передбачає розвиток у них не лише предметних знань, а й здатності інтегрувати різні дисципліни, використовувати сучасні технології та формувати у учнів навички дослідження [3].

Реформа Нової української школи ставить перед освітою амбітні завдання, зокрема, розвиток учнів як дослідників та творців. Для досягнення цих цілей вкрай важливо, щоб майбутні вчителі біології були готові до впровадження STEM-підходу в свою педагогічну діяльність [2]. Проте, на цьому шляху виникає ряд проблем: недостатня інтеграція STEM-компонентів у навчальні програми: часто STEM-освіта розглядається як додатковий елемент, а не як основа навчального процесу. Це призводить до фрагментарності знань і ускладнює формування у майбутніх учителів цілісного уявлення про STEM-підхід; Відсутність чітких методичних рекомендацій: немає єдиних стандартів та рекомендацій щодо впровадження STEM-освіти в підготовку вчителів біології; Обмежені можливості для проведення досліджень: багато майбутніх вчителів не мають достатнього досвіду проведення досліджень, що ускладнює їх подальшу роботу зі стимулювання дослідницької діяльності учнів; Недостатня увага до розвитку навичок проєктної діяльності: Хоча проєктна діяльність є однією з ключових складових STEM-освіти, часто відсутні чіткі методики та інструменти для її організації в процесі підготовки вчителів; недостатня інтеграція дослідницької діяльності в навчальний процес: підготовка майбутніх вчителів зводиться до засвоєння теоретичного матеріалу, а практичні дослідження залишаються на задньому плані.

У зв'язку з цим ключовим завданням професійної освіти стає визначення основних стратегій підготовки майбутніх вчителів біології, що передбачає створення інноваційного освітнього середовища, яке

development of interdisciplinary connections, and the creation of conditions for research.

Aim of the research. To analyze the role of STEM education in the process of training future biology teachers and developing their research skills.

Results and discussion. Future biology teachers should have a set of research competencies that allow them not only to transfer knowledge but also to develop sustainable research skills in students. This implies the ability to initiate and conduct their own research, as well as to transform the results of this research into their future professional activities. This complex includes:

1. Ability to research and teach: future biology teachers should have the skills to conduct independent research and transform its results into effective curricula for students.

2. Deep understanding of experimental research methodology and the ability to apply it in the educational process to develop students' critical thinking and research skills.

3. Professional competence in designing and conducting educational experiments, analyzing data and interpreting results, which contributes to the development of students' scientific literacy.

4. Formation of sustainable research competencies in students: future teachers should have a set of tools and techniques that allow them to develop students' ability to learn independently, to pose problems and find answers.

5. Creating an educational environment that stimulates students' innovation and creativity, as well as develops their skills of cooperation and communication in the process of collaborative research.

6. The ability to adapt modern technologies and teaching methods to develop students' research skills that meet the requirements of the 21st century.

Accordingly, the main directions of STEM education implementation in the process of training future biology teachers in the field of research skills development are:

сприяє розвитку критичного мислення, творчості, дослідницьких навичок та вміння працювати в команді. Це передбачає інтеграцію STEM-компонентів у навчальні програми, використання сучасних технологій, розвиток міждисциплінарних зв'язків та створення умов для проведення наукових досліджень.

Мета статті. Проаналізувати, роль STEM-освіти у процесі підготовки майбутніх учителів біології та розвитку їх дослідницьких навичок.

Виклад основного матеріалу. Майбутній учитель біології повинен володіти комплексом дослідницьких компетентностей, що дозволяють йому не лише передавати знання, а й формувати в учнів стійкі дослідницькі навички. Це передбачає здатність ініціювати та проводити власні наукові дослідження, а також трансформувати результати цих досліджень у свою майбутню професійну діяльність. Такий комплекс включає в себе:

1. Здатність до науково-педагогічної діяльності: майбутні вчителі біології мають володіти навичками проведення самостійних наукових досліджень та трансформування їх результатів у ефективні навчальні програми для учнів.

2. Глибоке розуміння методології експериментального дослідження та вміння застосовувати її в освітньому процесі для формування у школярів критичного мислення та дослідницьких навичок.

3. Професійна компетентність у розробці та проведенні навчальних експериментів, аналізу даних та інтерпретації результатів, що сприяє розвитку у учнів наукової грамотності.

4. Формування в учнів стійких дослідницьких компетентностей: майбутні вчителі мають володіти набором інструментів та методик, які дозволяють розвивати в учнів здатність до самостійного пізнання, постановки проблем та пошуку відповідей.

5. Створення освітнього середовища, яке стимулює інноваційність та креативність учнів, а також розвиває їхні навички співпраці та комунікації в процесі спільних досліджень.

Integration of disciplines. This includes: combining biology with physics, chemistry, mathematics and technology in one course or project; using biological problems to demonstrate the application of mathematical models, physical laws and chemical reactions; using technology to collect, analyze and visualize data.

Integration of disciplines in the process of teaching biology is a powerful tool for developing complex thinking and research skills in future teachers [5]. The combination of biology with physics, chemistry, mathematics and technology allows for a more holistic picture of natural phenomena and processes.

During the integration of disciplines, future biology teachers develop the following research skills 1. Systems thinking. The ability to see the interconnections between different natural phenomena and processes. For example, when studying photosynthesis, one can consider the physical processes of light absorption, chemical reactions that occur in chloroplasts, and mathematical models that describe the rate of photosynthesis.

Comprehensive data analysis. The ability to collect, process and analyze data from various sources (biological, physical, chemical) to obtain reliable results.

Modeling. Ability to create mathematical and computer models of biological processes, which allows to predict the results of experiments and test hypotheses.

Design of experiments. The ability to design experiments that combine knowledge from different disciplines. For example, during a botany class, students used sensors to measure temperature, humidity, and light to investigate the effect of various factors on plant growth, and then processed the data using statistical methods.

Interdisciplinary communication. An interdisciplinary approach in the training of future biology teachers is extremely important for the development of their professional competence. The combination of botany, zoology, physiology, anatomy and biology teaching methods allows one to

6. Здатність адаптувати сучасні технології та методи навчання для розвитку у учнів дослідницьких навичок, що відповідають вимогам ХХІ століття.

Відповідно основними напрямками реалізації STEM-освіти у процесі підготовки майбутніх вчителів біології в царині формування дослідницьких навичок є:

Інтеграція дисциплін. Включає в себе: поєднання біології з фізикою, хімією, математикою та технологіями в рамках одного навчального курсу або проекту; використання біологічних задач для демонстрації застосування математичних моделей, фізичних законів та хімічних реакцій; залучення технологій для збору, аналізу та візуалізації даних.

Інтеграція дисциплін в процесі навчання біології є потужним інструментом для розвитку комплексного мислення та дослідницьких навичок у майбутніх учителів [5]. Поєднання біології з фізикою, хімією, математикою та технологіями дозволяє створити більш цілісну картину природних явищ і процесів.

Під час інтеграції дисциплін у майбутніх вчителів біології формуються такі дослідницькі навички як: 1. Системне мислення. Здатність бачити взаємозв'язки між різними природними явищами та процесами. Наприклад, при вивченні фотосинтезу можна розглянути фізичні процеси поглинання світла, хімічні реакції, що відбуваються в хлоропластах, та математичні моделі, що описують швидкість фотосинтезу.

Комплексний аналіз даних. Вміння збирати, обробляти та аналізувати дані з різних джерел (біологічні, фізичні, хімічні) для отримання достовірних результатів.

Моделювання. Здатність створювати математичні та комп'ютерні моделі біологічних процесів, що дозволяє прогнозувати результати експериментів та перевіряти гіпотези.

Проектування експериментів. Вміння розробляти експерименти, в яких поєднуються знання з різних дисциплін. Наприклад, під час пари з ботаніки здобувачі освіти для дослідження впливу різних факторів на ріст рослин використовували датчики для вимірювання температури, вологості та освітленості, а потім обробити отримані дані за допомогою статистичних методів.

create a holistic view of living organisms and the processes that occur in them.

An example of the integration of disciplines in the process of training future biology teachers is *tama*: Studying the structure and functions of a cell. Combining biology with physics (studying diffusion, osmosis), chemistry (studying biological molecules) and mathematics (calculating the surface and volume of a cell).

Integration of disciplines in the process of teaching biology is a key factor in developing research skills in future teachers. This approach allows one to create a more holistic picture of the natural world, promotes the development of critical thinking, creativity and readiness to solve complex problems.

- Project activities. Developing skills in planning, research, analysis of results, and presentation; creating projects that have practical relevance and solve real problems; using various technologies to create prototypes and models.

Project-based learning is one of the most effective teaching methods that allows students not only to acquire knowledge but also to develop the key competencies necessary for successful professional activity [6]. The role of project activities in the training of future biology teachers is especially important, as it helps them develop the research skills necessary to organize effective research activities for students.

Project-based activities are a powerful tool that allows future biology teachers to develop a range of research skills necessary for effective teaching. Here is an example of some of them:

- Developing the ability to ask questions and formulate a problem: Students learn to identify current problems in the field of biology and formulate research questions that can be addressed within the project.

- Development of information retrieval skills. Students learn to find the necessary information from various sources and analyze it.

Міждисциплінарна комунікація. Міждисциплінарний підхід у підготовці майбутніх учителів біології є надзвичайно важливим для розвитку їхньої професійної компетентності. Поєднання ботаніки, зоології, фізіології, анатомії та методики навчання біології дозволяє створити цілісне уявлення про живі організми та процеси, що в них відбуваються.

Прикладом інтеграції дисциплін у процесі підготовки майбутніх учителів біології може слугувати *tama*: Вивчення будови та функцій клітини. Поєднання біології з фізикою (вивчення дифузії, осмосу), хімією (вивчення біологічних молекул) та математикою (розрахунки поверхні та об'єму клітини).

Інтеграція дисциплін в процесі навчання біології є ключовим фактором для розвитку дослідницьких навичок у майбутніх учителів. Цей підхід дозволяє створити більш цілісну картину природного світу, сприяє розвитку критичного мислення, творчих здібностей та готовності до вирішення складних проблем.

- Проектна діяльність. Розвиток навичок планування, проведення досліджень, аналізу результатів та презентації; створення проєктів, які мають практичну значущість і вирішують реальні проблеми; використання різних технологій для створення прототипів та моделей.

Проектна діяльність є одним з найбільш ефективних методів навчання, який дозволяє здобувачам освіти не тільки здобувати знання, але й розвивати ключові компетентності, необхідні для успішної професійної діяльності [6]. Особливо важлива роль проєктної діяльності у підготовці майбутніх учителів біології, оскільки вона сприяє формуванню в них дослідницьких навичок, необхідних для організації ефективної дослідницької діяльності учнів.

Проектна діяльність є потужним інструментом, який дозволяє майбутнім учителям біології розвинути цілий комплекс дослідницьких умінь, необхідних для ефективної педагогічної діяльності. Наведемо приклад деяких з них:

- Формування вміння ставити запитання та формулювати проблему: Здобувачі освіти навчаються визначати актуальні проблеми в галузі біології та

- Research planning: Future teachers develop a detailed research plan, determine methods of data collection and analysis.

- Conducting experiments: Teacher candidates learn how to conduct experiments using a variety of equipment and materials.

- Data analysis and interpretation of results: Students learn how to process data, create graphs and tables, and draw conclusions.

- Presentation of results: Future biology teachers learn to present the results of their work using various forms of information presentation (oral reports, presentations, posters).

- Development of critical thinking: Students learn to analyze the results of their research, identify errors and suggest ways to eliminate them.

- Teamwork: Working on joint projects develops communication, interaction, and responsibility sharing skills.

Thus, project activities are an effective tool for developing the research skills of future biology teachers. It allows students not only to acquire theoretical knowledge but also to apply it in practice, while developing such important qualities as creativity, critical thinking, teamwork, and independent decision-making.

- Conducting laboratory, practical work, and experiments that require the use of modern equipment and software, analyzing the data obtained and drawing conclusions. Conducting laboratory, practical work and experiments is an integral part of the training of future biology teachers. These activities have a significant impact on the development of research skills. The main aspects that contribute to this development are: the formation of practical skills in working with equipment, the development of research thinking, the acquisition of planning and organization skills, the formation of cooperation skills, and preparation for professional activities.

- Use of computer technologies. Application of computer programs for modeling biological processes, data processing and creating presentations; use

формулювати дослідницькі питання, які можна вирішити в рамках проекту.

- Розвиток навичок пошуку інформації. Здобувачі освіти вчаться знаходити необхідну інформацію з різних джерел, аналізувати її.

- Планування дослідження: Майбутні учителі розробляють детальний план проведення дослідження, визначають методи збору та аналізу даних.

- Проведення експериментів: Здобувачі освіти навчаються проводити експерименти, використовуючи різноманітне обладнання та матеріали.

- Аналіз даних та інтерпретація результатів: Здобувачі освіти вчаться обробляти отримані дані, будувати графіки, таблиці та робити висновки.

- Презентація результатів: Майбутні вчителі біології навчаються презентувати результати своєї роботи, використовуючи різні форми представлення інформації (усні доповіді, презентації, постери).

- Розвиток критичного мислення: Здобувачі освіти навчаються аналізувати результати своїх досліджень, виявляти помилки та пропонувати шляхи їх усунення.

- Співпраця в команді: Робота над спільними проєктами розвиває навички комунікації, взаємодії та розподілу відповідальності.

Таким чином, проєктна діяльність є ефективним інструментом для розвитку дослідницьких умінь майбутніх учителів біології. Вона дозволяє студентам не тільки здобути теоретичні знання, але й застосувати їх на практиці, розвиваючи при цьому такі важливі якості, як креативність, критичне мислення, вміння працювати в команді та самостійно приймати рішення.

- Проведення лабораторних, практичних робіт, експериментів, що вимагають використання сучасного обладнання та програмного забезпечення, аналіз отриманих даних та формулювання висновків. Проведення лабораторних, практичних робіт та експериментів є невід'ємною частиною підготовки майбутніх учителів біології. Ці вид діяльності мають значний вплив на формування дослідницьких умінь. Основні аспекти, які сприяють цьому

of online resources for information search and collaboration with other researchers, development of digital literacy.

- Curriculum integration. Development of effective curricula using the STEM approach, development of the ability to create interesting and interactive learning materials for students; use of STEM technologies in teaching, familiarization with modern STEM technologies that can be used in biology lessons.

Modern STEM technologies provide unprecedented opportunities for the development of research skills in future biology teachers. They allow: simulating real research processes; collecting and analyzing large amounts of data; collaborating in an online environment; creating interactive materials.

We used the following STEM technologies in the training of future biology teachers:

1. Biological simulators that allow you to model various biological processes, conduct virtual experiments, and analyze the results. (For example, the PhET project, which includes a number of simulators. Cell division simulators: allow you to visualize mitosis and meiosis. Ecosystem simulators: allow you to model the interaction of different species of organisms and the impact of environmental factors on them. Evolution simulators: allow you to observe the process of evolution of populations under the influence of various selection factors.) Virtual Cell. Allows to study the structure and functions of a cell.

2. 3D printers (3D pens): Allows you to create models of organs, tissues, molecules, which contributes to a better understanding of their structure and functions. The students created and printed 3D models of cells, organs, and plants, which contributed to a better understanding of their structure and function.

3. Online collaboration platforms: Facilitate the exchange of ideas, joint work on projects, and the development of communication skills.

розвитку це: формування практичних навичок роботи з обладнанням, розвиток дослідницького мислення, набуття навичок планування та організації роботи, формування навичок співпраці, підготовка до професійної діяльності.

- Використання комп'ютерних технологій. Застосування комп'ютерних програм для моделювання біологічних процесів, обробки даних та створення презентацій; використання онлайн-ресурсів для пошуку інформації та співпраці з іншими дослідниками, розвиток цифрової грамотності.

- Інтеграція навчальних програм. Розробка ефективних навчальних програм з використанням STEM-підходу, розвиток умінь створювати цікаві та інтерактивні навчальні матеріали для учнів; використання STEM технологій у навчанні, ознайомлення з сучасними STEM технологіями, які можна використовувати на уроках біології.

Сучасні STEM-технології надають безпрецедентні можливості для розвитку дослідницьких навичок у майбутніх учителів біології. Вони дозволяють: симулювати реальні дослідницькі процеси; збирати та аналізувати великі обсяги даних; співпрацювати в онлайн-середовищі; створювати інтерактивні матеріали.

Під час підготовки майбутніх учителів біології ми використовували такі STEM-технології:

1. Біологічні симулятори, що дозволяють моделювати різноманітні біологічні процеси, проводити віртуальні експерименти та аналізувати результати. (Наприклад проєкт-PhET, що вміщує в собі ряд симуляторів. Симулятори клітинного поділу: дозволяють візуалізувати мітоз та мейоз. Симулятори екосистем: дозволяють моделювати взаємодію різних видів організмів та вплив на них факторів довкілля. Симулятори еволюції: дозволяють спостерігати за процесом еволюції популяцій під дією різних факторів відбору). Virtual Cell. Дозволяє досліджувати будову і функції клітини.

2. 3D-принтери (3D-ручки): Дають змогу створювати моделі органів, тканин, молекул, що сприяє кращому розумінню їхньої будови та функцій. Здобувачі освіти створювали та друкували 3D-моделі клітин, органів, рослин, що

4. Virtual and augmented reality. Students could conduct experiments in a safe virtual environment without access to real equipment. Using smartphones or tablets, future teachers could explore the structure of organs and systems of the human or animal body in a three-dimensional format. (Virtual biology lab, Augmented reality for anatomy)

5. Simulation modeling of biological processes. Students created and ran simulations that simulate various biological processes, such as photosynthesis, mitosis, and evolution.

Thus, the use of STEM technologies in the process of training future biology teachers allows to develop critical thinking, form research skills, promote creativity, and prepare teachers capable of using modern technologies in the educational process. STEM technologies as tools that embody the ideas of STEM education play a key role in the development of research skills of future biology teachers, contributing to their professional training and ensuring high competitiveness.

It is important to note that for the effective development of research skills, it is necessary to use modern equipment and software that will allow students to familiarize themselves with the tools they will use in their future professional activities. Ensure an individual approach to each student. Each student has their own characteristics, so it is important to create conditions for the development of their individual abilities. To create an atmosphere that stimulates curiosity and a desire to explore.

Conclusions and research perspectives. The development of future biology teachers' research skills through STEM education is a key factor in modernizing the educational process and training specialists capable of forming students as creative, critical thinkers ready for the challenges of the modern world. The study confirms that STEM education plays a key role in developing the research skills of future biology teachers.

The integration of disciplines promotes the development of systemic thinking,

сприяло кращому розумінню їхньої будови та функцій.

3. Онлайн-платформи для співпраці: Сприяють обміну ідеями, спільній роботі над проєктами та розвитку комунікативних навичок. (Zoom, Google Meet).

4. Віртуальна та доповнена реальність. Здобувачі освіти могли проводити експерименти в безпечному віртуальному середовищі, не маючи доступу до реального обладнання. За допомогою смартфонів або планшетів майбутні учителі могли досліджувати будову органів та систем організму людини або тварин у тривимірному форматі. (Virtual biology lab, Augmented reality for anatomy).

5. Симуляційне моделювання біологічних процесів. Здобувачі освіти створювали та запускали симуляції, які імітують різноманітні біологічні процеси, такі як фотосинтез, мітоз, еволюція. (frontiersin.org).

Отже, використання STEM-технологій в процесі підготовки майбутніх учителів біології дозволяє розвивати критичне мислення, формувати дослідницькі навички, сприяти розвитку творчих здібностей, підготувати вчителів, здатних використовувати сучасні технології в освітньому процесі. STEM-технології як інструменти, що втілюють ідеї STEM-освіти, відіграють ключову роль у розвитку дослідницьких навичок майбутніх учителів біології, сприяючи їхній професійній підготовці та забезпечуючи високу конкурентоспроможність.

Важливо зазначити, що для ефективного розвитку дослідницьких умінь необхідно використовувати сучасне обладнання та програмне забезпечення, що дозволить здобувачам освіти ознайомитися з інструментами, які вони будуть використовувати у своїй майбутній професійній діяльності. Забезпечити індивідуальний підхід до кожного здобувача освіти. Кожен здобувач має свої особливості, тому важливо створити умови для розвитку його індивідуальних здібностей. Створити атмосферу, яка стимулює допитливість і бажання досліджувати.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок. Розвиток дослідницьких умінь майбутніх учителів біології за допомогою STEM-освіти є ключовим фактором для модернізації освітнього процесу та

comprehensive data analysis, and the ability to communicate interdisciplinarily. Project activities stimulate the development of planning, research, analysis and presentation skills, as well as the ability to work in a team. Laboratory, practical work and experiments contribute to the acquisition of practical skills in working with equipment, the development of research thinking and preparation for professional activities. The use of computer technology allows you to model biological processes, process data, create presentations and develop digital literacy. The integration of curricula contributes to the creation of effective curricula using the STEM approach and the development of the ability to create interesting and interactive learning materials.

We see prospects for further research in the development of effective models for integrating STEM components into curricula. It is necessary to develop detailed methodological recommendations for the implementation of STEM education in the training of biology teachers, which will take into account the specifics of different educational institutions and the level of training of students.

підготовки фахівців, здатних формувати учнів як творчих, критично мислячих особистостей, готових до викликів сучасного світу. Проведене дослідження підтверджує, що STEM-освіта відіграє ключову роль у формуванні дослідницьких навичок майбутніх учителів біології.

Інтеграція дисциплін сприяє розвитку системного мислення, комплексного аналізу даних та здатності до міждисциплінарної комунікації. Проєктна діяльність стимулює розвиток навичок планування, проведення досліджень, аналізу результатів та презентації, а також формує вміння працювати в команді. Лабораторні, практичні роботи та експерименти сприяють набуттю практичних навичок роботи з обладнанням, розвитку дослідницького мислення та підготовці до професійної діяльності. Використання комп'ютерних технологій дозволяє моделювати біологічні процеси, обробляти дані, створювати презентації та розвивати цифрову грамотність. Інтеграція навчальних програм сприяє створенню ефективних навчальних програм з використанням STEM-підходу та розвитку вміння створювати цікаві та інтерактивні навчальні матеріали.

Перспективи подальших досліджень вбачаємо в розробці ефективних моделей інтеграції STEM-компонентів у навчальні програми. Необхідно розробити детальні методичні рекомендації щодо впровадження STEM-освіти в підготовку вчителів біології, які враховуватимуть специфіку різних навчальних закладів та рівень підготовки здобувачів освіти.

REFERENCES (TRANSLATED & TRANSLITERATED)

1. Biliavskiy, S.M., & Posternak, N.O. (2019). STEM u pidhotovtsi studentiv pryrodnychikh dystsyplin [STEM in the education of students of natural sciences]. *Suchasni informatsiini tekhnolohii ta innovatsiini metodyky navchannia: dosvid, tendentsii, perspektivy – Modern information technologies and innovative teaching methods: experience, trends, perspectives: materialy IV Mizh. nauk.-prakt. Internet-konferentsii. Ternopil, 27-29* [in Ukrainian].
2. Kontseptsiiia rozvytku pryrodnycho-matematychnoi osvity (STEM-osvity): rozporiadzhennia Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 05.08.2020 r. № 960-r [Concept of development of natural science and mathematics education (STEM education): Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine dated 05.08.2020 No. 960-r]. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/960-2020-%D1%80#Text> [in Ukrainian].
3. Mekhed, O.B., & Tiupina, N.V. (2024). Metodychna pidhotovka maibutnikh uchyteliv predmetiv pryrodnychoho tsyklu [Methodical preparation of future teachers of natural science subjects]. *Scientific Notes of Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi State*

Pedagogical University Section Theory and Methods of Teaching Natural Sciences, 7, 61-66 [in Ukrainian].

4. Sydorovych, M. (2018). STEM-osvita v pidhotovtsi maibutnikh biolohiv i ekolohiv [STEM-education in the field of future biologists and ecologists]. *Aktualni pytannia humanitarnykh nauk – Current issues in the humanities*, vyp. 21, t. 2, 162-166 [in Ukrainian].

5. Sydorovych, M. (2022). Uprovadzhennia STEM-osvity yak mizhdystsyplinarnoho pidkhodu zasobamy naukovo-doslidnytskoi diialnosti zdobuvachiv u pidhotovku maibutnikh vchyteliv biolohii [Implementation of STEM education as an interdisciplinary approach to the scientific and research activities of future biology teachers]. *Aktualni pytannia humanitarnykh nauk – Current issues in the humanities*, vyp. 51, 681-687 [in Ukrainian].

6. Stepaniuk, A., Mironets, L., Olendr, T., & Zhyhadlo, M. (2024). STEM, STEAM chy STREAM-OSVITA: vybir za vamy! [STEM, STEAM and STREAM-OSVITA: the choice is yours!]. *Scientific Notes of Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University. Section: Theory and Methods of Teaching Natural Sciences*, 7, 86-96 [in Ukrainian].

7. Fitsula, M.M. (2017). *Pedahohika. Tekhnolohiia navchannia yak doslidzhennia* [Pedagogy. Technology teaching and research]. Retrieved from: <https://westudents.com.ua/glavy/50066-tehnologya-navchannya-yak-dosldjennya-.html> [in Ukrainian].

8. Frolov, D. (2022). Rol STEM-osvity v pidhotovtsi ta perepidhotovtsi vchyteliv-biolohiv [The role of STEM-education in the development and redevelopment of the brain-biological system]. *Visnyk KrNU imeni Mykhaila Ostrohradskoho – Visnyk KrNU named after Mykhaila Ostrohradskoho*, vyp. 5 (136), 75-78 [in Ukrainian].

9. Rossato, M., Matos, J.F., & Paula, R.M. (2018). A subjetividade do professor e sua expressão nas ações e relações pedagógicas. *Educação em Revista*, 34, e169376. Retrieved from: <https://doi.org/10.1590/0102-4698169376> [in Brasília].

10. Orhani, S. (2024). Robô mbot como parte da aprendizagem baseada em projetos em stem. *Cadernos De Educação Tecnologia E Sociedade*, 16(4), 862-872. Retrieved from: <https://doi.org/10.14571/brajets.v16.n4.862-872> [in Prishtina].

11. Assunção, R., & Rossat, M. (2024). The process of professional teacher training as a space for subjective productions. *Cadernos De Educação Tecnologia E Sociedade*, 17(4), 1430-1443. Retrieved from: <https://doi.org/10.14571/brajets.v17.n4.1430-1443> [in Brasília].

Received: February 17, 2025

Accepted: March 10, 2025

UDC 378.147.016:[37.091.312:37.026]
DOI 10.35433/pedagogy.1(120).2025.23

APPLICATION OF GAME TECHNOLOGIES IN THE TRAINING OF HIGHER EDUCATION STUDENTS FOR PEDAGOGICAL ACTIVITIES

S. S. Vitvytska*, T. U. Smailova**

The article analyzes the essence and interrelation of the concepts of "technology", "pedagogical technology", "learning technology", "game technologies", "training", "pedagogical training", "activity", "pedagogical activity", "cognitive activity", "higher education student". The concept of "activity" is interpreted as a specific form of attitude towards the surrounding world for a person, the content of which consists of expedient changes and transformations. By "educational and cognitive activity" we mean a specially organized cognitive activity by the student themselves or the teacher (another external factor), the purpose of which is the acquisition of scientific systemic, systematic knowledge, skills, abilities, experience of creative activity; forms of behavior (responsibility, emotional-volitional attitude to the world, the need for constant cognition). Pedagogical training of higher education students is considered as a system that is an integrated unity of educational goals and content of pedagogical education, the human factor (teachers and students) and the main material factors (learning materials). However, the main leading factor is the interaction of teachers and students in order to implement goals and objectives through effective organization of educational process management. The main directions of using game technologies in the process of studying pedagogical disciplines in higher education institutions are characterized; the essence of the concepts of "game", "game technology" is defined, the main forms and methods of gaming activity of students of the first (bachelor's) and second (master's) levels of higher education in the process of studying the educational components "Pedagogy", "Higher School Pedagogy" in the context of modern requirements of society and the prospects of Ukraine's entry into the European educational space are outlined. Prospects for further research into this problem are outlined.

Keywords: technology, pedagogical technology, educational technology, activity, game activity, preparation, pedagogical activity, higher education student.

---

* Doctor of Sciences (Pedagogy), Professor
(Zhytomyr Ivan Franko State University)
vitvucka.svitlana@gmail.com
ORCID: 0000-0002-9541-2635

** Assistant
Zhytomyr Ivan Franko State University
tamilas067@gmail.com
ORCID: 0009-0007-9800-0963

ЗАСТОСУВАННЯ ІГРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ У ПІДГОТОВЦІ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ ДО ПЕДАГОГІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

С. С. Вітвицька, Т. У. Смаїлова

У статті проаналізовано сутність та взаємозв'язок понять "технологія", "педагогічна технологія", "технологія навчання", "ігрові технології", "підготовка", "педагогічна підготовка", "діяльність", "педагогічна діяльність", "пізнавальна діяльність", "здобувач вищої освіти". Поняття "діяльність" тлумачимо як специфічну для людини форму ставлення до оточуючого світу, зміст якого складають доцільні зміни та перетворення. Під "навчально-пізнавальною діяльністю" розуміємо спеціально організовану пізнавальну діяльність самим здобувачем або викладачем (іншим зовнішнім фактором), мета якої оволодіння науковими системними, систематичними знаннями, уміннями, навичками, досвідом творчої діяльності; формами поведінки (відповідальність, емоційно-вольове ставлення до світу, потреба у постійному пізнанні). Педагогічна підготовка здобувачів вищої освіти розглядається як система, що є інтегрованою єдністю навчально-виховних цілей і змісту педагогічної освіти, людського фактору (викладачів і здобувачів) і головних матеріальних факторів (засобів навчання). Проте, основним провідним чинником є взаємодія викладачів і здобувачів з метою реалізації цілей і завдань за допомогою ефективної організації управління освітнім процесом. Охарактеризовано основні напрями використання ігрових технологій в процесі вивчення педагогічних дисциплін в закладах вищої освіти; визначено сутність поняття "гра", "ігрова технологія", окреслено основні форми і методи ігрової діяльності здобувачів першого (бакалаврського) та другого (магістерського) рівнів вищої освіти у процесі вивчення освітніх компонент "Педагогіка", "Педагогіка вищої школи" у контексті сучасних вимог суспільства та перспектив входження України у Європейський освітній простір. Окреслено перспективи подальших досліджень із зазначеної проблеми.

Ключові слова: технологія, педагогічна технологія, навчальна технологія, діяльність, ігрова діяльність, підготовка, педагогічна діяльність, здобувач вищої освіти.

Introduction of the issue. Ukraine's integration into the European educational space requires the modernization of higher education and the training of pedagogical personnel according to international standards. The development of Ukrainian society necessitates enhancing the quality of training for future teachers and lecturers in higher and professional pre-higher education institutions. The State National Program "Education" (Ukraine of the XXI Century) emphasizes that pedagogical workers should drive the creation of a new national education system. Focus should be placed on training a new generation of educators, improving the general culture, professional qualifications, and social status of teachers, creating conditions for professional freedom, creative exploration, and initiative, and accelerating public approval and dissemination of pedagogical innovations [2].

The National Doctrine of the Development of Education in Ukraine in the 21st Century, the Law of Ukraine "On Education" states that "the main goal of the Ukrainian education system is to create

Постановка проблеми. Входження України до європейського освітнього простору неможливе без модернізації вищої освіти та підготовки педагогічних кадрів відповідно до світових стандартів. Стан розвитку українського суспільства зумовлює необхідність підвищення якості підготовки майбутніх педагогів, вчителів та викладачів закладів вищої та фахової передвищої освіти. У Державній національній програмі "Освіта" (Україна XXI століття) зазначається "педагогічні працівники мають стати оновленою рушійною силою відродження та створення якісно нової національної системи освіти. У зв'язку з цим головна увага має бути зосереджена на підготовці нового покоління педагогічних працівників, підвищенні загальної культури, професійної кваліфікації та соціального статусу педагога до рівня, що відповідає його ролі у суспільстві, мають бути створені умови для професійної свободи, творчого пошуку, ініціативи педагогів, прискорення суспільної апробації, відбору і селекції педагогічних новацій" [2].

conditions for the development and self-realization of each individual as a citizen of Ukraine, the formation of a generation capable of lifelong learning, creating and developing the values of civil society" [3: 1].

Pedagogical science and practice are faced with the task of developing and improving effective forms and methods of teaching that would ensure the intensive development of students based on the actualization of cognitive interests and needs. One of the directions for solving this problem is the use of game technologies in the educational process as a means of developing students' cognitive activity.

The application of game technologies is a significant focus in psychological and pedagogical science. Investigating the use of game technologies is an important area of research in the current stage of pedagogical theory and practice. There is a growing need for individuals who can make innovative decisions and think creatively. However, in many modern schools and higher education institutions, learning often involves memorizing material and repetitively reproducing knowledge, techniques, actions, and typical solutions to problems. This approach may reduce motivation to learn and limit opportunities for discovery.

Current stat of the issue. The theoretical foundation of the study relies on various scientific works addressing topics such as the philosophy of education (V. Andrushchenko, I. Ziaziun, V. Kremen, among others); professional pedagogy (S. Goncharenko, M. Leshchenko, N. Nychkalo, O. Pehota, S. Sysoeva, L. Khomych, among others); and interactive learning (O. Pometun, K. Fopel, O. Yaroshenko, among others).

Many Ukrainian (N. Apatov, L. Babenko, I. Bulakh, A. Verlan) and foreign scientists (E. Bern, R. Clark, S. Peipert) have studied the effective use of game technologies in education. Proper knowledge and use of these technologies can enhance educational efficiency in schools and in training future educators.

Aim of the research is to conduct analysis of key concepts and definitions of basic game technologies used in the pedagogical preparation of higher

У Національній доктрині розвитку освіти України ХХІ століття, Законі України "Про освіту" визначено, що "головна мета української системи освіти – створення умов для розвитку і самореалізації кожної особистості як громадянина України, формування покоління, здатного навчатися впродовж життя, створювати й розвивати цінності громадянського суспільства" [3: 1].

Перед педагогічною наукою і практикою стоїть завдання розробки та удосконалення ефективних форм і методів навчання, які забезпечували б інтенсивний розвиток здобувачів освіти на основі актуалізації пізнавальних інтересів та потреб. Одним із напрямів вирішення цієї проблеми є застосування ігрових технологій в освітньому процесі як засобу розвитку пізнавальної активності здобувачів.

Проблема застосування ігрових технологій є однією з пріоритетних у психолого-педагогічній науці. Дослідження проблеми застосування ігрових технологій – одне з найбільш актуальних завдань на сучасному етапі розвитку педагогічної теорії та практики. Нині, як ніколи, нашій країні потрібні люди, які здатні приймати нестандартні рішення, вміти творчо мислити. Проте в сучасній школі, закладах вищої освіти, на жаль, дуже часто навчання зводиться до запам'ятовування навчального матеріалу та до одноманітного відтворення знань, прийомів, дій, типових способів розв'язання завдань. А це знижує потяг до навчання, позбавляє особистість радості відкриття.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичну основу дослідження становлять положення і висновки наукових праць з проблем: філософії освіти (В. Андрущенко, І. Зязюн, В. Кремень та ін.); професійної педагогіки (С. Гончаренко, М. Лещенко, Н. Ничкало, О. Пехота, С. Сисоєва, Л. Хомич та ін.); інтерактивного навчання (О. Пометун, К. Фопель, О. Ярошенко та ін.).

Проблемам ефективного використання ігрових технологій в освітньому процесі присвячені численні дослідження українських Н. Апатова, Л. Бабенко, І. Булах, А. Верлань, Ю. Дорошенко,

education students for pedagogical activity in the process of studying pedagogical disciplines.

Results and discussion. At the turn of the millennium, a new system of higher education is being created in Ukraine, focused on entering the world educational space. This process is accompanied by significant changes in the pedagogical theory and practice of the educational process of higher education institutions.

The educational paradigm is being replaced, new content, other approaches, and a different pedagogical mentality are being proposed. Under these conditions, a teacher needs to navigate a wide range of modern innovative technologies, ideas, and schools. Today, it is impossible to be a pedagogically competent specialist without mastering educational technologies.

Recently, the concept of "pedagogical technology" has been increasingly widespread in science and education. Its variants "pedagogical technology", "teaching technology", "educational technologies", "technologies in teaching", "technologies in education" are widely used in the psychological and pedagogical palette and have many formulations, depending on how the authors imagine the structure and components of the educational process.

The etymology of the word "technology" means "knowledge of material processing" (techne-art, craft, science + logos concept, teaching). Technology also includes the art of mastering the process, thanks to which it is personalized. The technological process always involves a certain sequence of operations using the necessary means (materials, tools) and conditions. In the procedural sense, technology answers the question: "How to make (from what and by what methods)?"

The technological process always involves a certain sequence of operations using the necessary means (materials, tools) and conditions.

According to S. Vitvytska, pedagogical technology is a targeted, relatively complete set of interdependent cycles of educational, educational and managerial developmental interaction between the

В. Мадзігон, Ю. Машбиць, Н. Морзе, Л. Панченко та ін.) та зарубіжних учених (Е. Берн, Р. Кларк, С. Пейперт та ін.).

Знання, правильний вибір та доцільне використання ігрових технологій сприятиме підвищення ефективності освітнього процесу як загальноосвітньої школи, так і в підготовці майбутніх учителів і викладачів закладів вищої освіти до педагогічної діяльності.

Метою статті є аналіз ключових понять та визначення основних ігрових технологій, які застосовуються у педагогічній підготовці здобувачів вищої освіти до педагогічної діяльності у процесі вивчення педагогічних дисциплін.

Виклад основного матеріалу. На рубежі тисячоліть в Україні створюється нова система вищої освіти, орієнтована на входження у світовий освітній простір. Цей процес супроводжується суттєвими змінами у педагогічній теорії та практиці освітнього процесу закладів вищої освіти.

Відбувається заміна освітньої парадигми, пропонується новий зміст, інші підходи, інший педагогічний менталітет. За цих умов викладачеві необхідно орієнтуватися у широкому спектрі сучасних інноваційних технологій, ідей і шкіл. Сьогодні бути педагогічно грамотним фахівцем неможливо без оволодіння освітніми технологіями.

Останнім часом поняття "педагогічна технологія" дедалі більше поширюється в науці й освіті. Його варіанти "педагогічна технологія", "технологія навчання", "освітні технології", "технології в навчанні", "технології в освіті" – широко використовуються в психолого-педагогічній палітрі і мають багато формулювань, залежно від того, як автори уявляють структуру і компонента освітнього процесу.

Етимологія слова "технологія" означає "знання обробки матеріалу" (techne-мистецтво, ремесло, наука+logos поняття, вчення). Технологія включає також і мистецтво володіння процесом, завдяки чому персоналізується. Технологічний процес завжди передбачає певну послідовність операцій з використанням необхідних засобів (матеріалів, інструментів) і умов. У процесуальному розумінні технологія відповідає на

teacher (teacher) and applicants (students); with the unconditional provision of a guaranteed result and comfortable conditions for all participants in the educational process [4].

Thus, pedagogical technologies include: educational, educational, managerial technologies.

Pedagogical technology reflects the model of educational and management processes of an educational institution and combines the goal, content, forms and means of each of them.

Educational technology is closely related to, but distinct from, pedagogical technology. It involves the process of mastering specific educational material within the framework of a corresponding subject, topic, or question, requiring a structured organization of content, appropriate teaching methods, and forms of instruction. The selection of teaching content and methods can be adapted for various forms of instruction, or vice versa. Examples include subject-based teaching, game-based learning, problem-solving methodologies, information technology, reference schemes, classical lectures, audiovisual aids, books, consulting systems, tutoring (individual), distance learning, and computer-based learning.

It is important to note that the technologies of teaching, upbringing, and management are interconnected with pedagogical technologies through the overarching educational concepts, pedagogical paradigms, and functional content. The structure of these technologies includes pedagogical techniques reflecting the teacher's level of expertise. The development of learners depends significantly on the teacher's proficiency in employing diverse teaching and upbringing methods.

In recent decades, educational institutions have widely used game technologies that operate according to the laws of cognitive activity. The game involves not only passive attention, logical thinking and memory in students, but also activates all mental processes: external

питання: "Як зробити (з чого і якими способами)?"

Технологічний процес завжди передбачає певну послідовність операцій з використанням необхідних засобів (матеріалів, інструментів) і умов.

На думку С. Вітвицької, *педагогічна технологія* – це цільова, відносно завершена сукупність взаємозалежних циклів навчальної, виховної та управлінської розвивальної взаємодії викладача (учителя) і здобувачів (учнів); з безумовним забезпеченням гарантованого результату та комфортних умов для всіх учасників освітнього процесу [4].

Отже, до педагогічних технологій належать: навчальна, виховна, управлінська технології.

Педагогічна технологія відображає модель навчально-виховного і управлінського процесів освітнього закладу і об'єднує в собі мету, зміст, форми і засоби кожного з них.

Навчальна технологія – поняття близьке, але не тотожне поняттю педагогічна технологія. Воно відбиває шлях освоєння конкретного навчального матеріалу (поняття) в межах відповідного навчального предмета, теми, питання і потребує спеціальної організації навчального змісту, адекватних йому форм і методів навчання. Але можливі й такі варіанти: до форм навчання добираються зміст і методи навчання або до методів – форми і структурується зміст навчання. Наприклад, це можуть бути предметне навчання, ігрова технологія, технологія проблемного навчання (на рівні методу), інформаційні технології, технологія використання опорних схем, конспектів, класичне лекційне навчання, навчання за допомогою аудіовізуальних технічних засобів чи книжки, система "консультант", система "репетитор" (індивідуальне), дистанційне навчання, комп'ютерне навчання та ін. Слід зазначити, що технології навчання, виховання, управління пов'язані з педагогічними технологіями, освітніми технологіями загальною ідеєю відповідної освітньої концепції, педагогічними парадигмами, змістовим наповненням функцій. До структури технологій входить педагогічна техніка, яка віддзеркалює

sensation, search emotions, imaginative and logical thinking, all types of memory, will, secret reserves of consciousness and subconsciousness.

The game is a type of activity in situations aimed at reproducing and assimilating social experience, in which self-management of behavior is formed and improved. The conceptual foundations of game technologies are psychological mechanisms of game activity, based on the fundamental needs of the individual in self-expression, self-affirmation, self-determination, self-regulation, self-realization.

By target orientations, game technologies are divided into: didactic, educational, developmental, and socializing.

By the nature of the pedagogical process: educational, training, controlling, generalizing, cognitive, educational, developmental, reproductive, productive, creative, communicative, diagnostic, career guidance, psychotechnical.

By game methodology: subject, plot, role, business, imitation, dramatization. Game technologies contribute to the acquisition of knowledge, skills and abilities, the development of a system of mental actions, a system of aesthetic and moral qualities, a system of action-practical sphere and self-management mechanisms.

Game activity performs the following functions:

- motivational (to arouse interest);
- communicative (learning the elements of the teacher's communication culture);
- self-realization (each student realizes his or her own capabilities);
- developmental (development of attention, will and other mental qualities);
- entertaining (getting pleasure);
- diagnostic (identifying deviations in knowledge, skills, abilities, behavior, gaps in knowledge);
- corrective (making positive changes in the personality structure of future teachers) [4].

Most games have features of free developmental activity, which has an active creative nature, contributes to the

рівень майстерності педагога. Від того, як і якими прийомами навчання й виховання він володіє, залежить ступінь розвитку суб'єктів навчання (виховання).

В останні десятиліття у закладах освіти широко застосовуються ігрові технології, які діють згідно законів пізнавальної діяльності. Гра включає у здобувачів не лише пасивну увагу, логічне мислення і пам'ять, але й вводить в дію всі психічні процеси: зовнішнє відчуття, пошукові емоції, образне і логічне мислення, всі види пам'яті, волю, таємні резерви свідомості та підсвідомості.

Гра – це вид діяльності в умовах ситуацій, спрямованих на відтворення і засвоєння суспільного досвіду, в якому складається формується і удосконалюється самоуправління поведінкою. Концептуальними основами ігрових технологій є психологічні механізми ігрової діяльності, що спираються на фундаментальні потреби особистості у самовираженні, самоутвердженні, самовизначенні, саморегуляції, самореалізації.

За цільовими орієнтаціями ігрові технології поділяються на: дидактичні, виховні, розвивальні, соціалізуючі.

За характером педагогічного процесу: навчальні, тренінгові, контролюючі, узагальнюючі, пізнавальні, виховні, розвивальні, репродуктивні, продуктивні, творчі, комунікативні, діагностичні, профорієнтаційні, психотехнічні.

За ігровою методикою: предметні, сюжетні, рольові, ділові, імітаційні, драматизації. Ігрові технології сприяють засвоєнню знань, умінь та навичок, розвитку системи розумових дій, системи естетично-моральних якостей, системи дійово-практичної сфери і самокеруючих механізмів.

Ігрова діяльність виконує такі функції:

- спонукальну (викликати інтерес);
- комунікативну (засвоєння елементів культури спілкування педагога);
- самореалізації (кожен здобувач реалізує свої можливості);
- розвивальну (розвиток уваги, волі та інших психічних якостей);
- розважальну (отримують задоволення);

development of feelings and positive emotions.

In higher education, gaming activity is used:

- as an independent technology for learning a topic, section, concept; as an element of another technology;
- as a seminar or its individual parts (introduction, explanation, consolidation, exercises, control).

Business games are used to address complex problems related to learning new concepts, reinforcing material, developing creative abilities, and forming general educational skills. They help students understand educational content from various perspectives. In higher education pedagogy, different types of business games are utilized, including simulation, operational, role-playing games, business theater, and psycho- and sociograms. Simulation games involve replicating events or specific activities undertaken by students and instructors. The scenario of a simulation game includes not only the sequence of events, but also other structures and objectives related to the simulated processes and objects. Operational games focus on practicing particular operations, such as solving pedagogical tasks or conducting meetings in the context of teaching subjects like "Pedagogy". Role-playing games allow participants to practice behavior tactics, perform specific roles, and fulfill assigned duties. These games are often used in courses like "Pedagogy" and "Higher School Pedagogy". Preparation for role-playing games involves developing a model situation and assigning roles. Business theater exercises require writing a script that details a particular scenario, along with the functions and responsibilities of each participant. Psychograms and sociograms are similar to business theater but emphasize developing future teachers' perceptual skills, such as empathy and establishing interpersonal contact.

The technology of the business game consists of the following stages:

1. Preparatory stage (setting the goal, analyzing the problem, justifying the tasks,

- діагностичну (виявлення відхилень в знаннях, уміннях, навичках, в поведінці, прогалин у знаннях);

- корекційну (внесення позитивних змін в структуру особистості майбутніх вчителів) [4].

Більшість ігор мають риси вільної розвиваючої діяльності, що має активний творчий характер, сприяє розвитку почуттів і позитивних емоцій.

У вищій школі ігрова діяльність використовується:

- в якості самостійної технології для засвоєння теми, розділу, поняття; як елемент іншої технології;

- в якості семінару або його окремих частин (вступ, пояснення, закріплення, вправи, контролю).

У нашому досвіді широко використовуються ділові ігри для розв'язання комплексних задач засвоєння нового, закріплення матеріалів, розвитку творчих здібностей, формування загально-навчальних умінь. Ділові ігри дають можливість здобувачам зрозуміти навчальний матеріал з різних позицій. У процесі вивчення педагогіки вищої школи застосовуються різні модифікації ділових ігор: імітаційні, операційні, рольові ігри, діловий театр, психо- і соціограма. Імітаційні (імітуються події, конкретну діяльність здобувачів, викладачів, учнів, вчителів). Сценарій імітаційної гри, крім сюжету подій, містить інші структури і призначення імітованих процесів та об'єктів. Операційні ігри допомагають відпрацьовувати конкретні специфічні операції. Наприклад, у процесі викладання освітньої компоненти "Педагогіка" – це розв'язання педагогічних задач, проведення зборів та ін. Рольові ігри сприяють відпрацюванню тактики поведінки дій, виконання функцій та обов'язків конкретної особистості. Такі ігри використовують у процесі вивчення освітніх компонент "Педагогіка", "Педагогіка вищої школи". Для проведення гри з використанням ролі розробляється модель – ситуації, розподіляються ролі. Такі ігри потребують більш складної підготовки. Діловий театр передбачає написання сценарію, де описується конкретна ситуація, функції та обов'язки дійових осіб, їх задачі.

planning, general description of the game procedure, the content of the situation and the characteristics of the actors): scenario development, business game plan, general description of the game, content of the briefing, preparation of material support. problem statement, goals, conditions, briefing, regulations, rules, distribution of roles, group formation, consultations.

2. Conducting stage (entering the game: working with sources and training, brainstorming; group work on tasks: group performance, defense of results, discussions, work of experts)

3. Analysis and generalization stage (intergroup discussion: exiting the game, analysis, reflection, assessment and self-assessment, conclusions and generalization, recommendations).

In the process of group work, the teacher performs various functions: controls the progress of work in groups; advises, answers questions, coordinates activities, if necessary, helps individual students or the group as a whole. The use of game technologies in the process of studying pedagogical disciplines contributes to creating a situation of success, increasing cognitive activity, students' success, interest in professional activity, and a sense of satisfaction. Of course, it is impossible to achieve this goal by using only traditional forms and methods of organizing educational activities. The solution to this problem is largely facilitated by the introduction of active learning methods into the educational process, among which didactic games play a leading role.

The analysis of the results of training after using game technologies confirms that 80% of students qualitatively master knowledge, skills and abilities.

Conclusions and research perspectives.

Democratization, openness, and humanization of higher education enable teachers to approach the organization of the educational process creatively, combining traditional forms of learning and game technologies. A creative approach to designing and organizing the educational process allows the teacher to choose the optimal ways of

Психограма і соціограма близькі до "ділового театру", але спрямовані на формування перцептивних умінь майбутніх педагогів (уміння відчувати стан іншої людини, уміння встановити контакт).

Технологія ділової гри складається з таких етапів:

1. Етап підготовки (постановка мети, аналіз проблеми, обґрунтування задач, планування, загальний опис процедури гри, зміст ситуації та характеристика дійових осіб): розробка сценарію, план ділової гри, загальний опис гри, зміст інструктажу, підготовка матеріального забезпечення. постановка проблеми, цілей, умови, інструктаж, регламент, правила, розподіл ролей, формування груп, консультації.

2. Етап проведення (входження в гру: робота з джерелами і тренінг, мозковий штурм; *групова робота над завданнями*: виступ груп, захист результатів, дискусії, робота експертів)

3. Етап аналізу та узагальнення (*міжгрупова дискусія*: вихід з гри, аналіз, рефлексія, оцінка та самооцінка, висновки та узагальнення, рекомендації).

У процесі групової роботи викладач виконує різноманітні функції: контролює хід роботи у групах; консультує, відповідає на запитання, координує діяльність, при необхідності допомагає окремим здобувачам або групі в цілому.

Застосування ігрових технологій у процесі вивчення педагогічних дисциплін сприяють створенню ситуації успіху, підвищенню пізнавальної активності, успішності здобувачів, інтересу до професійної діяльності, відчуття задоволеності. Звичайно досягти цієї мети шляхом використання лише традиційних форм та методів організації навчальної діяльності неможливо. Вирішенню цієї проблеми значною мірою сприяє впровадження в освітній процес активних методів навчання, серед яких провідну роль відіграють дидактичні ігри.

Проведений аналіз результатів навчання після використання ігрових технологій підтверджує, що 80% здобувачів якісно засвоюють знання, уміння та навички.

its implementation, to create his own style of work based on scientific achievements and advanced pedagogical experience.

At the same time, numerous publications in the psychological and pedagogical press indicate a growing interest in the use of game technologies as a means of developing the cognitive activity of applicants. Game techniques and teaching methods are used in pedagogical practice. But in most cases, they are included in the educational process fragmentarily, often without a clear focus. Holistic pedagogical game technologies are rare, they require systematic analysis and generalization, which may be a prospect for further research.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок.

Демократизація, гласність, гуманізація вищої освіти дає можливість викладачам творче підходити до організації освітнього процесу, поєднуючи традиційні форми навчання та ігрові технології.

Творчий підхід у проектуванні та організації освітнього процесу дає можливість викладачу обирати оптимальні шляхи його реалізації, створення власного стилю праці на основі досягнень науки і передового педагогічного досвіду. Разом з тим, численні публікації в психолого-педагогічній пресі свідчать про зростання інтересу щодо використання ігрових технологій як засобу розвитку пізнавальної активності здобувачів. У педагогічній практиці використовуються ігрові прийоми і методи навчання. Але в більшості випадків вони включаються в освітній процес фрагментарно, часто не маючи чіткої цілеспрямованості. Цілісні педагогічні ігрові технології є рідкістю, вони потребують систематичного аналізу та узагальнення, що може бути перспективою подальших досліджень.

REFERENCES (TRANSLATED & TRANSLITERATED)

1. *Zakon Ukrainy "Pro osvitu" [Law of Ukraine "On Education"]*. (2017). Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text> [in Ukrainian].
2. *Derzhavna natsionalna prohrama "Osvita" (Ukraina XXI stolittia) [State National Program "Education" (Ukraine of the 21st Century)]*. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/896-93-%D0%BF#Text> [in Ukrainian].
3. *Natsionalna doktryna rozvytku osvity Ukrainy XXI stolittia [National Doctrine of the Development of Education in Ukraine in the 21st Century]*. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/347/2002#Text> [in Ukrainian].
4. Vitvytska, S.S. (2012). *Osnovy pedahohiky vyshchoi shkoly: Pidruchnyk za modulno-reitynhovoiu systemoiu navchannia dlia studentiv mahistratury [Fundamentals of Higher Education Pedagogy: A Textbook on the Modular-Rating System of Education for Master's Students]*. 3-te vyd., vyp., dop. ZhDU imeni I. Franka, 400 [in Ukrainian].
5. Vitvytska, S.S. (2015). *Teoretychni i metodychni zasady pedahohichnoi pidhotovky mahistriv v umovakh stupenevoi osvity [Theoretical and methodological principles of pedagogical training of masters in the conditions of degree education]: monohrafiia*. Zhytomyr: "Polissia", 416 [in Ukrainian].
6. Hondiul, O. (2024). *Ihrovi tekhnolohii u svitovykh media yak instrument dyzainu vrazhen [Game technologies in global media as a tool for experience design]*. *Intehrovani komunikatsii – Integrated communications*, vyp. 17, 152-160 [in Ukrainian].
7. Honcharenko, S.U. (2011). *Ukrainskyi pedahohichnyi entsyklopedychnyi slovnyk [Ukrainian Pedagogical Encyclopedic Dictionary]*. Vyd. 2, dop. i vypr. Rivne: Volynski oberehy, 552 [in Ukrainian].
8. Horpenko, H.O. (2013). *Vplyv dilovoi hry na formuvannia pozytyvnoi motyvatsii navchalno-piznavalnoi diialnosti [The influence of a business game on the formation of positive motivation for educational and cognitive activity]*. *Vykladannia mov u vyshchykh navchalnykh zakladakh osvity na suchasnomu etapi. Mizhpredmetni zviazky. Naukovi*

doslidzhennia. Dosvid. Poshuky – Teaching languages at higher educational institutions at the present stage. Interdisciplinary connections. Scientific research. Experience. Research, vyp. 22, 95-102 [in Ukrainian].

9. Dychkivska, I.M. (2004). *Innovatsiini pedahohichni tekhnolohii [Innovative pedagogical technologies]: navch. posib.* Kyiv: Akademvydav, 352 [in Ukrainian].

10. Frolova, M., Momotok, O., & Martynova, A. (2024). *Interaktyvni pedahohichni tekhnolohii aktyvizatsii navchannia v ZVO [Interactive pedagogical technologies for activating learning in higher education institutions]. Sotsialni ta humanitarni tekhnolohii: filosofsko-osvitnii aspekt – Social and humanitarian technologies: philosophical and educational aspect: materialy X mizhnar. nauk.-teoret. konf. Cherkasy: ChDTU, 40-42 [in Ukrainian].*

Received: February 10, 2025

Accepted: March 04, 2025

CONTENTS

METHODOLOGY AND HISTORY OF PEDAGOGY	5
Usatyi A. V. Creativity and Literary Development of Young People	5
GENERAL SECONDARY EDUCATION	20
Hordienko O. A. The Use of Didactic Games in the Process of Forming Monological Speech of Young Schoolchildren.....	20
Pastovenskyi O. V., Voznyuk O. V. Multidimensionality of the Processes of Assessing Students' Learning Outcomes in the New Ukrainian School	29
TERTIARY EDUCATION	39
Bashmanivska L. A. The Methodology of Teaching Ukrainian Literature as an Educational Component in the Training System of Future Language and Literature Teachers	39
Chyporniuk V. V. Current State of Educational Quality Management in Higher Educational Institutions.....	53
Kalinina L. V., Klymovych Yu. Yu. Future Foreign Language Teachers' Professional Readiness for Secondary Education Reforms: Key Challenges	72
Kucher V. V. Organisational and Pedagogical Conditions of Informatisation of Management During Training of Higher Education Students in the Master's Degree Conditions	81
Lytniova T. V. The Content of Training of Dual-Profile Foreign Language Teachers in Ukraine	93
Snizhko N. V. Teaching Higher Mathematics on a Bilingual Basis: Problems and Features	101
Syntniakivska S. M. Impact of Martial Law on the Level of Professional Burnout of University Teachers: Analysis of Challenges and Adaptation Mechanisms	110
COMPARATIVE PEDAGOGY	118
Tsymbaliuk S. M. Implementation of the Experience of Academic Success Centers in the USA Into the Practice of Ukrainian Universities	118
Vnukova K. V., Koliada I. V., Sukhanova T. Ye. Learning Experience in British Boarding Schools Integrated on Spaced Learning, Adventurous Learning and Project-Oriented Educational Approaches.....	133
SOCIAL PEDAGOGY. SOCIAL WORK.	156
Khvorova H. M., Dolinchuk I. O. Peer-to-Peer Groups as a Form of Strengthening of Social Service Professionals in Supported Living of Adults With Intellectual and Mental Disabilities	156

INCLUSIVE PEDAGOGY 168

Hladush V. A., Kovačova B. , Havrilov O. V. Support in Teaching Preschoolers With Manifestations of Motor Dyspraxia **168**

Khomenko N. V. Professional Competence of Future Speech Therapists: Theoretical Aspect **187**

Voznyuk O. V., Miroshnychenko O. A. Application of Psychocorrectional Resources of Art Therapy in the Space of Inclusive Education: Psychocorrecting "The Rain Children" and "The Children of the Sun" **203**

MODERN TEACHING TECHNOLOGIES 214

Chukhno O. A., Chekhratova O. A. Exploring Digital Tools: Teachers' and Learners' Experience **214**

Harashchuk K. V. Integrating Storytelling in English Language Teaching: Enhancing Young Learners' Engagement and Comprehension..... **229**

Kryvonos O. M., Kryvonos M. P. Educational Robotics Integration Into the School Learning Process **240**

Kulak V. I. The Use of Computer Programs in the Modern Educational Process and Their Importance in Teaching Foreign Languages **249**

Mozharovska O. E. Methodological Aspects of Frame Modelling and Structural Frame Analysis in Foreign Language Teaching..... **265**

Nikitchenko L. A. The Role of STEM Education in the Development of Research Skills of Future Biology Teachers **279**

Vitvytska S. S., Smailova T. U. Application of Game Technologies in the Training of Higher Education Students for Pedagogical Activities ... **292**

ЗМІСТ

МЕТОДОЛОГІЯ ТА ІСТОРІЯ ПЕДАГОГІКИ	5
Усатий А. В. Креативність та літературний розвиток молоді	5
ЗАГАЛЬНА СЕРЕДНЯ ОСВІТА	20
Гордієнко О. А. Використання дидактичних ігор у процесі формування монологічного мовлення молодших школярів	20
Пастовенський О. В., Вознюк О. В. Багатовимірність процесів оцінювання результатів навчання учнів у новій українській школі	29
ПЕДАГОГІКА ВИЩОЇ ШКОЛИ	39
Башманівська Л. А. Методика навчання української літератури як освітня компонента в системі підготовки майбутніх учителів-словесників	39
Чипорнюк В. В. Сучасний стан управління якістю освіти в закладах вищої освіти	53
Калініна Л. В., Климович Ю. Ю. Професійна готовність майбутнього вчителя іноземної мови до реалізації реформ зсо: проблемне поле	72
Кучер В. В. Організаційно-педагогічні умови інформатизації управління підготовкою здобувачів вищої освіти в умовах магістратури	81
Литнєва Т. В. Зміст підготовки вчителів іноземної мови подвійного профілю в Україні	93
Сніжко Н. В. Викладання вищої математики на білінгвальній основі: проблеми та особливості	101
Ситняківська С. М. Вплив воєнного стану на рівень професійного вигорання викладачів зво: аналіз викликів та адаптаційних механізмів.....	110
ПОРІВНЯЛЬНА ПЕДАГОГІКА.	118
Цимбалюк С. М. Імплементация досвіду роботи центрів академічного успіху в США у практику діяльності українських університетів	118
Внукова К. В., Коляда І. В., Суханова Т. Є. Досвід навчання в британських школах-інтернатах, інтегрованих на основі навчання з перервами, навчання через пригоди та проєктно-орієнтованих освітніх підходів	133
СОЦІАЛЬНА ПЕДАГОГІКА. СОЦІАЛЬНА РОБОТА.....	156
Хворова Г. М., Долінчук І. О. Групи "рівний рівному" як форма підсилення фахівців соціальної послуги підтриманого проживання дорослих людей з інтелектуальними та психічними порушеннями...	156

ІНКЛЮЗИВНА ПЕДАГОГІКА	168
Гладуш В. А., Ковачова В., Гаврилов О. В. Супровід навчання дошкільників з проявами моторної диспраксії	168
Хоменко Н. В. Професійна компетентність майбутніх вчителів-логопедів: теоретичний аспект.....	187
Вознюк О. В., Мірошніченко О. А. Використання психокорекційних ресурсів арт-терапії у просторі інклюзивної освіти: психокорекція "дітей дощу" та "дітей сонця"	203
СУЧАСНІ ПЕДАГОГІЧНІ ТЕХНОЛОГІЇ.....	214
Чухно О. А., Чехратова О. А. Дослідження цифрових інструментів: досвід учителів та учнів.....	214
Гарашук К. В. Інтеграція сторітелінгу у викладання англійської мови: підвищення зацікавленості та розуміння учнів молодших класів	229
Кривонос О. М., Кривонос М. П. Інтеграція освітньої робототехніки у шкільний навчальний процес.....	240
Кулак В. І. Використання комп'ютерних програм у сучасному освітньому процесі та їх важливість у навчанні іноземних мов	249
Можаровська О. Е. Методологічні аспекти фреймового моделювання та структурного фрейм-аналізу у викладанні іноземних мов	265
Нікітченко Л. О. Роль STEM-освіти у розвитку дослідницьких навичок майбутніх учителів біології	279
Вітвицька С. С., Смаїлова Т. У. Застосування ігрових технологій у підготовці здобувачів вищої освіти до педагогічної діяльності.....	292